

Latvijas Republikas
Ekonomikas ministrija

ZINĀJUMS

PAR LATVIJAS TAUTSAIMNIECĪBAS ATTĪSTĪBU

Rīga, 2014. gada jūnijs

Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija

**ZIŅOJUMS
PAR LATVIJAS TAUTSAIMNIECĪBAS
ATTĪSTĪBU**

**RĪGA
2014. GADA JŪNIJS**

Ja Jums ir komentāri, jautājumi vai ierosinājumi, lūdzam tos adresēt:

Latvijas Republikas Ekonomikas ministrijai
Brīvības ielā 55, Rīga, LV-1519

Tālrunis 371-67013293
Fakss 371-67280882
E-pasts: macro@em.gov.lv
Interneta vietne: <http://www.em.gov.lv>

Ziņojumu sagatavojuši: O.Barānovs (Ziņojuma apkopošana, 1., 4.1.1.), I.Skrībāne (2., 3.1.3., 4.3.), E.Gergelevičs (2., 3.1.4.), L.Stelmaka (3.1.1., 3.1.2, 4.1.2., 4.1.3., 5.2.), J.Salmiņš (3.2.1., 3.2.2., 3.3.), G.Piņķe (3.3.), V.Skuja (4.4.), I.Šnidere (4.2.), N.Ozols (5.1., 5.3.), J.Ušpelis (5.4.), Č.Gržibovskis (6.1.1., 6.1.2.), G.Silovs (6.2.1.), D.Klīnsone, J.Reinsone, L.Stauvere (6.2.2.), R.Bērziņš, A.Upīte (6.2.3.), K.Soms (6.3.), A.Leite, B.Rudzīte (6.4.), K.Fomina, I.Henilane, R.Knūtiņa, D.Suveizda (6.5.), M.Lūka, I.Šīrava (6.6), I.Lore (6.7., 6.8.), A.Krūze (6.8., 6.12.), M.Jansons (6.9.), L.Neiders, (6.10.), M.Ziediņa-Brigmane (6.11., 6.13), E.Fernāts, M.Zondaks (6.12), I.Žunde (6.13.), N.Freibergs, B.Mistre (6.14.), M.Drāke (6.15., 6.16.), D.Freimane (6.17.).

Pamatā skaitliskā informācija un dati, izņemot īpaši norādītos gadījumos, ir saņemti no Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes. Eiropas Savienības dati tiek iņemti no *Eurostat* datu bāzes. Latvijas Bankas un Finanšu un kapitāla tirgus komisijas dati ir izmantoti Latvijas maksājumu bilances, banku un monetāro rādītāju raksturojumā. Valsts kases dati ir izmantoti valsts finanšu rādītāju raksturojumā.

ISSN 1407-4095

© Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija, 2014

Pārpācēšanas un citēšanas gadījumā atsauce ir obligāta.

Godātais lasītāji!

Ekonomikas ministrijas speciālisti ir sagatavojuši kārtējo Ziņojumu par Latvijas tautsaimniecības attīstību. Pirmais Ziņojums tika izdots 1994. gada septembrī, nākamie kopš 1995. gada – tradicionāli divreiz gadā jūnijā un decembrī. Tāpat kā iepriekšējos Ziņojumos arī šajā tiek vērtēta situācija ekonomikā, kā arī prognozētas ekonomikas attīstības perspektīvas.

Ar gandarījumu jāatzīmē, ka Latvijā turpinās stabila ekonomiskā izaugsme un tā ir viena no straujākajām Eiropas Savienībā. 2011. gadā un 2012. gadā IKP pieauga par vairāk nekā 5%, bet 2013. gadā – par 4,1%. Arī 2014. gadā izaugsme turpinās. 2014. gada 1. ceturksnī IKP pieauga par 2,8%, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu. Jāņem vērā, ka IKP pieaugums sasniegts apstākļos, kad galvenā Latvijas tirdzniecības partnera – Eiropas Savienības ekonomika stagnē.

2014. gadā līdz ar ekonomikas situācijas uzlabošanos Eiropas Savienībā, Latvijas eksporta iespējas nedaudz varētu uzlaboties. Vienlaikus pastāv liela nenoteiktība saistībā ar Ukrainas krīzes ietekmi uz Latvijas ekonomiku. Pēdējā laika notikumi Ukrainā un Krievijā apliecinā, cik svarīgi komersantiem ir dažādot savus eksporta tirgus, lai izvairītos no uzņēmumu pārāk lielas atkarības no viena noieta tirgus.

Gribu apliecināt, ka tiks darīts viss iespējamais, lai palīdzētu uzņēmējiem pielāgoties un atrast jaunus noieta tirgus. Lai palīdzētu komersantiem pārorientēties no austrumu tirgiem uz citām valstīm, Ministru kabinets ir apstiprinājis Ekonomikas ministrijas sagatavotos grozījumus noteikumos par aktivitātes *Ārējo tirgu apgušana – ārējais marketing* sesto un turpmākajām kārtām. Atbalstu turpmāk varēs saņemt arī komersanti, kuru bilances rādītāji ir paslīktinājušies, bet kuri spēj turpināt savu saimniecisko darbību.

Tāpat kopā ar kaimiņiem un partneriem reģionā tiek strādāts, lai mazinātu mūsu atkarību no Krievijas dabasgāzes, veidojot infrastruktūras savienojumus ar Rietumeiropu un meklējot alternatīvus piegādātājus.

Nemot vērā ārējos apstākļus, Ekonomikas ministrijas speciālisti prognozē, ka Latvijas ekonomikas izaugsme 2014. gadā var sasniegt 3,5 procentus.

Pastāvīgai Latvijas ekonomikas attīstībai ir ļoti svarīgi apņēmīgi turpināt un pabeigt pēdējo gadu laikā izsludinātās un plaši apspriestās reformas. Tostarp, jāturpina īstenot valdībā apstiprināto *Nacionālo industriālo politiku* (NIP), kurās mērķis ir mainīt ekonomikas modeli no zema ienesīguma produktiem un pakalpojumiem, ko saražo lēts darbaspēks, uz augsti produktīvu un konkurētspējīgu ekonomiku, kas var

atlauties maksāt labas algas darbiniekiem. NIP virza pārnozaru izmaiņas ne vien uzņēmējdarbības vidē, bet arī izglītības sistēmā un reģionālajā politikā.

2014. gadā viens no galvenajiem uzdevumiem ir operatīvi un kvalitatīvi izstrādāt uzņēmējdarbības attīstības atbalsta programmas, kas sniegtu lielāko ieguvumu Latvijas uzņēmējiem un sabiedrībai. Pēdējo divu gadu laikā vairāk nekā 140 milj. eiro no ES struktūrfondiem ir izmaksāti uzņēmumiem, lai tie varētu modernizēties un celt konkurētspēju. Vismaz tikpat lieli līdzekļi šajā periodā vēl ir pieejami uzņēmumu atbalstam. Piemēram, augstas pievienotās vērtības projektiem pieejami 82 milj. eiro, tādēļ aicinu uzņēmumus aktīvi īstenot apstiprinātos projektus un vairot savu konkurētspēju. 2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas periodā NIP ietvaros uzņēmumu attīstībai. Ekonomikas ministrijas aktivitātēs vien būs pieejami aptuveni 800 milj. eiro, kas ir mērķtiecīgi jāinvestē Latvijas ekonomikas modernizācijā un industrializācijā, nevis vienkārši jāapgūst.

Jaunākajā Pasaules Bankas *Doing Business 2014* pētījumā 189 valstu konkurencē Latvija ierindota augstajā 24. vietā, kas ir par pozīciju augstāk nekā iepriekšējā pētījumā. Uzņēmējiem labvēlīgas vides novērtējumā Latvija atrodas 9. vietā ES dalībvalstu vidū. Pasaules Banka ir atzinusi Latviju kā vienu no TOP 30 līderēm, kas pēdējo divu gadu laikā ir veikušas nozīmīgas reformas uzņēmējdarbības uzlabošanai vairāk nekā trīs jomās.

Latvija ir uzlabojusi savu sniegumu uzņēmējdarbības uzsākšanā, būvējot jaunemšanas procedūrās, nodokļu jomā elektroenerģijas pieslēgumos, uzņēmējdarbības izbeigšanā un pārrobežu tirdzniecības kritērijos. Tomēr, lai straujāk uzlabotu Latvijas uzņēmējdarbības vides kvalitāti, svarīgi ir turpināt reformu procesu tieslietu sistēmā, īpaši komercstrīdu izskatīšanā un maksātnespējas procesa vienkāršošanā. Uzskatu, ka straujāk jāsamazina birokrātiskais slogans nodokļu administrēšanā, samazinot procedūru skaitu un to veikšanai nepieciešamo laiku. No reformu īstenošanas kvalitātes un ātruma būs atkarīga turpmākā Latvijas uzņēmējdarbības vides un ekonomikas konkurētspēja.

Ekonomikas ministrija turpina izstrādāt un ieviest no *Būvniecības likuma*, kurš stāsies spēkā 2014. gada 1. oktobrī, izrietošos normatīvos aktus, kā arī pilnīgu *Eirokodeksa standartu adaptāciju* un Latvijas Nacionālo pielikumu prasību iekļaušanu būvniecību regulējošo normatīvo aktu sistēmā, lai tiktu izveidots mūsdienīgs un stingrāks nozares regulējums, kas nodrošinās augstāku būvniecības kvalitāti visos posmos.

Vienlaikus, lai pilnveidotu būvniecības uzraudzības kontroles mehānismu, Saeimā trešajā lasījumā ir pieņemti grozījumi jaunajā *Būvniecības likumā*, kas paredz Būvniecības valsts kontroles biroja izveidošanu, kura pārraudzībā būs jaunu publisku ēku būvdarbu valsts kontrole un ekspluatācijas uzraudzība. Birojs organizēs būvprojektu un būvju ekspertīzi gadījumos, kad būvniecības pasūtītājs ir publisko tiesību juridiskā persona vai strīdus gadījumos, sniegs metodisku palīdzību savas kompetences jautājumos.

Tāpat turpināsies darbs pie normatīvo aktu projektiem patēriņtāju strīdu risināšanas kārtības uzlabošanai un efektīva alternatīva strīdus izskatīšanas mehānisma ieviešanai, kas nodrošinās ātrāku un efektīvāku procedūru ārpustiesas patēriņtāju strīdu izskatīšanai. Tas arī palielinās pušu uzticību lēmumam par strīdu izskatīšanu, kā arī to lietu skaitu, kurās panākts izlīgums.

2014. gadā tiks turpināts darbs arī pie Publisko personu komercdarbības un kapitāla daļu pārvaldības reformas ieviešanas un normatīvo aktu diskusijām Saeimā, lai pieņemtu reformas ietvaros izstrādātos likumprojektus. Reformas ieviešana ir svarīga, lai Latvijā beidzot izveidotu kvalitatīvu un profesionālu šo uzņēmumu pārvaldību, ievērojot starptautiski atzītus labas korporatīvās pārvaldības principus, kā arī veicinot publisko personu komercdarbības nosacījumu ievērošanu.

Turpinās Latvijas enerģijas tirgus harmonizācija ar Eiropas tirgu. 2014. gada sākumā Ministru kabinetā pieņemti detalizēti noteikumi, kas ļaus jau laicīgi elektroenerģijas tirgotājiem sagatavot piedāvājumus, kā arī nodrošināt mājsaimniecības ar informāciju, kā labāk izvēlēties tirgotāju, kā arī pieņemti *Enerģētikas likuma* grozījumi dabasgāzes tirgus liberalizācijas pirmā posma īstenošanai. Tieks gatavoti arī turpmākie soli gāzes tirgus liberalizācijas otrajam posmam.

Lai sasniegtu *Latvijas Enerģētikas ilgtermiņa stratēģiju 2030 – konkurentspejīga enerģētika sabiedrībai* definētos Latvijas enerģētikas politikas ilgtermiņa mērķus, tiek izstrādātas jaunas enerģētikas politikas pamatnostādnes laika periodam 2014.–2020. gadam. Tajās tiks noteikta detalizēta darbība, lai sekਮētu energoapgādes drošumu, energoresursu efektīvu izmantošanu, kā arī līdzsvarotu, kvalitatīvu, drošu un ilgtspējīgu tautsaimniecības un iedzīvotāju apgādi ar enerģiju.

2014. gadā turpinās *Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna* īstenošana, kura mērķis ir sniegt koordinētu un kvalitatīvu valsts un pašvaldības institūciju atbalstu tiem tautiešiem, kuri ir pieņēmuši lēmumu atgriezties Latvijā. Visām institūcijām darāmā vēl ir daudz, bet pamati ir ielikti, lai valsts būtu gatava strādāt un sniegt praktisku palīdzību emigrēšajiem iedzīvotājiem un viņu ģimenēm, kas vēlas atgriezties, redz tam iespējas un ir gatavi to darīt. Diasporas organizācijām, bērnu un jauniešu nometnēm, latviešu valodas apguvei u.c. pasākumiem 2014. gada budžetā piešķirts papildu finansējums 358 tūkst. eiro apmērā.

Lai sasniegtu izvirzītos mērķus, turpināsies aktīvs dialogs ar uzņēmējiem un viņus pārstāvošajām nevalstiskajām organizācijām.

Šajā Ziņojumā ir informācija par nozīmīgākajiem ekonomiskajiem un sociālajiem rādītājiem, nozaru attīstību un ārējo ekonomisko vidi, valdības ekonomisko politiku izaugsmes un nodarbinātības veicināšanai, kā arī politikas īstenošanas galvenajiem instrumentiem, taijā skaitā ES fondu izmantošanu. Ziņojuma nobeigumā sniegtas arī rekomendācijas valsts ekonomiskās politikas pilnveidošanai.

Ne visus Ziņojumā aplūkotos jautājumus ir vērtējis MK, tāpēc daudzi spriedumi par valsts ekonomisko attīstību un priekšlikumi par turpmāko rīcību atspoguļo tikai Ekonomikas ministrijas speciālistu viedokli.

Ceru, ka Ziņojums noderēs ekonomistiem, uzņēmējiem, visiem, kurus interesē Latvijas ekonomikas attīstības gaita, problēmas un perspektīvas, un rosinās valsts institūciju, dažādu organizāciju un interešu grupu pārstāvju un citu interesentu domu apmaiņu.

Pateicos Ziņojuma autoriem par veikumu!
2014. gada jūnijs

Vjačeslavs Dombrovskis,
ekonomikas ministrs

SATURA RĀDĪTĀJS

Saīsinājumi, mērvienības un nosacītie apzīmējumi	7
1. Ekonomiskais stāvoklis: ūdens kopsavilkums	9
2. Ārējā ekonomiskā vide	13
3. Izaugsme	17
3.1. Iekšzemes kopprodukta dinamika un kopējais pieprasījums	17
3.1.1. Attīstības tendences	17
3.1.2. Privātais un valsts patēriņš	18
3.1.3. Investīcijas	20
3.1.4. Eksports un imports	24
3.2. Nozaru ieguldījums	29
3.2.1. Tautsaimniecības struktūra un nozaru attīstības tendences	29
3.2.2. Apstrādes rūpniecība	33
3.3. Prognozes	47
4. Makroekonomiskā attīstība	49
4.1. Valsts finances	49
4.1.1. Fiskālā politika un valsts parāds	49
4.1.2. Budžeta ieņēmumi	51
4.1.3. Budžeta izdevumi	55
4.2. Cenas	57
4.2.1. Patēriņa cenas	57
4.2.2. Ražotāju cenas	61
4.2.3. Ārējās tirdzniecības vienības vērtības indeksi	63
4.3. Maksājumu bilance	63
4.3.1. Tekošais konts	63
4.3.2. Finanšu plūsmas	65
4.3.3. Ārvalstu tiešās investīcijas	66
4.4. Finanšu un kapitāla tirgi	71
4.4.1. Monetārā politika	71
4.4.2. Tirgus struktūra un attīstība	72
4.4.3. Aktīvi, noguldījumi un kredīti	73

5. Darba tirgus	77
5.1. Nodarbinātība un bezdarbs	77
5.2. Darbaspēka izmaksas un produktivitāte	80
5.3. Darba tirgus prognozes	83
5.4. Nodarbinātības politika	85
6. Ekonomiskā politika un struktūrpolitikas prioritātes	91
6.1. „Eiropa 2020” stratēģija un Latvijas nacionālā reformu programma	91
6.1.1. „Eiropa 2020” stratēģija un tās virzība	91
6.1.2. Latvijas nacionālā reformu programma „Eiropa 2020” stratēģijas īstenošanai	94
6.2. Latvijas iekļaušanās ES ekonomiskajā un struktūrpolitikā	95
6.2.1. Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izmantošana	95
6.2.2. Ārējās tirdzniecības politika	101
6.2.3. Eiropas Savienības iekšējais tirgus	105
6.3. Industriālā politika	107
6.4. Enerģētikas politika	110
6.5. Būvniecības un mājokļu politika	119
6.6. Tūrisma politika	122
6.7. Uzņēmējdarbības vides uzlabošana	125
6.8. Mazie un vidējie komersanti	127
6.9. Inovācija un jaunās tehnoloģijas	133
6.10. Informācijas sabiedrība	137
6.11. Konkurences politika	141
6.12. Eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes politika	144
6.13. Patērētāju tiesību aizsardzība un tirgus uzraudzība	147
6.14. Kvalitātes nodrošināšana	150
6.14.1. Kvalitātes struktūrpolitika	150
6.14.2. Akreditācija, standartizācija, metroloģija	151
6.15. Privatizācija	153
6.16. Publisko personu komercdarbības un kapitāla daļu pārvaldības reforma	158
6.17. Tautsaimniecības padome	161
7. Rekomendācijas	164

SAĪSINĀJUMI, MĒRVIENĪBAS UN NOSACĪTIE APZĪMĒJUMI

Saīsinājumi

AS	akciju sabiedrība	LATAK	Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs
AES	atomelektrostacija	LGA	Latvijas Garantiju aģentūra
ASV	Amerikas Savienotās Valstis	LIAA	Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
ĀTI	ārvalstu tiešās investīcijas	LVS	Latvijas Standarts
BTL	Brīvās tirdzniecības līgums	MK	Ministru kabinets
CIF	preces cena, kuru veido preces vērtība, iekļaujot transporta un apdrošināšanas izmaksas līdz importētājvalsts robežai	MVK	mazie un vidējie komersanti
CSP	Centrālā statistikas pārvalde	MVU	mazie un vidējie uzņēmēji
CZK	Centrālā zemes komisija	NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
DP	darbības programma	NVS	Neatkarīgo Valstu Sadraudzība
ECC	Eiropas Patēriņu informēšanas centrs	PCI	patēriņa cenu indekss
EK	Eiropas Komisija	PJ	petadžouls
ELVGF	Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fonds	PTAC	Patēriņu tiesību aizsardzības centrs
ERAF	Eiropas Reģionālais attīstības fonds	PTO	Pasaules Tirdzniecības organizācija
ES	Eiropas Savienība	SIA	sabiedrība ar ierobežotu atbildību
ES-15	Eiropas Savienības dalībvalstis pirms 2004. gada 1. maija paplašināšanās	SOLVIT	Eiropas Savienības koordinācijas centru tūkls iekšējā tirgus problēmu risināšanai
ES-27	Eiropas Savienības dalībvalstis pēc 2007. gada 1. janvāra paplašināšanās	SVF	Starptautiskais Valūtas fonds
ESF	Eiropas Sociālais fonds	SVK	Starpvadību komisija
FOB	preces cena, kuru veido preces vērtība, iekļaujot transporta un apdrošināšanas izmaksas līdz eksportētājvalsts robežai	TAI	tirdzniecības aizsardzības instrumenti
HES	hidroelektrostacija	TAVA	Tūrisma attīstības valsts aģentūra
IKP	iekšzemes kopprodukts	TEC	termoelektrcentrāle
IKT	informācijas un komunikāciju tehnoloģijas	TSP	Ekonomikas ministrijas Tautsaimniecības padome
KF	Kohēzijas fonds	TWh	teravatstunda
KP	Konkurences padome	VID	Valsts ieņēmumu dienests
		VSS	Valsts sekretāru sanāksme
		ZVFI	Zivsaimniecības vadības finansēšanas instruments

Valstu saīsinājumi

AT	Austrija	IE	Īrija
BE	Belgija	IT	Itālija
BG	Bulgārija	LT	Lietuva
CR	Horvātija	LU	Luksemburga
CZ	Čehija	LV	Latvija
CY	Kipra	MT	Malta
DE	Vācija	NL	Nīderlande
DK	Dānija	PL	Polija
EE	Igaunija	PT	Portugāle
EL	Grieķija	RO	Rumānija
ES	Spānija	SE	Zviedrija
EU	Eiropas Savienība	SI	Slovēnija
FI	Somija	SK	Slovākija
FR	Francija	UK	Lielbritānija
HU	Ungārija		

1. EKONOMISKAIS STĀVOKLIS: ĪSS KOPSAVILKUMS

No 2005. gada līdz 2007. gadam apjomīga ārējā kapitāla ieplūde stimulēja būtisku privātā patēriņa un investīciju pieaugumu Latvijā. IKP vidējie gada pieauguma tempi pārsniedza 10%. 2008. gadā un 2009. gadā, globālās finanšu krizes ietekmē apstājoties ārējā kapitāla ieplūdei, iestājās recesija. Krizes laikā IKP samazinājās par $\frac{1}{4}$ daļu, ārējais parāds gandrīz dubultojās, nodarbināto skaits samazinājās par 16%, strādājošo reālā darba samaksa – par 12 procentiem.

Kopš 2009. gada beigām ekonomiskā lejupslīde Latvijā ir apturēta, un ir atsākusies izaugsme. 2011. gadā un 2012. gadā IKP pieauga par vairāk nekā 5%, bet 2013. gadā – par 4,1%. Arī 2014. gadā izaugsme turpinās. 2014. gada 1. ceturksnī IKP pieauga par 2,8%, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu. Lai arī pēdējos gados Latvijas ekonomikas izaugsme pieaug, IKP vēl ir par 9% mazāks nekā bija pirms krizes 2007. gadā.

1.1. tabula

Latvija: ekonomiskās attīstības pamatrādītāji

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014p	2015p
Iekšzemes kopprodukts (faktiskajās cenās, miljardos eiro)	22,9	18,6	18,2	20,3	22,1	23,3	24,5	26,0
(pieaugums pret iepriekšējo gadu, procentos)								
Iekšzemes kopprodukts	-2,8	-17,7	-1,3	5,3	5,2	4,1	3,5	4,0
Privātais patēriņš								
Valsts patēriņš	-5,8	-22,6	2,3	4,8	5,8	5,4	3,2	4,2
Kopējā pamatkapitāla veidošana								
Eksperts	1,6	-9,4	-7,9	1,1	-0,2	3,6	2,3	2,1
Imports	-13,8	-37,4	-18,1	27,9	8,7	-4,3	1,2	2,2
Eksports								
Patēriņa cenas	2,4	-13,1	12,5	12,4	9,4	1,0	3,3	3,9
Imports								
Patēriņa cenas	-10,2	-31,7	11,8	22,3	4,5	-1,7	2,0	3,5
(procentos pret iekšzemes kopproduktu, ja nav norādīts citādi)								
Vispārējās valdības sektora bilance								
Vispārējās valdības parāds	-4,4	-9,1	-8,1	-3,5	-1,4	-0,9	-0,9	-0,9
Eksporta-importa saldo	19,8	36,9	44,5	42,0	40,8	38,1	39,0	33,0
Nodarbināto skaita izmaiņas (15-74 gadi, % pret iepriekšējo gadu)								
Bezdarba līmenis (darba meklētāji % no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, 15-74 gadi)	-13,6	-1,5	-1,4	-4,8	-3,9	-1,9	-1,1	-0,7
Nodarbināto skaita izmaiņas (15-74 gadi, % pret iepriekšējo gadu)								
-0,2	-13,9	-6,4	1,3	1,6	2,1	1,1	1,0	
Bezdarba līmenis (darba meklētāji % no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, 15-74 gadi)								
7,7	17,5	19,5	16,2	15,0	11,9	10,1	8,9	

p – prognoze

Kopš 2010. gada Latvijas preču un pakalpojumu eksports ir audzis ļoti strauji un ir galvenais tautsaimniecības attīstības dzinulis. Eksporta apjomi šobrīd jau vairāk par 20% pārsniedz pirmskrīzes līmeni. Tomēr zemais pieprasījums ārējos tirgos ir ietekmējis eksporta dinamiku un tā kļuvusi mērenāka. 2013. gadā eksporta apjomi pieauga tikai par 1%, bet 2014. gada 1. ceturksnī – par 2,3%, salīdzinot ar 2013. gada attiecīgo periodu. 2013. gadā kopējais preču eksporta attīstību pozitīvi ietekmēja lielākoties mašīnbūves produkcijas, koksnes un tās izstrādājumu, kā arī lauksaimniecības un pārtikas produktu eksporta apjomu pieaugumi. Saistībā ar AS „Liepājas metalurgs” darbības apturēšanu ievērojami samazinājās metālu un to izstrādājumu eksports.

Eksporta turpmākās attīstības iespējas ietekmēs netikai ārējā pieprasījuma izmaiņas, bet arī Latvijas ražotāju konkurētspēja. Jāņem vērā, ka līdz šim Latvijas konkurētspējas uzlabošanos pamatā noteica darbaspēka izmaksu samazināšana, bet turpmāk izšķiroša loma būs spējai palielināt produktivitāti.

Krizes laikā, samazinoties iekšējam pieprasījumam, importa apjomi strauji saruka. Palielinoties ekonomiskajām aktivitātēm iekšējā tirgū, pieprasījums pēc importa pieaug. Tomēr 2013. gadā importa apjomi samazinājās par 1,7%. Arī 2014. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2013. gada 1. ceturksni, imports samazinājās par 1,7%. To lielā mērā ietekmēja samazinājums atsevišķās preču grupās, tādās kā minerālie produkti un transportlīdzekļi.

Preču un pakalpojumu ārējās tirdzniecības bilances deficitis 2013. gadā bija 1,9% līmenī no IKP un tas bija nedaudz zemākā līmenī nekā gadu iepriekš. Eksporta-importa saldo uzlabošanās pozitīvi ietekmē maksājumu bilances tekošā konta stāvokli. Tekošā konta deficitis 2013. gadā bija 0,8% līmenī no IKP. Jāatzīmē, ka **zems tekošā konta deficitis Latvijā saglabājās jau kopš 2010. gada, kas liecina par Latvijas ekonomikas ārējo sabalansētību.**

Pozitīvas tendences vērojamas iekšējā tirgū. Nodarbinātības palielinājums un pakāpenisks darba samaksas kāpums sekmē privātā patēriņa pieaugumu. 2013. gadā privātais patēriņš pieauga par 5,4%. Tomēr 2014. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2013. gada 4. ceturksni, privātais patēriņš pieauga lēnāk – tikai par 0,2% (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem) un bija par 2,1% lielāks nekā pirms gada, pat neraugoties uz straujo algu palielinājumu šajā periodā (par 7,7%). Privātā patēriņa pieauguma tempus 2014. gada 1. ceturksnī ietekmēja pāreja uz eiro valūtu, un turpmāk tas augs straujāk, par ko liecina jaunākie mazumtirdzniecības dati.

Uzlabojoties situācijai budžetā, ir atsācis pieaugt arī valsts patēriņš. 2013. gadā valsts patēriņš bija par 3,6% lielāks nekā 2012. gadā.

Investīcijas Latvijas ekonomikā kopš 2010. gada beigām pieaug, tomēr to dinamika pēdējos gados palēninās. 2011. gadā investīciju apjomi par 27,9% pārsniedza 2010. gada līmeni, 2012. gadā pieaugums bija daudz mērenāks – par 8,7%. Savukārt 2013. gadā investīcijas Latvijas tautsaimniecībā bija par 4,3% mazākā apjomā nekā pirms gada un veidoja 21,1% no IKP. Investīciju samazināšanās 2013. gadā ir saistītas ar tendencēm atsevišķās apstrādes rūpniecības nozarēs, tādās kā kokapstrāde un metālapstrāde, kā arī ar bāzes efektu – veiktajiem apjomīgiem investīciju projektiem enerģētikas nozarē 2012. gadā. 2014. gada 1. ceturksnī Latvijas tautsaimniecībā ieguldīts par 2,2% vairāk nekā pirms gada.

Zems banku kreditēšanas līmenis joprojām ir viens no investīcijas ierobežojošiem faktoriem. Jāatzīmē, ka būtiska ir valsts loma investēšanas procesā – vājas kreditēšanas apstākļos valsts nodrošina nozīmīgu atbalstu privātajām investīcijām ar ES struktūrfondu līdzfinansējumu.

Kopš 2010. gada pakāpeniski pieaug ienākošo ārvalstu tiešo investīciju plūsmas. 2011. gadā piesaistīto ĀTI plūsmas Latvijas ekonomikā pieauga gandrīz četras reizes un bija 5,1% no IKP. Savukārt 2012. gadā to apjoms bija 3,9% no IKP, bet 2013. gadā – 2,6% no IKP.

Pozitīvas tendences eksportā veicina apstrādes rūpniecības attīstību. No 2009. gada līdz 2012. gada beigām ražošanas apjomi apstrādes rūpniecībā strauji pieauga, un pieauguma tempi bija straujāki nekā kopējā tautsaimniecības izaugsme. Pēckrīzes gados apstrādes rūpniecība bija galvenais tautsaimniecības izaugsmes virzītājs.

2013. gadā vājais pieprasījums ārējos tirgos ietekmēja nozares sniegumu un saražotās produkcijas apjomi saglabājās 2012. gada līmenī. Būtiska ietekme 2013. gadā bija arī AS „Liepājas metalurgs” darbības pārtraukšanai, kā rezultātā ievērojami saruka metālu ražošanas apjomi.

2014. gada piecos mēnešos ražošanas apjomi bija par 1,1% lielāki nekā pirms gada. Nozares izaugsmi lielā mērā sekmē ekonomisko aktivitāšu pieaugums iekšējā tirgū un ekonomiskās situācijas uzlabošanās galvenajā eksporta tirgū – ES. Atsevišķus apstrādes rūpniecības uzņēmumus negatīvi ietekmē konflikts Ukrainā un ekonomikas lejupslīde Krievijā.

Turpinot pieaugt iekšzemes pieprasījumam, **saglabājas stabila uz iekšējo pieprasījumu orientēto nozaru izaugsme.**

Tirdzniecības nozarē sniegtu pakalpojumu apjomi 2013. gadā pieauga par 4,4%. Arī 2014. gadā tie turpina pieaugt – 1. ceturksnī pieaugums par 2,6%, ko lielā mērā nosaka privātā patēriņa palielinājums. Pēc apjomīgas lejupslīdes krīzes laikā izaugsme ir atsākusies būvniecības nozarē. 2013. gadā būvniecības apjomi palielinājās par 7,4%, ko lielā mērā noteica inženierbūvju celtniecības apjomu pieaugums. 2014. gada 1. ceturksnī apjomi būvniecībā pieauga ļoti strauji – par 24,6%. Pieaugumu lielā mērā noteica gan dzīvojamā māju, gan inženierbūvju celtniecības pieaugums.

Komercpakalpojumu nozarēs 2013. gadā pakalpojumu apjomi pieauga par 7%. Arī 2014. gada 1. ceturksnī šajās nozarēs saglabājas stabila izaugsme – par 3,6%. Pieaugumu lielā mērā sekmēja izaugsme finanšu un apdrošināšanas, kā arī informācijas un komunikāciju pakalpojumu nozarēs.

Palielinoties valdības izdevumiem, 2013. gadā stabils pieaugums bija vērojams arī sabiedrisko pakalpojumu nozarēs – par 5,3%. 2014. gada 1. ceturksnī pakalpojumu apjomi šajā nozarē turpināja pieaugt – par 3,3 procentiem.

Pārējā rūpniecībā ražošanas apjomi 2013. gadā samazinājās par 3,3%, kas galvenokārt bija saistīts ar laika apstākļiem, jo, salīdzinot ar iepriekšējiem periodiem, tika saražoti mazāki elektroenerģijas un siltumenerģijas apjomi. Arī 2014. gada sākumā ražošanas apjomi nozarē samazinājās un 1. ceturksnī tie bija par 9,3% mazāki nekā pirms gada.

Transporta un uzglabāšanas nozarē pakalpojumu apjomī 2013. gadā pieauga par 1,3%, ko lielā mērā veicināja ar autotransportu pārvadāto kravu apgrozījuma pieaugums. 2014. gada 1. ceturksnī nozarē sniegtie pakalpojumi pieauga par 1,9%. Pieaugumu sekmēja kravu apgrozījuma kāpums dzelzceļā un ostās.

Pēc krīzes izraisītās deflācijas, kad 12-mēnešu patēriņa cenu inflācija 2010. gada februārī pazeminājās līdz -4,2%, cenas atkal sāka pieaugt. 2011. gadā 12-mēnešu patēriņa cenu inflācija bija 4%, savukārt 2012. gadā – 1,6%. 2013. gadā patēriņa cenas samazinājās par 0,4%. Deflāciju galvenokārt noteica cenu samazinājums dabasgāzei, degvielai un pārtikai. Liela ietekme bija naftas un pārtikas cenu kritumam pasaulei. **Gada vidējais cenu līmenis 2013. gadā palika nemainīgs.**

2014. gada pirmajā pusē vērojams mērens cenu pieaugums. 2014. gada piecos mēnešos lielākā ietekme uz cenu pārmaiņām galvenokārt bija cenu kāpumam pārtikai, apģērbam un apaviem, alkoholam un tabakai un pakalpojumiem. Jāatzīmē, ka arī pasaules pārtikas cenām bija vērojams pieaugums un tās bija par 1% augstākas nekā 2013. gada decembrī. Maijā pasaules naftas cenas bija tādā pašā līmenī kā iepriekšējā gada beigās. Arī Latvijā janvārī-maijā degvielas cenas būtībā nemainījās.

Arī ES kopumā cenu dinamika 2014. gadā ir mērena. Aprīlī 12-mēnešu inflācija ES valstīs bija 0,8%, ko noteica pārtikas un pakalpojumu cenu pieaugums.

Saglabājoties līdzšinējai cenu dinamikai, kopumā **2014. gadā sagaidāma mērena inflācija.** Ekonomikas ministrija prognozē, ka gada vidējā inflācija var būt aptuveni 1% pie nosacījuma, ja pasaules pārtikas un naftas produktu cenas saglabās pašreizējo tendenci un nav sagaidāms to straujš pieaugums.

Pēc finanšu tirgus satricinājuma 2008. gada beigās un 2009. gada sākumā **Latvijas monetārie rādītāji pakāpeniski stabilizejās.** Kopš 2010. gada pakāpeniski pieaug no jauna izsniegto kredītu apjomī, uzlabojas kredītportfelē kvalitāte un pieaug banku piesaistīto noguldījumu apjoms.

Tomēr kopumā kredītu atlikumi joprojām turpina samazināties. 2013. gada beigās, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, tie ir sarukuši par 6,3%. Šajā periodā samazinājās gan komerckredītu, gan arī industriālo kredītu atlikumi. Joprojām turpina sarukt arī patēriņa kredītu atlikumi un hipotekāro kredītu atlikumi.

Līdz ar tautsaimniecības izaugsmes atjaunošanos kredītu kvalitāte turpina uzlaboties. Kredītu ar maksājumiem kavējumiem apmērs kopējā banku kredītportfelī 2014. gada 1. ceturksnī bija 14,9%, kas ir viens no zemākajiem rādītājiem kopš 2008. gada beigām. Banku kredītportfelē kvalitātes uzlabošanās lielā mērā ir saistīta ar slisko kredītu norakstīšanu.

Turpina pieaugt banku piesaistīto rezidentu noguldījumu apjoms. Līdz ar gaidāmo eiro ieviešanu noguldījumi īpaši strauji pieauga 2013. gada beigās. Kopumā 2013. gada beigās, salīdzinot ar 2012. gada beigām, noguldījumu apjoms pieauga par 13,3 procentiem.

Pakāpeniski uzlabojas arī valsts fiskālais stāvoklis. Valdības īstenoto budžeta konsolidācijas pasākumu rezultātā budžeta deficitis 2013. gadā bija vairs tikai 0,9% no IKP. Saeimā 2014. gada valsts budžets tika pieņemts ar deficitu 0,9% apmērā no IKP. 2014. gada valsts budžetā kā prioritāri ir noteikti pasākumi sabiedrības ienākumu nevienlīdzības mazināšanai, lielāku nodokļu samazinājumu paredzot iedzīvotājiem ar zemiem ienākumiem un ģimenēm ar bērniem, pasākumi cīņai ar ēnu ekonomiku. Vairāki pasākumi paredzēti arī demogrāfiskās situācijas uzlabošanai.

Līdz ar *Fiskālās disciplīnas likuma* (turpmāk tekstā – FDL) apstiprināšanu 2013. gada 6. martā valsts fiskālās politikas kurss turpmāk balstās uz koncepciju, kas paredz ekonomiskajā ciklā nodrošināt sabalansētu budžetu, ar to saprotot vispārējās valdības strukturālās budžeta bilances apmēru, kas nepārsniedz -0,5% no IKP, kā to paredz FDL. Latvija strukturālo deficitu 0,5% no IKP apmērā sasniedza 2012. gadā. Līdz ar to turpmāko gadu uzdevums vairs nav strukturālā deficitīa samazināšana, bet gan noturēšana vidējā termiņa mērķa līmenī, pielaujot tikai tādas atkāpes un tādā apmērā, kas atbilst ES regulās noteiktajiem gadījumiem (*Stabilitates un izaugsmes pakti*).

2014. gadā un 2015. gadā strukturālā deficitā mērkis ir noteikts 1% no IKP apmērā un 2016. gadā – 0,9% no IKP apmērā. Latvija pilnībā dzēsīs atkāpes un atgriezīsies pie vidējā termiņa mērķa 2019. gadā.

Ekonomisko aktivitāšu palielināšanās pozitīvi ietekmē situāciju darba tirgū – pieaug nodarbinātība un mazinās krīzes izraisītās augstais bezdarbs. Tajā pašā laikā atsevišķas iedzīvotāju grupas, īpaši personas ar zemu izglītības līmeni un kvalifikāciju, gados vecāki cilvēki, kā arī jaunieši, situācijas uzlabošanos izjūt vājāk.

2013. gadā nodarbināto skaits palielinājās par 2,1%, kas bija straujākais pieaugums kopš 2008. gada. Nodarbinātības līmenis starp iedzīvotājiem vecumā no 15-74 gadiem 2013. gadā palielinājās līdz 58,2%, un vidēji gadā nodarbināti bija 894 tūkst. iedzīvotāju. Vienlaikus demogrāfijas tendenču ietekmē par 1,6% 2013. gadā samazinājās ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits, kas kopā ar nodarbinātības pieaugumu sekmēja arī straujāku bezdarbu samazināšanos. Bezdarba līmenis 2013. gadā samazinājās par 3,2 procentpunktiem – līdz 11,9%. Darba meklētāju skaits 2013. gadā bija 120,4 tūkstoši.

Situācija darba tirgū turpina uzlaboties arī 2014. gadā. 1. ceturksnī nodarbināto iedzīvotāju skaits

palielinājās par 0,2%, bet bezdarba līmenis samazinājās par 1,1 procentpunktu, salīdzinot ar 2013. gada 1. ceturksni. Nodarbināti bija 881,7 tūkst. ieb 58,6% iedzīvotāju vecumā no 15-74 gadiem. Bezdarba līmenis bija 11,9%, un bez darba bija 118,7 tūkst. iedzīvotāju.

Salīdzinoši augstais bezdarbs galvenokārt saistīts ar cikliskiem faktoriem, tomēr saglabājās arī augsts strukturālā bezdarba risks. Daļai bezdarbnieku ilgstoši var būt problēmas atrast darbu, jo jaunās darbavietas nav tās pašas, kas tika zaudētas krīzes laikā.

Paredzams, ka **nodarbināto skaits 2014. gadā varētu palielināties par 1,1%, bet bezdarba līmenis būs tuvu 10 procentiem.**

Krīzes laikā atalgojuma korekcija bija salīdzinoši mērena, lielāko daļu ekonomikas apjomu krituma ir kompensējis strādājošo skaita samazinājums. Stabilizējoties ekonomiskajai situācijai, **kopš 2010. gada beigām ir atsācies atalgojuma pieaugums.**

Augot pieprasījumam pēc darbaspēka, vidējā bruto darba samaksa pakāpeniski palielinās. 2011. gadā un 2012. gadā tā pieauga attiecīgi par 4,4% un 3,7%, bet 2013. gadā – par 4,6% un sasniedza 716 eiro.

Kopš 2010. gada atalgojums ir audzis gan privātajā, gan sabiedriskajā sektorā. 2013. gadā atalgojums privātajā sektorā palielinājās par 4,7%, līdzīgs pieaugums bija vērojams arī sabiedriskajā sektorā (par 4,6%). Jāatzīmē, ka sabiedriskajā sektorā 2013. gadā vidējā bruto alga joprojām bija par 5% zemāka nekā 2008. gada attiecīgajā periodā, turpretī privātajā sektorā tā pārsniedza 2008. gada līmeni par 10,7 procentiem.

Latvijas tautsaimniecības turpmākā attīstība joprojām būs cieši saistīta ar eksporta iespējām, tāpēc **lielākais Latvijas izaugsmes risks saistīts ar globālās ekonomikas attīstību.**

Sagaidāms, ka 2014. gadā Latvijas eksporta iespējas varētu nedaudz uzlaboties, jo pakāpeniski stabilizējas ekonomiskā situācija Latvijas tirdzniecības partnervalstīs. Vienlaikus pastāv liela nenoteiktība saistībā ar Ukrainas krīzes ietekmi uz Latvijas ekonomiku. Līdzīgi, kā tas bija vērojams 2013. gadā, arī 2014. gadā liela loma izaugsmē būs iekšzemes pieprasījumam, ko veicinās situācijas uzlabošanās darba tirgū. **Ekonomikas ministrija prognozē, ka Latvijas ekonomikas izaugsme kopumā 2014. gadā var sasniegt 3,5 procentus.**

Tautsaimniecības izaugsme vidējā termiņā lielā mērā būs atkarīga no diviem faktoriem. Pirmkārt, kādus risinājumus spēs pieņemt eirozonas valstis, lai spētu izvairīties no iespējamās ekonomikas stagnācijas. Otrkārt, cik efektīva būs Latvijas valdības īstenotā struktūrpolitika ekonomikas konkurētspējas uzlabošanai ierobežotos finansējuma, t.sk. valsts budžeta pieejamības apstākļos.

Straujākas izaugsmes scenārijā **vidēja termiņa periodā Latvijas izaugsmes tempi varētu sasniegt 4-5% pieaugumu gadā.** Savukārt lēnākas izaugsmes scenārijā, saglabājoties vājai izaugsmei Eiropā un nespējot uzlabot tirgojamo nozaru konkurētspēju, Latvijas ekonomikas atgūšanās no krīzes radītajām sekām būtu daudz lēnāka.

2. ĀRĒJĀ EKONOMISKĀ VIDE¹

Globālās ekonomikas izaugsme 2013. gada otrajā pusē sasniedza 3,7%, kas bija par procentpunktu straujāk nekā gada pirmajā pusē. Būtisks devums globālās ekonomikas izaugsmē bija attīstītām valstīm, kamēr attīstības valstu ekonomisko aktivitāšu pieaugums bija mērenāks. 2014. gada pirmajā pusē globālās ekonomikas izaugsme ir palēninājusies un 2014. gadā kopumā pēc Eiropas Komisijas aplēsēm izpausme varētu sasniegt 3,5%, bet 2015. gadā – 3,8 procentus.

ASV ekonomika 2013. gada otrajā pusē pieauga nedaudz straujāk nekā gaidīts. To veicināja dinamiskāks iekšzemes pieprasījums un ievērojams eksporta pieaugums. Savukārt 2014. gada 1. ceturksnī IKP samazinājās un bija tikai par 1,5% lielāks nekā pirms gada. Pieauguma tempu pavājināšanās bija saistīta ar uzņēmumu investīciju samazināšanos. Tāpat negatīvu ietekmi uz ekonomiku radīja ASV eksporta un valsts izdevumu pieauguma tempa palēnināšanās. Tuvākajā laikā izaugsmi pozitīvi ietekmēs augošais mājokļu tirgus, spēcīgs privātais patēriņš, kā arī patērētāju un uzņēmēju konfidences uzlabošanās.

Izaugsmes palēnināšanās riski ir saistīti ar vāju eirozonas ekonomikas izaugsmi, iekšējā pieprasījuma atslābumu, kā arī stingrākiem fiskāliem noteikumiem vidējā termiņā.

2.1. tabula

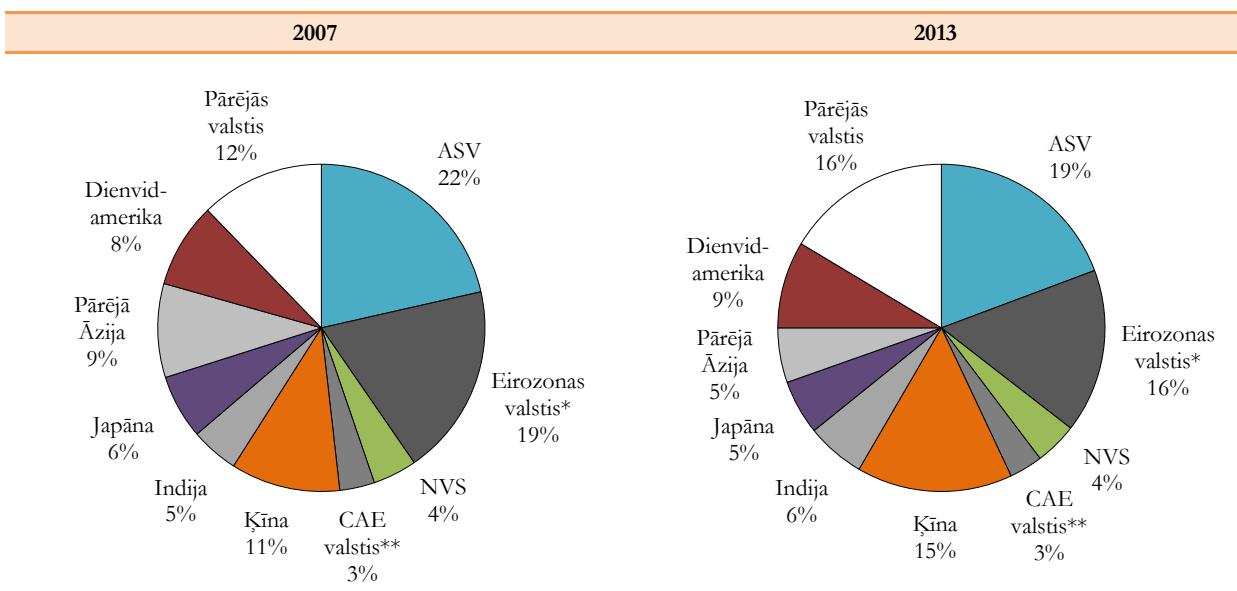
Iekšzemes kopprodukta pieaugums (procentos pret iepriekšējo gadu)

	2012	2013	2014p	2015p
Pasaule	3,2	2,9	3,5	3,8
tai skaitā:				
ASV	2,8	1,9	2,8	3,2
Japāna	1,4	1,5	1,5	1,3
ES	-0,4	0,1	1,6	2,0
tai skaitā:				
Eirozonas valstis	-0,7	-0,4	1,2	1,7
Krievija	3,4	1,3	1,0	2,0
Ķīna	7,7	7,7	7,2	7,0

Avots: European Commission - European Economic Forecast, Spring 2014
p – prognoze

2.1. attēls

Pasaules IKP sadalījums pa valstu grupām (struktūra, IKP pēc pirkspējas paritātes vienībām)

Avots: *The World Economic Outlook April 2014, International Monetary Fund*.

* ieskaitot Lielbritāniju

** Centrāl- un Austrumeiropas valstis – Albānija, Bosnija un Hercegovina, Bulgārija, Horvātija, Ungārija, Kosova, Lietuva, Maķedonija, Melnkalne, Polija, Rumānija, Serbija, Turcija

¹ Nodalas sagatavošanā ir izmantoti izdevumi: European Commission- European Economic Forecast, Spring 2014; International Monetary Fund- World Economic Outlook, April 2014; European Central Bank- Monthly Bulletin, May 2014

Ekonomikas izaugsmes tempi **Āzijas valstis** 2013. gada otrajā pusē uzlabojās, galvenokārt pateicoties spēcīgam eksportam uz attīstītajām valstīm. Reģionā saglabājās dinamisks iekšzemes pieprasījums un augošs mazumtirdzniecības apgrozījums. Japānā, lai arī privātais patēriņš un valsts izdevumi saglabājās augstā līmenī, tomēr 2013. gada otrajā pusē izaugsmi piebremzēja vājs eksporta pieaugums un strauji augošais imports. Ķīnas ekonomikas straujo izaugsmi pēdējos gados balstīja augsts investīciju līmenis un spēcīga kreditēšanas ekspansija. Tomēr tuvākajos gados ir sagaidāma izaugsmes tempu palēnināšanās, saistībā ar paredzēto reformu īstenošanu pārējai uz līdzsvarotāku izaugsmes modeli.

Turpmāko izaugsmi reģionā var veicināt eksporta attīstība, pie nosacījuma, ja saglabāsies labvēlīgi

atsevišķu reģiona attīstīto valstu valūtu kursi. Iekšzemes pieprasījumu veicinās pozitīvās tendences darba tirgū un kreditēšanas pieaugums.

Izaugsme **NVS valstis** 2013. gadā turpināja palēnināties. Neskatoties uz spēcīgo patēriņu, ekonomiskās aktivitātes Krievijā 2013. gadā ierobežoja vāji investīciju pieauguma tempi un lēnā globālās ekonomikas atveselošanās. Geopolitiskās spriedzes dēļ ekonomikas vāja izaugsme saglabājās arī 2014. gada sākumā. Turpinoties ģeopolitiskajai spriedzei Krievijā, pasliktinoties finanšu nosacījumiem un kapitāla aizplūšanas dēļ tiks būtiski ietekmēta arī izaugsme reģionā kopumā. Sankciju un pretsankciju intensifikācijas dēļ arī ārējā tirdzniecība un kapitāla ieplūde reģionā var tikt būtiski ierobežota.

2.2. tabula

ES dalībvalstu galvenie makroekonomiskie rādītāji (procēntos)

	IKP pieaugums			Patēriņa cenas			Bezdarbs		
	2013	2014p	2015p	2013	2014p	2015p	2013	2014p	2015p
ES	0,1	1,6	2,0	1,5	1,0	1,5	10,8	10,5	10,1
Austrija	0,4	1,6	1,8	2,1	1,6	1,7	4,9	4,8	4,7
Belgija	0,2	1,4	1,6	1,2	0,9	1,3	8,4	8,5	8,2
Dānija	0,4	1,5	1,9	0,5	1,0	1,6	7,0	6,8	6,6
Francija	0,2	1,0	1,5	1,0	1,0	1,1	10,3	10,2	10,4
Grieķija	-3,9	0,6	2,9	-0,9	-0,8	0,3	27,3	26,0	24,0
Itālija	-1,9	0,6	1,2	1,3	0,7	1,2	12,2	12,8	12,5
Īrija	-0,3	1,7	3,0	0,5	0,6	1,1	13,1	11,4	10,2
Lielbritānija	1,7	2,7	2,5	2,6	1,9	2,0	7,5	6,6	6,3
Luksemburga	2,1	2,6	2,7	1,7	1,4	2,4	5,8	5,7	5,5
Nīderlande	-0,8	1,2	1,4	2,6	0,7	0,9	6,7	7,4	7,3
Portugāle	-1,4	1,2	1,5	0,4	0,4	1,1	16,5	15,4	14,8
Somija	-1,4	0,2	1,0	2,2	1,4	1,4	8,2	8,5	8,4
Spānija	-1,2	1,1	2,1	1,5	0,1	0,8	26,4	25,5	24,0
Vācija	0,4	1,8	2,0	1,6	1,1	1,4	5,3	5,1	5,1
Zviedrija	1,5	2,8	3,0	0,4	0,5	1,5	8,0	7,6	7,2
Bulgārija	0,9	1,7	2,0	0,4	-0,8	1,2	13,0	12,8	12,5
Čehija	-0,9	2,0	2,4	1,4	0,8	1,8	7,0	6,7	6,6
Horvātija	-1,0	-1,6	0,7	2,3	0,8	1,2	17,2	18,0	18,0
Igaunija	0,8	1,9	3,0	3,2	1,5	3,0	8,6	8,1	7,5
Kipra	-5,4	-4,8	0,9	0,4	0,4	1,4	15,9	19,2	18,4
Latvija	4,1	3,8	4,1	0,0	1,2	2,5	11,9	10,7	9,6
Lietuva	3,3	3,3	3,7	1,2	1,0	1,8	11,8	10,6	9,7
Malta	2,4	2,3	2,3	1,0	1,2	1,9	6,5	6,5	6,5
Polija	1,6	3,2	3,4	0,8	1,1	1,9	10,3	9,9	9,5
Rumānija	3,5	2,5	2,6	3,2	2,5	3,3	7,3	7,2	7,1
Slovākija	0,9	2,2	3,1	1,5	0,4	1,6	14,2	13,6	12,9
Slovēnija	-1,1	0,8	1,4	1,9	0,7	1,2	10,1	10,1	9,8
Ungārija	1,1	2,3	2,1	1,7	1,0	2,8	10,2	9,0	8,9

Avots: European Commission - European Economic Forecast, Spring 2014
p – prognoze

Pēc ilgāka laika posma ekonomiskās aktivitātes **Eiropas Savienībā** pakāpeniski palielinās. Pēdējā laikā ir uzlabojušies konfidences rādītāji, kas norāda uz reģiona atveselošanos. Izaugsmes tempi 2013. gadā bija pozitīvi lielākajā daļā dalībvalstu. Ir uzlabojušās izaugsmes perspektīvas arī lēnāk augošās reģiona ekonomikās. Kā jau bija gaidāms, iekšzemes pieprasījums ir spēcīgs. Pakāpeniski mazinās arī ekonomiskās un finanšu krīzes sekas. Darba tirgus nosacījumi ir sākuši uzlaboties un, kaut arī lielākajā daļā dalībvalstu lēni, tomēr turpina samazināties arī bezdarbs.

Ekonomiskā attīstība lielākajā daļā ES valstu 2014.-2015. gadā tiek prognozēta augšupejoša, tomēr var saglabāties atšķirības atsevišķās reģiona ekonomikās. Vidējā termiņā lielākai daļai dalībvalstu izaugsme tiek paredzēta vismaz 1%, izņemot Kipru, Horvātiju, Somiju un Itāliju. Straujākie izaugsmes tempi 2014.-2015. gadā tiek prognozēti Latvijā, Lietuvā un Polijā.

Lejupvērstī riski attiecībā uz izaugsmes perspektīvām saistīti ar ārējas vides nenoteiktību, kas pēdējā laikā ir palielinājusies. No iekšējiem faktoriem, strukturālo, fiskālo un institucionālo reformu neveiksmīga īstenošana dalībvalstu līmenī var apdraudēt reģiona ekonomisko atveselošanos.

Lietuvā 2013.gadā turpinājās stabila izaugsme. Gada sākumā galvenais izaugsmes virzītājspēks bija eksports, vēlāk izaugsmi veicināja iekšzemes pieprasījums. Ievērojams algu kāpums, zema inflācija, bezdarba samazināšanās un spēcīgi konfidences rādītāji veicina patēriņu. Augsts jaudu noslodzes līmenis un pozitīvie paredzējumi veicināja privāto investīciju

pieaugumu. Straujāku valsts investīciju līmeni noteica izdevumi saistīti ar Lietuvas ES prezidentūru.

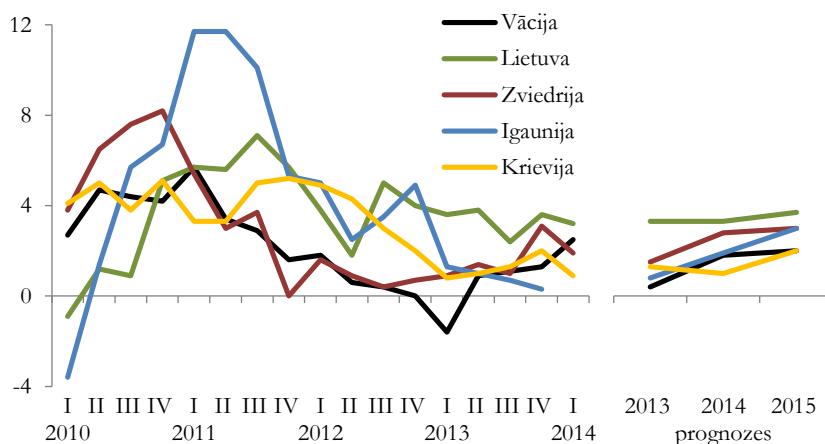
Tuvākajos gados Lietuvā tiek prognozēta stabila izaugsme. Darba tirgus atveselošanās, darba algas pieaugums un zema inflācija veicinās privāto patēriņu. Pateicoties zemām procentu likmēm un uzņēmumu finanšu rezervēm turpinās augt investīcijas.

Igaunijas izaugsme 2013. gadā bija daudz vājāka nekā gadu iepriekš. Iekšzemes pieprasījums samazinājās, tomēr tas joprojām bija galvenais izaugsmes dzinējspēks, savukārt negatīvi izaugsmi ietekmēja neto eksports. Privāto patēriņu balstīja spēcīgs reālās algas pieaugums, nodarbinātības kāpums un lielākas pensijas. Neskatoties uz ekonomikas attīstības nenoteiktību un vāju eksportu, saglabājās spēcīgas privātās investīcijas galvenokārt pateicoties lieliem projektiem enerģētikas nozarē. Savukārt pēc vairāku vides projektu un lielāko daļu ES līdzfinansēto programmu pabeigšanas valsts investīcijas samazinājās par vairāk nekā 20%. Igaunijas neto eksports (īpaši pakalpojumu) negatīvi ietekmēja izaugsmi, atspoguļojot salīdzinoši vājo Igaunijas galveno tirdzniecības partneru pieprasījumu, kā arī ar naftu saistītā tranzīta novirzīšanu uz jaunajām Krievijas ostām.

Lai arī saglabājas ģeopolitiskā nenoteiktība, izaugsmi 2014.-2015. gadā varētu veicināt ārējais pieprasījums. Privātās investīcijas 2014. gadā būs mērenas zemās jaudu noslodzes un vāju eksporta perspektīvu dēļ. Pakāpeniski uzlabojoties situācijai arī izaugsmē 2015. gadā varētu klūt straujāka.

2.2. attēls

Latvijas partnervalstu ekonomiskā attīstība
(IKP pieauguma tempi, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu)

Avots: *Eurostat*, Krievijas Federācijas valsts statistikas dienests, Eiropas komisijas prognozes

Vācijas ekonomikā 2013. gadā izaugsme saglabājas mērena. To galvenokārt veicināja privātais un valdības patēriņš. Izaugsmi negatīvi ietekmēja investīcijas, savukārt neto eksports bija neitrāls.

2014. gada ekonomiskie rādītāji norāda uz izaugsmes paātrināšanos. Gada sākums bija labvēlīgs būvniecības nozarē, kas savukārt balstīja rūpniecības nozares izaugsmi. Arī uzņēmēju gaidas norāda uz

optimismu saistībā ar jauniem pasūtījumiem. Izaugsme galvenokārt tiek saistīta ar iekšzemes pieprasījumu. Tieks prognozēts, ka izaugsme 2014. gadā un 2014. gadā būs attiecīgi – 1,8% un 2 procenti.

Zviedrijas ekonomikas izaugsme 2013. gadā bija straujāka nekā gaidīts, jo īpaši gada pēdējā ceturksnī. Dalēji to var skaidrot ar vienreizējiem faktoriem (augstu krājumu līmeni un valsts izdevumiem aizsardzībai). Līdzīgi kā citās spēcīgākajās reģiona ekonomikās tiek prognozēts IKP pieaugums. Konfidences rādītāji stabili uzlabojas un kopumā saglabājās virs to vēsturiskā līmeņa, kas dod pamatu stabilām ekonomikas izaugsmes prognozēm arī turpmāk. Izaugsmi balstīs arī augošs iedzīvotāju skaits un nodarbinātības pieaugums.

Izaugsme **Krievijā** 2013. gadā ievērojami samazinājās. Tam par pamatu bija privātā patēriņa tempu kritums un investīciju samazināšanās saistībā ar lielu infrastruktūras objektu pabeigšanu (Ziemas olimpiskajām spēlēm un *Nordstream* cauruļvadu).

Geopolitiskās spriedzes dēļ izaugsme 2014. gadā būs ievērojami lēnāka. Kapitāla aizplūdes palielināšanās kopš 2014. gada sākuma, rubļa vērtības samazināšanās un tostarp pieaugošās aizņemšanās izmaksas veicina ekonomisko nenoteiktību kas jau ir atstājušas sekas uz Krievijas ekonomisko izaugsmi 2014. gada 1. ceturksnī un tas noteikti turpinās ietekmēt izaugsmi arī tuvākajā laikā. Jā tuvākajā laikā ģeopolitiskās spriedzes tiks mazinātas, tad 2015. gadā varētu sagaidīt Krievijas ekonomikas pakāpenisku atveselošanos.

3. IZAUGSME

3.1. Iekšzemes kopprodukts un kopējais pieprasījums

3.1.1. Attīstības tendences

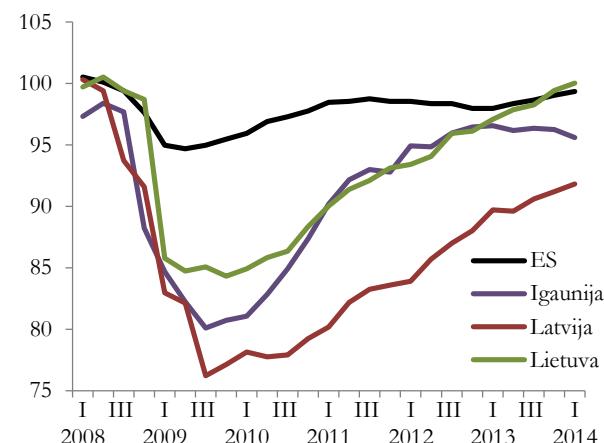
Kopš 2011. gada Latvijas ekonomikas izaugsme ir viena no straujākajām ES, 2011. gadā un 2012. gadā IKP pieauguma tempi pārsniedza 5% gadā. Straujās izaugsmes pamatā bija eksports, kuru veicināja krīzes laikā atgūtā Latvijas uzņēmumu konkurētspēja. Lai arī 2012. un 2013. gadā pieauga nenoteiktība ārējos tirgos un eksporta iespējas pasliktinājās, tomēr Latvijas ekonomikā saglabājās stabili izaugsmes tempi. 2013. gadā IKP pieauga par 4,1%. 2013. gadā izaugsmi pamatā noteica privātā patēriņa pieaugums, ko sekmēja nodarbinātības un darba samaksas pieaugums. Lai arī pēdējos gadus Latvijas ekonomikā ir vērojama straujākā izaugsme ES, tomēr 2013. gadā IKP par 9% atpalika no pirmskrīzes augstākā līmeņa.

2014. gadā izaugsme turpinās, bet ne tik strauji kā iepriekšējos periodos. 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2013. gada atbilstošo periodu, IKP pieauga par 2,8%. IKP lēnāku pieauguma tempu noteica lēns privātā

patēriņa pieaugums, pat neraugoties uz būtisku darba samaksas pieaugumu.

3.1. attēls

IKP dinamika
(2007. gada 4. ceturksnis = 100, sezonāli izlīdzināti dati)

3.1. tabula

Iekšzemes kopprodukta izlietojums
izmaiņas pret iepriekšējo gadu, procentos

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Iekšzemes kopprodukts	-2,8	-17,7	-1,3	5,3	5,2	4,1
Privātais patēriņš	-5,8	-22,6	2,3	4,8	5,8	5,4
Valsts patēriņš	1,6	-9,4	-7,9	1,1	-0,2	3,6
Kopējā pamatkapitāla veidošana	-13,8	-37,4	-18,1	27,9	8,7	-4,3
Eksports	2,4	-13,1	12,5	12,4	9,4	1,0
Imports	-10,2	-31,7	11,8	22,3	4,5	-1,7

2012. gadā preču un pakalpojumu eksporta apjomī bija sasniegusi vēsturiski augstāko līmeni un kopumā pieauga par 9,4% salīdzināmās cenās, salīdzinot ar 2011. gada līmeni. Tomēr 2013. gadā preču un pakalpojumu eksporta dinamika bija mērenāka – preču un pakalpojumu eksports pieauga tikai par 1%, ko ietekmēja kopējā pieprasījuma samazinājums Latvijas eksporta partnervalstīs.

2014. gada 1. ceturksnī preču un pakalpojumu eksporta apjomī, salīdzinot ar 2013. gada 1. ceturksni, palielinājās par 2,3 procentiem.

2013. gadā, piebremzējoties eksporta pieaugumam, lielāks devums izaugsmē bija iekšzemes pieprasījumam.

2013. gadā iekšzemes pieprasījums pieauga par 2,9%, salīdzinot ar 2012. gadu, un bija par 17,5% lielāks nekā krīzes zemākajā punktā 2010. gadā.

2014. gadā iekšzemes pieprasījums turpina pieaugt. 2014. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, tas pieauga par 2,4 procentiem.

Pakāpeniski palielinoties ekonomiskajām aktivitātēm iekšējā tirgū, pieauga pieprasījums pēc importa precēm un pakalpojumiem. 2011. gadā imports pieauga par 22,3%, bet 2012. gadā preču un pakalpojumu importa apjomī bija par 4,5% lielāki nekā 2011. gadā.

3.2. tabula

Iekšzemes kopprodukta izlietojums pa ceturšņiem
izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu, procentos

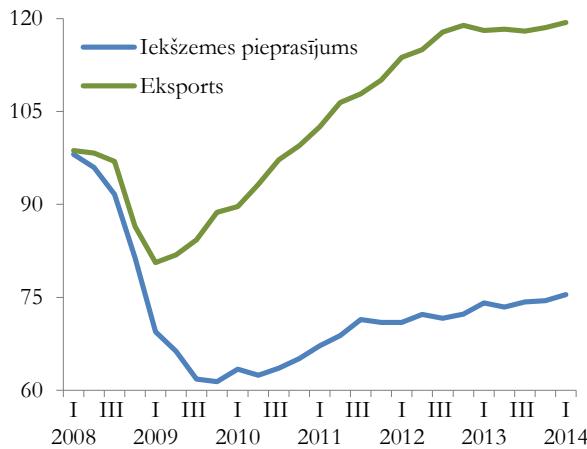
	2011				2012				2013				2014	
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	
Iekšzemes kopprodukts	2,7	5,8	7,3	5,1	7,1	4,9	4,6	4,6	3,8	4,4	4,6	3,6	2,8	
Privātais patēriņš	3,7	5,3	6,0	4,3	5,7	7,4	5,4	4,5	5,9	6,5	4,9	4,3	2,1	
Valsts patēriņš	1,4	1,7	2,8	-1,1	0,7	0,5	-1,7	-0,2	1,1	5,8	1,4	5,6	3,6	
Kopējā pamatkapitāla veidošana	31,4	28,8	27,6	26,0	35,7	16,4	-1,9	1,0	-11,9	1,1	3,0	-10,3	2,2	
Eksports	14,5	15,3	10,3	10,2	12,4	5,9	9,4	10,1	3,6	2,4	-1,3	0,0	2,3	
Imports	24,4	26,4	21,6	18,0	11,2	6,2	-0,4	2,5	2,2	-4,2	-1,4	-3,0	1,7	

2013. gadā preču un pakalpojumu imports samazinājās par 1,7%. Samazinājumu lielā mērā noteica apjomu kritums atsevišķas preču grupās, tādās kā minerālie produkti un transportlīdzekļi.

3.2. attēls

Iekšzemes kopprodukta un tā izlietojuma posteņu izmaiņas pa ceturšņiem

(2007. gada 4. ceturksnis = 100, sezonāli izlīdzināti dati)

Krīzes laikā ievērojami ir uzlabojusies Latvijas eksporta-importa balanse. Vēl 2007. gadā eksporta-importa saldo pārsniedza -20% no IKP, kopš 2009. gada eksporta-importa saldo ir tuvu līdzsvaram. 2013. gadā eksporta-importa saldo bija -1,9% no IKP.

2014. gadā eksporta-importa saldo turpina uzlaboties, un 2014. gada 1. ceturksnī tas bija -0,1% no IKP.

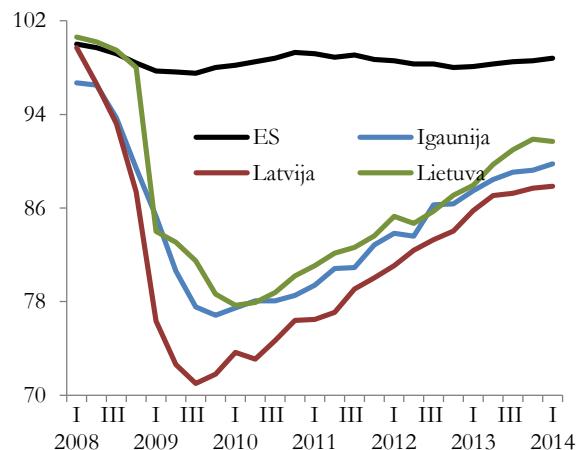
3.1.2. Privātais un valsts patēriņš

Privātā patēriņa pieaugumu sekmē pakāpenisks nodarbinātības pieaugums un darba samaksas kāpums. 2012. gadā privātais patēriņš pieauga par 5,8%, salīdzinot ar 2011. gada limeni, 2013. gadā – par 5,4 procentiem.

3.3. attēls

Privāta patēriņa izmaiņas pa ceturšņiem

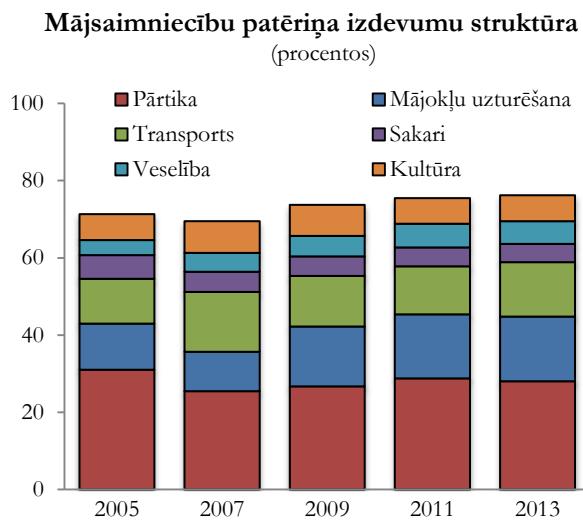
(2007. gada 4. ceturksnis = 100, sezonāli izlīdzināti dati)

2013. gadā mājsaimniecību patēriņa struktūrā izdevumi mājokļu uzturēšanai veidoja 23% no kopējiem izdevumiem, pārtikai – 19% un transportam – 14% no kopējiem izdevumiem. Straujākais pieaugums, salīdzinot ar 2012. gadu, bija pārtikai – par 7,8%. Izdevumi transportam un mājokļu uzturēšanai pieauga attiecīgi par 4% un 3,3 procentiem.

2014. gadā privātais patēriņš turpina pieaugt, un 1. ceturksnī bija par 2,1% lielāks nekā pirms gada.

3.4. attēls

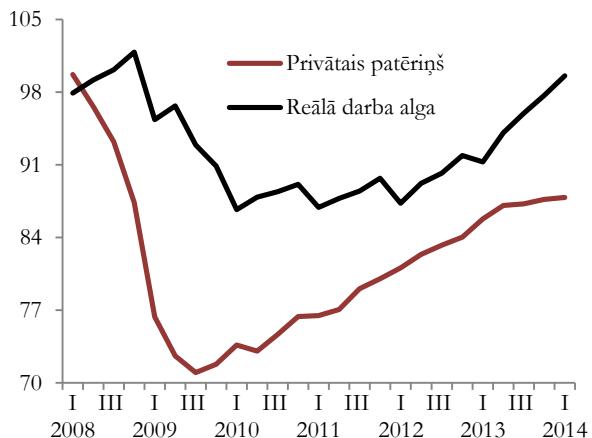

Kopš 2008. gada reālā darba samaksa straujāk pieauga nekā privātais patēriņš.

Kopš 2011. gada patērētāju konfidence uzlabojas. 2013. gadā patērētāju konfidence kopumā nav būtiski mainījusies. Konfidenci 2013. gadā ietekmēja tādi faktori kā patērētāju optimistiisks novērtējums par kopējo ekonomisko situāciju valstī turpmākajos mēnešos, ģimenes finansiālo situāciju un bezdarbu un 2013. gadā pieaugušās inflācijas gaidas, kas bija saistītas ar eiro ieviešanu.

3.5. attēls

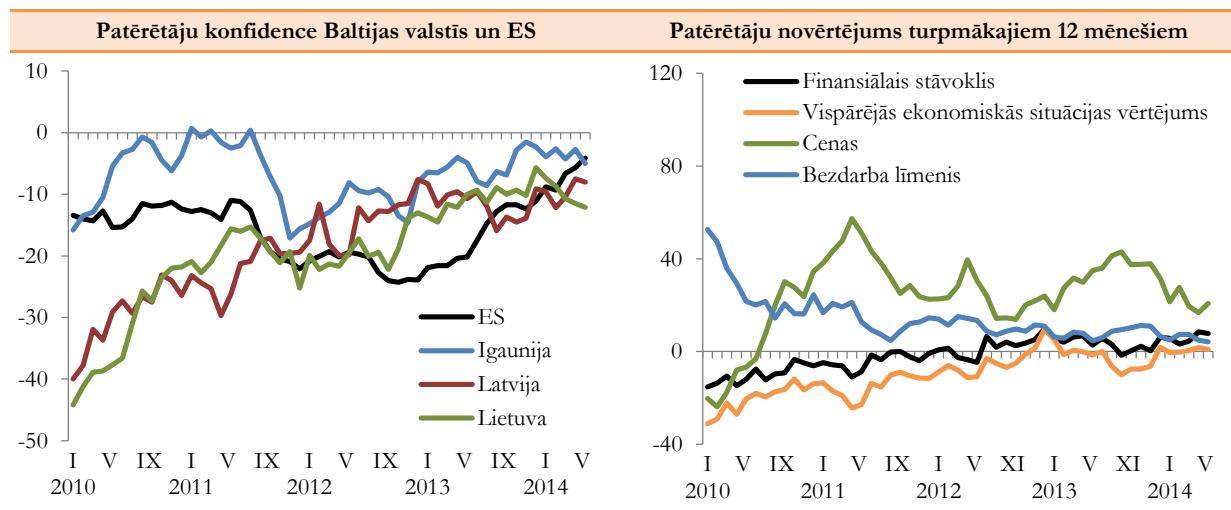
Reālās darba algas un privātā patēriņa dinamika pa ceturksniem (2007. gada 4 ceturksnis = 100)

2014. gada piecos mēnešos patērētāju konfidence ir saglabājusies 2013. gada atbilstošā perioda līmenī. Pēc eiro ieviešanas, kopš 2014. gada 1. janvāra, patērētāju noskaņojums par cenu pieaugumu nākotnē pakāpeniski uzlabojas.

3.6. attēls

Patērētāju konfidences rādītājs*
(atbilstoši saldo, sezonāli izlīdzināti dati)

* Patērētāju konfidences rādītāju aprēķina kā atbilstošu saldo vidējo lielumu uz 4 jautājumiem: par finansiālo situāciju, vispārējo ekonomisko situāciju, bezdarba novērtējumu un uzkrājumiem nākamajos 12 mēnešos.

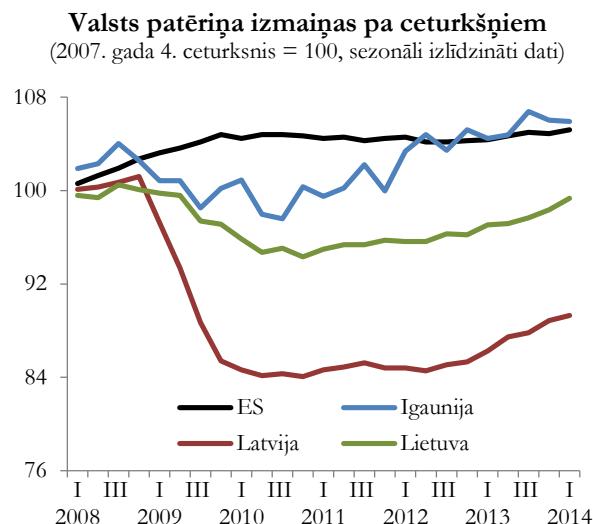
Valsts patēriņš jeb sabiedrisko pakalpojumu apjomī krīzes laikā strauji saruka. 2011. gadā valsts patēriņš bija par 14,4% mazāks nekā 2007. gadā. Samazinājumu noteica valsts budžeta konsolidācijas

pasākumu īstenošana. Rezultātā samazinājās arī valsts patēriņa īpatsvars IKP. 2008. gadā valsts patēriņš veidoja 20% no IKP. 2012. gadā valsts patēriņa apjomī bija par 0,2% mazāki nekā 2011. gadā un veidoja vairs

tikai 16% no IKP. Lai arī ekonomiskā situācija uzlabojās, tomēr valdības apņemšanās turpināt mazināt valsts budžeta deficitu arī 2012. gadā ierobežoja strauju izdevumu pieaugumu.

2013. gadā, salīdzinot ar 2012. gadu, valsts patēriņa apjomī pieauga par 3,6 procentiem.

3.7. attēls

3.1.3. Investīcijas

Investēšanas aktivitātes, kas strauji kritās, sākoties pasaules finanšu krīzei, pamazām atgūstas, tomēr pirmskrīzes līmenis vēl joprojām nav sasniegts.

Investīciju dinamika Latvijā, kā arī citās ES dalībvalstīs liecina par investoru jutīgumu pret ekonomikas konjunktūras svārstībām. Laika periodā no 2008. gada līdz 2010. gadam investīcijas ES valstīs vidēji samazinājās par 13,5%, t.i., gandrīz desmit reizes straujāk nekā IKP. Kaut arī visās ES valstīs investīciju apjomī 2010. gadā bija zemākā līmenī nekā 2008. gadā, tomēr investīciju izmaiņas bija visai atšķirīgas. Investīciju apjomu samazinājums Baltijas valstīs un Īrijā ir bijis gandrīz četras reizes lielāks nekā vidēji ES. Stabilizējoties ekonomiskajai situācijai, Baltijas valstīs bija vērojams samērā straujš investīciju apjomu pieaugums, kamēr ES kopumā investēšanas aktivitātes ir visai mērenas un investīciju apjomī ir zemākā līmenī nekā pirms krīzes.

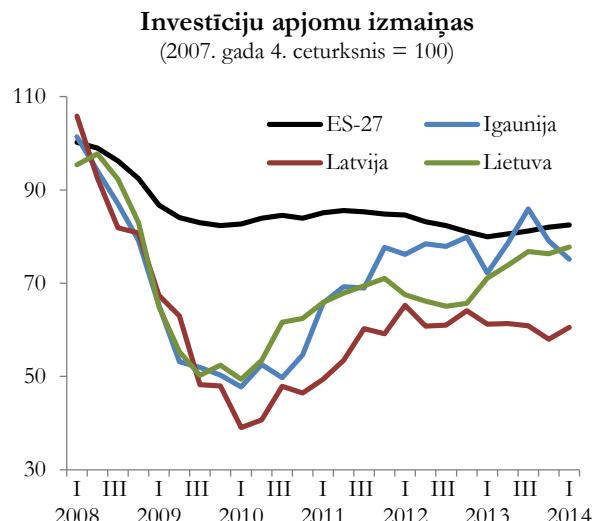
Kopš 2010. gada beigām investīcijas Latvijas ekonomikā pieaug, tomēr to dinamika pēdējos gados palēninās.

2011. gadā investīciju apjomī par 27,9% pārsniedza 2010. gada līmeni. Augsts investīciju izaugsmes temps saglabājās arī 2012. gada pirmajā pusē, kamēr gada otrajā pusē investīciju dinamika jau bija daudz mērenāka. Kopumā 2012. gadā investīciju apjomī par 8,7% pārsniedza iepriekšējā gada līmeni un veidoja 22,8% no IKP. Šāda investīciju dinamika jau bija

sagaidāma, jo 2011. gadā un 2012. gada sākumā vērojamais straujais investīciju apjomu pieaugums lielā mērā bija saistīts ar zemās bāzes efektu. Jāatzīmē, ka laika periodā no 2010. -2012. gadam investīciju apjomu pieauguma tempi Baltijas valstīs bija straujākie ES.

Saskaņā ar provizoriiskiem datiem 2013. gadā gandrīz visās nozarēs bija investēts mazāk nekā pirms gada un investīciju dinamika ceturkšņu griezumā bija visai svārstīga.

3.8. attēls

2013. gada 1. ceturksnī investīciju apjomī bija par 12% zemākā līmenī, kas ir skaidrojams ar iepriekšējā gadā īstenoto lielo investīciju projektu pabeigšanu. Savukārt 2013. gada 2. un 3. ceturksnī investīcijas Latvijas tautsaimniecībā par attiecīgi 1,1% un 3,3% pārsniedza iepriekšējā gada līmeni, bet 4. ceturksnī bija par 10% zemākā līmenī nekā pirms gada. Kopumā 2013. gadā investīcijas Latvijas tautsaimniecībā bija par 4,3% mazākā apjomā nekā pirms gada un veidoja 21,1% no IKP. 2014. gada sākumā investēšana dinamika ir ar mērenu pieaugumu. Šī gada 1. ceturksnī Latvijas tautsaimniecībā ieguldīts par 2,2% vairāk nekā pirms gada. Investīciju līmenis joprojām ir zemāks nekā pirmskrīzes gados. Investīciju apjomu stabilu pieaugumu lielā mērā kavē lēnā kreditēšanas atjaunošanās.

Pēdējos gados palielinājās valsts loma investēšanas procesā. Vājās kreditēšanas apstākļos valsts nodrošina nozīmīgu atbalstu privātajām investīcijām ar ES struktūrfondu līdzfinansējumu.

Kaut arī ekonomikas recessijas laikā valsts investīciju apjoms samazinājās, tomēr to daļa kopējās investīcijās Latvijas tautsaimniecībā pieauga un 2010. gadā sasniedza 20,4%, t.i., par 6,4 procentpunktiem vairāk nekā 2007. gadā. 2011. gadā valsts investīcijas pieauga par 24%, dodot 5 procentpunktus no investīciju kopējā pieauguma. 2012. gadā valsts investīciju apjoms bija

par 4% augstākā līmenī nekā pirms gada un veidoja 19% no kopējām investīcijām Latvijas tautsaimniecībā. Savukārt 2013. gadā valsts investīcijas samazinājās par

5%, kamēr privāto investīciju samazinājums bija mērenāks – par 4 procentiem.

3.3. tabula

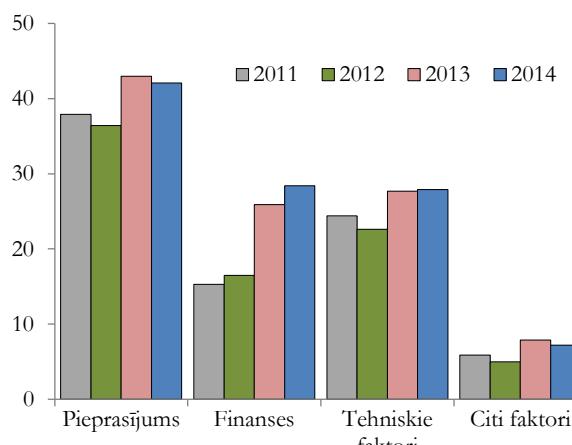
Kopējā kapitāla veidošana (procentos)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014 I-III
reālais pieaugums procentos							
IKP	-2,8	-17,7	-1,3	5,3	5,2	4,1	2,8
Kopējā kapitāla veidošana	-17,1	-45,1	-6,3	38,6	-3,9	-6,2	-8,1
– kopējā pamatkapitāla veidošana	-13,8	-37,4	-18,1	27,9	8,7	-4,3	2,2
procentos pret IKP							
Kopējā kapitāla veidošana	31,2	20,5	19,8	24,9	25,0	22,9	21,1
– kopējā pamatkapitāla veidošana	29,7	21,6	18,2	21,3	22,8	21,1	17,0
– krājumu izmaiņas	1,6	-1,1	1,6	3,6	2,2	1,7	4,1

Investīciju kāpumu ierobežo joprojām vājā kreditēšana un uzņēmēju nogaidošā pozīcija, nesmot vērā situācijas attīstības nenoteiktību ārējā vidē. Uzņēmumu vadītāju aptaujas rezultāti liecina, ka nozīmīgākais investīcijas veicinošais faktors ir pieprasījuma pieaugums. Lai gan 2012. gadā un 2013. gadā pieprasījuma faktori tiek atzīmēti kā visnozīmīgākie investīciju stimuli, kam seko finanšu un tehniskā rakstura faktori, tomēr jāatzīmē, ka 2013. gadā būtiski palielinājās finanšu pieejamības faktoru nozīme investīciju stimulēšanā. Šī faktora nozīme visticamāk pieauga arī tuvākajos gados, kamēr pieprasījuma faktoru nozīme nedaudz samazināsies. Arī 2014. gadā finansiālie apstākļi tiek lēsti kā nedaudz vairāk investīcijas atbalstoši nekā tehniskie faktori.

3.9. attēls

Investīcijas ietekmējošie faktori rūpniecībā*

* Eiropas Komisijas uzņēmējdarbības un patēriņtāju apsekojumi

ES valstīs pēdējos gados tehniskie faktori tiek norādīti kā galvenie investīciju stimuli, kam seko pieprasījums.

Kopš 2010. gada sākuma pakāpeniski pieaug jaudu noslodzes līmenis apstrādes rūpniecībā. 2012. gada beigās tas sasniedza 71,6%, bet 2013. gada beigās palielinājās līdz 72,2%, kas ir tikai par 0,2 procentpunktiem zemāks nekā 2007. gada beigās. Tas liecina, ka esošais ražošanas apjoms tuvinās potenciālajam. Pieprasījuma pieaugums, kā arī uzņēmēju pozitīvais nākotnes redzējums var sekmēt ne tikai jaudu noslodzes palielināšanos, bet arī investīciju pieaugumu. Pozitīvas tendences investēšanas procesā lielā mērā noteiks arī kredītresursu un citu ārējo finansēšanas avotu pieejamība un vēlme nostiprināt savas pozīcijas ārējos un iekšējos noieta tirgos, tai skaitā tehnoloģiski atjaunojot esošās ražošanas jaudas.

Investīciju nozaru struktūra.¹ Pēdējos gados investēšanas dinamika nozaru griezumā ir visai atšķirīga ar izteiktām ikgadējām svārstībām.

2010. gadā investēšanas process kopumā bija vājs, it īpaši pakalpojumu nozarēs. Investīcijas pakalpojumu nozarēs bija par 31% zemākā līmenī nekā pirms gada, bet preču ražošanas nozarēs samazinājās par 20%. Vienlaikus palielinājās investīcijas lauksaimniecībā (par 19,6%), enerģētikā (par 47%), transporta un uzglabāšanas nozarē (par 8,1%), informācijas un komunikāciju pakalpojumos (par 8,2%). Savukārt investīcijas apstrādes rūpniecībā bija par 5,5% augstākā līmenī nekā 2009. gadā.

2011. gadā investēšanas aktivitāšu atjaunošanās noritēja samērā strauji. Investīcijas preču ražošanas nozarēs 2011. gadā bija par 48% lielākā apjomā nekā gadu iepriekš, ko lielā mērā noteica apjomīgi

¹ Investīcijas sadalījumā pa nozarēm aplūkotas pēc nefinanšu investīciju statistikas.

ieguldījumi enerģētikas nozarē un apstrādes rūpniecībā. Savukārt investīcijas pakalpojumu nozarēs pieauga par 17% un veidoja gandrīz 60% no kopējām investīcijām Latvijas tautsaimniecībā.

Kā liecina provizoriski dati, 2012. gadā investēšanas aktivitātes kopumā bija nedaudz mērenākas nekā 2011. gadā. Investīcijas pakalpojumu nozarēs pieauga par 20%, ko galvenokārt noteica apjomīgie ieguldījumi transporta un uzglabāšanas nozarē, kā arī operācijās ar nekustamo īpašumu. Investīcijas minētajās nozarēs palielinājās attiecīgi par 30,3% un 52,7% un tās veidoja trešo daļu no kopējiem ieguldījumiem pakalpojumu nozarēs. Straujāka investīciju dinamika bija arī sabiedrisko pakalpojumu nozarēs. Piemēram, izglītībā bija investēts par 24% vairāk nekā pirms gada.

Investīcijas preču ražošanas nozarēs 2012. gadā pieauga par 1% un veidoja 38% no kopējā investīciju apjoma Latvijas tautsaimniecībā. Lieli ieguldījumi 2012. gadā bija elektroenerģijas, gāzes apgādes, siltumapgādes un gaisa kondicionēšanas nozarē. Investīcijas šajā nozarē veidoja 10,3% no kopējā

investīciju apjoma Latvijas tautsaimniecībā. Gandrīz pusotru reizi palielinājās investīcijas ūdens apgādē, noteikūdeņu, atkritumu apsaimniekošanā un sanācījā.

Saskaņā ar provizoriskiem datiem 2013. gadā gandrīz visās nozarēs investīciju apjomi bija zemākā līmenī nekā pirms gada. 2013. gadā, salīdzinot ar 2012. gadu, preču ražošanas nozarēs investīcijas samazinājās par 18,7%, pakalpojumu nozarēs – par 8,2%. Investīciju apjому samazināšanos preču ražošanas nozarē galvenokārt noteica ieguldījumu samazinājums apstrādes rūpniecībā, ko daļēji kompensēja ieguldījumu pieaugums būvniecības nozarē, kā arī noteikūdeņu, atkritumu apsaimniekošanā un sanācījā. Investēšanas palēnināšanās pakalpojumu nozarēs lielā mērā ietekmēja ieguldījumu samazinājums tirdzniecības un transporta un uzglabāšanas nozarēs.

2014. gada 1. ceturksnī Latvijas tautsaimniecībā bija investēts par 2,2% vairāk nekā pirms gada, tai skaitā ieguldījumi preču ražošanas nozarēs palielinājās par 6%, kamēr ieguldījumi pakalpojumu nozarēs saglabājās iepriekšējā gada līmenī.

3.4. tabula

Investīciju nozaru struktūra un dinamika* (procentos)

	Pieauguma tempi				Struktūra			
	2011	2012	2013	2014 I-III	2011	2012	2013	2014 I-III
Lauksaimniecība un mežsaimniecība	59,2	20,7	-16,7	8,3	6,4	6,9	5,4	7,1
Apstrādes rūpniecība	41,6	2,5	-33,0	34,2	14,3	13,1	10,6	14,6
Būvniecība	21,3	-36,0	24,4	-1,2	7,6	4,3	2,5	2,7
Tirdzniecība un izmitināšana	24,5	18,4	-28,1	6,7	7,7	8,2	5,7	8,5
Transports un uzglabāšana	48,1	30,3	-14,6	4,0	13,3	15,5	16,5	15,5
Citi komercpakalpojumi	-3,5	36,4	-1,3	-4,9	19,1	23,3	14,2	18,5
Sabiedriskie pakalpojumi	22,5	-4,1	-3,7	-0,7	17,6	15,1	27,7	21,0
Pārējā rūpniecība	71,0	10,2	-13,0	-15,0	14,0	13,7	17,3	12,1
Kopā	27,9	8,7	-4,3	2,2	100	100	100	100

* 2012. gads – provizoriskie dati; sākot no 2013. gada – novērtēts pēc ceturkšņu datiem

Kopš 2010. gada beigām pieaug investīcijas apstrādes rūpniecībā. Finanšu krīzes ietekmē investīcijas apstrādes rūpniecībā no 2007. gada līdz 2009. gadam samazinājās par 64,2%. Lielā mērā to noteica investīciju samazinājums patēriņa preču ražošanā (t.sk. pārtikas rūpniecībā – par 44%), kā arī starppatēriņa preču ražošanas nozarēs (t.sk. kokapstrādē – par 88% un ķīmisko vielu un to izstrādājumu ražošanā – par 77%).

2010. gadā kopumā investīcijas apstrādes rūpniecībā par 5,6% pārsniedza iepriekšējā gada līmeni. Visstraujāk investīcijas palielinājās īslaicīga patēriņa preču un investīciju preču ražošanas nozarēs. Lielākais devums investīciju pieaugumā apstrādes rūpniecībā bija

kokapstrādes nozarei, papīra ražošanas un izdevējdarbības, kā arī farmācijas produkta ražošanas nozarēm. Pozitīvas investēšanas tendences 2010. gadā bija arī metālapstrādē un transportlīdzekļu ražošanā.

2011. gadā investēšanas aktivitātes apstrādes rūpniecībā strauji pieauga. Salīdzinot ar 2010. gadu, investīciju apjomi nozarē palielinājās par 41,6%. Vairāk nekā puse no ieguldījumiem apstrādes rūpniecībā bija kokapstrādē un metālu ražošanā.

Pēc provizoriskiem datiem, 2012. gadā apstrādes rūpniecībā ieguldīti 624,4 milj. eiro jeb 13,1% no kopējā investīciju apjoma Latvijas tautsaimniecībā, kas bija par 2,5% vairāk nekā 2011. gadā.

3.5. tabula

Investīciju dinamika un struktūra apstrādes rūpniecībā*
(procentos)

	Pieauguma tempi				Struktūra			
	2011	2012	2013	2014 I-III	2011	2012	2013	2014 I-III
Pārtikas rūpniecība	60,1	46,6	-49,3	1,9	17,7	30,9	26,0	18,3
Vieglā rūpniecība	83,1	-20,8	-36,0	85,9	1,6	1,3	1,4	2,0
Kokapstrāde	147,0	-28,6	-41,3	82,7	31,0	26,7	26,0	31,4
Papīra ražošana un izdevējdarbība	44,5	0,2	125,6	-64,9	3,0	1,8	6,9	2,6
Kīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	6,9	-19,8	-38,1	83,3	8,5	7,4	7,6	9,3
Pārējo nemetalisko minerālu izstrādājumu ražošana**	-78,5	8,4	6,2	95,5	6,5	4,7	8,3	13,4
Metāli un metālizstrādājumu ražošana**	157,5	-37,8	-72,6	-0,6	20,4	15,4	7,0	6,4
Mašīnu un iekārtu ražošana	173,7	5,1	-11,4	-44,6	1,4	1,3	1,9	1,6
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	106,9	66,2	-32,0	-1,5	1,8	2,6	3,3	3,8
Transportlīdzekļu ražošana	148,2	18,9	-34,0	135,7	4,4	4,1	4,6	5,4
Pārējās rūpniecības nozares	255,3	-7,2	10,9	66,3	4,0	3,8	7,0	5,8

* 2012. gads – provizoriiskie dati; sākot no 2013. gada – novērtēts pēc ceturkšņu datiem

** Ekonomikas ministrijas novērtējums

Lielākas investīciju aktivitātes apstrādes rūpniecībā bija 2012. gada pirmajā pusē. Investīciju apjomi pieauga vai arī saglabājās iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmenī gandrīz visās apstrādes rūpniecības nozarēs, izņemot papīra un papīra izstrādājumu ražošanas nozari, transporta līdzekļu ražošanas nozari un būvmateriālu ražošanas nozari. Jāatzīmē, ka investīcijas pirmajās divās nozarēs būtiski pieauga 2010. gadā un 2011. gadā. Savukārt investīciju apjomi būvmateriālu ražošanā kopš 2008. gada, paslīktinoties situācijai nekustamo īpašumu tirgū, samazinājās ik gadu vidēji par gandrīz 20%. Uzlabojoties situācijai, 2012. gadā investīciju apjomi būvmateriālu ražošanas nozarē pieauga par 8,4%, un tie veidoja 4,7% no kopējām investīcijām apstrādes rūpniecībā. Pozitīva investīciju dinamika kopš 2010. gada saglabājās mašīnu un iekārtu ražošanas nozarē, elektronisko un optisko iekārtu ražošanas nozarē un transporta līdzekļu ražošanas nozarē. 2012. gadā investīcijas šajās nozarēs veidoja 10,5%, t.i., gandrīz divas reizes vairāk nekā 2008. gadā.

Saskaņā ar ceturkšņu statistikas datiem, 2013. gadā apstrādes rūpniecībā bija investēts par 33% mazāk nekā pirms gada. Zemāks ieguldījumu apjoms, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, galvenokārt ir saistīts ar vājākām investīciju aktivitātēm 2013. gada pirmajā pusē pārtikas rūpniecības nozarē un kokapstrādes nozarē, kā arī ieguldījumu būtisku samazināšanos metālu ražošanas nozarē. Jāatzīmē, ka investīciju apjomi kokapstrādē 2011. gadā, salīdzinot ar 2009. gadu,

pieauga gandrīz piecas reizes, savukārt ieguldījumi pārtikas rūpniecībā šajā laikā palielinājās gandrīz divas reizes. Arī pārējās apstrādes rūpniecības nozarēs investēšanas aktivitātes 2013. gada sākumā bija nedaudz vājākas nekā gadu iepriekš, kamēr gada otrajā pusē investoru bija aktīvāki. Piemēram, kīmiskās rūpniecības nozarēs 2013. gada 2. pusgadā bija investēts gandrīz par 50% vairāk nekā pirms gada, investīcijas kokapstrādes nozarēs pieauga par 42%, savukārt ieguldījumi mēbeļu ražošanas nozarē pieauga gandrīz trīs reizes. Pozitīvas tendences ir vērojamas arī šī gada sākumā. 2014. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2013. gada atbilstošo periodu, investīciju apjomi apstrādes rūpniecībā palielinājās par 34,2% un veidoja gandrīz 15% no kopējām investīcijām Latvijas tautsaimniecībā.

Investoru apsekojuma dati liecina, ka investīciju struktūra rūpniecībā lielākoties paliek nemainīga. 2013. gadā investīcijas rūpniecībā pārsvarā bija saistītas ar nolietoto iekārtu un mašīnu aizvietošanu un ražošanas jaudu paplašināšanu – attiecīgi 41% un 27% no kopējām investīcijām rūpniecībā. Vienlaikus jāatzīmē, ka pēdējos gados pieaug arī investīcijas, kas paredzētas ražošanas procesa racionalizēšanai.

Tuvākajā nākotnē investīciju apjomi Latvijas tautsaimniecībā pakāpeniski pieauga. Tomēr investēšanas procesa dinamiku lielā mērā noteiks finanšu resursu pieejamība, kopējā pieprasījuma palielināšanās un valsts atbalsta pasākumu īstenošana uzņēmējdarbības veicināšanai.

3.1.4. Eksports un imports

Preču eksports un imports

Latvijas eksporta izaugsmes tempi pēdējos gados ir samērā strauji. 2011. gadā Latvijas preču eksports faktiskajās cenās pieauga par 27,8%, bet 2012. gadā – par 15,7% (salīdzināmās cenās – attiecīgi par 13,9% un 11,5%).

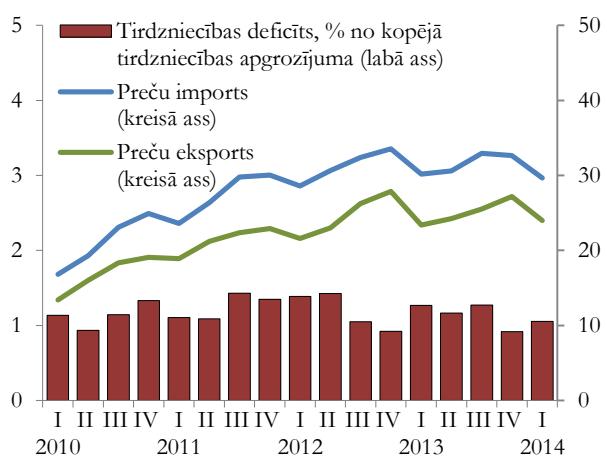
Ievērojami samazinoties ārējam pieprasījumam, kopš 2013. gada preču eksporta tempi ir ievērojami zemāki, tomēr tie joprojām saglabājas pozitīvi. 2013. gadā preču eksports pieauga par 1,5% faktiskajās cenās, bet salīdzināmajās cenās tas saglabājās iepriekšējā gada līmenī. Uzlabojoties ekonomiskajai situācijai galvenajā Latvijas tirgū ES, 2014. gada janvārī-aprīlī preču eksports, salīdzinot ar 2013. gada četriem mēnešiem, pieauga par 2,2 procentiem.

Latvijas preču imports 2011. gadā faktiskajās cenās pieauga nedaudz straujāk nekā eksports – par 30,6%, bet 2012. gadā – par 13,9% (salīdzināmajās cenās – attiecīgi par 23,2% un 5,6%). Tāpat kā eksports 2013. gadā Latvijas preču imports faktiskajās cenās pieauga vien par procentu, bet salīdzināmajās cenās – par 0,5%. Savukārt 2014. gada janvārī-aprīlī preču imports faktiskajās cenās ir sarucis par 2,5 procentiem.

3.10. attēls

Latvijas preču eksports, imports un tirdzniecības nosacījumi

(mljrd. eiro un procentos)

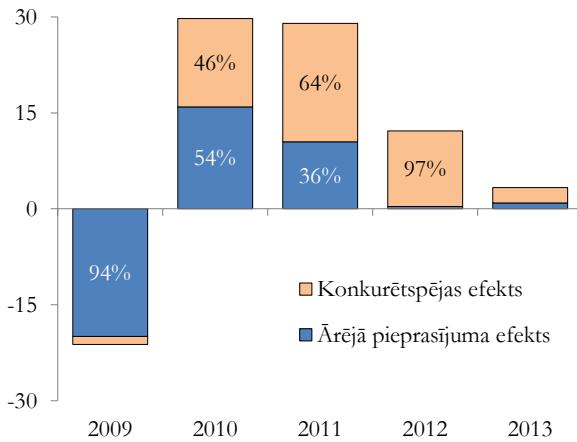

2012.-2013. gadā, eksportam pieaugot nedaudz straujāk nekā importam, samazinās arī tirdzniecības deficits. 2013. gadā tas veidoja 11,5% no ārējās tirdzniecības apjoma, bet 2014. gada četros mēnešos tas sastāda 10,6%. Savukārt straujas izaugsmes gados (2007.-2008. gadā) deficitīs sastādīja pat vairāk nekā ¼ daļu no visa ārējās tirdzniecības apjoma.

3.11. attēls

Eksporta izmaiņu sadalījums, izmantojot patstāvīgās tirgus daļas analīzi

(Latvijas eksporta uz ES valstīm izmaiņu struktūra, procentos)

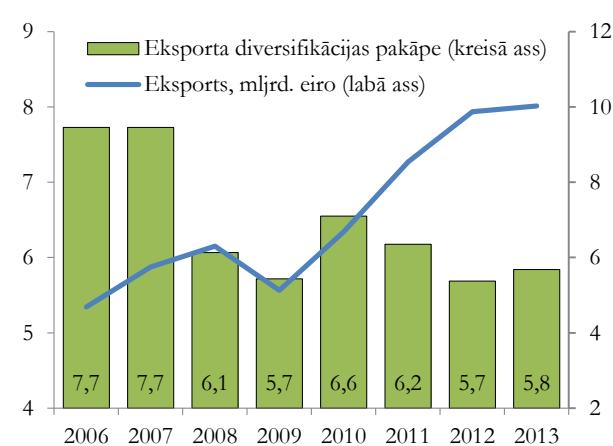

Pēckrīzes periodā – 2010.-2011. gadā Latvijas eksporta attīstību noteica vienlīdz Latvijas uzņēmumu konkurencēspējas pieaugums un stabils ārējais pieprasījums. Savukārt kopš 2012. gada otrs pusē, paslīktinoties izaugsmei ES, ārējais pieprasījums ievērojami samazinājās un eksporta attīstību nosaka konkurencēspējas pieaugums.

3.12. attēls

Latvijas preču eksporta diversifikācija

(indekss, aprēķināts, izmantojot KN 2 zīmu klasifikāciju, zemāks rādītājs norāda uz augstāku diversifikācijas pakāpi)

Pēdējo gadu laikā uzlabojas arī Latvijas preču eksporta diversifikācijas pakāpe. Straujas izaugsmes gados eksporta izaugsme dominēja dažas lielkākas eksporta preču grupas, tādās kā koksne un tās izstrādājumi un metāli. Krīzes laikā eksporta apjomi samazinājās būtībā visās preču grupās, tomēr straujāk saruka tieši lielāko eksporta grupu apjomī, kas noteica diversifikācijas rādītāja uzlabošanos. Savukārt pēckrīzes

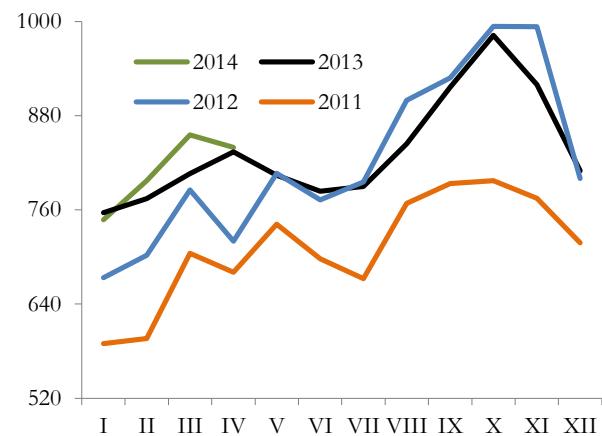
periodā, atsākoties izaugsmei, eksporta apjomu pieaugumi preču grupu griezumā ir līdzīgāki, kas norāda uz augstāku eksporta diversifikācijas pakāpi. Jāatzīmē, ka Latvijā pēdējos gados šis rādītājs atbilst ES-15 valstu vidējam līmenim un ir ievērojami labāks nekā Lietuvā un Igaunijā.

Kopējo Latvijas preču eksportu 2013. gadā labvēlīgi ietekmēja neliela tirdzniecības nosacījumu uzlabošanās, eksporta vienības vērtības indekss palielinājās par 1,6%, bet importa vērtība palielinājās par 0,5%. Eksporta preču cenas straujāk pieauga satiksmes līdzekļiem un to aprīkojumam, kokam un tā izstrādājumiem, kā arī mehānismiem, mehāniskām ierīcēm un elektroiekārtām. Turpretī eksporta preču cenas samazinājās metāliem un to izstrādājumiem, kā arī minerālajiem produktiem.

Savukārt 2014. gada 1. ceturksnī eksporta cenām sarūkot straujāk nekā importa cenām (attiecīgi -1,3% un -0,4%), tirdzniecības nosacījumi ir nedaudz paslīktinājušies.

3.13. attēls

Latvijas preču eksporta dinamika
(milj. eiro)

3.6. tabula

Latvijas preču eksports pa galvenajām preču grupām
(%, faktiskajās FOB cenās)

struktūra	2013	2014 I-IV	
	pieaugums pret iepriekšējo gadu	pieaugums pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	ieguldījums apjomu izmaiņās
Kopā tai skaitā:	100	1,5	2,2
lauksaimniecības un pārtikas produkti	20,4	1,0	10,3
koksne un tās izstrādājumi	15,9	8,7	14,7
mašīnbūves produkcija	15,6	15,5	1,6
metāli un to izstrādājumi	10,5	-23,9	-24,0
ķīmiskās rūpniecības, tās saskarnozaru produkcia un plastmasas	9,7	4,3	0,3
minerālie produkti	8,7	1,7	4,9
vieglās rūpniecības preces	4,9	7,0	7,3
transporta līdzekļi	4,5	-15,1	-13,2
pārējās preces	9,7	13,4	7,1

2013. gadā eksporta izaugsmes tempu palēnināšanos ietekmēja ievērojami metālu un to izstrādājumu, kā arī transportlīdzekļu apjomu samazinājumi. Savukārt labvēlīgi eksporta attīstību ietekmēja lielākoties mašīnbūves, kā arī koksnes un tās izstrādājumu eksporta apjomu pieaugumi. Mērenāk pieauga ķīmiskās un vieglās rūpniecības preču eksporta apjomī.

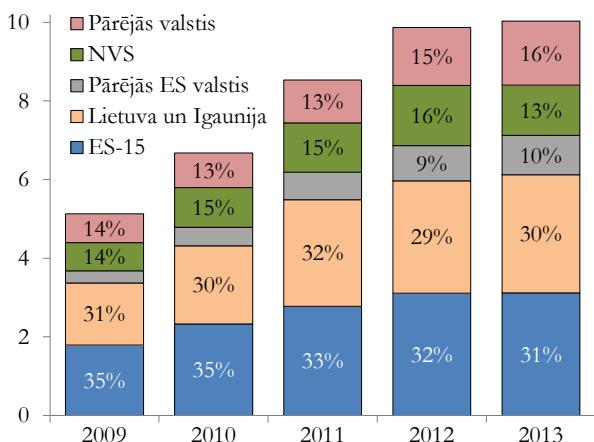
2014. gada janvārī-aprīlī eksporta izaugsmi turpina ietekmēt metālu un to izstrādājumu eksporta apjomu sarukums. Savukārt lielākie pieaugumi vērojami koksnes un tās izstrādājumu un lauksaimniecības un pārtikas produktu eksporta grupās.

Preču eksports uz ES valstīm 2013. gadā pieauga par 3,8%. Lielu daļu no pieauguma veidoja mašīnbūves produkcijas, kā arī minerālo produktu eksporta grupu izaugsme. Savukārt 2014. gada janvārī-aprīlī eksports uz ES valstīm pieauga par 3,5%. Šajā periodā visstraujāk auga koksnes un tās izstrādājumu eksports.

2013. gadā preču eksports uz NVS valstīm pieauga par 5,3%. Savukārt 2014. gada janvārī-aprīlī preču eksports uz NVS valstīm palielinājās par 1,6%. Lielāko ieguldījuma daļu šajā pieaugumā veidoja lauksaimniecības un pārtikas produktu eksporta grupa.

3.14. attēls

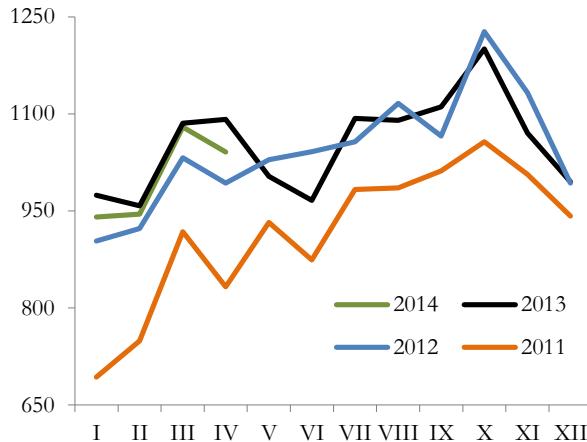
Latvijas eksporta struktūra pa valstu grupām (mljrd. eiro un %)

Preču importa pieaugumu 2013. gadā lielākoties ietekmēja ķīmiskās produkcijas, vieglās rūpniecības preču, kā arī lauksaimniecības un pārtikas produktu importa apjomu pieaugumi. Savukārt 2014. gada janvārī-aprīlī preču importa apjomu attīstību pozitīvi ietekmēja lauksaimniecības un pārtikas produktu, koksnes un tās izstrādājumu, kā arī mašīnbūves produkcijas importa apjomu pieaugumi. Savukārt ievērojami saruka minerālo produktu, kā arī transportlīdzekļu un metālu un to izstrādājumu importa apjomi.

3.15. attēls

Latvijas preču importa dinamika pa mēnešiem (milj. eiro)

Imports no ES valstīm 2013. gadā pieauga nedaudz straujāk nekā kopējais imports (par 4,1%), bet 2014. gada janvārī-aprīlī saruka par 0,3 procentiem.

2013. gadā, ievērojami samazinoties metālu un to izstrādājumu, kā arī minerālo produktu importa apjomiem, strauji samazinājās imports no NVS valstīm (par 17,3%). Līdzīga tendence saglabājās arī 2014. gada četros mēnešos, kad preču importa apjomi no NVS valstīm saruka par 16,4 procentiem.

3.7. tabula

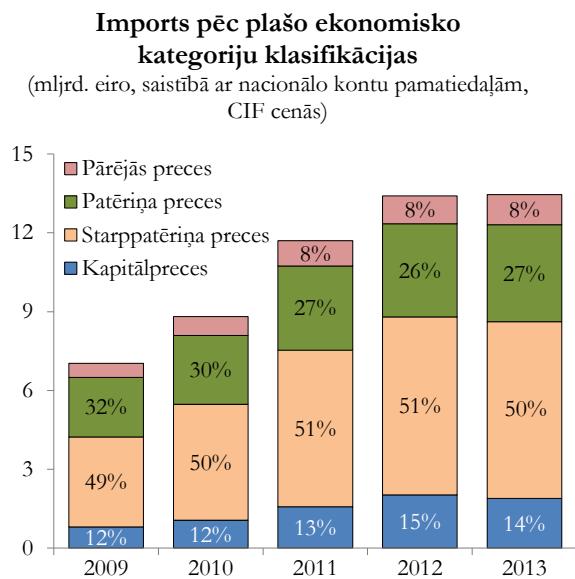
Latvijas preču imports pa galvenajām preču grupām (%, faktiskajās CIF cenās)

	struktūra	2013		2014 I-IV	
		pieaugums pret iepriekšējo gadu	pieaugums pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	ieguldījums apjomu izmaiņas	
Kopā tai skaitā:		100	1,0	-2,5	-2,5
mašīnbūves produkcija	18,4	1,8	2,9	0,5	
lauksaimniecības un pārtikas produkti	15,9	3,8	8,4	1,3	
ķīmiskās rūpniecības, tās saskarnozaru produkcija un plastmasas	14,9	7,4	1,3	0,2	
minerālie produkti	17,2	-1,7	-20,4	-3,8	
metāli un to izstrādājumi	8,7	-16,1	-9,6	-0,9	
vieglās rūpniecības preces	6,1	12,1	1,2	0,1	
transporta līdzekļi	7,7	-10,2	-20,0	-1,5	
koksne un tās izstrādājumi	2,0	24,8	28,0	0,6	
pārējās preces	9,3	9,6	13,4	1,1	

Līdz 2009. gadam, samazinoties investīciju apjomiem, saruka kapitālpreču importa daļa, savukārt no 2009.-2011. gadam samazinājās patēriņa preču

importa daļa. Pēdējo gadu laikā importa struktūra pēc izlietojuma mērķiem nav īpaši mainījusies.

3.16. attēls

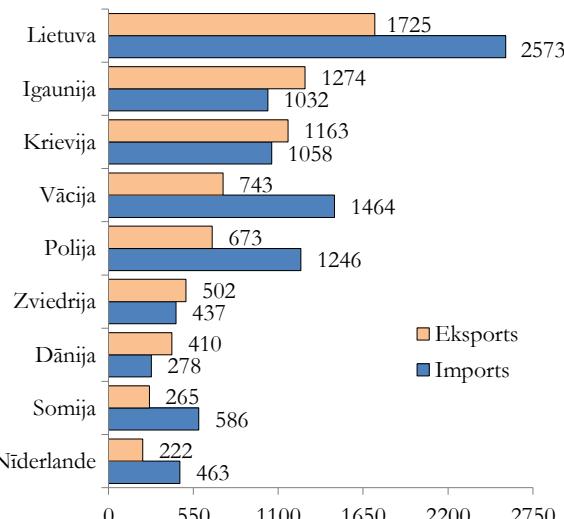

Lielākās Latvijas tirdzniecības partnerstātis 2014. gada janvārī-aprīlī bija Lietuva – 17% no kopējā ārējās tirdzniecības apgrozījuma, Igaunija, Krievija un Polija – katrai 10%, Vācija – 9%, Zviedrija un Somija – katrai 4% un Dānija, Nīderlande, Lielbritānija un Itālija – katrai 3 procenti.

Latvijas kaimiņvalstis **Lietuva** un **Igaunija** tradicionāli ir lielākās Latvijas tirdzniecības partnerstātis. Straujas izaugsmes gados, ievērojami pieaugot importam, bija vērojama izteikta Latvijas tirdzniecības bilances pasliktināšanās ar abām valstīm. 2008. gada otrajā pusē bilance ar Lietuvu un Igauniju sāka pakāpeniski uzlaboties.

3.17. attēls

Latvijas ārējās tirdzniecības apgrozījums ar lielkajām partnerstātīm 2013. gadā*
(milj. eiro, eksports FOB cenās, imports CIF cenās)

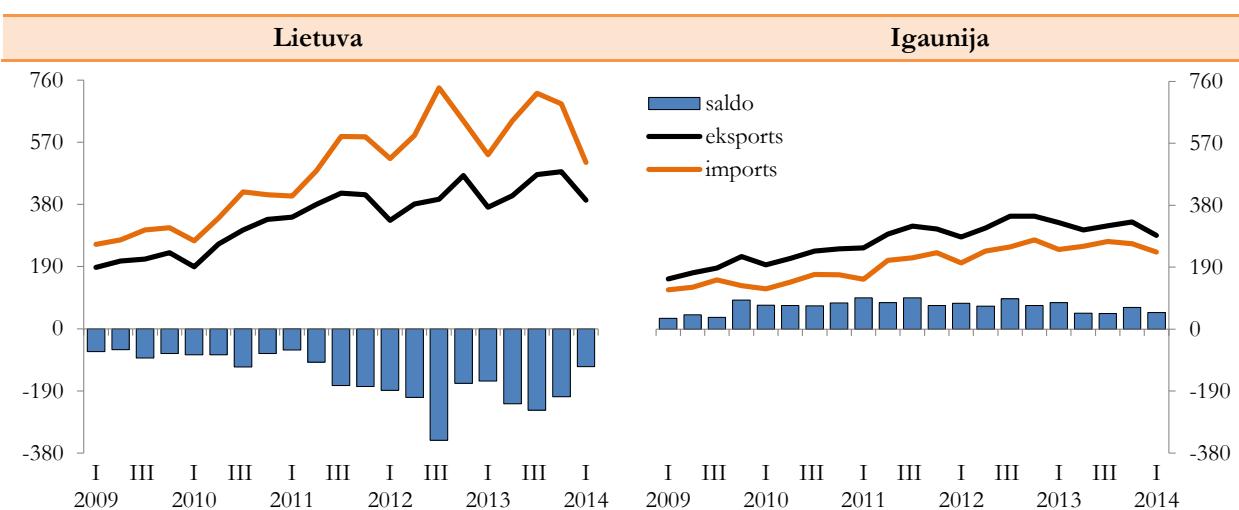

* ar valstīm, kurām ārējās tirdzniecības apgrozījums ar Latviju kopējā ipatsvarā ir vairāk nekā 3 procenti.

Pēdējos gados ārējās tirdzniecības bilance ar Igauniju saglabājas virs 10% no kopējā tirdzniecības apgrozījuma, savukārt bilance ar Lietuvu, galvenokārt straujāka minerālo produktu un lauksaimniecības un pārtikas preču importa dēļ, 2012.-2013. gadā nedaudz pasliktinājās.

3.18. attēls

Latvijas ārējās tirdzniecības apgrozījums ar Lietuvu un Igauniju
(milj. eiro)

2014. gada janvārī-aprīlī kā galvenās eksporta preču grupas uz abām Baltijas valstīm saglabājas lauksaimniecības un pārtikas preces un mašīnbūves produkcija, savukārt importā no Lietuvas un Igaunijas lielākais īpatsvars ir lauksaimniecības un pārtikas precēm un minerālajiem produktiem.

Pakalpojumu eksports un imports

Krīzes laikā pakalpojumu eksports samazinājās mazākā apmērā nekā preču eksports. 2011.-2012. gadā pakalpojumu eksports tāpat kā preču eksports pieauga stabili. Pozitīvais pakalpojumu saldo 2012. gadā nosedza 67% negatīvās preču tirdzniecības bilances. Savukārt 2013. gadā, nesmot vērā preču tirdzniecības bilances uzlabošanos, pozitīvais pakalpojumu saldo nosedza 80% no negatīvā preču tirdzniecības saldo. Līdzīga tendence saglabājās arī 2014. gada 1. ceturksnī.

Aptuveni pusi no pakalpojumu eksporta ierasti sastāda ienākumi no pārvadājumiem. Pārvadājumu pakalpojumu eksporta grupām 2013. gads nebija īpaši veiksmīgs – šīs eksporta grupas apjomī saruka par 6%, turklāt saruka visu transporta veidu pārvadājumu

apjomī. Ievērojami sarūkot gaisa transporta pakalpojumu eksporta apjomiem, arī 2014. gada 1. ceturksnī kopējie transporta eksporta apjomī samazinājās par 2,6 procentiem.

Savukārt komercpakalpojumu un ceļojumu eksporta apjomī gan 2013. gadā, gan 2014. gada janvārī-martā ir stabili auguši.

Puse no kopējā Latvijas pakalpojumu eksporta ir saistīta ar ES valstīm. 2013. gadā pakalpojumu eksporta apjomī uz ES valstīm pieauga tādos pašos tempos kā kopējais pakalpojumu eksports. Arī 2014. gada 1. ceturksnī saglabājās šāda tendence. Lielākais īpatsvars pakalpojumu eksportā uz ES valstīm ir pārvadājumiem un komercpakalpojumiem.

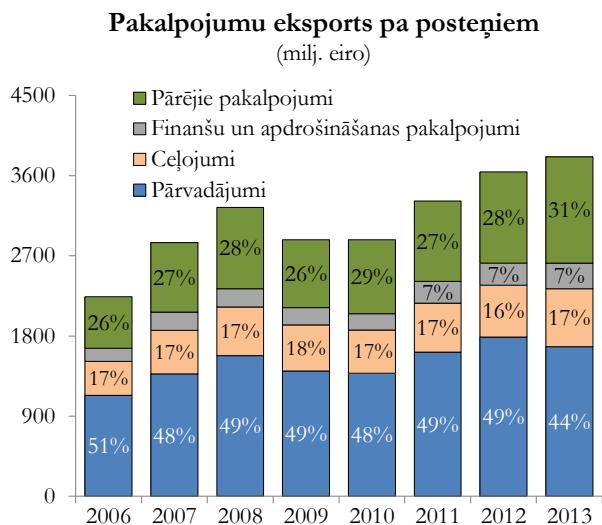
Pakalpojumu eksporta apjomī uz NVS valstīm 2013. gadā pieauga nedaudz straujāk nekā kopējais pakalpojumu eksports (par 26%), bet 2014. gada trīs mēnešos – par 6,1%. Ir nedaudz samazinājušies pārvadājumu eksporta apjomī, ko pilnībā kompensēja citi komercpakalpojumi un ienākumi no NVS valstu tūristiem.

3.8. tabula

Pakalpojumu eksports un imports (procentos)

	2013				2014 I-III			
	struktūra		izmaiņas pret iepriekšējo gadu		struktūra		izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	
	eksports	imports	eksports	imports	eksports	imports	eksports	imports
Pakalpojumi – pavisam	100	100	4,7	0,1	100	100	0,6	2,2
tai skaitā:								
Pārvadājumi	44,1	31,6	-6,0	-3,2	46,9	-17,5	-2,6	-0,7
– jūras transports	11,2	7,2	-9,3	-1,8	12,6	-3,9	-7,7	-0,3
– gaisa transports	7,0	10,8	-2,3	-2,2	5,4	-5,8	-14,0	1,3
– dzelzceļa transports	11,0	4,0	-10,5	-16,9	14,5	-2,4	6,7	-3,2
– autotransports	13,8	9,1	-0,5	0,9	12,7	-5,0	-5,3	-1,0
– citi transporta pakalpojumi	1,2	0,6	-11,6	11,3	1,7	-0,3	37,2	-13,8
Ceļojumi	17,1	26,3	11,9	1,8	15,6	-12,8	12,6	4,9
Citi pakalpojumi	38,8	42,0	16,5	1,7	37,5	-23,0	0,4	3,0
– būvniecības pakalpojumi	3,2	3,3	23,9	-22,8	2,2	-1,7	-18,4	27,6
– finanšu un apdrošināšanas pakalpojumi	7,5	6,5	16,2	55,0	10,3	-4,2	32,2	15,2
– sakaru pakalpojumi	2,5	3,6	11,0	-20,9	2,5	-1,9	4,3	-5,2
– informācijas un datorpakalpojumi	5,0	5,0	25,9	11,9	5,5	-2,4	17,2	-3,8
– citi komercpakalpojumi	19,3	22,1	13,7	-1,6	15,8	-12,0	-14,9	0,2
– pārējie pakalpojumi	1,3	1,6	21,7	9,4	1,2	-0,8	-0,5	-6,8

3.19. attēls

2013. gadā ievērojami pieauga pakalpojumu eksports uz Igauniju (par 11%) un Lietuvu (par 17%). Savukārt 2014. gada 1. ceturksnī pakalpojumu eksports uz Igauniju ir audzis par 12%, bet uz Lietuvu – par 3%. Svarīgākie eksportētie pakalpojumi uz abām kaimiņvalstīm ir saistīti ar tūrismu, pārvadājumiem, tirdzniecības starpniecību, kā arī būvniecību.

3.2. Nozaru ieguldījums

3.2.1. Tautsaimniecības struktūra un nozaru attīstības tendences

Krīzes laikā, samazinoties darbaspēka izmaksām, uzlabojās Latvijas ražotāju konkurētspēja. Tas bija pamats eksporta pieaugumam un līdz ar to arī tirgojamo nozaru attīstībai. Galvenajā eksporta nozarē – apstrādes rūpniecībā no 2010.-2012. gadam pieauguma tempi bija krieti straujāki nekā kopējā tautsaimniecības izaugsme, un nozare kļuva par galveno tautsaimniecības izaugsmes virzītāju.

3.9. tabula

Tautsaimniecības struktūra
(pēc pievienotās vērtības, procentos)

	2000	2005	2008	2010	2011	2012	2013
Lauksaimniecība, mežsaimniecība	4,5	3,9	3,0	5,0	5,1	5,0	4,7
Apstrādes rūpniecība	14,4	12,9	10,8	13,3	14,1	14,5	13,9
Pārējā rūpniecība	4,2	3,3	4,3	5,3	5,2	5,1	4,7
Būvniecība	6,8	7,0	10,1	5,3	5,4	6,1	6,5
Tirdzniecība, izmitināšana un ēdināšana	18,5	21,6	18,8	17,3	17,6	17,9	17,8
Transports un uzglabāšana	9,5	10,5	8,1	11,4	12,3	12,1	11,3
Citi komercpakalpojumi	25,1	25,7	28,4	27,3	26,3	26,1	27,6
Sabiedriskie pakalpojumi	17,0	15,1	16,5	15,2	14,0	13,2	13,4
Kopā	100						

Kopš 2010. gada otrās puses nodarbinātības pieaugums veicina iekšējo patēriņu, kas pozitīvi ietekmē pakalpojumu nozaru izaugsmi. Aug mazumtirdzniecības apgrozījums, stabila izaugsme vērojama komercpakalpojumu nozarēs.

Eksporta iespēju sašaurināšanās 2013. gadā ietekmēja tirgojamo nozaru attīstību, tajā pašā laikā uz iekšējo tirgu orientētās nozarēs saglabājās stabila izaugsme.

3.10. tabula

IKP dinamika
(procentos)

	Izmaiņas					Ieguldījums apjomu izmaiņās				
	2009	2010	2011	2012	2013	2009	2010	2011	2012	2013
Lauksaimniecība, mežsaimniecība	9,9	2,1	-1,1	-0,9	-0,7	0,3	0,1	-0,1	-0,1	0,0
Apstrādes rūpniecība	-17,7	16,7	11,7	9,4	0,0	-2,2	1,4	1,5	1,5	0,0
Pārējā rūpniecība	-7,8	1,9	-1,3	-2,6	-3,3	-0,4	0,1	-0,1	-0,2	-0,2
Būvniecība	-32,1	-31,1	11,0	14,5	7,4	-3,7	-2,0	0,6	0,9	0,5
Tirdzniecība, izmitināšana	-25,0	-0,1	9,4	7,4	4,4	-5,3	0,0	1,6	1,5	0,9
Transports un uzglabāšana	1,2	0,8	8,1	3,6	1,3	0,1	0,1	0,9	0,5	0,2
Citi komercpakalpojumi	-15,8	0,1	2,7	4,3	7,0	-5,1	0,0	0,7	1,3	2,0
Sabiedriskie pakalpojumi	-9,3	-8,1	0,6	-0,6	5,3	-1,7	-1,1	0,1	-0,1	0,8
IKP	-17,7	-1,3	5,3	5,2	4,1	-17,7	-1,3	5,3	5,2	4,1

Kopš 2011. gada kopumā **lauksaimniecības un mežsaimniecības** nozarē ražošanas apjomi sarūk. Vienlaikus apakšnozarēs tendences ir atšķirīgas. 2013. gadā galveno lauksaimniecības kultūru kopraža bija mazāka nekā iepriekšējā gadā. Savukārt lopkopības nozarē ražošanas apjomi pēdējos gados pieaug. 2013. gadā saražotie gaļas un piena apjomi bija par 5,5% un 2,5% lielāki nekā 2012. gadā. Mežsaimniecības nozarē 2012. un 2013. gadā produkcijas apjomi saruka. To noteica vairāki faktori. Mežos izcirstās koksnes apjomi 2013. gadā bija par 8,3% mazāki nekā 2011. gadā. Mežsaimniecības nozari ietekmēja arī zemais pieprasījums ārējos tirgos, par ko liecina neapstrādātu kokmateriālu eksporta samazinājums pēdējo 2 gadu laikā par 18% un salīdzinoši lēnā izaugsme kokapstrādes nozarē.

2014. gads lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarei ir sācies pozitīvi – 1.ceturksnī ražošanas apjomi bija par 6,5% lielāki nekā pirms gada.

2013. gadā vājais pieprasījums ārējos tirgos ietekmēja **apstrādes rūpniecības** sniegumu un saražotās produkcijas apjomi saglabājās 2012. gada līmenī. Būtiska ietekme 2013. gadā bija arī AS „Liepājas metalurgs” darbības pārtraukšanai, kā rezultātā ievērojamī saruka metālu ražošanas apjomi.

Apstrādes rūpniecības apjomi 2014. gada 1. ceturksnī bija par 1,2% lielāki nekā pirms gada. Jāņem vērā, ka apstrādes rūpniecības apjomi aug, neraugoties uz AS „Liepājas metalurgs” darbības pārtraukšanu. Vairumā apstrādes rūpniecības nozaru 2014. gadā vērojama stabila izaugsme, ko sekmē ekonomisko aktivitāšu pieaugums iekšējā tirgū un ekonomiskās situācijas uzlabošanās galvenajā eksporta tirgū – ES. Vienlaikus atsevišķus apstrādes rūpniecības uzņēmumus negatīvi ietekmē konflikts Ukrainā un ekonomikas lejupslīde Krievijā.

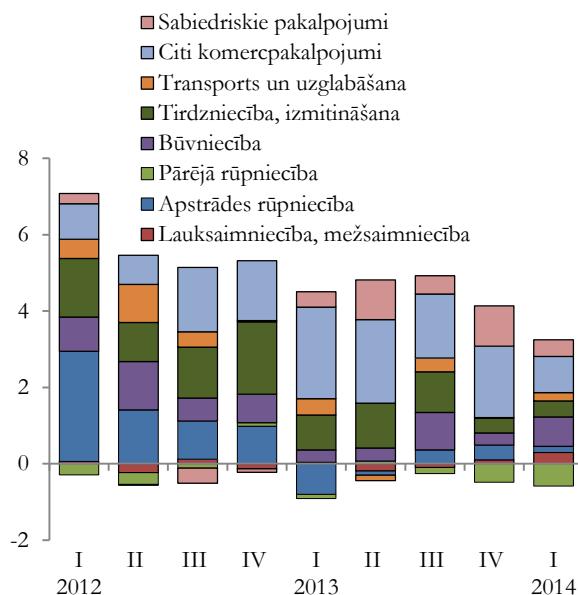
3.11. tabula

IKP pa ceturkšņiem
(izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu, procentos)

	2012				2013				2014	
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	
Lauksaimniecība, mežsaimniecība	0,9	-4,0	2,1	-2,9	0,6	-3,0	-1,6	2,3	6,5	
Apstrādes rūpniecība	16,5	9,0	7,2	6,2	-4,8	-0,6	2,5	2,6	1,2	
Pārējā rūpniecība	-3,4	-6,3	-2,9	1,5	-1,4	1,4	-3,9	-8,4	-9,3	
Būvniecība	28,5	26,9	8,3	9,3	9,8	5,3	11,6	3,9	24,6	
Tirdzniecība, izmitināšana	7,1	5,8	7,1	9,3	4,9	6,0	5,2	1,9	2,6	
Transports un uzglabāšana	3,1	7,6	3,4	0,2	3,2	-1,0	2,8	0,1	1,9	
Citi komercpakalpojumi	2,7	2,7	6,9	5,0	8,3	7,4	6,3	6,2	3,6	
Sabiedriskie pakalpojumi	1,4	-0,1	-3,3	-0,5	2,7	6,4	4,1	6,6	3,3	
IKP	7,1	4,9	4,6	4,6	3,8	4,4	4,6	3,6	2,8	

3.20. attēls

Nozaru ieguldījums IKP pieaugumā (procentos)

Pārējās rūpniecības nozarēs (elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde) 2013. gadā ražošanas apjomī bija par 3,3% mazāki nekā 2012. gadā. Arī

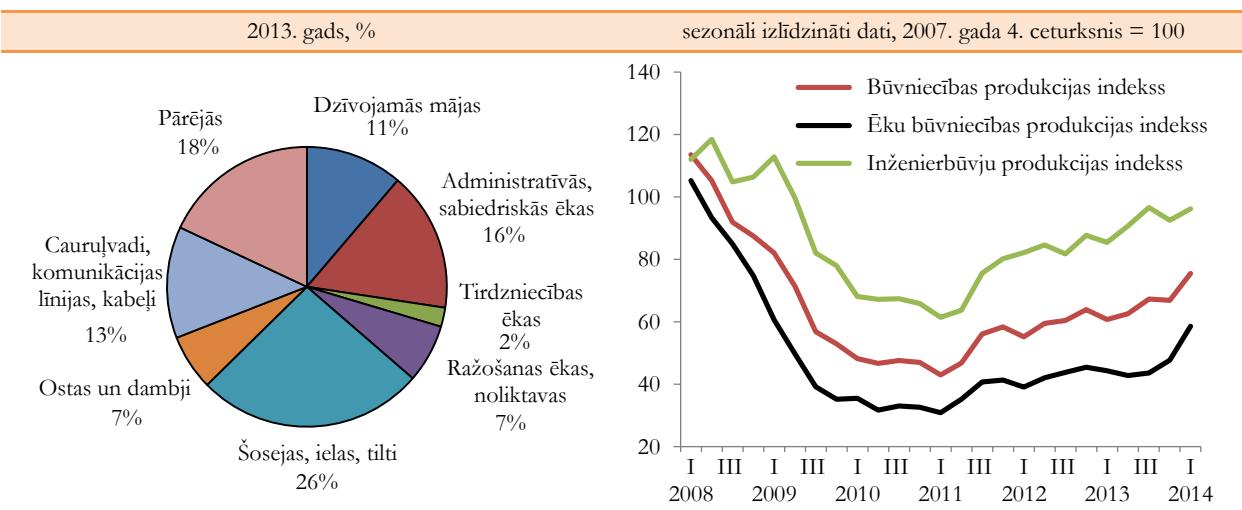
2014. gada sākumā nozarē ražošanas apjomī sarūk – 1.ceturksnī tie bija par 9,3% mazāki nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā. Ražošanas apjomu izmaiņas nozarē pamatā ir saistītas ar laika apstākļiem, jo salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu ir saražoti mazāki elektroenerģijas un siltumenerģijas apjomī.

Pēc apjomīga samazinājuma krīzes laikā salīdzinoši strauja izaugsme vērojama **būvniecības** nozarē. 2013. gadā būvniecības apjomī pieauga par 7,4%. Nozares atveselošanos pamatā veicina publiskie pasūtījumi un ES fondu projekti. 2013. gadā lielāks devums būvniecības nozares attīstībā bija inženierbūvju celtniecības apjomu kāpumam (par 10,5%). Ēku būvniecības apjomī 2013. gadā auga mērenāk – par 3,1 procentu.

2014. gada 1. ceturksni, salīdzinot ar 1. ceturksni gadu iepriekš, būvniecības produkcijas apjomī pieauga par 24,6%. Šajā laikā ēku būvniecības apjoms palielinājās par 34,1%. Savukārt inženierbūvju produkcija, salīdzinot ar pagājušā gada 1.ceturksni, pieauga par 11,9%, un to ietekmēja vietējo cauruļvadu un kabeļu, kā arī ostu būvniecības kāpums. Lai arī būvniecības apjomī pēdējo gadu laikā salīdzinoši strauji aug, tomēr tie ievērojami atpaliek no pirmskrīzes augstākā līmeņa.

3.21. attēls

Būvniecības apjomī

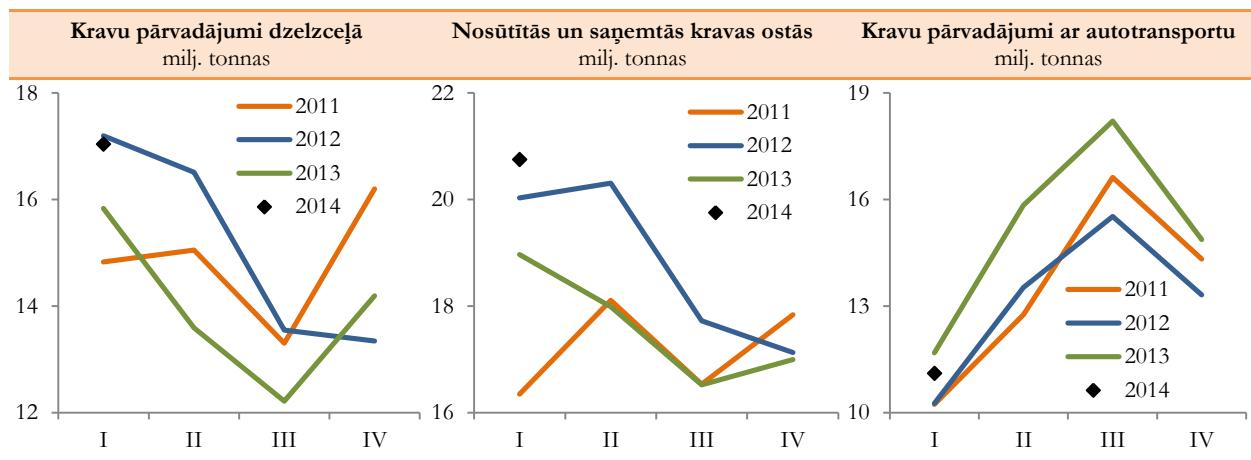

2013. gadā **transporta un uzglabāšanas** nozarē sniegtā pakalpojumu apjomī bija par 1,3% lielāki nekā 2012. gadā. Pretēji tendencēm 2012. gadā 2013. gadā nozares izaugsmi lielā mērā sekmeja ar autotransportu pārvadāto kravu apgrozījuma pieaugums (par 15,2%). Savukārt dzelzceļā un ostās kravu apjomī 2013. gadā saruka attiecīgi par 7,9% un 6,3 procentiem.

2014. gada 1. ceturksnī nozarē sniegtā pakalpojumu apjomī bija par 1,9% lielāki nekā pirms gada.

Transporta un uzglabāšanas nozares pieaugumu lielā mērā veicināja sekmīgā ostu darbība 2014. gada sākumā – 1. ceturksnī ostās saņemto un nosūtīto kravu apjomī bija par 9,4% lielāki nekā pirms gada. Šajā pašā laikā periodā ar dzelzceļu pārvadāto kravu apjomī pieauga par 7,6%. Savukārt kravu pārvadājumi ar autotransportu 1. ceturksnī bija par 5% mazāki nekā pirms gada.

3.22. attēls

Nodarbinātības un darba samaksas pieaugums veicina privāto patēriņu, kas pozitīvi ietekmē vairāk uz vietējo tirgu orientētās pakalpojumu nozares. 2013. gadā **tirdzniecības** nozarē (ieskaitot izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumus) sniegtā pakalpojumu apjomī pieauga par 4,4%. Nozares izaugsme 2013. gadā veidoja vairāk nekā 1/4 daļu no kopējās tautsaimniecības izaugsmes. Tirdzniecības nozares apjomī palielinās arī 2014. gadā – 1. ceturksnī sniegtā pakalpojumu apjomī bija par 2,6% lielāki nekā pirms gada.

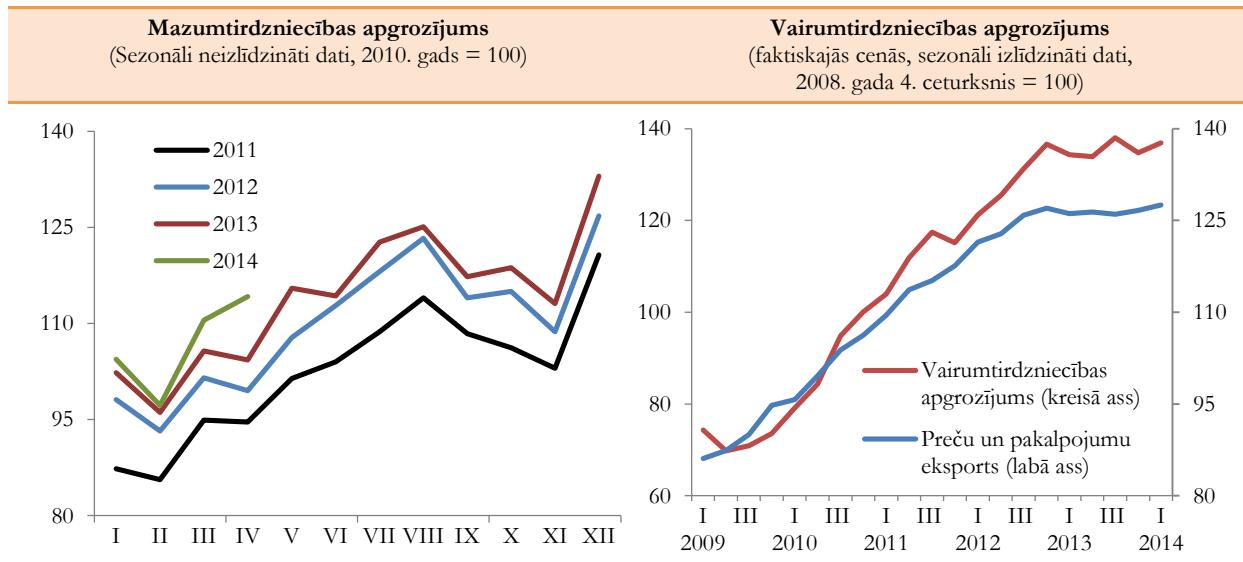
Tirdzniecības nozares izaugsmi sekmē mazumtirdzniecības apgrozījuma pieaugums. Tiesa, 2013. gadā mazumtirdzniecības apgrozījums palielinājās lēnākos tempos nekā 2012. gadā (kāpums par 3,7%). Lielākā mērā mazumtirdzniecības pieaugumu 2013. gadā nodrošināja nepārtikas preču mazumtirdzniecības apgrozījums (kāpums par 5,2%). Pārtikas mazumtirdzniecības apgrozījums 2013. gadā

palielinājās par 4,4%, bet degvielas mazumtirdzniecības apjomī samazinājās par 1,3 procentiem.

Mazumtirdzniecības apgrozījums palielinās arī 2014. gadā. Tiesa, gada sākumā mazumtirdzniecības apjomu kāpums bija ļoti mērens, jo saistībā ar eiro ieviešanu patērētāji savos tēriņos bija piesardzīgi. Kopumā 1. ceturksnī mazumtirdzniecības apjomī bija vien par 2,6% lielāki nekā pirms gada. Savukārt aprīlī bija vērojams spēcīgs mazumtirdzniecības apgrozījuma kāpums – par 9,4% salīdzinājumā ar 2013. gada aprīli. Kopumā 2014. gada četros mēnešos mazumtirdzniecības apjomī par 4,4% pārsniedza iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmeni.

Nepārtikas preču mazumtirdzniecības apgrozījums 2014. gada janvārī-aprīlī bija par 3,5% lielāks nekā pirms gada. Lielākais devums pieaugumā bija apģērbu un apavu, kā arī metālizstrādājumu, krāsu un stikla mazumtirdzniecības apjomu kāpumam.

3.23. attēls

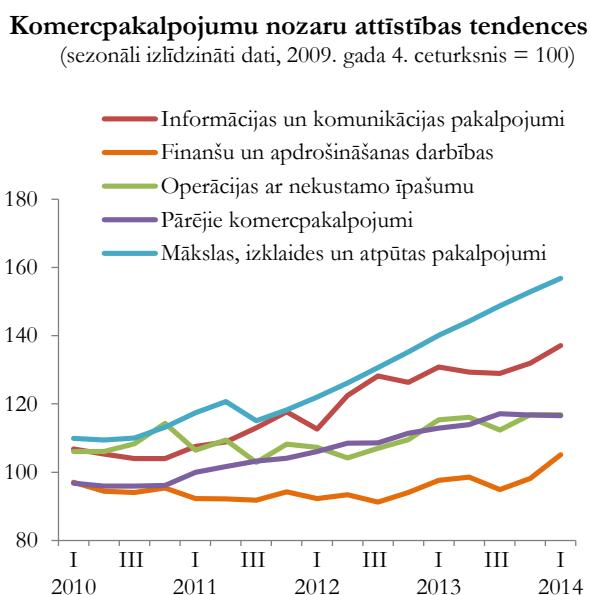
Vairāk nekā 1/3 no kopējā mazumtirdzniecības apgrozījuma veido pārtikas preču tirdzniecība. 2014. gada četros mēnešos pārtikas preču mazumtirdzniecības apgrozījums bija par 4,8% lielāks nekā pirms gada. Savukārt auto degvielas mazumtirdzniecības apgrozījums pēc samazinājuma 2013. gadā 2014. gadā aug un janvārī-aprīlī bija par 5,9% lielāks nekā pirms gada.

Vairumtirdzniecības nozares attīstības tendences lielā mērā ietekmē ārējās tirdzniecības aktivitātēs. 2013. gadā, palēninoties eksporta pieauguma tempiem un importa apjomiem pat nedaudz samazinoties, vairumtirdzniecības uzņēmumu apgrozījuma kāpums bija mērens – vairumtirdzniecības uzņēmumu apgrozījums pieauga par 5% (faktiskajās cenās). 2014. gada 1. ceturksnī vairumtirdzniecības apgrozījums bija par 1,9% lielāks nekā iepriekšējā gada 1. ceturksnī.

Pēdējos gados **komercpakalpojumu** nozarēs vērojama stabila izaugsme. 2012. gadā sniegtu pakalpojumu apjomu pieauga par 4,3%, bet 2013. gadā – par 7%. 2013. gadā komercpakalpojumu nozaru izaugsme deva gandrīz pusī no visas tautsaimniecības izaugsmes.

2013. gads bija sekmīgs informācijas un komunikācijas nozarei, kuras sniegto pakalpojumu apjomu bija par 6,1% lielāki nekā 2012. gadā. Strauja izaugsme 2013. gadā bija vērojama mākslas, izklaides un atpūtas nozarē (pieaugums par 14,1%). Finanšu un apdrošināšanas darbību nozarē, kā arī operācijās ar nekustamo īpašumu 2013. gadā sniegto pakalpojumu apjomu pieauga attiecīgi par 4,2% un 7,9 procentiem.

3.24. attēls

2014. gada 1. ceturksnī komercpakalpojumu nozarē saglabājās stabila izaugsme, lai arī pieauguma tempi bija

mērenāki nekā 2013. gadā. Komercpakalpojumu apjomi 2014. gada 1. ceturksnī par 3,6% pārsniedza 2013. gada 1.ceturķņa līmeni. To lielā mērā sekmēja izaugsme informācijas un komunikācijas, mākslas, izklaides un atpūtas pakalpojumu, kā arī finanšu un apdrošināšanas darbībās.

Sabiedrisko pakalpojumu nozaru attīstība ir cieši saistīta ar valsts budžeta iespējām. 2012. gadā sabiedrisko pakalpojumu apjomi saglabājās iepriekšējā gada līmenī. Savukārt 2013. gadā sabiedrisko pakalpojumu nozarēs bija vērojama izaugsme, un pakalpojumu apjomi palielinājās par 5,3 procentiem.

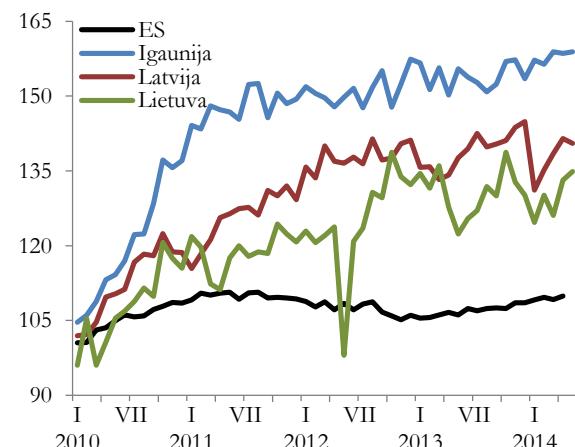
Arī 2014. gadā sabiedrisko pakalpojumu nozarē vērojams apjomu pieaugums – 1. ceturknī sniegtu pakalpojumu apjomi bija par 3,3% lielāki nekā pirms gada.

3.2.2. Apstrādes rūpniecība

Latvijas ražotāju konkurēspējas uzlabošanās krīzes laikā veicināja apstrādes rūpniecības attīstību. No 2009. gada līdz 2012. gada beigām ražošanas apjomu apstrādes rūpniecībā strauji pieauga, un pieauguma tempi bija straujāki nekā kopējā tautsaimniecības izaugsme. Pēckrīzes gados apstrādes rūpniecība kļuva par galveno tautsaimniecības izaugsmes virzītāju.

3.25. attēls

Apstrādes rūpniecības ražošanas apjomi
(sezonāli izlīdzināti dati, 2009. gada decembris = 100)

Vājais pieprasījums eksporta tirgos, galvenokārt ES un NVS valstīs, 2013. gadā piebremzēja apstrādes rūpniecības izaugsmi. Pirmajā pusgadā ražošanas apjomi bija par 2,6% mazāki nekā pirms gada. 2013. gada nogalē situācija nozarē pakāpeniski uzlabojās un ražošanas apjomi palielinājās. Kopumā 2013. gadā ražošanas apjomi apstrādes rūpniecībā bija par 0,1% lielāki nekā pirms gada.

Bez vājā pieprasījuma ārējos tirgos apstrādes rūpniecības sniegumu 2013. gadā būtiski ietekmēja arī

AS „Liepājas metalurgs” darbības pārtraukšana. Sarāzotās produkcijas apjomi metālu ražošanas nozarē saruka uz pusi. Tajā pašā laikā gatavo metālizstrādājumu ražošanas nozarē 2013. gadā bija vērojama mērena izaugsme. Kopumā metālapstrādē 2013. gadā ražošanas apjomi bija par 17,6% mazāki nekā pirms gada.

Kīmiskajā rūpniecībā 2013. gads nebija tik sekmīgs kā 2012. gads. Lai arī gada pēdējos mēnešos situācija nozarē uzlabojās un ražošanas apjomi pieauga, tomēr kopumā 2013. gadā tie samazinājās par 8,7%. Kīmisko vielu un kīmisko produktu ražošanas, kā arī farmācijas nozares būtiski ietekmēja vājais pieprasījums NVS tirgos, kur tiek realizēti gandrīz 30% no visas saražotās produkcijas.

Pārējās nozīmīgākajās apstrādes rūpniecības nozarēs 2013. gadā saglabājās stabila izaugsme. Lielākajās Latvijas rūpniecības nozarēs – pārtikas rūpniecībā un kokapstrādē, kas kopā veido gandrīz pusi no visas apstrādes rūpniecības izlaides apjomiem, tika saražotas attiecīgi par 6% un 2,7% vairāk produkcijas nekā 2012. gadā.

Loti strauji ražošanas apjomi 2013. gadā pieauga elektrisko un optisko iekārtu ražošanā, par vairāk nekā 18% pārsniedzot 2012. gada ražošanas apjomus. Šajā nozarē 2013. gadā saglabājās stabilas eksporta iespējas, kā arī strauji auga pieprasījums iekšējā tirgū. Ražošanas apjomi 2013. gadā stabili palieinājās arī nemetālico minerālu ražošanā, papīra ražošanā un poligrāfijā, vieglajā rūpniecībā, transportlīdzekļu ražošanā, kā arī mašīnu un iekārtu ražošanā.

3.12. tabula

Apstrādes rūpniecības struktūra 2013. gadā procentos

	Pēc izlaides	Pēc aizņemto darbavietu skaita	Eksporta īpatsvars nozares realizācijā
Apstrādes rūpniecība – pavisam	100	100	61,7
Pārtikas un dzērienu ražošana	25,2	22,2	36,1
Vieglā rūpniecība	4,3	11,0	84,5
Kokapstrāde	23,1	19,9	73,3
Papīra ražošana un poligrāfija	4,5	4,0	58,6
Kīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	7,5	6,5	74,9
Pārējo nemetālico minerālu izstrādājumu ražošana	6,5	4,2	43,9
Metālu un metālu izstrādājumu ražošana	10,7	10,0	65,3
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	6,2	3,9	88,5
Mašīnu un iekārtu ražošana	2,4	2,9	74,8
Transportlīdzekļu ražošana	4,0	3,3	92,0
Pārējās apstrādes rūpniecības nozares	5,7	12,1	50,6

2014. gada četros mēnešos ražošanas apjomi apstrādes rūpniecībā bija par 1,7% lielāki nekā pirms gada. Nozares izaugsmi lielā mērā sekmē ekonomisko aktivitāšu pieaugums iekšējā tirgū un ekonomiskās situācijas uzlabošanās galvenajā eksporta tirgū – ES. Vienlaikus atsevišķus apstrādes rūpniecības uzņēmumus negatīvi ietekmē konflikts Ukrainā un ekonomikas lejupslide Krievijā.

Lielākajās apstrādes rūpniecības nozarēs – pārtikas ražošanā un kokapstrādē turpinās stabila izaugsme, un janvārī-aprīlī saražotās produkcijas apjomi šajās nozarēs bija attiecīgi par 6% un 7% lielāki nekā pirms gada. Šo nozaru pieaugums dod būtisku ieguldījumu kopējā apstrādes rūpniecības izaugsmē. Straujākais ražošanas apjому pieaugums 2014. gada četros mēnešos bija elektrisko un optisko iekārtu ražošanā. Nozarē saglabājās stabilas eksporta iespējas, kā arī aug pieprasījums iekšējā tirgū. Vērā ņemams ražošanas

apjomu kāpums gada četros mēnešos bija arī kīmiskajā rūpniecībā, nemetālico minerālu ražošanā, mašīnu un iekārtu ražošanā, poligrāfijā, mēbeļu ražošanā un transportlīdzekļu ražošanā.

Vienlaikus jāatzīmē, ka dažās nozarēs situācija nav tik pozitīva. AS „Liepājas metalurgs” darbības pārtraukšana joprojām loti būtiski ietekmē metālu ražošanas nozari. Arī apģērbu un tekstilizstrādājumu ražošanas produkcijas apjomi šogad būtiski atpaliek no pagājušā gada līmena.

2013. gadā apstrādes rūpniecības apgrozījums, tāpat kā produkcijas izlaides apjomi, saglabājās 2012. gada līmenī. Apgrozījuma izmaiņas ietekmēja arī ražotāju cenas, kas 2013. gadā auga krietni mērenāk nekā iepriekšējos gados. 2013. gada beigās ražotāju cenas bija tikai par 1,4% lielākas nekā pirms gada, t.sk. eksportētajai produkcijai ražotāju cenas pieauga par

1,5%, bet vietējā tirgū realizētai produkcijai – par 1,3 procentiem.

2013. gadā produkcijas realizācija eksporta tirgos saruka par 2,7%. Taī pašā laikā apstrādes rūpniecības produkcijas apgrozījums iekšējā tirgū 2013. gadā

palielinājās par 4,9%. Lielākais pozitīvais devums kopējā apstrādes rūpniecības apgrozījuma kāpumā 2013. gadā bija pārtikas rūpniecībai un kokapstrādei. Savukārt būtiskākais apgrozījuma samazinājums bija ķīmiskajā rūpniecībā un metālapstrādē.

3.13. tabula

Apstrādes rūpniecības ražošanas apjomu izmaiņas
(procentos pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014 I-IV
Apstrādes rūpniecība – pavisam	-20,2	16,5	11,7	9,3	0,1	1,7
Pārtikas un dzērienu ražošana	-16,1	-0,1	-0,2	2,5	6,0	6,0
Vieglā rūpniecība	-38,6	19,4	19,4	3,0	1,4	-10,8
Kokapstrāde	1,6	33,0	12,6	5,4	2,7	7,0
Papīra ražošana un poligrafija	-17,1	19,8	-0,5	10,1	5,6	2,6
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	-18,5	5,2	4,4	8,3	-8,7	9,5
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana	-40,1	17,6	24,2	8,6	4,6	9,1
Metālu un metālu izstrādājumu ražošana	-27,1	24,2	28,3	16,3	-17,6	-29,4
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	-34,8	33,2	29,6	19,9	18,4	29,4
Mašīnu un iekārtu ražošana	-35,5	17,8	37,1	8,7	1,4	11,1
Transportlīdzekļu ražošana	-49,7	59,0	37,0	15,8	3,0	16,3
Pārējās apstrādes rūpniecības nozares	-20,1	-4,9	9,5	26,1	-7,6	-5,3

2013. gadā gandrīz 62% no visas apstrādes rūpniecībā saražotās produkcijas tika eksportēta. Gandrīz trešdaļa no visas eksportētās produkcijas tiek realizēta ES-15 valstu tirgos. Savukārt 30% no eksportētās produkcijas tiek realizēti kaimiņvalstis Lietuvā un Igaunijā. Eksports uz NVS valstīm veidoja 17,5 procentus.

2014. gada četros mēnešos apstrādes rūpniecības apgrozījums bija par 1,7% lielāks nekā pirms gada. Apgrozījums vietējā tirgū realizētajai produkcijai palielinājās par 8,4%, bet eksportētās produkcijas apgrozījums saruka par 1,9%. Kopējo apstrādes rūpniecības apgrozījumu būtiski ietekmēja kritums metālapstrādē (ietekme par 5,5 procentpunktiem). Vienlaikus to spēja kompensēt apgrozījuma pieaugums lielākajās apstrādes rūpniecības nozarēs – pārtikas rūpniecībā un kokapstrādē. Šajās nozarēs apgrozījums 2014. gada janvārī-aprīlī bija attiecīgi par 9,6% un 10,6% lielāks nekā pirms gada.

Apstrādes rūpniecības izaugsme pēdējos gados veicināja pieprasījuma pieaugumu pēc darbaspēka. 2012. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu, apstrādes rūpniecībā aizņemto darbavietu skaits pieauga par 5% jeb 5,5 tūkst. Apstrādes rūpniecībai pēckrīzes gados bija nozīmīgs pienesums jaunu darbavietu radīšanā

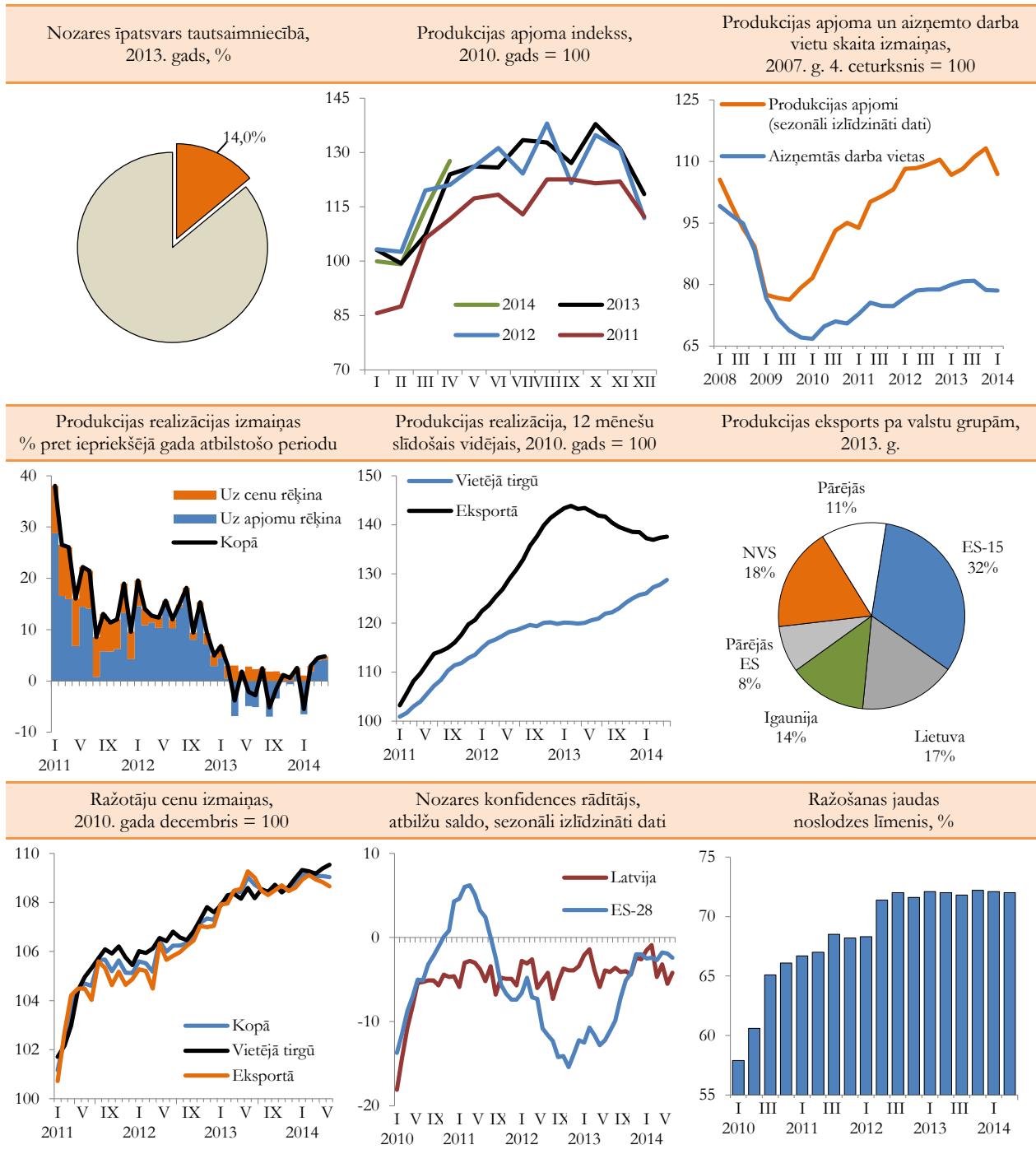
tautsaimniecībā – nozare nodrošināja gandrīz piektdaļu no visām jaunajām darbavietām. Nodarbināto skaita pieaugums apstrādes rūpniecībā bija ievērojami lēnāks nekā izlaides kāpums, kas liecina par produktivitātes pieaugumu.

Lai arī kopumā apstrādes rūpniecības izaugsme 2013. gadā bija mērena, darbavietu skaits turpināja augt. 2013. gadā apstrādes rūpniecībā bija par 2,4% jeb 2,7 tūkst. vairāk aizņemto darbavietu nekā pirms gada. Tiesa, 2013. gada nogalē lielā mērā saistībā ar AS „Liepājas Metalurgs” darbības pārtraukšanu darbavietu skaits saruka. 2014. gada 1. ceturksnī kopumā apstrādes rūpniecībā aizņemto darbavietu skaits bija par 1,8% mazāks nekā pirms gada.

Kopš 2012. gada ražošanas jaudu noslodzes līmenis apstrādes rūpniecībā būtiski nav mainījies, un 2014. gada 2. ceturksnī jaudu noslodze bija 72%. Savukārt Latvijas ražotāju konfidences novērtējums pēc zināmas stabilitātes pēdējos gados kopš 2014. gada marta paslīktinās. Tas lielā mērā ir saistīts ar notikumiem Ukrainā un ekonomiskās situācijas paslīktināšanos Krievijā, jo NVS reģiona valstis, un it īpaši Krievija, veido gandrīz 1/5 daļu no Latvijas ražotāju noieta tirgiem.

3.26. attēls

Apstrādes rūpniecību raksturojošie rādītāji

Pārtikas un dzērienu ražošanas nozare ir viena no lielākajām apstrādes rūpniecības nozarēm. Tā veido vairāk nekā 25% no visas apstrādes rūpniecības izlaides un vairāk nekā 22% no visām aizņemtajām darba vietām apstrādes rūpniecībā. Vietējā tirgū tiek realizētas gandrīz 2/3 no visas saražotās produkcijas. Vienlaikus eksporta īpatsvars nozares realizācijā pēdējos gados ir palielinājies. Lielākie eksporta tirgi ir Lietuva, Igaunija un Krievija.

Kopumā pārtikas un dzērienu ražošanas apjomi pēckrīzes gados auga lēnākos tempos nekā vidēji apstrādes rūpniecībā, bet pēdējos gados, palielinoties iekšējam pieprasījumam, ražošanas apjomi nozarē stabili aug. 2013. gadā saražotās produkcijas apjomi bija par 6% lielāki nekā 2012. gadā. Saglabājoties eksporta iespējām un turpinot uzlaboties situācijai iekšējā tirgū, arī 2014. gada sākumā ražošanas apjomi

nozarē aug – janvārī-aprīlī tie bija par 6% lielāki nekā pirms gada. Jāatzīmē, ka nozarē pieaugums ir sasniegts neraugoties uz to, ka dzērienu ražošanas apjomi šajā laika periodā bija par 3,8% mazāki nekā pirms gada.

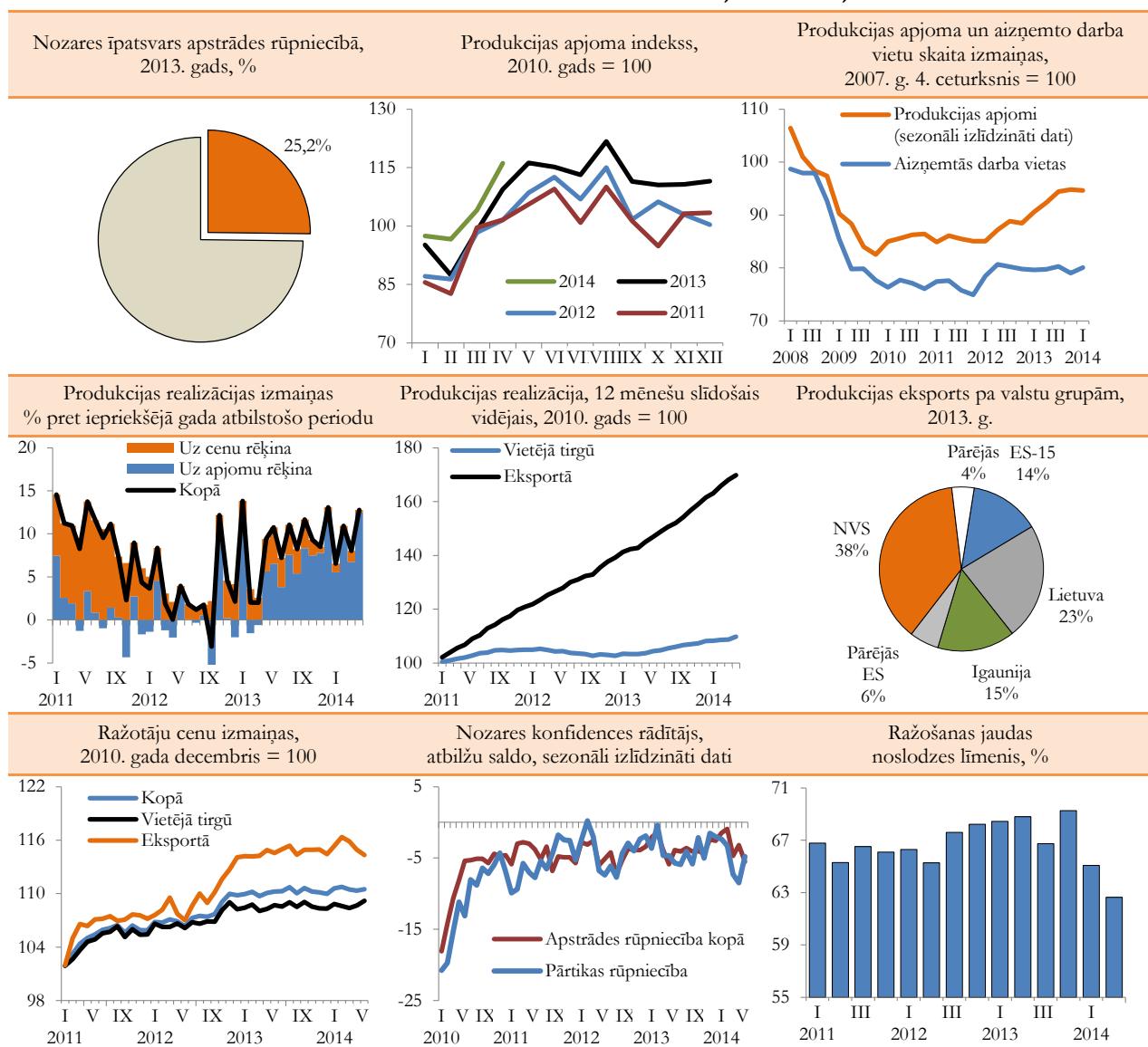
Stabili aug arī nozares apgrozījums. 2013. gadā tas palielinājās par 8,9%, t.sk. eksportētās produkcijas apgrozījums pieauga par 16%, savukārt vietējā tirgū – par 5,3%. 2014. gada četros mēnešos nozares apgrozījums par 9,6% pārsniedza iepriekšējā gada janvāra – aprīļa līmeni. Joprojām strauji aug eksportētās produkcijas realizācijas apjomi, kas šajā laikā bija par 18% lielāki nekā pirms gada.

Nozares izaugsmai lielā mērā nosaka produktivitātes kāpums, jo darbavietu skaita pieaugums ir mērens.

2013. gadā pārtikas un dzērienu ražošanas nozarē bija vairāk nekā 25 tūkst. darbavietu, un to skaits saglabājās 2012. gada līmenī.

3.27. attēls

Pārtikas un dzērienu ražošanu raksturojošie rādītāji

Vieglās rūpniecības nozare pamatā ir orientēta uz ārējiem tirgiem. Gandrīz 85% no saražotās produkcijas tiek eksportēti, galvenokārt uz ES valstīm, tāpēc nozares attīstība ir cieši saistīta ar pieprasījuma izmaiņām lielākajos nojeta tirgos.

Lai arī pēckrižes gados nozarē bija vērojama salīdzinoši strauja izaugsme, tomēr 2012. gadā ražošanas apjomī vieglajā rūpniecībā bija par piektdaļu mazāki nekā pirms krizes 2007. gadā.

Lēnāku nozares izaugsmi pēdējos gados noteica ekonomiskās situācijas paslītināšanās ES. 2013. gadā ražošanas apjomī vieglajā rūpniecībā pieauga par 1,4%. Savukārt 2014. gada četros mēnešos ražošanas apjomī nozarē bija par 10,8% mazāki nekā pirms gada. Ražošanas apjomu kritums 2014. gadā vērojams gan apģērbu, gan tekstilizstrādājumu ražošanā. Tajā pašā

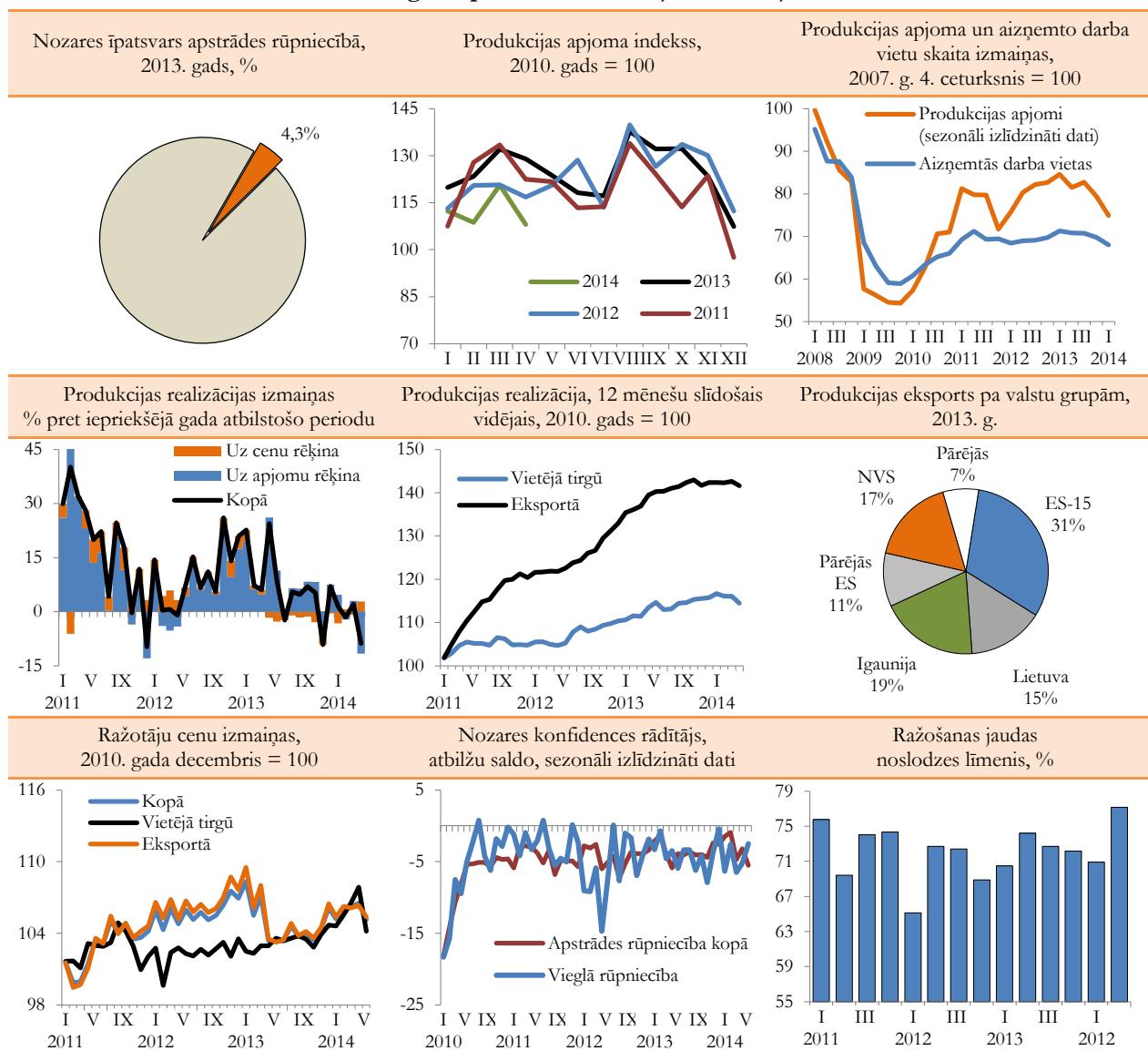
laikā ražošanas jaudu pieaugums 2014. gada 2. ceturksnī un pieprasījuma palielināšanās ES tirgos liecina, ka situācija gada turpmākajos mēnešos varētu uzlaboties.

2013. gadā nozares apgrozījums palielinājās par 6,8%. Eksportētās produkcijas realizācijas apjomī pieauga straujāk – par 7,1%, kamēr ienākumi no vietējā tirgū realizētās produkcijas – par 4,9%. Savukārt 2014. gada janvārī-aprīlī vieglās rūpniecības nozarē apgrozījums bija par 1,8% mazāks nekā pirms gada.

Nozares izaugsmi pēdējos gados lielākā mērā nodrošina produktivitātes kāpums, savukārt darbavietu skaits palielinās mēreni. 2013. gadā nozarē aizņemto darbavietu skaits pieauga par 2,3%. Tajā pašā laikā aizņemto darbavietu skaits bija par 30% mazāks nekā 2007. gada nogalē.

3.28. attēls

Vieglā rūpniecību raksturojošie rādītāji

Kokapstrāde tradicionāli ir viena no lielākajām rūpniecības nozarēm – tā veido 23% no visas apstrādes rūpniecības izlaides un nodrošina gandrīz piektādu no visām darbavietām apstrādes rūpniecībā. Nozare eksportē $\frac{3}{4}$ daļas no visas saražotās produkcijas, un lielākais eksporta tirgus ir ES-15 valstis.

Kokapstrāde bija viena no pirmajām nozarēm, kurā pēc apjomīgas ražošanas sašaurināšanās krīzes laikā atsākās izaugsme, un 2012. gadā ražošanas apjomi kokapstrādē par vairāk nekā 40% pārsniedza 2007. gada līmeni.

2012. gada nogalē un 2013. gada pirmajā pusē pieprasījums lielākajās tirdzniecības partnervalstīs bija vājs. Tas atspoguļojās arī kokapstrādes nozares darbības rādītajos – 2013. gada 1. pusgadā ražošanas apjomi atpalika no iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmeņa. Savukārt turpmākajos gada mēnešos situācija

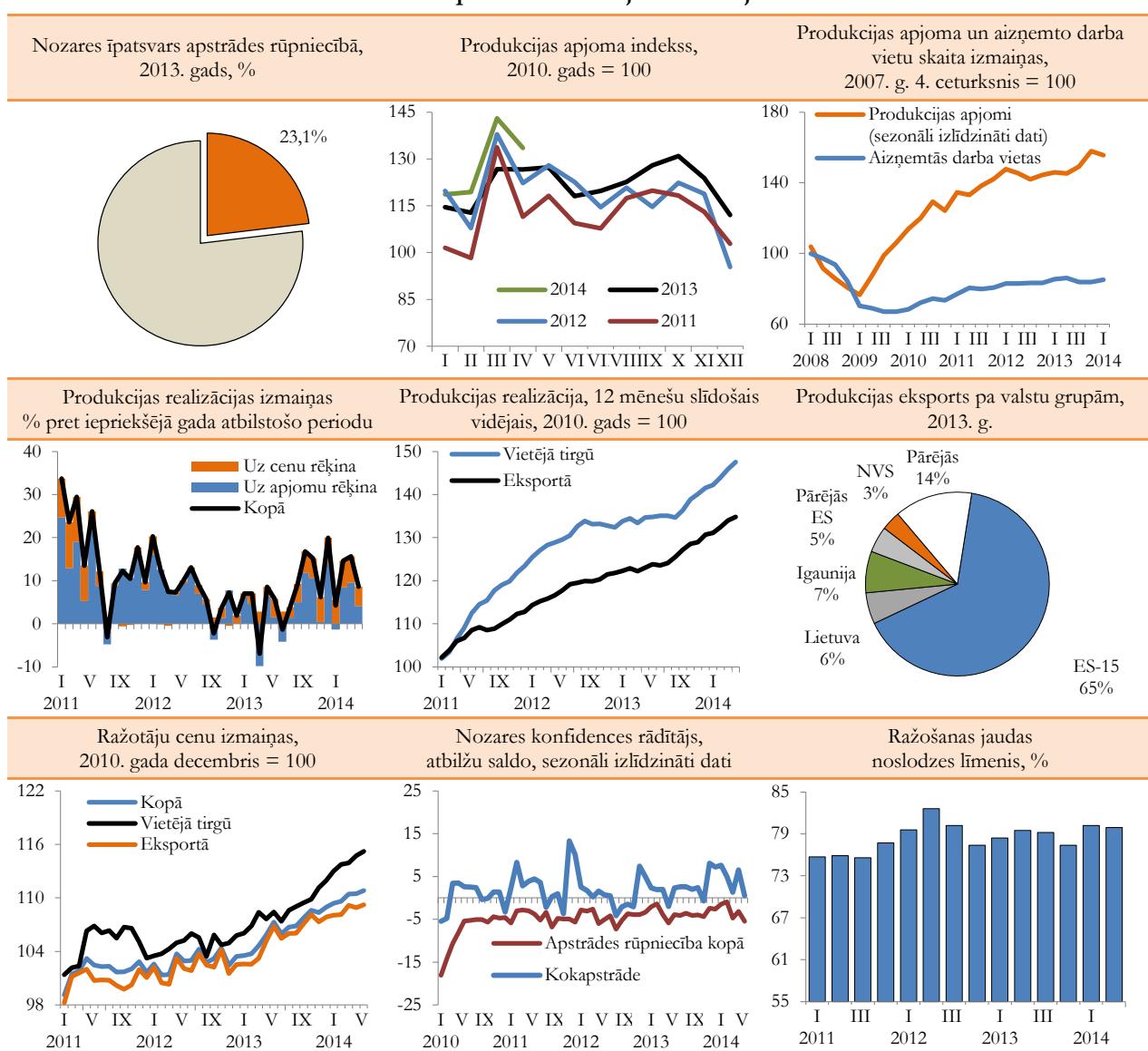
nozarē pakāpeniski uzlabojās, un kopumā 2013. gadā ražošanas apjomi pieauga par 2,7%. 2014. gada četros mēnešos ražošanas apjomi kokapstrādē bija par 7% lielāki nekā pirms gada.

Pēdējos gados strauji pieaug nozares apgrozījums, ko lielā mērā sekmē ražotāju cenu kāpums. 2013. gadā apgrozījums pieauga par 7,2%. Līdzīgos tempos palielinājās realizācijas apjomi gan vietējā tirgū, gan eksportā. 2014. gada četros mēnešos apgrozījums bija par 10,6% lielāks nekā pirms gada. Bez stabila pieauguma eksportā apgrozījuma kāpumu sekmēja arī realizācijas ienākumu pieaugums no vietējā tirgū realizētās produkcijas.

Salīdzinājumā ar ražošanas apjому pieaugumu darbavietu skaits nozarē aug mērenāk – 2013. gadā to skaits palielinājās tikai par 2 procentiem.

3.29. attēls

Kokapstrādi raksturojošie rādītāji

Papīra ražošanas un poligrāfijas nozare pirms krīzes pamatā bija orientēta uz iekšējo tirgu. Krīzes laikā uzlabotā konkurētspēja un vājais iekšzemes pieprasījums bija stūmuls nozares pārorientācijai uz ārējiem tirgiem. Pēdējos gados tieši eksporta iespējas ir nozares izaugsmes pamats. 2013. gadā eksportā tika realizēti gandrīz 60% no saražotās produkcijas.

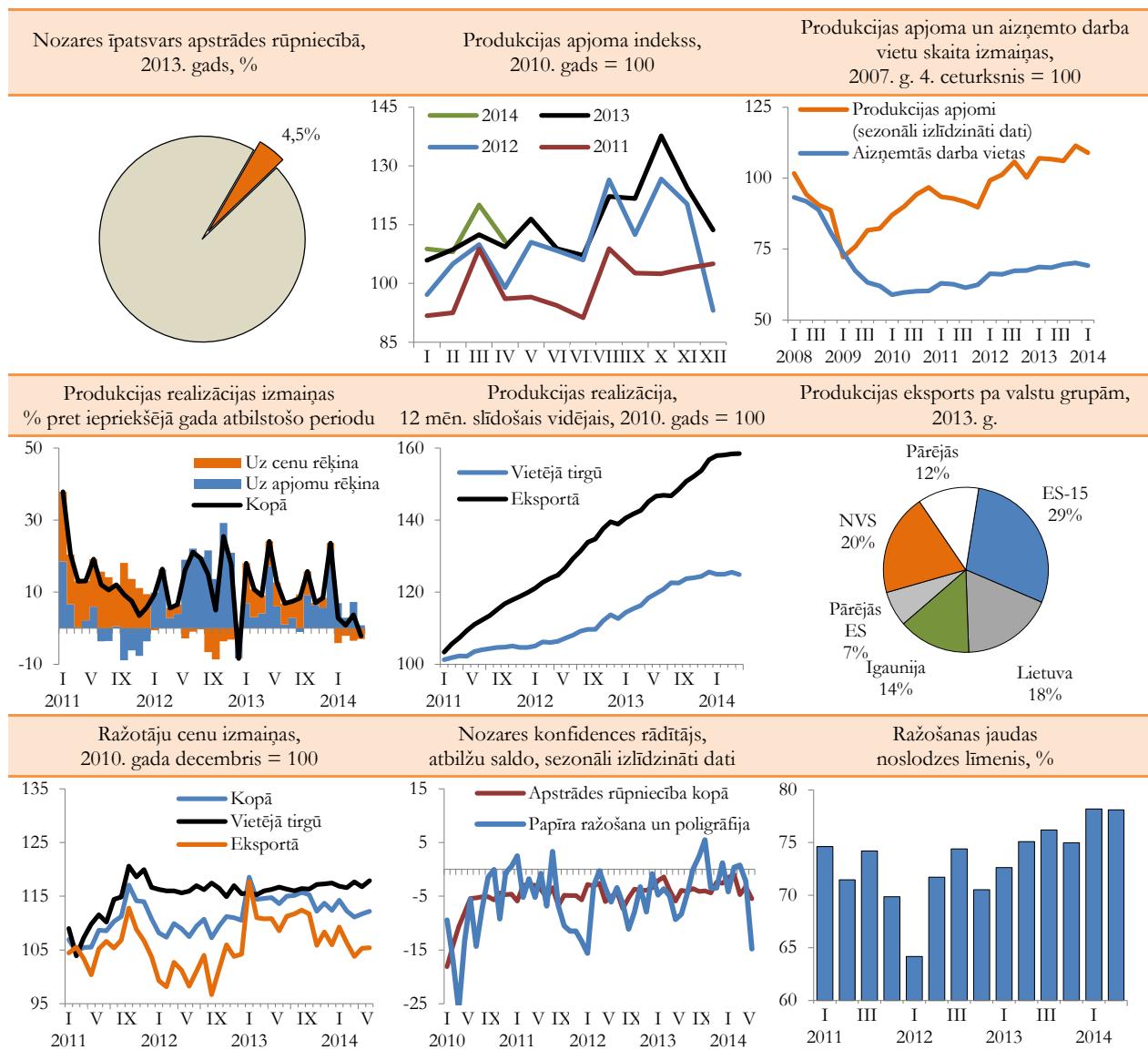
2012. gadā nozarē ražošanas apjomi sasniedza pirmskrīzes līmeni, un arī 2013. gadā nozarē saglabājas stabila izaugsmē un ražošanas apjomi bija par 5,6% lielāki nekā pirms gada. Savukārt 2014. gadā izaugsmes tempi ir palēninājušies – janvārī-aprīlī ražošanas apjomi nozarē bija par 2,6% lielāki nekā pirms gada. Izaugsmai pamatā noteica ražošanas apjomu kāpums poligrāfijas nozarē, kurā produkcijas apjomi šajā laikā palielinājās par 6,7%, savukārt papīra ražošanas apjomi 2014. gada četros mēnešos bija par 3,5% mazāki nekā pirms gada.

Kopš 2011. gada papīra ražošanas un poligrāfijas nozares apgrozījuma pieauguma tempi pārsniedza 12% ik gadu. Ieņēmumu pieaugumu nodrošināja gan eksports, gan apgrozījuma kāpums iekšējā tirgū. 2014. gada sākumā pieauguma tempi ir piebremzējušies un gada četros mēnešos apgrozījums bija tikai par 1,2% lielāks nekā pirms gada. Šajā laikā eksportētās produkcijas apgrozījums pieauga par 3,4%, bet ienākumi no vietējā tirgū realizētās produkcijas saruka par 1,8%. Nozares apgrozījumu ietekmē arī ražotāju cenas, kas 2014. gada maijā bija par 1,2% mazākas nekā pirms gada.

Nozare nodrošina 4% no kopējā darba vietu skaita apstrādes rūpniecībā. 2013. gadā aizņemto darba vietu skaits nozarē pieauga par 3,6%, kas bija straujāk nekā vidējī apstrādes rūpniecībā.

3.30. attēls

Papīra ražošanu un poligrāfiju raksturojošie rādītāji

Kīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares veido 7,5% no visas apstrādes rūpniecības izlaides un nodrošina vairāk nekā 6% no darbavietām. Aptuveni 75% no kīmiskās rūpniecības produkcijas tiek eksportēta, līdz ar to nozares izaugsme ir cieši saistīta ar tendencēm ārējos tirgos.

2013. gadā nozares attīstību ietekmēja izaugsmes tempu samazināšanās lielākajos eksporta tirgos, it īpaši NVS. 2013. gadā kīmiskās rūpniecības nozarēs ražošanas apjomi saruka par 8,7% salīdzinājumā ar 2012. gadu. Izlaides apjomi samazinājās gan kīmisko vielu un produktu ražošanā, gan farmācijā, savukārt gumijas izstrādājumu ražošanā saglabājās mērena izaugsme.

2014. gads nozarei ir sācies pozitīvi – četros mēnešos ražošanas apjomi bija par 9,5% lielāki nekā pirms gada.

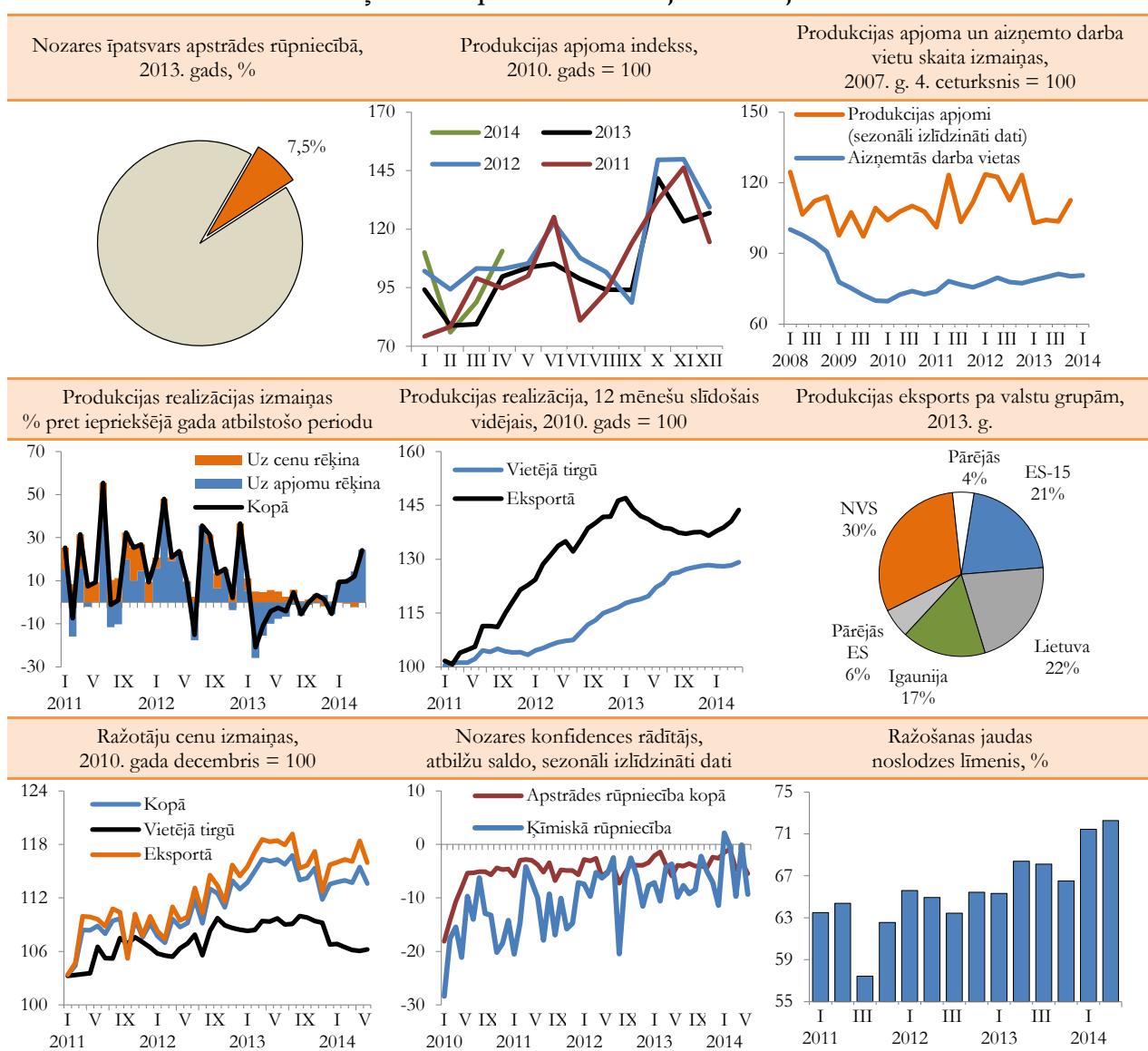
Sašaurinoties izlaides apjomiem, arī nozares apgrozījums 2013. gadā saruka (par 2,9%). Tajā skaitā eksportētās produkcijas apgrozījums samazinājās par 6,6%, savukārt, augot pieprasījumam vietējā tirgū, tajā realizētās produkcijas apjomi palielinājās par 10,7 procentiem.

2014. gada janvārī-aprīlī nozares apgrozījums jau bija par 14,2% lielāks nekā pirms gada. Kāpumu lielā mērā nosaka ienākumu palielinājums no eksportētās produkcijas – realizācijas apjomi ārējos tirgos šajā laika periodā bija par 17,7% lielāki nekā pirms gada. Ražotāju cenas eksportētajai produkcijai 2014. gada maijā bija par 0,2% lielākas nekā 2013. gada decembrī.

Neraugoties uz grūtībām 2013. gadā, nozare turpināja palielināties aizņemto darbavietu skaits. 2013. gada laikā to skaits pieauga par 2,5 procentiem.

3.31. attēls

Kīmisko rūpniecību raksturojošie rādītāji

Nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanas nozare krīzes laikā cieta smagāk nekā citas apstrādes rūpniecības nozares – būtiski sarūkot būvniecības apjomiem, nemetālisko minerālu ražošanas apjomi samazinājās gandrīz uz pusi.

Nozare eksportē gandrīz pusē no visas saražotās produkcijas, un nozares izaugsme ir saistīta gan ar pieprasījuma izmaiņām ārējos tirgos – galvenokārt ES-15 valstis, gan pakāpenisku aktivitāšu atjaunošanos būvniecībā vietējā tirgū. 2013. gadā nozares ražošanas apjomi pieauga par 4,6%, bet 2014. gada janvāri-aprīlī – par 9,1%, salīdzinot ar 2013. gada janvāri-aprīli.

Pēckrīzes gados liels devums nozares apgrozījuma palielinājumā bija ienākumu pieaugumam no eksporta. 2012. gadā eksporta apjomi bija vairāk nekā pusotru

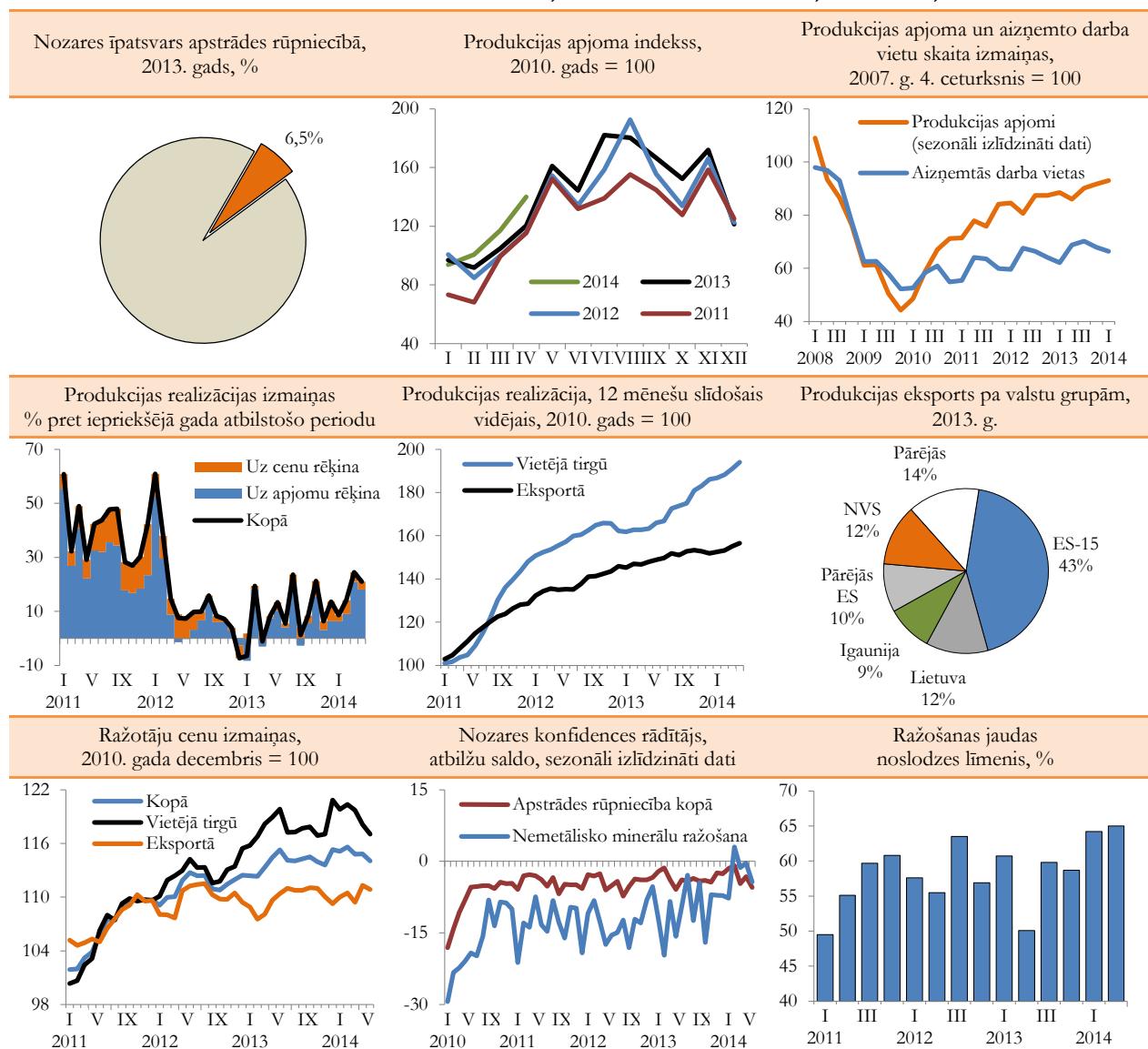
reizi lielāki nekā 2009. gadā. 2013. gadā apgrozījums pieauga par 9,8%, un lielākais devums pieaugumā bija apgrozījuma kāpumam vietējā tirgū realizētajai produkcijai – par 14,7 procentiem.

2014. gada četros mēnešos nozares apgrozījums bija par 17,7% lielāks nekā pirms gada. Apgrozījums iekšējā tirgū šajā laikā pieauga par 27,9%, ko sekmēja izaugsme būvniecības nozarē. Savukārt eksportētās produkcijas apgrozījums palielinājās par 10,6%, ko veicināja ekonomiskās situācijas uzlabošanās tirdzniecības partnervalstīs.

Palielinoties ražošanas apjomiem nozarē, pieaug pieprasījums pēc darbaspēka. 2013. gadā aizņemto darbavietu skaits nozarē bija par 4,4% lielāks nekā 2012. gadā.

3.32. attēls

Nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanas raksturojošie rādītāji

Metālu un metāla izstrādājumu ražošanas nozarei bija būtisks devums kopējā apstrādes rūpniecības izaugsmē pēckrīzes gados. 2012. gadā produkcijas apjomi bija par gandrīz 40% lielāki nekā 2007. gadā, 3/4 daļas no visas saražotās produkcijas tika eksportētas.

2013. gadā nozari ļoti būtiski ietekmēja viena no lielākajiem apstrādes rūpniecības uzņēmumiem – AS „Liepājas metalurgs” darbības pārtraukšana. Produkcijas apjomi metālu ražošanā 2013. gadā saruka uz pusi. Lai arī gatavo metālizstrādājumu ražošanā bija vērojams neliels pieaugums, kopumā metālapstrādē 2013. gadā ražošanas apjomi saruka par 17,6%. Arī 2014. gada sākumā AS „Liepājas metalurgs” darbības pārtraukšana būtiski ietekmē kopējos apstrādes rūpniecības izaugsmes rādītājus. Metālu ražošanas apjomi 2014. gada četros mēnešos bija par gandrīz

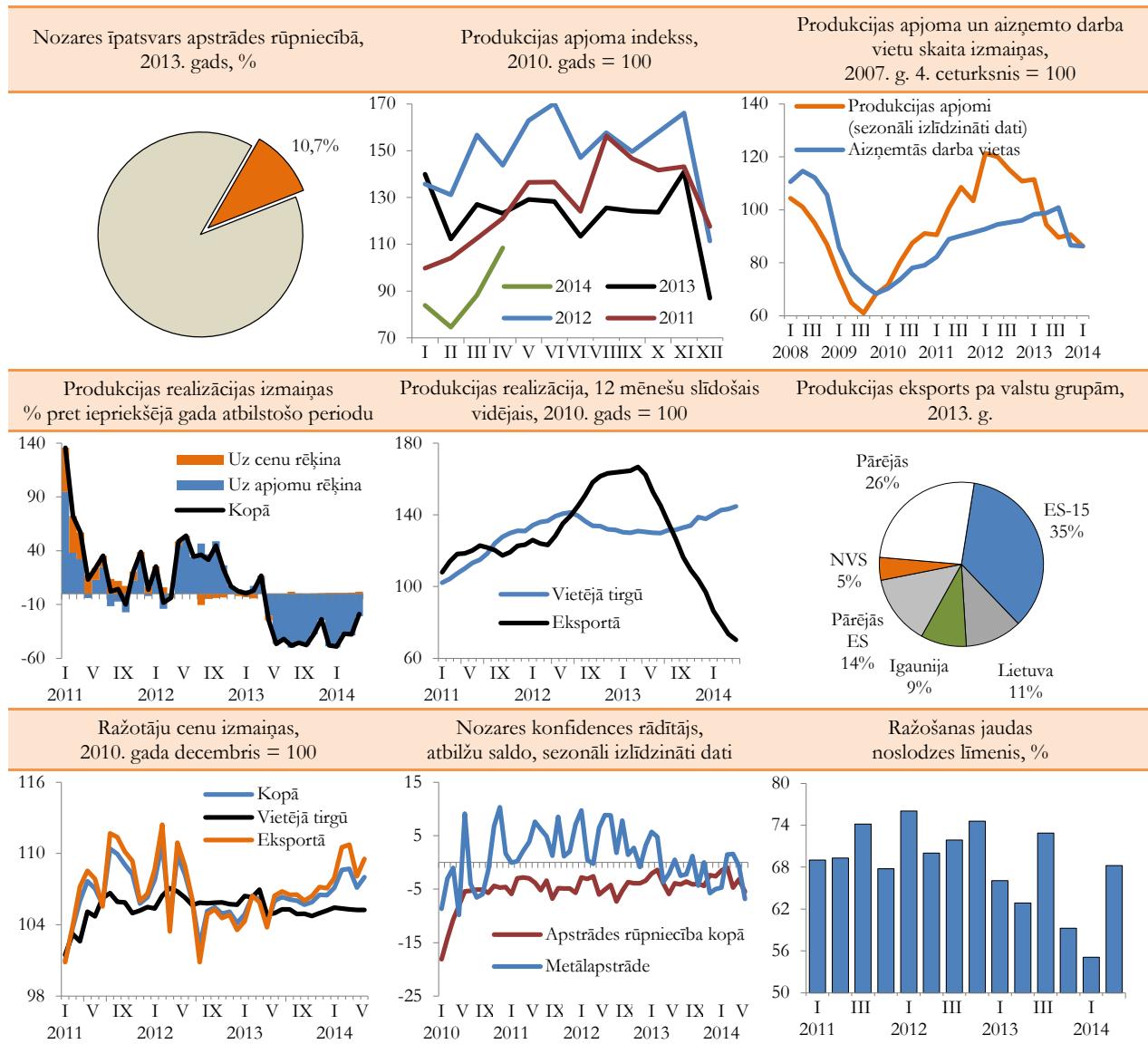
80% mazāki nekā pirms gada. Savukārt gatavo metālizstrādājumu ražošanā 2014. gada sākumā ir vērojama neliela izaugsme.

Atbilstoši izlaides samazinājumam būtiski ir samazinājies arī nozares apgrozījums. 2013. gadā tas bija par 30% mazāks nekā pirms gada, bet eksportā realizētās produkcijas apjomi šajā laikā saruka par 40%. Arī 2014. gada janvārī-aprīlī apgrozījums bija par 37% mazāks nekā pirms gada, t. sk. eksportētās produkcijas apgrozījums ir samazinājies par 53 procentiem.

Pēdējos gados, nozarei samērā strauji augot, palielinājās arī darbavietu skaits. 2012. gadā nozarē strādājošo skaits bija par 25% lielāks nekā krīzes zemākajā punktā – 2009. gadā. Taču, apturot AS „Liepājas Metalurgs” darbību, 2013. gada nogalē no darba tika atbrīvoti strādājošie, kas veidoja apmēram 1/10 daļu no kopējā nozarē strādājošo skaita.

3.33. attēls

Metālu un metāla izstrādājumu ražošanas raksturojošie rādītāji

Elektrisko un optisko iekārtu ražošana kopš 2010. gada ir visstraujāk augošā apstrādes rūpniecības nozare. Tās īpatsvars kopējā apstrādes rūpniecības izlaidē ir palielinājies no 3,7% 2009. gadā līdz 6,2% 2013. gadā. Gandrīz 90% no nozarē saražotās produkcijas tiek eksportēta.

2013. gada laikā ražošanas apjomi pieauga par 18,4% un gandrīz divas reizes pārsniedza 2007. gada līmeni. Lielāks ieguldījums nozares izaugsmē bija datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošanai (pieaugums par 27%), savukārt elektrisko iekārtu ražošanas apjomi palielinājās nedaudz lēnākos tempos (par 9%). Nozarē strauja izaugsme saglabājas arī 2014. gadā – janvāri-aprīļi ražošanas apjomi bija par 29,4% lielāki nekā pirms gada.

No 2010.-2012. gadam nozares apgrozījuma pieauguma tempi bija caurmērā 30% ik gadu. To sekmēja gan ražošanas apjomu kāpums, gan ražotāju

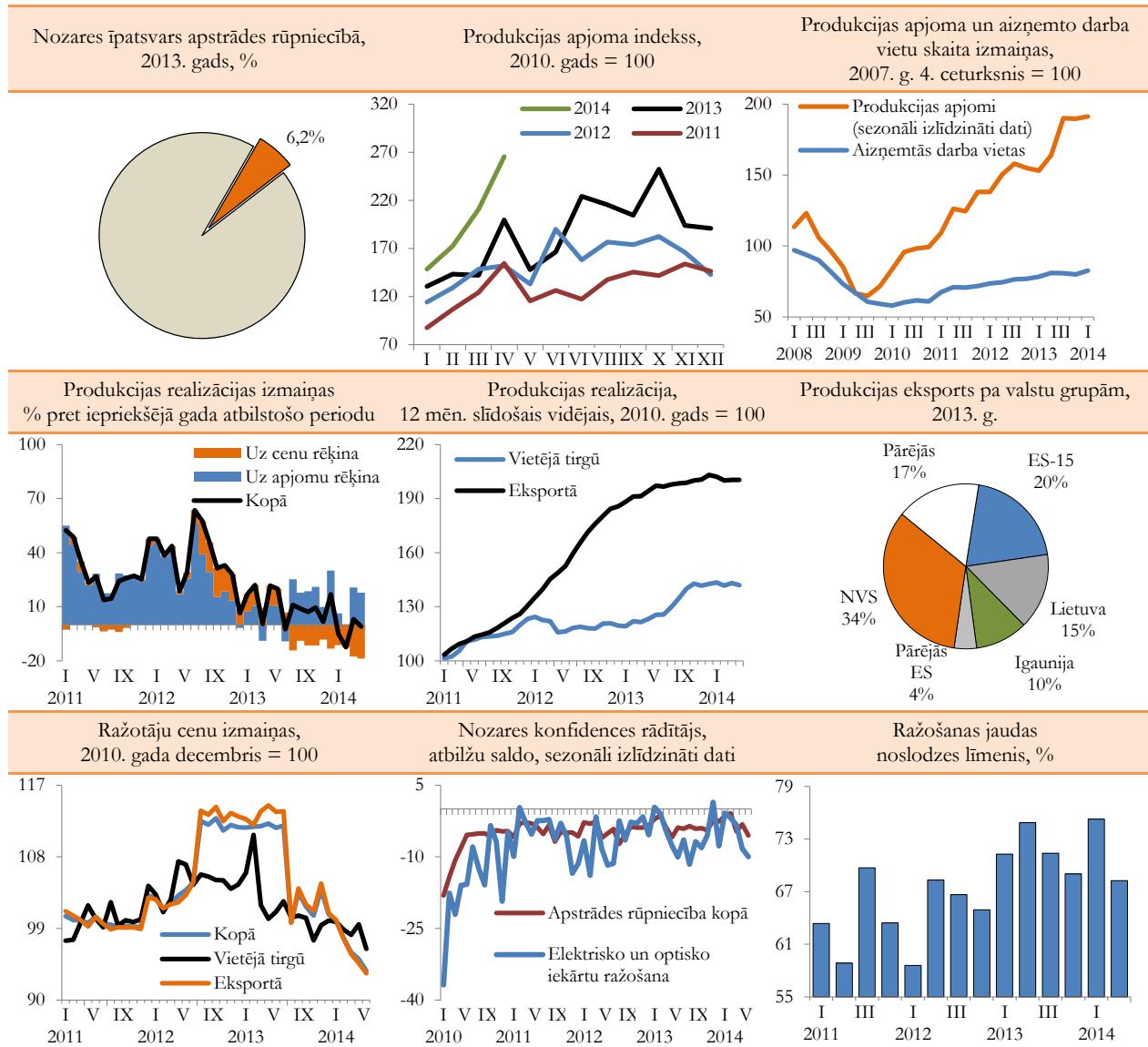
cenu pieaugums. 2013. gadā nozares apgrozījums palielinājās par 10,5%. Eksportētā produkcijas apgrozījums auga lēnākos tempos nekā iepriekšējos gados (kāpums par 9,5%). Savukārt straujš apgrozījuma kāpums 2013. gadā bija vērojams vietējā tirgū – par gandrīz 20 procentiem.

Neraugoties uz būtisku izlaides apjomu pieaugumu 2014. gada sākumā, nozares apgrozījums četros mēnešos bija par 4% mazāks nekā pirms gada. To ietekmēja ievērojams ražotāju cenu kritums – 2014. gada maijā tās bija par 16% mazākas nekā pirms gada.

Nozarē lielāko daļu no izaugsmes ir nodrošinājis produktivitātes kāpums, bet darbavietu skaits pieaugums ir bijis lēnāks. 2013. gadā darbavietu skaits nozarē pieauga par 6,2%. Aizņemto darbavietu skaits nozarē pašlaik ir par gandrīz par 20% mazāks nekā 2007. gadā.

3.34. attēls

Elektrisko un optisko iekārtu ražošanas raksturojošie rādītāji

Mašīnu un iekārtu ražošanas nozare caurmērā $\frac{3}{4}$ no saražotās produkcijas eksportē – galvenokārt uz Lietuvu, Igauniju un citām ES valstīm. Ekonomisko aktīvitāšu palielināšanās veicina pieprasījuma pieaugumu pēc nozarē saražotās produkcijas.

2013. gada sākumā nozares attīstību ietekmēja ekonomiskās situācijas paslītināšanās tirdzniecības partnervalstīs. Mašīnu un iekārtu ražošanas nozares izlaide 2013. gadā bija tikai par 1,4% lielāki nekā 2012. gadā.

Savukārt 2014. gada sākumā nozares izaugsmes tempi ir salīdzinoši strauji. Janvārī-aprīlī saražotās produkcijas apjomi bija par 11,1% lielāki nekā iepriekšējā gada atbilstošajā laika posmā.

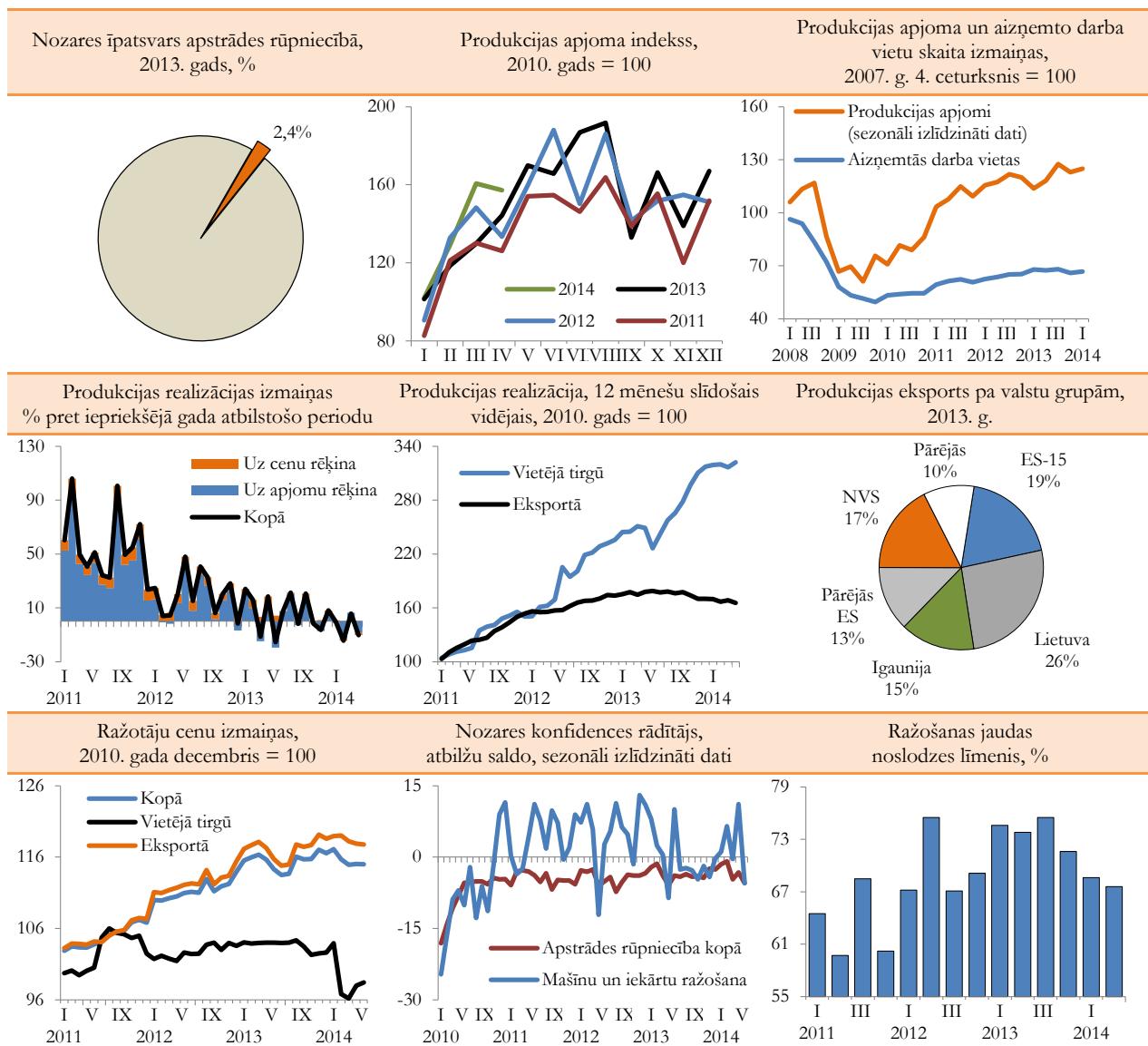
Kopš 2009. gada apgrozījums ievērojami ir audzis gan eksportētajai, gan vietējā tirgū realizētajai produkcijai, ko lielā mērā veicināja arī ražotāju cenu

pieaugums eksportētajai produkcijai. 2013. gadā nozares apgrozījums pieauga par 5,3%. Vietējā tirgū 2013. gadā tika realizēts par gandrīz 35% vairāk produkcijas nekā 2012. gadā, bet realizācijas apjomī eksportā bija par 1,9% mazāki nekā pirms gada, ko ietekmēja gan lēnāks ražošanas apjomu kāpums, gan mērenāka ražotāju cenu dinamika. Neraugoties uz straujo ražošanas apjomu kāpumu 2014. gada sākumā, nozares apgrozījums četros mēnešos bija samazinājies par 5,5%, salīdzinot ar 2013. gada atbilstošo periodu. Šajā laikā eksportētās produkcijas apgrozījums bija sarucis par 8,2 procentiem.

Kopš 2010. gada darbavietu skaits nozarē pakāpeniski aug. Arī 2013. gadā, neraugoties uz lēnāku izaugsmi, nodarbināto skaits mašīnu un iekārtu ražošanas nozarē turpina palielināties un bija par 5% lielāks nekā 2012. gadā.

3.35. attēls

Mašīnu un iekārtu ražošanas raksturojošie rādītāji

Transportlīdzekļu ražošanas nozare veido 4% no visas apstrādes rūpniecības izlaides. Pēckrīzes gados nozarē strauji palielinājās jauno pasūtījumu apjomī gan vietējā, gan ārējos tirgos un strauji pieauga ražošanas apjomī. Nozarei ir raksturīgas ļoti izteiktas ražošanas apjomu svārstības. Vairāk nekā 90% no nozarē saražotās produkcijas tiek eksportēta, tāpēc ārējā pieprasījuma izmaiņas ļoti būtiski ietekmē nozares attīstības tendences.

2012. gadā ražošanas apjomī nozarē bija par trešdaļu lielāki nekā 2007. gadā. Iepriekšējos gados pabeigtie pasūtījumi un vājais pieprasījums ārējos tirgos ietekmēja nozares attīstību 2013. gadā. Izaugsmes tempi bija krieti lēnāki nekā iepriekšējos gados – ražošanas apjomī bija par 3% lielāki nekā pirms gada. 2014. gada četros mēnešos saražotās

produkcijas apjomī bija par 16,3% lielāki nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā.

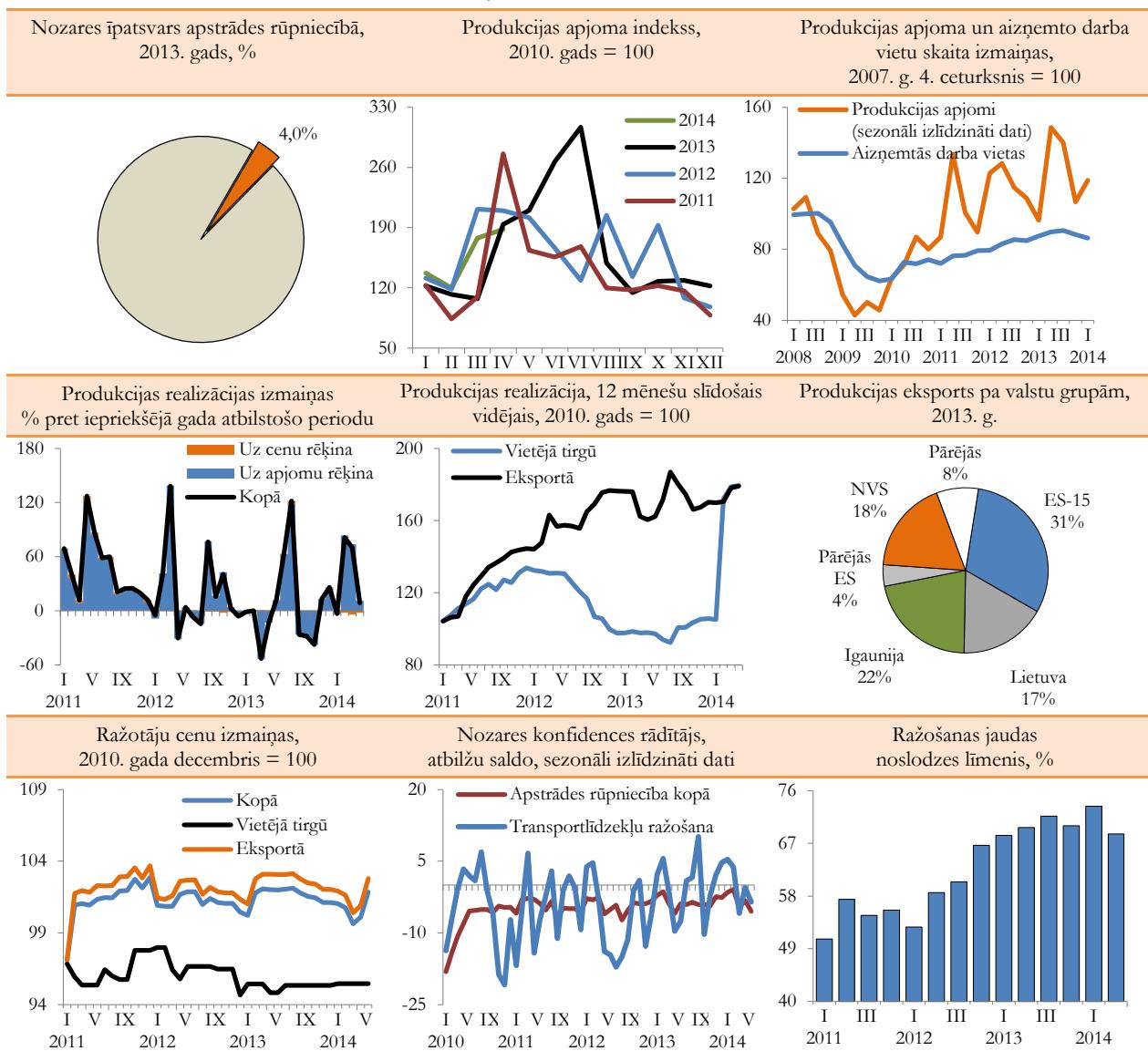
2013. gadā, sarūkot pieprasījumam ārējos tirgos, nozares produkcijas apgrozījums bija par 2,7% mazāks nekā pirms gada. Tajā pašā laikā vietējā tirgū realizētās produkcijas apgrozījums pieauga par 8,4 procentiem.

Savukārt 2014. gada janvārī-aprīlī nozares apgrozījums bija par 40% lielāks nekā pirms gada. Apjomīgo kāpumu lielā mērā veicināja realizācijas ienākumu pieaugums no vietējā tirgū realizētās produkcijas, kas šajā periodā pieauga vairāk nekā 3 reizes. Arī eksportētās produkcijas apgrozījums 2014. gada sākumā ir strauji audzis – janvārī-aprīlī tas bija par 20,5% lielāks nekā pirms gada.

Nozares straujā attīstība ir veicinājusi nodarbināto skaita pieaugumu – 2013. gadā aizņemto darbavietu skaits nozarē pieauga par gandrīz 7 procentiem.

3.36. attēls

Transportlīdzekļu ražošanas raksturojošie rādītāji

3.3. Prognozes

Ekonomikas ministrijas tautsaimniecības attīstības prognožu izstrādē ārējo tirgu analīzei un globālās ekonomikas attīstības tendenču novērtēšanai izmantotas jaunākās SVF un EK prognozes (skat. 2. nodaļu).

Tautsaimniecības attīstība 2014. un 2015. gadā

Ekonomikas ministrija prognozē, ka kopumā Latvijas ekonomikas izaugsme 2014. gadā var sasniegt 3,5% un 2015. gadā 4 procentus.

Līdzīgi, kā tas bija vērojams 2013. gadā, arī tuvākajos gados izaugsmi lielā mērā nodrošinās privātā patēriņa pieaugums, ko veicinās situācijas uzlabošanās darba tirgū. Sagaidāms, ka privātais patēriņš 2014. gadā varētu palielināties par 3,2% un 2015. gadā – par 4,2%. Strauju nodarbināto skaita un darba samaksas pieaugumu un līdz ar to arī privātā patēriņa kāpumu ierobežos nepieciešamība uzturēt konkurētspēju. Augot privātajam patēriņam, turpināsies stabila izaugsme uz iekšējo tirgu orientētās pakalpojumu nozarēs – komercpakalpojumos, tirdzniecībā un būvniecībā. Neraugoties uz augsto ražošanas jaudu noslodzi, tuvākajos gados investīciju apjomus lielā mērā ietekmēs uzņēmēju nogaidošais noskaņojums attiecībā uz nākotnes perspektīvām, kā arī komercbanku piesardzīgā kreditēšanas politika.

Latvijas eksporta iespējas sekmēs pakāpenisks pieprasījuma pieaugums lielākajos eksporta tirgos Rietumeiropā. Savukārt Latvijas ražotāju eksports uz Austrumu tirgiem būs cieši saistīts ar tālāko notikumu attīstību Ukrainā un Krievijas ekonomikas attīstības tendencēm. Krievijas rubļa devalvācija atsaucas uz Latvijas ražotāju konkurētspēju Krievijas tirgū un samazina eksporta iespējas. Latvijas eksporta struktūrā uz Krieviju galvenā preču grupa ir pārtikas rūpniecības ražojumi (~40% no kopējā preču eksporta uz Krieviju). Salīdzinoši liels īpatsvars ir arī mašīnām, mehānismiem un elektriskajām iekārtām, kā arī ķīmiskās rūpniecības produkcijai. Tādējādi šo nozaru pārstāvji var ciest lielākos zaudējumus Krievijas pieprasījuma samazinājuma rezultātā. Tieks prognozēts, ka eksporta apjomu pieauguma tempi 2014. gadā varētu sasniegt 3,3%, bet 2015. gadā eksporta kāpums varētu būt tuvu 4 procentiem.

Preču un pakalpojumu importa apjomu pieaugumu, no vienas puses, veicinās privātā patēriņa palielinājums, bet, no otras puses, ierobežos mērenais investīciju pieaugums. Tā kā importa dinamika būs nedaudz lēnāka nekā eksporta pieaugums, tuvākajos gados turpinās uzlaboties eksporta-importa bilance, kas 2015. gadā varētu sasniegt 0,7% no IKP.

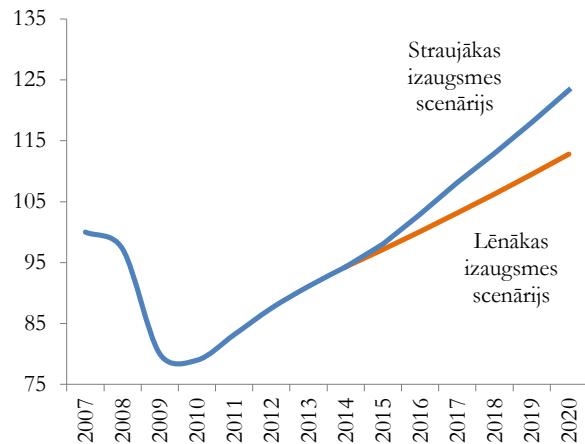
2016.-2020. gada attīstības perspektīvas

Vidējam termiņam līdz 2020. gadam ir izstrādāti straujākas un lēnākas izaugsmes scenāriji. Scenāriju

pamata pieņēmumi balstīti uz atšķirīgām globālās ekonomikas attīstības tendencēm vidējā termiņā, kā arī Latvijas ražotāju spēju nākotnē uzlabot konkurētspēju un paplašināt eksportu.

3.37. attēls

Latvijas iekšzemes kopprodukta prognoze (2007. gads = 100)

Latvijas ekonomiskās priekšrocības galvenokārt balstās uz zemām darbaspēka izmaksām un zemo tehnoloģiju nozarēm. Darbaspēka izmaksas Latvijā ir ievērojami zemākas nekā vecajās ES dalībvalstīs. Gan lētais darbaspēks, gan salīdzinoši augstā rentabilitāte nerada stimulus uzņēmējdarbības modeļa maiņai un citu konkurētspējas priekšrocību radīšanai. Tajā pašā laikā darbaspēka izmaksu pieaugums ir neizbēgams izaugsmes un atvērtā darba tirgus dēļ. Tas nozīmē, ka Latvija var zaudēt konkurētspēju zemu izmaksu segmentos ātrāk nekā iegūt priekšrocības augstākas pievienotās vērtības produktu ražošanā.

Latvijai kā mazai atvērtai ekonomikai ar relatīvi augstu tirgus liberalizācijas pakāpi izaugsmes būtisks nosacījums ir harmoniska globālās ekonomikas attīstība.

Straujākas izaugsmes scenārijs paredz, ka Latvijas galvenajos eksporta tirgos ekonomikas izaugsme vidējā termiņā ir stabila un Latvijas ekonomikas konkurētspējas priekšrocības pamatā tiek balstītas uz tehnoloģiskiem faktoriem, ražošanas efektivitātes uzlabošanu un inovācijām, mazākā mērā uz lētu darbaspēku un zemām resursu cenām. Straujākas izaugsmes scenārijā vidējā termiņā eksportam un apstrādes rūpniecībai saglabājas salīdzinoši strauji pieauguma tempi, kam pamatā ir gan Latvijas ražotāju konkurētspēja, gan stabils ārējais pieprasījums. Šajā scenārijā IKP pieauguma tempi vidējā termiņā sasniedz 4-5% gadā.

3.14. tabula

Latvijas iekšzemes kopprodukta izlietojuma prognoze

	2012	2013	2014	2015	2016-2020 (vidēji gadā)*
	Fakts	Prognozes			
pieauguma tempi, % pret iepriekšējo gadu					
Iekšzemes kopprodukts	5,2	4,1	3,5	4,0	3,2 .. 4,7
Privātais patēriņš	5,8	5,4	3,2	4,2	3,0 .. 4,6
Valsts patēriņš	-0,2	3,6	2,3	2,1	2,1 .. 2,7
Kopējā pamatkapitāla veidošana	8,7	-4,3	1,2	2,2	3,0 .. 6,1
Eksports	9,4	1,0	3,3	3,9	2,3 .. 4,7
Imports	4,5	-1,7	2,0	3,5	1,8 .. 4,2
struktūra, %					
Iekšzemes kopprodukts	100	100	100	100	100
Privātais patēriņš	62,4	62,5	62,0	62,4	61,5 .. 61,9
Valsts patēriņš	16,6	16,5	16,3	16,0	17,5 .. 15,6
Kopējā pamatkapitāla veidošana	22,8	21,1	20,8	20,9	21,1 .. 21,9
Krājumu izmaiņas	2,2	1,7	2,0	1,4	0,1 .. 1,0
Eksports	61,6	59,7	59,0	58,9	55,8 .. 57,7
Imports	65,5	61,5	60,2	59,6	56,9 .. 58,3
Eksporta-importa saldo	-3,9	-1,9	-1,2	-0,7	-1,2 .. -0,6

* struktūra perioda beigās

Vājākas izaugsmes scenārijs balstās uz pieņēmumu, ka globālās ekonomikas attīstība ir neviendabīga, ES atkopšanās no krīzes ir lēna. Savukārt Latvijas tautsaimniecības konkurētspējas priekšrocības zemu izmaksu segmentos pakāpeniski tiek zaudētas. Tas

nozīmē, ka eksporta pieauguma tempi nepārsniedz 2-3% gadā, lēni aug privātais patēriņš un investīcijas. Savukārt IKP pieauguma tempi vidēji no 2016.-2020. gadam svārstās 3% robežās.

3.15. tabula

Latvijas IKP prognoze nozaru griezumā
(reālais pieaugums procentos pret iepriekšējo gadu)

	2012	2013	2014	2015	2016-2020 (vidēji gadā)
	Fakts	Prognozes			
Iekšzemes kopprodukts					
Iekšzemes kopprodukts	5,2	4,1	3,5	4,0	3,2 .. 4,7
Lauksaimniecība, mežsaimniecība	-0,9	-0,7	3,1	2,8	2,3 .. 2,7
Apstrādes rūpniecība	9,4	0,0	3,8	4,7	2,9 .. 4,8
Pārējā rūpniecība	-2,6	-3,3	-1,3	2,8	2,3 .. 3,2
Būvniecība	14,5	7,4	6,2	3,4	4,2 .. 6,9
Tirdzniecība, izmitināšana	7,4	4,4	3,8	4,9	3,7 .. 4,8
Transports un uzglabāšana	3,6	1,3	2,9	1,7	2,0 .. 3,9
Citi komercpakalpojumi	4,3	7,0	4,2	4,8	3,5 .. 5,4
Sabiedriskie pakalpojumi	-0,6	5,3	2,3	2,9	3,0 .. 3,6

4. MAKROEKONOMISKĀ ATTĪSTĪBA

4.1. Valsts finanses

4.1.1. Fiskālā politika un valsts parāds

Ekonomiskās situācijas pasliktināšanās Latvijā 2008. gadā un 2009. gadā, ko ietekmēja globālā finanšu krīze, būtiski pasliktināja valsts fiskālo stāvokli. Lai nepieļautu, ka situācija finanšu sektorā klūst nekontrolējama, Latvijā tika veikta apjomīga budžeta konsolidācija. Kopumā laika posmā no 2008. gada līdz 2012. gadam tika veikti fiskālās konsolidācijas pasākumi ar fiskālo ietekmi 16,9% apmērā no IKP, no kuriem aptuveni 6,7% no IKP veido pasākumi, kas veikti ieņēmušu pusē, savukārt pasākumi izdevumu pusē kopumā sastāda aptuveni 10,2% no IKP. Vidēji gadā laika posmā no 2008. gada līdz 2012. gadam Latvija ir veikusi fiskālās konsolidācijas pasākumus 3,4% apmērā no IKP.

Valdības īstenoto budžeta konsolidācijas pasākumu rezultātā budžeta deficitis pakāpeniski samazinājās un 2013. gadā tas bija vairs tikai 0,9% no IKP.

4.1. tabula

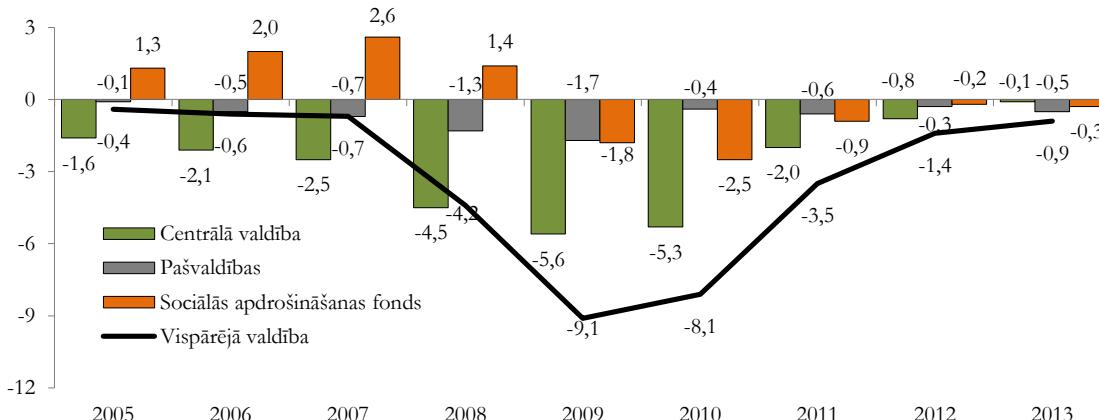
Vispārējās valdības budžets

	2010	2011	2012	2013
Ieņēmumi (milj. eiro)	6420,0	7080,6	7747,5	8194,4
(% pret IKP)	35,3	34,9	35,1	35,1
Izdevumi (milj. eiro)	7899,3	7798,5	8050,2	8406,3
(% pret IKP)	43,4	38,4	36,5	36,1
Bilance (milj. eiro)	-1479,3	-717,8	-302,7	-211,9
(% pret IKP)	-8,1	-3,5	-1,4	-0,9

Vispārējās valdības budžeta deficitu pēdējos gados veido deficitis gan centrālās valdības budžetā, gan pašvaldību budžetā un Sociālās apdrošināšanas fondā.

4.1. attēls

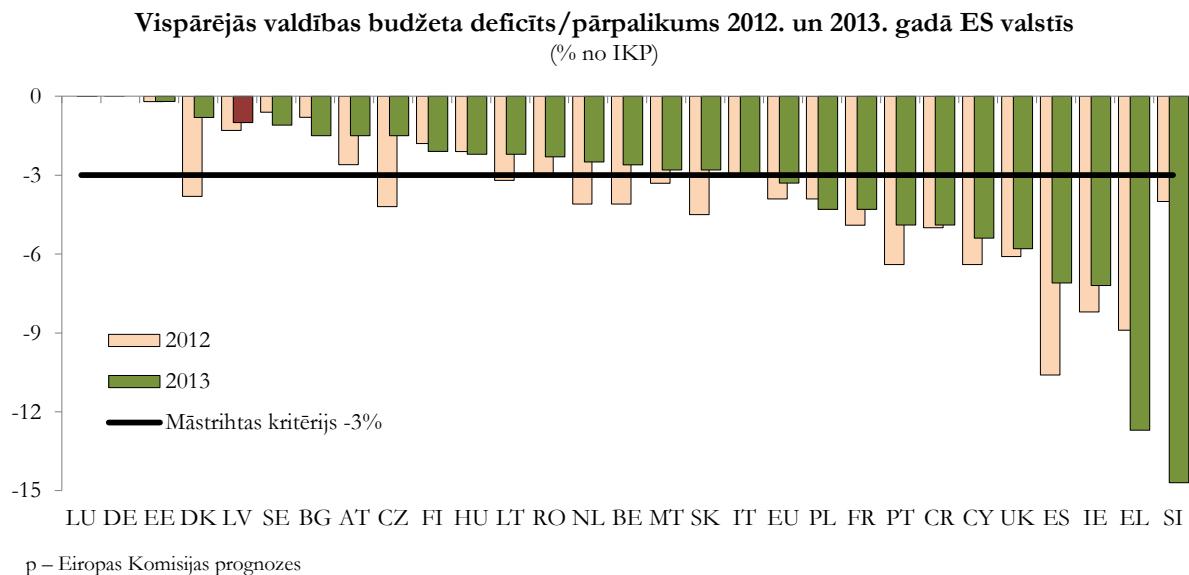
Vispārējās valdības sektora budžeta bilance sadalījumā pa apakšsektoriem (% no IKP)

2013. gadā ES valstu vidējais budžeta deficitā līmenis bija 3,3% no IKP (2012. gadā – 3,9% no IKP, 2011. gadā – 4,4% no IKP). 10 ES dalībvalstis 2013. gadā (2012. gadā – 17) valsts budžets bija lielāks par Māstrihtas kritēriju, kas ir 3% no IKP. Lielākais vispārējās valdības budžeta deficitis pret IKP 2013. gadā bija fiksēts Slovēnijā, Grieķijā, Irijā un Spānijā. Šajās valstīs budžeta deficitis pārsniedza 7% no IKP. Vienīgi Luksemburgā bija budžeta pārpalikums, bet tuvu tam – Vācijā un Igaunijā.

Atbilstoši EK 2014. gada pavasara prognozēm budžeta situācija ES valstīs gan 2014. gadā, gan 2015. gadā turpinās uzlaboties. 2014. gadā ES valstu vidējais budžeta deficitā līmenis tiek prognozēts 2,6% apmērā no IKP, bet 2015. gadā – 2,5% apmērā no IKP. 2014. gadā vislielākie budžeta deficitī, kas var pārsniegt 6% no IKP, ir sagaidāmi Spānijā, Kiprā un Lielbritānijā.

4.2. attēls

Saeimā 2014. gada valsts budžets tika pieņemts ar deficitu 0,9% apmērā no IKP. 2014. gada valsts budžetā kā prioritāri ir noteikti pasākumi sabiedrības ienākumu nevienlīdzības mazināšanai, lielāku nodokļu samazinājumu paredzot iedzīvotājiem ar zemiem ienākumiem un ģimenēm ar bērniem, pasākumi cīņai ar ēnu ekonomiku. Vairāki pasākumi paredzēti arī demogrāfiskās situācijas uzlabošanai.

Līdz ar *Fiskālās disciplīnas likuma* (FDL) apstiprināšanu 2013. gada 6. martā valsts fiskālās politikas kurss turpmāk balstās uz koncepciju, kas paredz ekonomiskajā ciklā nodrošināt sabalansētu budžetu, ar to saprotot vispārējās valdības strukturālās budžeta bilances apmēru, kas nepārsniedz -0,5% no IKP, kā to paredz FDL. Latvija strukturālo deficitu 0,5% no IKP apmērā sasniedza 2012. gadā. Līdz ar to turpmāko gadu uzdevums vairs nav strukturālā deficitā samazināšana, bet gan noturēšana vidējā termiņa mērķa līmenī, pieļaujot tikai tādas atkāpes un tādā apmērā, kas atbilst ES regulās noteiktajiem gadījumiem (*Stabilitātes un izaugsmes pakts*).

2014. gadā un 2015. gadā strukturālā deficitā mērķis ir noteikts 1% no IKP apmērā un 2016. gadā 0,9% no IKP apmērā. Latvija pilnībā dzēsīs atkāpes un atgriezīsies pie vidējā termiņa mērķa 2019. gadā.

Tāpat ir svarīgi atzīmēt, ka likumprojekta *Par valsts budžetu 2014. gadam* un likumprojekta *Par videja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016. gadam* gatavošanas ietvaros MK apstiprināja finansējumu Fiskālās disciplīnas uzraudzības padomes izveidošanai, kura ir uzsākusi darbu no 2014. gada un kuras galvenais mērķis ir uzraudzīt FDL normu ievērošanu vidēja termiņa budžeta plānošanā.

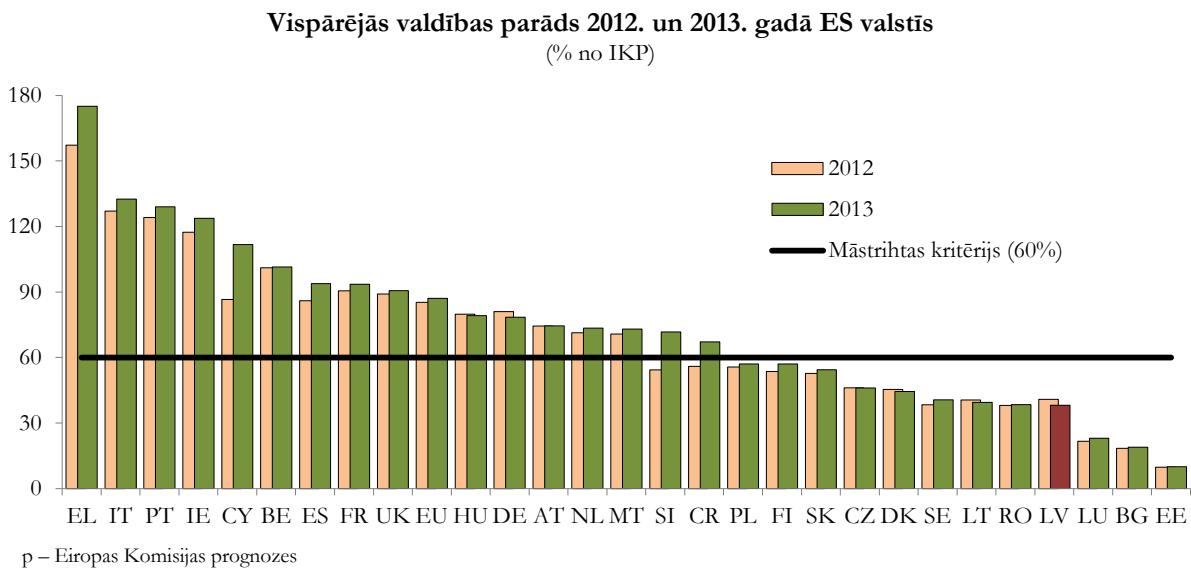
Vispārējās valdības parāda līmenis Latvijā joprojām ir viens no zemākajiem ES (skatīt 4.3. attēlu).

2013. gadā ES vidējais valsts parāda līmenis bija 87,1% no IKP (2012. gadā – 85,2% no IKP, 2011. gadā – 82,4% no IKP). 16 ES dalībvalstis 2013. gadā (2012. gadā – 14) valsts parāds bija lielāks par Māstrihtas kritēriju, kas ir 60% no IKP. Lielākais valsts parāds pret IKP 2013. gadā bija fiksēts Grieķijā, Itālijā, Portugālē un Irijā, bet mazākais vispārējās valdības parāds pret IKP tika reģistrēts Igaunijā, Bulgārijā un Luksemburgā. Kā rāda EK 2014. gada pavasara prognozes, ES vidējais valsts parāda līmenis 2014. gadā turpinās palielināties.

Vispārējās valdības parāds Latvijā līdz 2007. gadam palielinājās mēreni. Sākot ar 2008. gadu, lai finansētu valsts finansiālās saistības, vispārējās valdības parāds sāka pieaugt strauji un 2010. gada beigās sasniedza 8096 milj. eiro jeb 44,5% no IKP. 2011. gada beigās vispārējās valdības parāds bija 8527 milj. eiro jeb 42% no IKP, bet 2012. gada beigās – 9013 milj. eiro jeb 40,8% no IKP. 2013. gada beigās tas nedaudz samazinājās un bija 8873 milj. eiro jeb 38,1% no IKP. Vispārējās valdības parāda līmeni galvenokārt ieteikmē centrālās valdības parāds, kas uz 2013. gada beigām bija 8626,8 milj. eiro.

Jāatzīmē, ka 2011. gada beigās sekmīgi tika noslēgta trīs gadus ilgā starptautiskā aizdevuma programma. Tās apjoms Latvijai tika plānots 7,5 miljardu eiro apmērā. Ņemot vērā, ka valsts ekonomiskā un finanšu situācija uzlabojās, Latvijai nebija nepieciešams pilnā apmērā saņemt aizdevuma pieejamo finansējumu. Latvija ir izmantojusi 4,4 miljardus eiro.

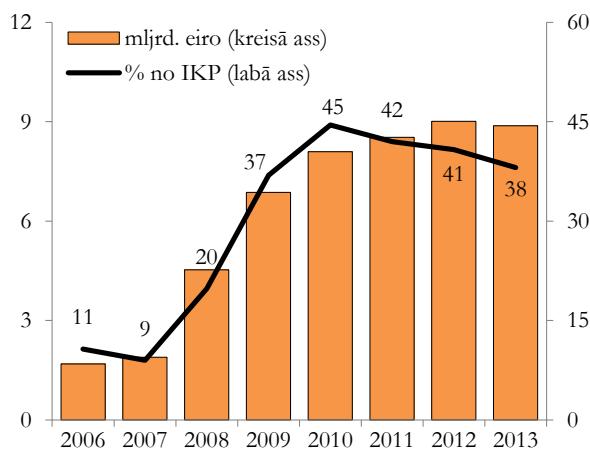
4.3. attēls

Pēc sekmīgas starptautiskā aizņēmuma programmas pabeigšanas Latvija vairakkārt ir apliecinājusi spēju piesaistīt finansējumu starptautiskajos finanšu tirgos ar labvēlīgiem nosacījumiem, organizējot publiskas valsts parāda vērtspapīru emisijas.

4.4. attēls

Vispārējās valdības konsolidētais bruto parāds pēc nominālvērtības gada beigās

Veicot savlaicīgus aizņemšanās pasākumus atbilstoši vidējā termiņa stratēģijai, kā arī turpinot īstenot ilgtspējīgu fiskālo politiku, ir iespējams ar likmju un termiņu ziņā labvēlīgiem nosacījumiem pārfinansēt pašreiz uzņemtās centrālās valdības parāda saistības, kā arī ilgtermiņā panākt vispārējās valdības parāda līmeņa samazināšanos un stabilizēšanos ilgtspējīgā līmenī, pārliecinoši ievērojot Māstrihtas līgumā noteikto vispārējās valdības parāda apjoma kritēriju.

4.1.2. Budžeta ieņēmumi¹

Pēc valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumu samazinājuma ekonomikas lejupslīdes laikā 2009. gadā un 2010. gadā, pakāpeniski atjaunojoties ekonomiskajām aktivitātēm, 2011. gadā budžeta ieņēmumi atsāka pieaugt.

2013. gadā, ekonomikai augot, pieauga **konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi**, un 2013. gadā tie bija 8380,6 milj. eiro jeb par 2,6% lielāki nekā 2012. gadā.

2014. gada piecos mēnešos valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi bija 3433,3 milj. eiro, kas, salīdzinot ar 2013. gada atbilstošo periodu, bija samazinājušies par 2,5%. Kopbudžeta ieņēmumu samazinājumu pamatā noteica būtiski mazāki ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumi un lielāki kopbudžeta izdevumi.

Aptuveni 3/4 daļas no visiem budžeta ieņēmumiem veido nodokļu ieņēmumi. Pārējos budžeta ienākumus veido nenodokļu ieņēmumi un ieņēmumi no ārvalstu finanšu palīdzības.

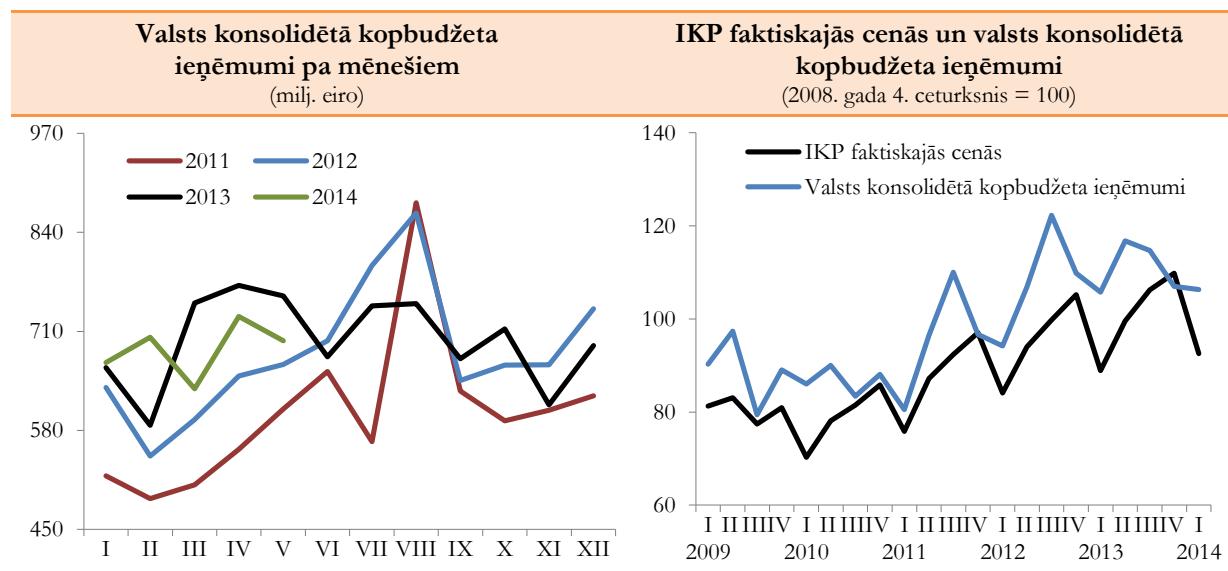
2013. gadā nodokļu ieņēmumi bija 6426,3 milj. eiro – par 323,6 milj. eiro jeb 5,3% vairāk nekā 2012. gadā. Būtiskākais devums 2013. gadā bija nodarbinātības nodokļu pieaugumam, ko sekmēja nodarbinātības un darba samaksas pieaugums – pieauga valsts sociālo apdrošināšanas obligāto iemaksu un iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi, kā arī mazumtirdzniecības apgrozījuma rādītāju uzlabošanās, kas nodrošināja pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumu pieaugumu.

¹ Nodaļā izmantoti Valsts kases oficiālie mēnešu pārskatu dati

2014. gada piecos mēnešos nodokļu ieņēmumi, salīdzinot ar 2013. gada atbilstošo periodu, pieauga par

2,3% un bija 2691 milj. eiro.

4.5. attēls

2013. gadā, turpinot pieaugt nodarbināto skaitam un darba samaksai, **nodarbinātības nodokļu ieņēmumi pieauga par 6,1%**, salīdzinot ar 2012. gadu.

2014. gada piecos mēnešos, neskatoties uz to, ka nodarbināto skaits un darba samaksa turpina pieaugt, nodarbinātības nodokļu ieņēmumi būtībā ir palikuši 2013. gada atbilstošā perioda līmenī, ko lielā mērā

noteica ar 2014. gada 1. janvāri spēkā stājušās nodokļu politikas izmaiņas.

Nodarbinātības nodokļi veido pusi no visiem nodokļu ieņēmumiem.

2013. gadā iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi bija 1333 milj. eiro un, salīdzinot ar 2012. gadu, pieauga par 7,5 procentiem.

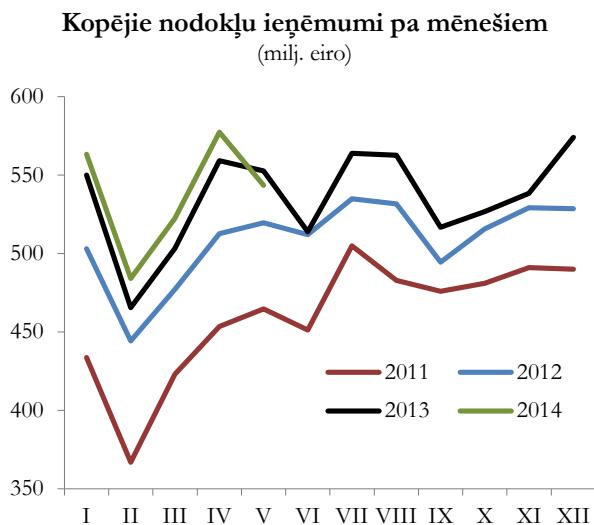
4.2. tabula

Budžeta ieņēmumi
(% no IKP)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014 I
Valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi	35,6	36,2	36,0	35,6	37,0	35,9	37,6
I Nodokļu ieņēmumi	29,4	26,9	26,7	27,2	27,6	27,6	29,4
1. Netiešie nodokļi	10,5	10,1	10,2	10,2	10,5	7,8	11,3
– pievienotās vērtības nodoklis	6,9	6,1	6,5	6,7	7,2	5,4	7,9
– akcīzes nodoklis	3,4	3,9	3,6	3,4	3,2	2,3	3,2
– muitas nodoklis	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2
2. Ienākuma nodokļi un īpašuma nodokļi	10,0	7,6	7,8	7,7	7,9	6,0	7,4
– uzņēmumu ienākuma nodoklis	3,1	1,5	0,9	1,4	1,6	1,2	1,6
– iedzīvotāju ienākuma nodoklis	6,4	5,6	6,2	5,5	5,6	4,2	5,8
– nekustamā īpašuma nodoklis	0,4	0,6	0,7	0,8	0,8	0,6	0,0
3. Socialās apdrošināšanas iemaksas	8,7	8,9	8,6	8,6	8,5	6,2	8,5
4. Parējie nodokļi	0,3	0,2	0,2	0,6	0,6	7,5	2,2
II Citi ieņēmumi	6,2	9,3	9,3	8,5	9,4	8,4	8,2

2014. gada janvārī-maijā iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi bija 541,7 milj. eiro, kas, salīdzinot ar 2013. gada attiecīgo periodu, bija par 0,2% mazāk.

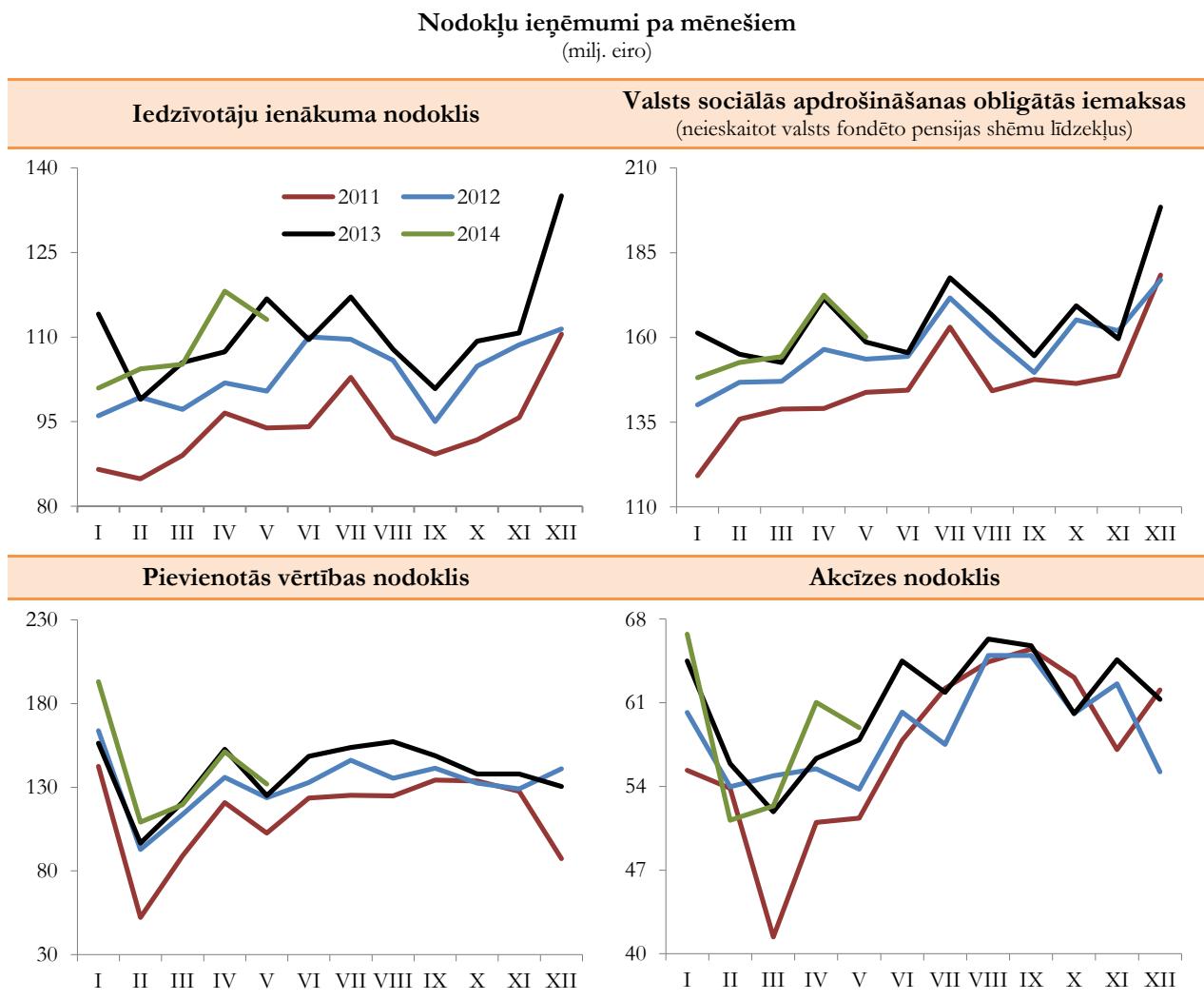
4.6. attēls

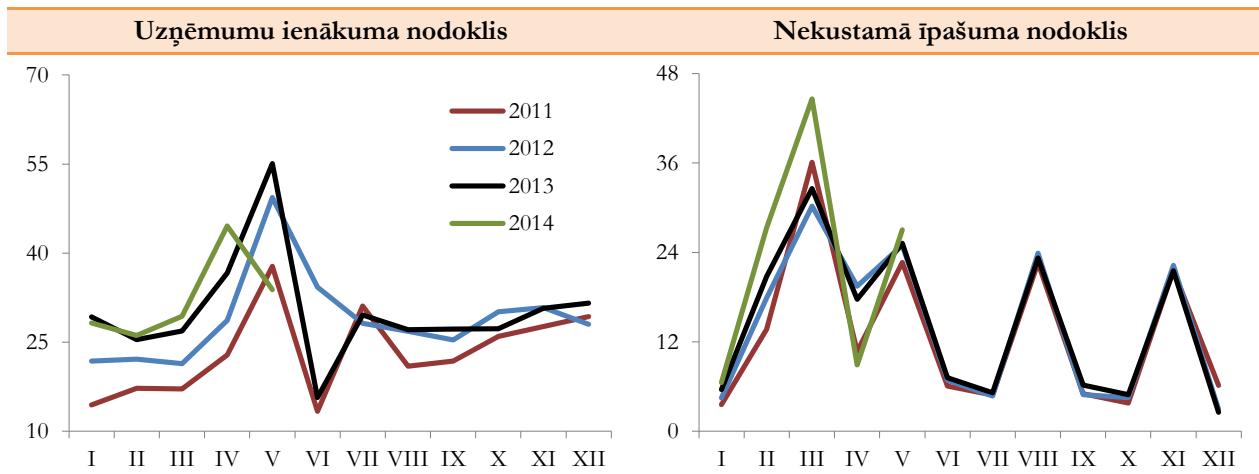
No 2014. gada 1. janvāra ir mainīts noteiktais nodokļu likmes samazināšanas modelis, kas vienlaicīgi nosaka, ka iedzīvotāju ienākuma nodokļa likme 2014. gadā ir 24%, 2015. gadā – 23% un no 2016. gada – 22%. Tika palielināts neapliekamais minimums no 64 eiro līdz 75 eiro un atvieglojums par apgādātā esošajām personām no 100 eiro līdz 165 eiro.

Darbaspēka nodokļu reformas mērķis ir Baltijas valstu konkurencē par investīcijām un darba vietām nodrošināt Igaunijai un Lietuvai izmaksu ziņā līdzvērtīgus darbaspēka nodokļus. Samazinot darbaspēka nodokļu kopējo slogu, samazināsies arī nabadžības un strukturālā bezdarba riski, kā arī ēnu ekonomika un motivācija izvairīties no nodokļu nemaksāšanas.

4.7. attēls

4.7. attēla turpinājums

2013. gadā ieņēmumi no valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām bija 1980,8 milj. eiro jeb par 5,1% lielāki nekā 2012. gadā.

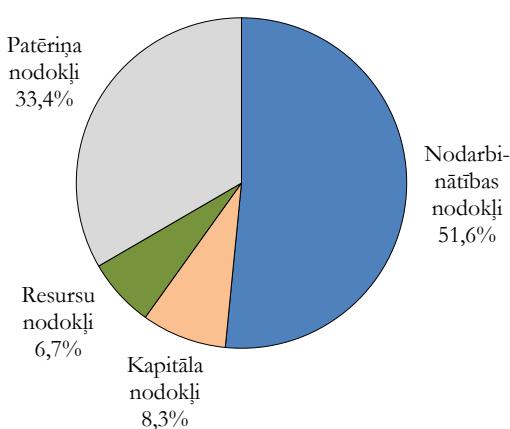
2014. gada piecos mēnešos ieņēmumi no valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām samazinājās un bija 787,7 milj. eiro, kas, salīdzinot ar 2013. gada atbilstošo periodu, bija par 1,4% mazāk.

No 2014. gada 1. janvāra valsts sociālās apdrošināšanas likme ir 35,09%, no kuriem 23,59% maksā darba devējs un 10,5% – darba īņemējs. Tieši nodokļa izmaiņu dēļ valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas samazinās.

4.8. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta nodokļu ieņēmumu sadalījums pa nodokļu grupām

2013. gadā
(procentos)

Patēriņa nodokļu ieņēmumi veido trešdaļu no visiem nodokļu ieņēmumiem. Privātā patēriņa kāpuma un līdz ar to arī mazumtirdzniecības apgrozījuma pieauguma rezultātā 2013. gadā patēriņa nodokļu

ieņēmumi valsts budžetā bija par 4,7% lielāki nekā 2012. gadā.

2014. gada piecos mēnešos patēriņa nodokļu ieņēmumi bija par 8,3% lielāki nekā 2013. gada atbilstošajā periodā.

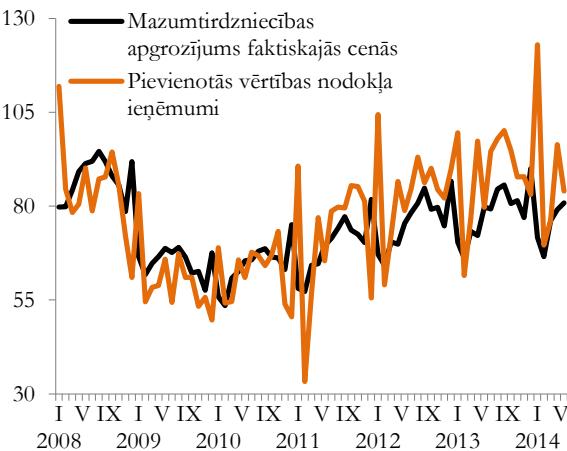
2013. gadā pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi bija 1666,8 milj. eiro un, salīdzinot ar 2012. gadu, pieauga par 4,9 procentiem.

2014. gada piecos mēnešos pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi bija 705,3 milj. eiro, kas ir par 8,2% lielāki nekā 2013. gada atbilstošajā periodā.

No 2014. gada 1. janvāra PVN jomā ir atcelti vairāki PVN priekšnodokļa atskaitīšanas ierobežojumi, veiktas izmaiņas PVN piemerošanā darījumos ar nekustamo īpašumu, ieviesti PVN nodrošinājumi darījumos ar naftas produktiem u.c.

4.9. attēls

Mazumtirdzniecības apgrozījums faktiskajās cenās un pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi (2007. gada decembris = 100)

Mērenāk 2013. gadā auga akcīzes nodokļa patēriņa daļas ieņēmumi (alkoholiskie dzērieni, tabaka, u.c. akcīzes preces). 2013. gadā nodokļa ieņēmumi bija 317,9 milj. eiro, kas bija par 3,9% vairāk nekā 2012. gadā.

2014. gada piecos mēnešos akcīzes nodokļa patēriņa daļas ieņēmumi pieauga par 2,1%, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu.

No 2014. gada 1. janvāra ir ieviestas akcīzes nodokļa izmaiņas tabakas izstrādājumiem, paaugstinot akcīzes nodokli cigaretēm, cigāriem un smēķējamai tabakai. Noteikts, ka akcīzes nodoklis šai preču grupai katrai gadu tiks paaugstināts līdz 2018. gadam.

Kapitāla nodokļu īpatsvars kopējos nodokļu ieņēmumos 2013. gadā bija 8,4%. 2013. gadā kapitāla nodokļu ieņēmumi pieauga par 4,1% salīdzinājumā ar 2012. gadu.

2014. gada piecos mēnešos kapitāla nodokļu ieņēmumi būtībā saglabājās iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmenī.

2013. gadā, salīdzinot ar 2012. gadu, ieņēmumi no uzņēmumu ienākuma nodokļa pieauga par 4,5%. Savukārt nekustamā īpašuma nodokļa ieņēmumi 2013. gadā, salīdzinot ar 2012. gadu, pieauga par 3,4% un bija 172,7 milj. eiro.

2014. gada piecos mēnešos ieņēmumi no uzņēmumu ienākuma nodokļa bija 162,2 milj. eiro, kas bija par 6,4% mazāki nekā 2013. gada atbilstošajā periodā. Tas galvenokārt saistīts ar atmaksātās summas pieaugumu. 2014. gada piecos mēnešos atmaksātās summas pieaugušas par 17,9 milj. eiro jeb 90,7%, salīdzinot ar 2013. gada attiecīgo periodu. Savukārt uzņēmumu ienākuma nodokļa iemaksas 2014. gada piecos mēnešos pieaugušas par 6,8 milj. eiro jeb 3,5%, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu. Savukārt nekustamā īpašuma nodokļa ieņēmumi 2014. gada piecos mēnešos, salīdzinot ar 2013. gada pieciem mēnešiem, pieauga par 12,3% un bija 114,4 milj. eiro.

No 2014. gada 1. janvāra uzņēmumu ienākuma nodokļa jomā ir veiktas izmaiņas, kuru mērķis veicināt investīcijas un ieguldījumus pētniecībā un attīstībā, piemēram, pagarināta iespēja piemērot nodokļa atvieglojumu jaunajām ražošanas tehnoloģiskajām iekārtām, pagarināti piemērošanas termiņi nodokļa atlaidēm par veiktajiem ieguldījumiem atbalstāmajos projektos u.c. Veiktas izmaiņas arī mikrouzņēmumu nodokļa jomā.

No 2014. gada 1. janvāra ir veiktas izmaiņas nekustamā īpašuma nodokļa jomā, piemēram, atcelti atbrīvojumi no nodokļa valsts aizsargājamiem kultūras pieminekļiem, mainīta nodokļa maksātāja noteikšanas kārtība par valstij vai pašvaldībai piederošu un piekrītošu nekustamo īpašumu u.c.

Resursu nodokļu grupa ir mazākā nodokļu grupa, un 2013. gadā tā veidoja 6,7% no visiem nodokļu ieņēmumiem. 2013. gadā, salīdzinot ar 2012. gadu, resursu nodokļu ieņēmumi pieauga par 4 procentiem.

2014. gada piecos mēnešos resursu nodokļu grupā ieņēmumi būtībā ir saglabājušies iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmenī.

2013. gadā, salīdzinot ar 2012. gadu, dabas resursu nodokļu ieņēmumi pieauga par 9,4 procentiem.

2014. gada piecos mēnešos dabas resursu nodokļu ieņēmumi pieauga par 3,6 procentiem.

No 2014. gada 1. janvāra dabas resursu nodokļu jomā ir veiktas vairākas izmaiņas, piemēram, ieviestas jaunu dabas resursu nodokļa objektu un paaugstinātās dabas resursu nodokļa likmes (par dabas resursu ieguvi, par atkritumu apglabāšanu, par gaisa un ūdeņu piesārnošanu, par videi kaitīgām precēm u.tml.).

2013. gadā ieņēmumi no akcīzes nodokļa par naftas produktiem un dabas gāzi bija 279,7 milj. eiro – par 3,8% vairāk nekā 2012. gadā.

2014. gada piecos mēnešos ieņēmumi no akcīzes nodokļa par naftas produktiem un dabas gāzi ir pieauguši par 3,8%, salīdzinot ar 2013. gada atbilstošā perioda līmeni.

No 2014. gada 1. janvāra ir samazināta akcīzes nodokļa likme dabasgāzei, ko izmanto rūpnieciskajā ražošanā, un paaugstināts akcīzes nodoklis naftas gāzem un pārējiem gāzveida oglūdenražiem.

4.1.3. Budžeta izdevumi

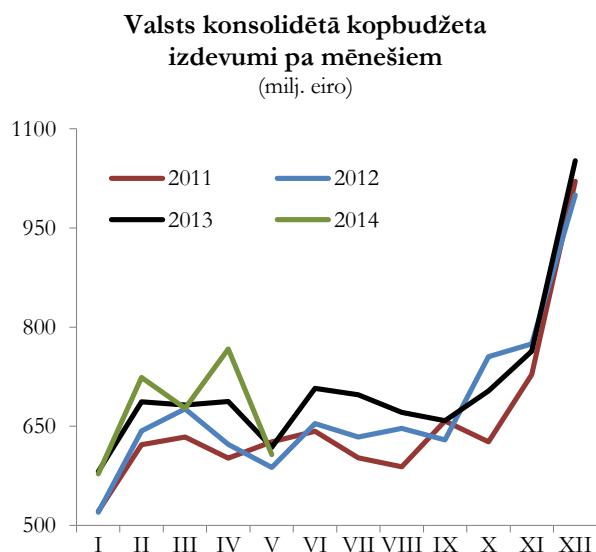
Pēc apjomīgas izdevumu samazināšanas ekonomiskās krīzes laikā 2011. gadā **valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi** nedaudz pieauga (par 2,3%). To galvenokārt noteica kapitālo izdevumu pieaugums gan valsts, gan pašvaldību budžetos saistībā ar ES fondu aktīvu išstenošanu. Arī 2012. gadā valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi pieauga, tomēr jāatzīmē, ka izdevumu pieaugums bija ievērojami lēnāks nekā ienākumu pieaugums.

2013. gadā valsts konsolidētā kopbudžeta kopējie izdevumi bija 8508,9 milj. eiro, kas bija par 364 milj. eiro jeb 4,5% vairāk nekā 2012. gadā.

2014. gada piecos mēnešos valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi turpina pieaugt un, salīdzinot ar 2013. gada atbilstošo periodu, ir palielinājušies par 3% un ir 3353,2 milj. eiro.

2013. gadā, salīdzinot ar 2012. gadu, **izdevumi subsīdijām un dotācijām** pieauga par 2,3%. Jāatzīmē, ka izdevumi subsīdijām un dotācijām palielinājās arī ekonomiskās krīzes laikā. Tas lielā mērā bija saistīts ar pieaugošo bezdarbnieku skaitu un izmaksātajiem bezdarbnieku pabalstiem, no sabiedriskā sektora atbrīvoto darbinieku atlaišanas pabalstu izmaksām, kā arī sociālajiem pabalstiem.

4.10. attēls

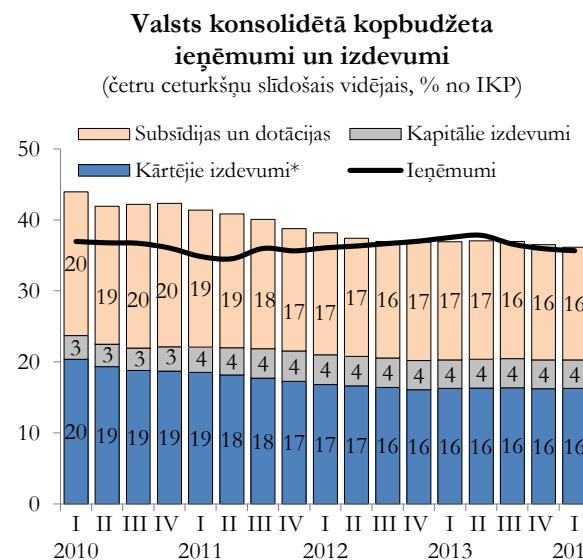
Kopumā 2013. gadā izdevumi subsīdijām un dotācijām veidoja 44,4% no visiem budžeta izdevumiem.

2014. gada piecos mēnešos, salīdzinot ar 2013. gada atbilstošo periodu, izdevumi subsīdijām un dotācijām pieauga par 2,1 procentu.

Krīzes laikā, īstenojot budžeta izdevumu samazināšanu, vieni no pirmajiem tika ierobežoti **kapitālie izdevumi**. Jau 2008. gadā kapitālie izdevumi bija mazāki nekā gadu iepriekš un būtiski tika samazināti arī 2009. gadā un 2010. gadā. Kopš 2011. gada saistībā ar ES fondu aktīvu apguvi kapitālie izdevumi palielinās.

2013. gadā kapitālie izdevumi pieauga par 4,8%, salīdzinot ar 2012. gadu.

4.11. attēls

* kopā ar maksājumiem par aizņēmumiem un kredītiem, kā arī maksājumiem ES

Neraugoties uz pieaugumu pēdējos gados, salīdzinājumā ar 2008. gadu kapitālo izdevumu īpatsvars kopējos izdevumos būtībā nav mainījies – 2013. gadā tie veidoja 11% no visiem valsts budžeta izdevumiem.

4.3. tabula

Valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi pēc valdības funkcijām (procentos)

	Struktūra				Pret IKP			
	2011	2012	2013	2014 I	2011	2012	2013	2014 I
Izdevumi – pavisam	100	100	100	100	55,1	52,5	36,5	37,1
Vispārējie valdības dienesti	12,1	13,3	12,8	16,1	6,7	7,0	4,7	6,7
Aizsardzība	2,3	2,1	2,2	1,7	1,3	1,1	0,8	0,6
Sabiedriskā kārtība un drošība	4,4	4,5	4,8	5,0	2,5	2,4	1,8	1,8
Ekonomiskā darbība	19,0	18,6	18,7	15,0	10,5	9,8	6,8	5,6
Vides aizsardzība	2,5	2,3	2,4	2,0	1,4	1,2	0,9	0,7
Pašvaldību teritoriju un mājokļu apsaimniekošana	3,0	3,0	3,0	2,2	1,7	1,6	1,1	0,7
Veselība	7,8	7,8	7,6	7,7	4,3	4,1	2,8	2,8
Atpūta, kultūra un reliģija	3,2	3,5	3,6	3,2	1,8	1,8	1,3	1,1
Izglītība	17,1	16,6	16,4	16,2	9,4	8,7	6,0	5,6
Socialā aizsardzība	28,5	28,2	28,4	31,0	15,7	14,8	10,4	11,4

2014. gada piecos mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, kapitālie izdevumi pieauga par 4 procentiem.

Visbūtiskāk krīzes laikā tika mazināti **kārtējie izdevumi**. Lai samazinātu valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumus, tika veikta valsts pārvaldes

atsevišķu jomu optimizācija – ministriju un valsts iestāžu darbinieku skaita un algu samazināšana, kā arī valsts aģentūru un slimnīcu skaita samazināšana. 2008. gadā kārtējie izdevumi veidoja vairāk nekā pusi no visiem budžeta izdevumiem, 2013. gadā to īpatsvars veidoja vien 44,6 procentus.

Gan 2011. gadā, gan 2012. gadā kārtējie izdevumi būtībā nepalielinājās, taču 2013. gadā tie pieauga par 6,3 procentiem.

2014. gada piecos mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, kārtējie izdevumi ir palielinājušies par 8,1%. Tīk strauju pieaugumu lielā mērā noteica pakāpeniska valsts izdevumu palielināšana, nesmot vērā, ka krīzes gados tieši šie izdevumi tika visvairāk samazināti.

Atbilstoši budžeta izdevumiem pēc funkcionālajām kategorijām lielākais īpatsvars no visiem izdevumiem

2013. gadā bija sociālajai aizsardzībai, ekonomiskajai darbībai, izglītībai un izdevumiem vispārējiem valdības dienestiem. Savukārt vismazākais īpatsvars no visiem izdevumiem bija aizsardzībai un vides aizsardzībai.

2014. gada piecos mēnešos budžeta izdevumu struktūra pēc funkcionālajām kategorijām nav būtiski mainījusies.

Sabiedrisko pieprasījumu veido valsts patēriņš jeb sabiedriskie pakalpojumi, kuru vērtību nosaka sniegto sabiedrisko pakalpojumu apjoms, kā arī valsts investīcijas, kas ir kapitālieguldījumi par budžeta līdzekļiem.

Krīzes laikā sabiedriskais pieprasījums strauji samazinājās. Vidēji kopš 2008. gada līdz 2013. gadam sabiedriskais pieprasījums ir samazinājies par 14,9 procentiem.

4.4. tabula

Sabiedriskais pieprasījums

	Procentos pret IKP					Izmaiņas pret iepriekšējo gadu, %				
	2009	2010	2011	2012	2013	2009	2010	2011	2012	2013
Sabiedriskais pieprasījums	23,8	22,1	22,0	20,3	20,4	-12,5	-9,3	5,1	-2,4	4,6
Valsts patēriņš	19,6	18,4	17,7	16,0	16,5	-9,4	-7,9	1,1	-3,4	7,0
– centrālā valdība*	10,5	10,7	10,0	8,6	8,7	-10,6	-0,5	-2,1	-8,2	5,7
– pašvaldības	9,1	7,7	7,8	7,5	7,8	-8,0	-16,5	5,4	2,8	8,6
Kopējā pamatlīdzekļa veidošana	4,3	3,7	4,3	4,2	3,9	-24,1	-15,8	24,9	1,5	-4,7
– centrālā valdība*	1,5	1,2	1,8	2,0	1,7	-25,4	-26,1	68,5	10,5	-12,6
– pašvaldības	2,7	2,5	2,4	2,3	2,2	-23,3	-10,0	4,6	-5,1	2,2

* kopā ar sociālās apdrošināšanas fondu

4.2. Cenas

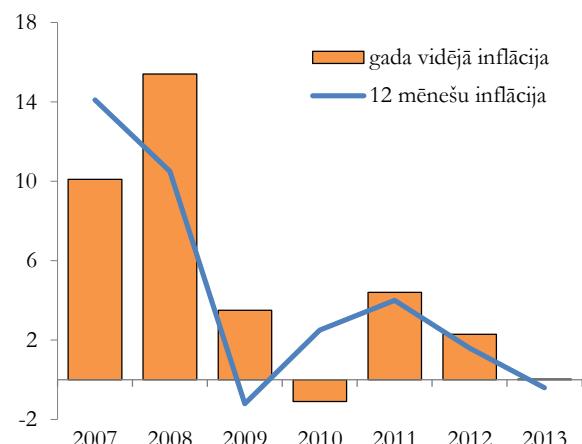
4.2.1. Patēriņa cenas

4.12. attēls

Pēc krīzes izraisītās deflācijas, kad 12-mēnešu patēriņa cenu inflācija 2010. gada februārī pazeminājās līdz -4,2%, cenas atkal sāka pieaugt. 2011. gadā 12-mēnešu patēriņa cenu inflācija bija 4%, 2012. gadā – 1,6%, savukārt 2013. gadā patēriņa cenas samazinājās par 0,4%. 2013. gadā, neskaitoties uz Latvijas izaugsmi, kas bija viena no straujākajām starp ES valstīm, patēriņa cenas kopumā saglabāja ļoti mērenu dinamiku. Cenu izmaiņas 2013. gadā galvenokārt noteica cenu samazinājums transportam, siltumenerģētikai un pārtikai, kā arī izdevumu pieaugums pakalpojumiem. Liela ietekme bija pārtikas un degvielas cenu dinamikai pasaulei.

2014. gada sākumā vērojams mērens cenu pieaugums un tas bija straujāks nekā šajā periodā iepriekšējā gadā. 2014. gada piecos mēnešos patēriņa cenas pieauga par 1,3 procentiem.

Patēriņa cenu pārmaiņas
(procentos)

4.5. tabula

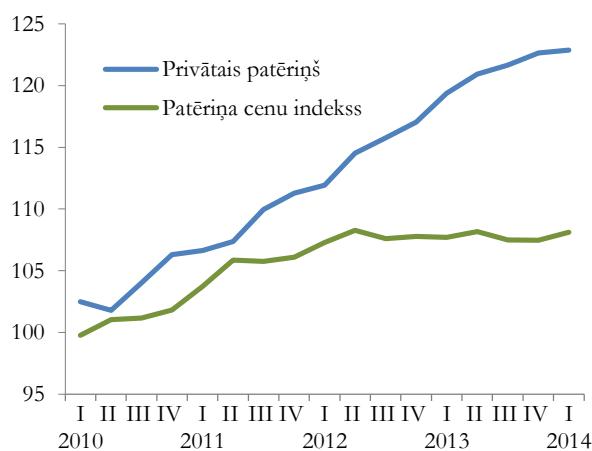
**Patēriņa cenu pārmaiņas pa mēnešiem
(procentos)**

	Salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi	Salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo mēnesi	Vidēji gada laikā
2013			
Janvāris	-0,2	0,6	2,0
Februāris	-0,1	0,3	1,8
Marts	0,5	0,2	1,5
Aprīlis	0,0	-0,4	1,2
Maijs	0,1	-0,1	1,0
Jūnijs	0,2	0,2	0,9
Jūlijs	-0,3	0,3	0,8
Augsts	-0,8	-0,2	0,6
Septembris	0,3	-0,4	0,4
Oktobris	0,3	0,0	0,3
Novembris	-0,5	-0,4	0,1
Decembris	0,0	-0,4	0,0
2014			
Janvāris	0,6	0,4	0,0
Februāris	0,0	0,5	0,0
Marts	0,3	0,3	0,0
Aprīlis	0,5	0,7	0,1
Maijs	-0,1	0,6	0,1

2014. gada maijā patēriņa cenas pieauga par 0,6% (12 mēnešu inflācija), bet gada vidējais cenu līmenis pieauga par 0,1 procentu.

4.13. attēls

**Privātais patēriņš un patēriņa cenu indekss
(2009. gada 4. ceturksnis = 100)**

Cenu ietekmējošie faktori 2014. gada piecos mēnešos:

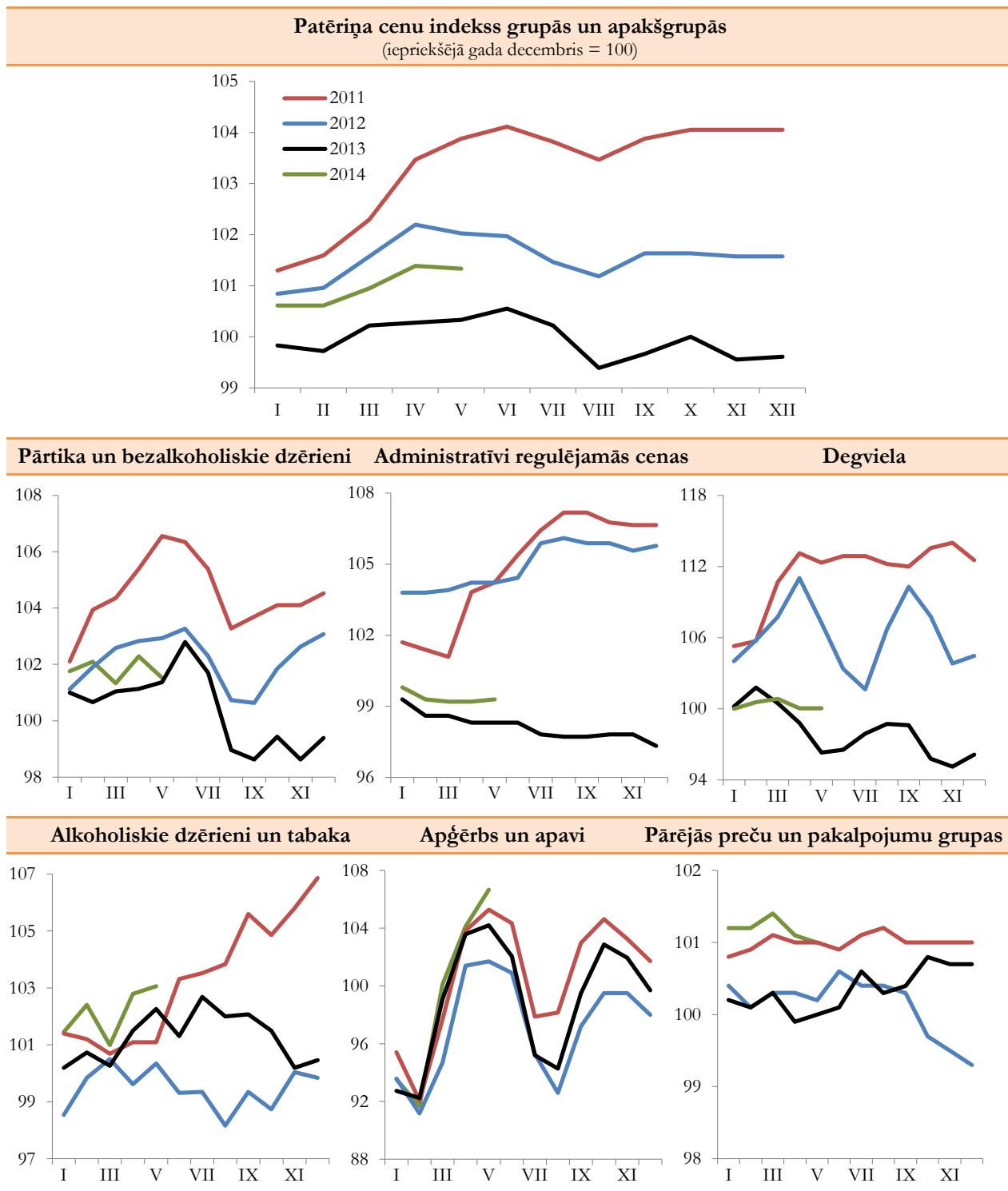
- pārtikas cenas 2014. gada piecos mēnešos pieauga par 1,5% un kopējo cenu līmeni paaugstināja par 0,4 procentpunktiem. Pārtikas

precēm cenu izmaiņas lielā mērā nosaka pasaules cenu svārstības. Jāatzīmē, ka arī pasaules pārtikas cenām šī gada piecos mēnešos bija vērojams neliels pieaugums, ko ietekmēja ļoti straujš graudaugu un cukura cenu kāpums februārī un martā saistībā ar nelabvēlīgiem laika apstākļiem lielākajās ekportētājvalstīs, kā arī saistībā ar Ukrainas krīzi. 2014. gada maijā pasaules cenas pārtikas precēm bija par 1% augstākas, salīdzinot ar 2013. gada decembri. Latvijā šajā periodā lielākā paaugstinošā ietekme uz kopējo cenu līmeni pārtikas produktu grupā bija piena produktiem un sieram, sezonalitātes ietekmē cenas straujāk pieauga arī dārzeniem;

- apgērbu un apavu cenu pieaugums bija augstākais kopš 1997. gada. 2014. gada piecos mēnešos apgērbu un apavu cenas palielinājās par 6,7%, kas par 0,4 procentpunktiem paaugstināja kopējo cenu līmeni. Straujāk cenas pieauga apaviem (par 16,4%), kas lielā mērā skaidrojams gan ar augošo privāto patēriņu, gan izejvielu sadārdzināšanos. Pasaules cenas ādai šī gada janvārī-maijā pieauga vidēji par 3% (2013. gadā kopumā – par 17%);
- cenu kāpums alkoholiskajiem dzērieniem un tabakai saistībā ar akcīzes nodokļa palielināšanu no 2014. gada sākuma, kas bija arī augstākais pieaugums janvārī-maijā kopš 2009. gada. 2014. gada piecos mēnešos cenas alkoholiskajiem dzērieniem un tabakai pieauga par 3,1%, kas kopējo cenu līmeni paaugstināja par 0,2 procentpunktiem;
- cenu kāpums pakalpojumiem, kas pieauga par 1,8% un kopējo cenu līmeni paaugstināja par 0,5 procentpunktiem. Pakalpojumu grupā cenu pieaugumu galvenokārt ietekmēja cenu kāpums dalai ar mājokļa uzturēšanu saistīto pakalpojumu, kā arī atpūtas un kultūras, tūrisma, ēdināšanas, viesnīcu, friziera un personīgās aprūpes pakalpojumiem.

Nemot vērā plānotās elektroenerģijas tirgus atvēršanas atlīkšanu un saglabājoties līdzšinējai cenu dinamikai, kopumā 2014. gadā sagaidāma mērena inflācija, tomēr Ekonomikas ministrija prognozē, ka 2014. gada vidējais patēriņa cenu līmenis būs augstāks nekā 2013. gadā. To ietekmēs gan pieprasījuma, gan piedāvājuma puses faktori. Uzlabojoties situācijai darba tirgū, pieaugus privātais patēriņš. Spiedienu uz patēriņa cenām radīs arī šī gada otrajā pusē plānotais tarifu kāpums ar mājokļa uzturēšanu saistītiem pakalpojumiem (ūdens piegāde un atkritumu apsaimniekošana). Kopumā 2014. gadā sagaidāma mērena inflācija, gada vidējā inflācija var būt ap 1%, ja pasaules pārtikas un naftas produktu cenas saglabās pašreizējo tendenci un nenotiks straujas to izmaiņas.

4.14. attēls

2013. gadā, salīdzinot ar 2012. gadu, vidējais cenu līmenis ES pieauga par 1%. To galvenokārt noteica pārtikas un pakalpojumu cenu pieaugums.

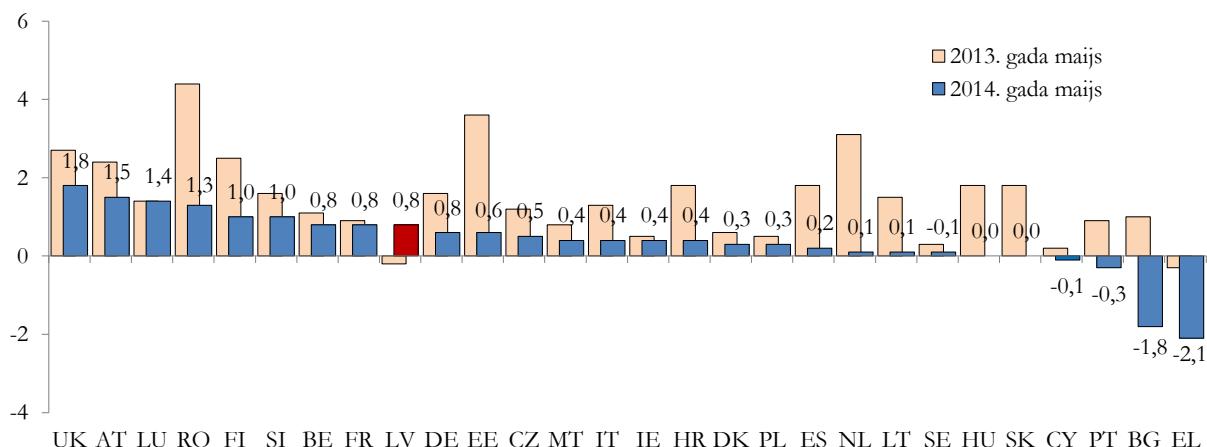
2014. gada maijā vidēji ES valstīs 12-mēnešu inflācija bija 0,6%. Gada laikā visās ES valstīs inflācija samazinājās, izņemot Latviju, kurā inflācija gada laikā bija pieaugusi par 1 procentpunktu. 12 mēnešu inflācija visstraujāk samazinājās Rumānijā, Igaunijā, Nīderlandē un Bulgārijā. Augstākā inflācija 2014. gada maijā bija

Lielbritānijā, Austrijā, Luksemburgā un Rumānijā, bet deflācija – Kiprā, Portugālē, Bulgārijā un Grieķijā.

Salīdzinot Baltijas valstis, straujākais saskaņoto patēriņa cenu pieaugums 2014. gada maijā, salīdzinot ar 2013. gada maiju, bija Latvijā (par 0,8%). Igaunijā un Lietuvā patēriņa cenas pieauga attiecīgi par 0,6% un 0,1%. 2014. gada maijā, salīdzinot ar 2013. gada maiju, patēriņa cenas pārtikas produktu grupā pieauga Lietuvā un Igaunijā, bet enerģijas grupā tās samazinājās visās trīs Baltijas valstīs.

4.15. attēls

Saskaņotā patēriņa cenu indeksa pārmaiņas ES dalībvalstīs (12 mēnešu inflācija, %)

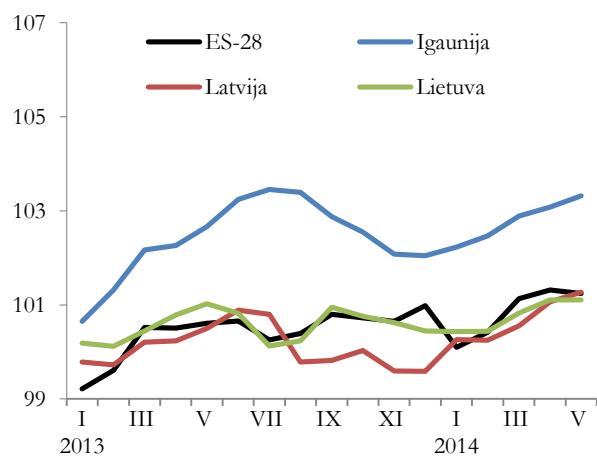
Avots: *Eurostat*

Baltijas valstīs pārtikas produktu grupā Lietuvā cenas pieauga par 1,4%, Igaunijā – par 0,6%, savukārt Latvijā samazinājās par 0,1%. Enerģijas cenas straujāk samazinājās Lietuvā – par 3,4%, Igaunijā – par 2,3%, savukārt Latvijā enerģijas cenām bija vismazākais kritums – par 1%. Arī administratīvi regulējamām cenām visās Baltijas valstīs bija vērojams kritums. Visstraujāk tās samazinājās Lietuvā – par 3,1%, Igaunijā – par 2,4%, bet Latvijā – par 1,6 procentiem.

Jāatzīmē, ka Latvijā 2014. gada maijā, salīdzinot ar iepriekšējā gada maiju, straujāk nekā Lietuvā un Igaunijā cenas pieauga pakalpojumu grupā – par 2,9% (Igaunijā tās pieauga par 2,2%, bet Lietuvā – par 0,9%). Lielā mērā cenu pieaugums pakalpojumiem Latvijā saistīts ar eiro ieviešanu no 2014. gada 1. janvāra. 2014. gada maijā Latvijā cenas visvairāk ietekmēja pakalpojumu grupas cenu pieaugums, jo, izslēdzot šo grupu, pārējās grupās bija vērojams cenu samazinājums.

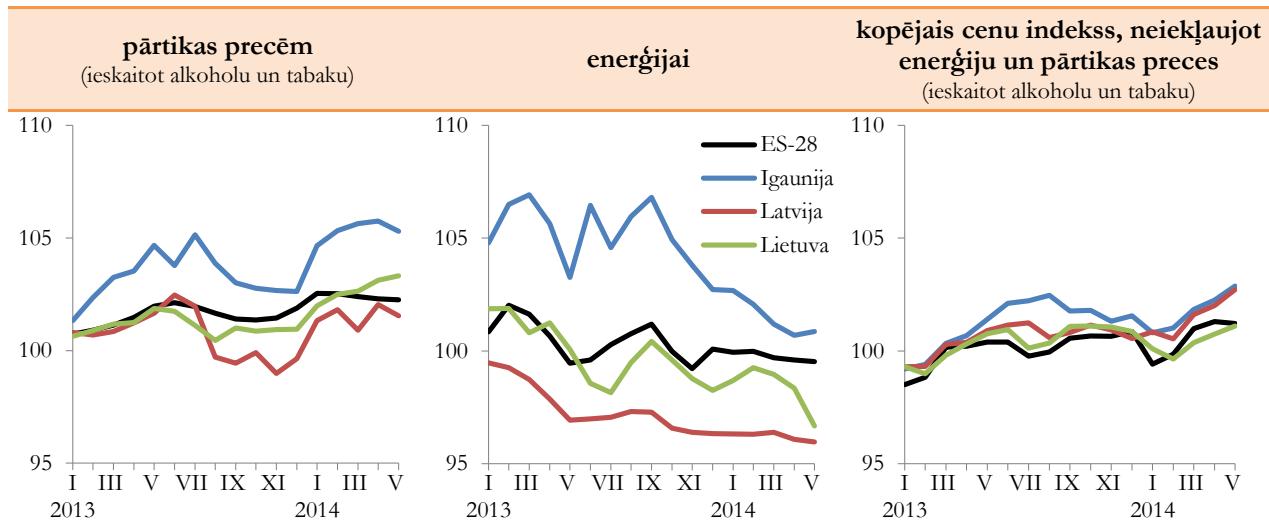
4.16. attēls

Saskaņotais patēriņa cenu indekss (2012. gada decembris = 100)

4.17. attēls

Saskaņotā patēriņa cenu indeksa komponentes
(2012. gada decembris = 100)

4.2.2. Ražotāju cenas

Ražotāju cenas pēc straujā ražotāju cenu pieauguma 2010. un 2011. gadā, 2012. gadā uzrādīja nelielu, bet stabili pieaugumu. 2013. gadā ražotāju cenas pieauga ļoti mēreni – par 0,3%, salīdzinot ar 2012. gadu. Gada laikā vietējā tirgū realizētajai produkcijai ražotāju cenas samazinājās par 0,6%, bet eksportētajai produkcijai pieauga par 1,3 procentiem.

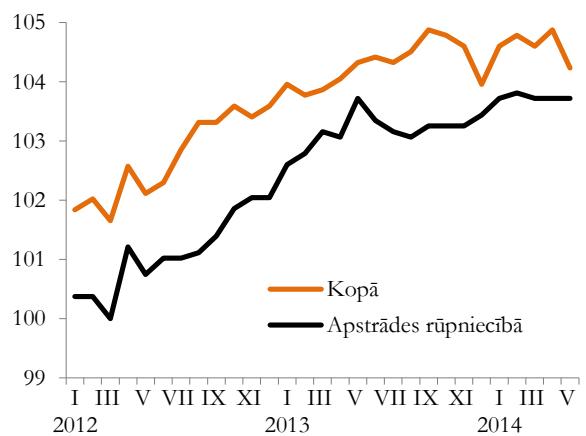
2014. gada maijā, salīdzinot ar 2013. gada maiju, cenas ir samazinājušās par 0,1%. Gada laikā vietējā tirgū realizētajai produkcijai ražotāju cenas samazinājās par 0,7%, bet eksportētai produkcijai – par 0,6%. Ietekmīgākie cenu pieaugumi bija vērojami koksnes un koka izstrādājumu ražošanā (pieaugums par 3,3%). Lielāko pazeminošo ietekmi atstāja cenu samazinājums datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošanā (samazinājums par 30,8%).

Nedaudz vairāk nekā 60% no apstrādes rūpniecībā saražotās produkcijas tiek eksportēti, tāpēc nozares kopējo ražotāju cenu dinamiku lielākā mērā ietekmē eksportētās produkcijas ražotāju cenu svārstības. Savukārt eksportētās produkcijas cenas pamatā nosaka Latvijas galveno eksportpreču, t.sk. kokmateriālu, metāla izstrādājumu un pārtikas preču cenu dinamika pasaules tirgos. Savukārt vietējā tirgū realizētās produkcijas cenu kāpumu ietekmē iekšzemes pieprasījuma pieaugums.

Kopējais ražotāju cenu līmenis Latvijas apstrādes rūpniecībā 2014. gada maijā saglabājās iepriekšējā gada līmenī. Apstrādes rūpniecībā ražotāju cenas vietējā tirgū realizētajai produkcijai gada laikā pieauga par 0,9%, bet eksportētajai produkcijai samazinājās par 0,6%. Jāatzīmē, ka 2014. gada maijā, salīdzinot ar iepriekšējā gada maiju, bija vērojams pasaules lauksaimniecības izejvielu un enerģijas cenu kāpums, bet rūpniecības izejvielu cenas samazinājās.

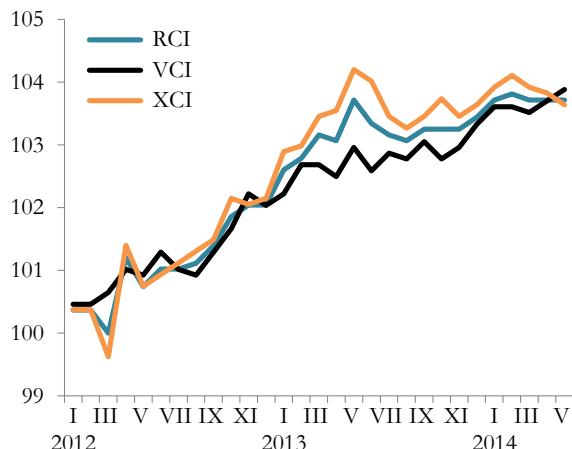
4.18. attēls

Ražotāju cenu dinamika
(2011. gada decembris = 100)

4.19. attēls

Ražotāju cenu dinamika apstrādes rūpniecībā (2011. gada decembris = 100)

RCI – ražotāju cenu indekss

VCI – ražotāju cenu indekss vietējā tirgū realizētajai produkcijai

XCI – ražotāju cenu indekss eksportētajai produkcijai

Nozaru griezumā apstrādes rūpniecībā gada laikā straujākais ražotāju cenu pieaugums bija koksnes un koka izstrādājumu ražošanā (par 3,3%) un gatavo metālizstrādājumu ražošanā (par 3,7%). Ražotāju cenu pieaugumu koksnes izstrādājumu nozarē noteica gan straujas eksportētās produkcijas, gan vietējā tirgū realizētās produkcijas cenu pieaugums, bet gatavo

metālizstrādājumu ražošanā noteica cenu pieaugums eksportētajai produkcijai. Jāatzīmē, ka arī pasaulē 2014. gada sākumā bija pieaugušas cenas mīkstās koksnes materiāliem.

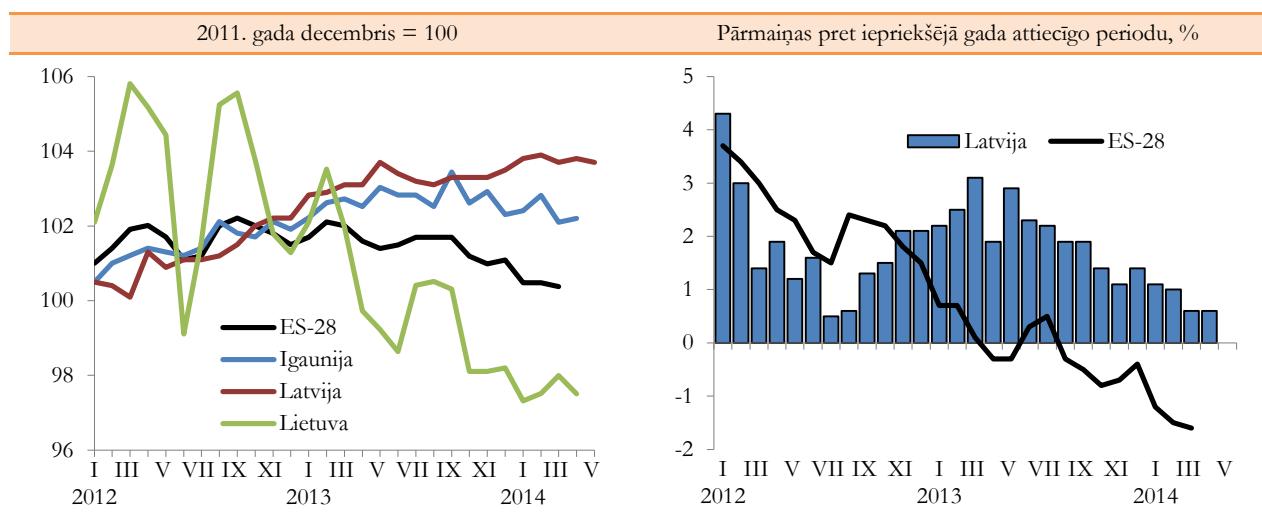
Savukārt apstrādes rūpniecībā ražotāju cenas samazinājās datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošanā – par 30,8%, ko ietekmēja straujš eksportētās produkcijas cenu kritums šajā nozarē 2013. gada jūlijā, kā arī cenu kritums kopš 2013. gada decembra.

Ražotāju cenu pieaugums ES kopš 2011. gada vidus samazinās. To galvenokārt ietekmē pārtikas, kā arī lauksaimniecības un ražošanas izejvielu cenu pieauguma kritums, ko zināmā mērā nosaka pieprasījuma samazinājums pasaulē saistībā ar parādu krīzes saasināšanos eirozonā, ekonomiskās situācijas paslīktināšanos citās attīstītajās valstīs, kā arī pasaules tirdzniecības pieauguma tempu palēnināšanos un nenoteiktību par gaidāmo fiskālo konsolidāciju vairumā attīstīto valstī.

Arī 2014. gada sākumā ES ražotāju cenu pieaugums turpināja samazināties. Salīdzinot Baltijas valstis, ražotāju cenu pieaugums apstrādes rūpniecībā 2014. gada aprīlī, salīdzinot ar 2013. gada aprīli, bija tikai Latvijā (par 0,6%). Savukārt Igaunijā un Lietuvā ražotāju cenas samazinājās attiecīgi par 0,4% un 2,3 procentiem.

4.20. attēls

Ražotāju cenu indekss pa mēnešiem apstrādes rūpniecībā

4.2.3. Ārējās tirdzniecības vienības vērtības indeksi

Kopš 2012. gada sākuma, nēmot vērā importa vienības vērtības strauju pieaugumu, tirdzniecības nosacījumi paslīktinājās, un 2012. gada 4. ceturksnī, salīdzinot ar 2011. gada attiecīgo periodu, vienības vērtība eksportētajām precēm pieauga par 5,5%, bet importētajām precēm – par 7,5 procentiem.

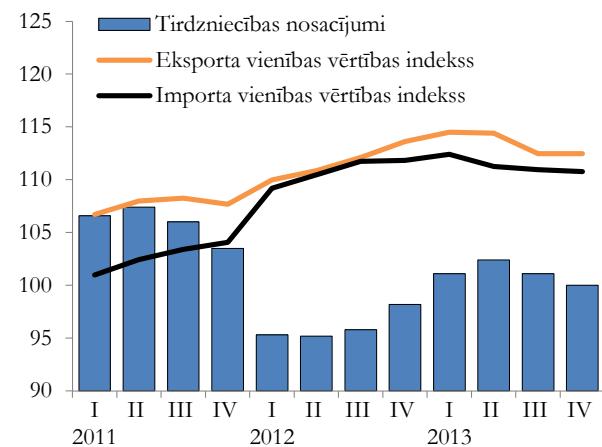
2013. gada sākumā tirdzniecības nosacījumi bija nedaudz uzlabojušies, bet gada otrajā pusē paslīktinājās, samazinoties eksporta vērtībai, un 2013. gada 4. ceturksnī, salīdzinot ar 2012. gada attiecīgo periodu, vienības vērtība eksportētajām precēm samazinājās par 1%, importētajām precēm – par 0,9%. Vidējo eksporta vienības vērtības līmeni 2013. gada 4. ceturksnī, salīdzinot ar 2012. gada 4. ceturksni, visvairāk paaugstināja vienības vērtības pieaugums satiksmes līdzekļiem, to aprīkojumam, kokam un koka izstrādājumiem, dzīvnieku izcelsmes produktiem, bet pazemināja vienības vērtības kritums augu valsts produktiem, mehānismiem un elektroiekārtām, pārtikas rūpniecības ražojumiem. Uz vidējo importa vienības vērtības līmeni lielākā ietekme bija vienības vērtības pieaugumam mehānismiem un elektroiekārtām, dzīvnieku izcelsmes produktiem, bet

pazeminoša – vērtības kritumam minerālproduktiem, parastiem metāliem un to izstrādājumiem, augu valsts produktiem.

4.21. attēls

Eksporta un importa vienības vērtības indeksi un tirdzniecības nosacījumi

(eksporta un importa vienības vērtības indeksi 2010. gada 4. ceturksnis = 100; tirdzniecības nosacījumi, % pret iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni)

4.3. Maksājumu bilance

4.3.1. Tekošais konts

Maksājumu bilances tekošais konts pēdējos gados ir neliela deficitā līmenī. 2012. gadā tekošā konta deficitā bija 2,5% un 2013. gadā – 0,8% līmenī no IKP, liecinot par ekonomikas ārējo sabalansētību. 2014. gada 1. ceturksnī tekošā konta deficitā sasniedza 2,3% no IKP, kas ir nedaudz lielāks nekā pirms gada.

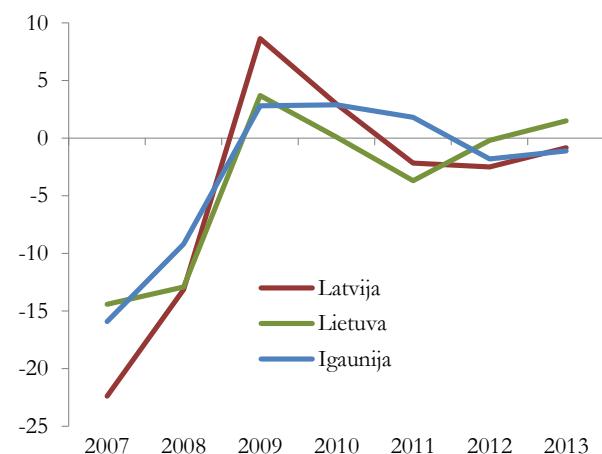
Līdzīgas tendences tekošā konta dinamikā ir vērojamas arī mūsu kaimiņvalstīs. Stabilizējoties ekonomiskajai situācijai, visās Baltijas valstīs ir vērojamas tekošā konta bilances nenozīmīgas svārstības. 2013. gadā tekošā konta bilance Latvijā un Igaunijā bija mērena deficitā līmenī, bet Lietuvā ar nelielu pārpalikumu.

Tekošā konta svārstības pārsvarā nosaka izmaiņas ārējās tirdzniecības bilancē. Latvijai ir raksturīgs ārējās tirdzniecības deficits, kas straujās izaugsmes gados pieauga, bet recessijas gados būtiski samazinājās, galvenokārt saistībā ar importa apjomu būtisku samazinājumu. Ekonomikai stabilizējoties, eksports pieauga straujāk nekā imports, tomēr pēdējos gados eksporta un importa dinamika palēninās.

4.22. attēls

Tekošā konta bilance Baltijas valstīs

(procentos no IKP)

Palielinoties ekonomiskajām aktivitātēm, 2011. gadā imports faktiskās cenās pieauga par 32,7%, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, bet eksports – par 24,7%, un ārējās tirdzniecības deficitā sasniedza 11,4% no IKP, kas bija par 3,8 procentpunktiem lielāks nekā pirms gada, bet krietni zemākā līmenī nekā pirms

krīzes (2007. gadā – 24,6%). 2012. gadā eksporta un importa dinamika bija gandrīz divreiz mērenāka nekā 2011. gadā. Eksports pieauga par 16,2% (faktiskajās cenās), bet imports – par 13,5%. 2013. gadā eksporta apjoms bija par 2,2% lielāks nekā pirms gada, bet imports pieauga par 0,2% un ārējās tirdzniecības bilances deficitis sasniedza 9,4% no IKP. Arī 2014. gada sākumā eksporta pieauguma tempi ir visai mēreni. Salīdzinot ar iepriekšējā gada 1. ceturksni, eksports pieauga par 3%, bet imports samazinājās par 1% un ārējās tirdzniecības deficitis sasniedza 9,9% no IKP.

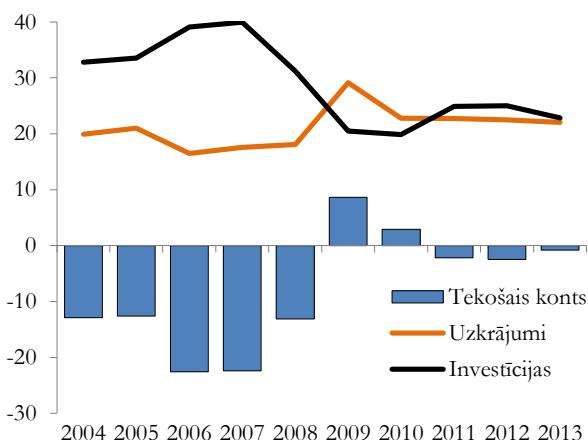
Pakalpojumu bilances pozitīvais saldo nepārtraukti palielinās. 2012. gadā pakalpojumu bilances pārpalikums bija 7,2% no IKP, kas gandrīz divas reizes pārsniedza 2007. gada līmeni. 2013. gadā pakalpojumu pozitīvā bilance palielinājās līdz 7,6% no IKP, savukārt 2014. gada 1. ceturksnī sasniedza 7,7% līmeni no IKP. Pakalpojumu pozitīvā bilance gandrīz par 80% nosedz preču ārējās tirdzniecības deficitu.

Ienākumu bilances stāvokli lielā mērā ietekmē nerezidentu uzņēmumu rentabilitātes izmaiņas. Atjaunojoties ekonomiskām aktivitātēm, ienākumu bilance kopš 2010. gada beigām ir negatīva. Ienākumu bilances deficitā palielināšanās ir saistīta ar nerezidentu

ieguldījumu ienākumu, t.sk. nerezidentiem izmaksāto dividēnu apjoma pieaugumu. 2013. gadā ienākumu bilances deficitis bija 0,2% no IKP līmenī, savukārt 2014. gada 1. ceturksnī ienākumu kents bija ar nelielu pārpalikumu 0,7% no IKP līmenī.

4.23. attēls

Tekošā konta deficitis, investīcijas un uzkrājumi (% no IKP)

4.6. tabula

Latvijas maksājumu bilance (procentos no IKP)

	2010	2011	2012	2013	2013 I	2014 I
A. Tekošais korts	2,9	-2,2	-2,5	-0,8	-2,1	-2,3
Tirdzniecības bilance	-7,6	-11,4	-10,8	-9,4	-12,1	-9,9
Eksports	36,6	40,9	43,7	42,3	45,1	44,6
Imports	-44,2	-52,2	-54,5	-51,7	-57,2	-54,4
Pakalpojumu bilance	6,7	7,0	7,2	7,6	8,1	7,7
Neto ienākumi	1,5	0,2	-0,5	-0,2	1,5	0,7
Neto kārtējie pārvedumi	2,3	1,9	1,6	1,3	0,5	-0,8
B. Kapitāla korts	1,9	2,1	3,0	2,5	2,5	2,4
C. Finanšu korts*	-2,1	-4,0	2,9	0,9	-0,3	-5,0
Tiešās investīcijas	1,5	4,9	3,2	1,5	1,5	-0,9
Ārvalstis	-0,1	-0,2	-0,7	-1,1	-1,3	-1,3
Latvija	1,6	5,1	3,9	2,6	2,8	0,4
Portfeljieguldījumi**	-2,8	-1,8	4,7	0,0	-0,1	10,9
Aktīvi	-0,1	-1,0	-1,8	0,0	1,2	-6,9
Pasīvi	-2,7	-0,8	6,5	0,0	-1,3	17,8
Citi ieguldījumi	-0,7	-7,2	-5,1	-0,6	-1,8	-15,0
Aktīvi	-3,3	-1,5	-1,2	-0,4	3,3	1,0
Pasīvi	2,5	-5,7	-3,8	-0,2	-5,1	-16,0
D. Novirze	1,2	-0,4	0,2	-0,8	1,5	4,8
E. Rezerves aktīvi	-4,0	4,4	-3,6	-1,7	-1,5	0,1

* bez rezerves aktīviem

** portfeljieguldījumi un atvasinātie finanšu instrumenti

Kārtējo pārvedumu un kapitāla konta izmaiņas galvenokārt nosaka ES fondu līdzekļu plūsmas. 2013. gadā kārtējo pārvedumu un kapitāla konts bija ar pārpalikumu, attiecīgi 1,3% un 2,5% no IKP līmenī.

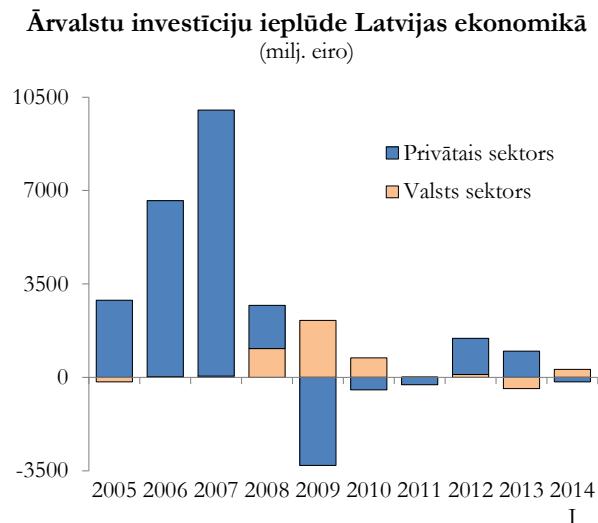
Liels tekošā konta deficitis pirmskrīzes gados atspoguloja būtisku nesabalansētu starp iekšzemes investīcijām un uzkrājumiem. Kopš 2007. gada nacionālo uzkrājumu līmenis pakāpeniski palielinājās un 2013. gadā sasniedza 22% no IKP (2007. gadā – 17,6% no IKP), savukārt investīciju līmenis Latvijas tautsaimniecībā samazinājās no 40% no IKP 2007. gadā līdz 22,9% no IKP 2013. gadā. Tekošā konta bilances mērens deficitis liecina par uzkrājumu un iekšzemes investīciju sabalansētu.

4.3.2. Finanšu plūsmas

Globālā finanšu krize spēcīgi ietekmēja pārrobežu finanšu un kapitāla plūsmas, izraisot maksājumu bilances finanšu konta nozīmīgas korekcijas. 2007. gadā finanšu konta (bez rezerves aktīviem) pārpalikums bija 24,7% no IKP, bet 2009. gadā finanšu konta bilance jau bija negatīva gandrīz 7% no IKP līmenī. Kopš 2010. gada finanšu konta deficitis samazinās. Vienlaikus samazinās arī finanšu plūsmu nepastāvīgums, un 2013. gadā finanšu plūsmu ceturkšņu svārstību amplitūda bija mērenāka nekā iepriekšējos gados.

Finanšu konta bilances stāvokli pēdējos gados pārsvarā noteica finanšu sektora stabilizācijas pasākumi, kā arī valsts sektora parādu restrukturizācijas un parādsaistību samazināšanas politika.

4.24. attēls

Galvenais ārvalstu investīciju piesaistītājs pirmskrīzes gados bija privātais sektors. Laika periodā no 2004. gada līdz 2007. gadam ārvalstu privātā kapitāla apjoms palielinājās gandrīz 3,5 reizes.

Nelabvēlīgie apstākļi globālajos finanšu tirgos vājināja ārvalstu investīciju plūsmu intensitāti. Privātā kapitāla ieplūdes apjomi 2008. gadā strauji samazinājās (gandrīz septiņas reizes, salīdzinot ar 2007. gadu), kā arī bija vērojama privātā ārvalstu kapitāla aizplūšana.

Veiktie finanšu sektora stabilizācijas pasākumi noteica finanšu konta lielu ceturkšņu svārstīgumu. Kopumā laika periodā no 2009. līdz 2011. gadam finanšu konts bija deficitā, attiecīgi, 6,9%, 2,1% un 4% līmenī no IKP. Savukārt 2012. gadā finanšu konta bilance bija pozitīva – 2,9% no IKP līmenī, ko ietekmēja valsts parādsaististību palielināšanās gada 1. ceturksnī.

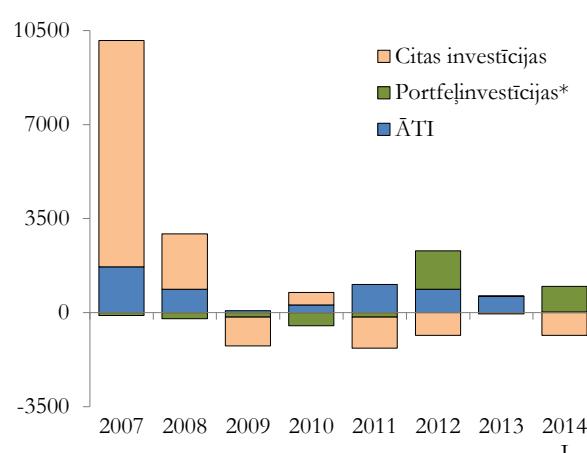
2013. gadā finanšu konta ceturkšņa svārstības bija mērenākas. Gada 1. ceturksnī finanšu konts bija nelielā deficitā 0,3% no IKP līmenī, ko noteica valdības un privātā nefinanšu sektora pasīvu samazinājums, savukārt 2.-4. ceturksnī finanšu konts bija pozitīvs, – attiecīgi 1%, 2,1% un 0,5% no IKP. 2014. gada 1. ceturksnī sakarā ar banku sektora aktīvu samazinājumu finanšu konts bija deficitā 5% no IKP.

Kopš 2007. gada ir mainījusies arī piesaistītā ārvalstu kapitāla plūsmu struktūra.

Vidēji no 2005.-2007. gadam ārvalstu tiešās investīcijas ienākošā ārvalstu kapitāla struktūrā veidoja gandrīz 20%. Salīdzinot ar 2004. gadu, ĀTI apjoms trīskāršojās, bet 2008. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, tās samazinājās gandrīz uz pusi un nosedza 30% no tekošā konta negatīvā saldo. 2009. gadā ienākošo ĀTI plūsmas bija tikai 7,8% no iepriekšējā gada rādītāja.

4.25. attēls

Ārvalstu investīciju ieplūde Latvijas ekonomikā sadalījumā pa investīciju veidiem (milj. eiro)

* portfeljinvestīcijas un atvasinātie finanšu instrumenti

2010. gadā ienākošo ĀTI plūsmu apjoms bija četras reizes lielaks nekā 2009. gadā un veidoja gandrīz trešdaļu no 2010. gadā piesaistītām ārvalstu investīcijām Latvijas ekonomikā. Kopš 2011. gada ĀTI

plūsmu intensitāte saglabājās salīdzinoši augsta. Laika periodā no 2011. līdz 2012. gadam ĀTI piesaistītā ārvalstu kapitāla struktūrā vidēji veidoja 60%, savukārt 2013. gadā ĀTI gandrīz pilnībā noteica ārvalstu kapitāla plūsmas.

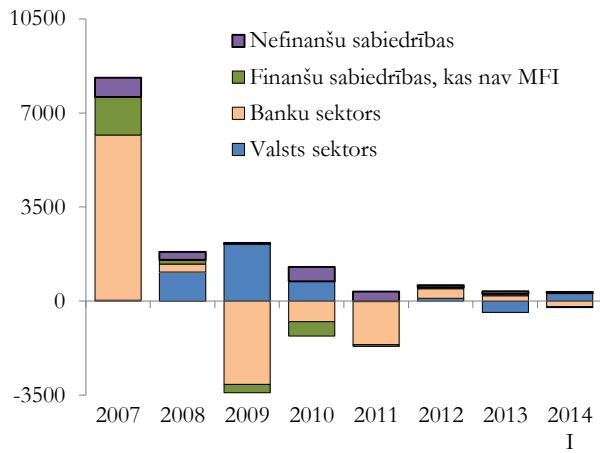
Portfelīinvestīciju daļa pēdējos trīs gados nepārtraukti mainās. Portfelīinvestīciju plūsmu svārstības būtiski ietekmē banku sektora bilanču stabilizācijas darījumi, kā arī valsts ārejā parāda restrukturizācija. 2012. gadā portfelīinvestīciju bilance bija ar pārpalikumu (4,5% no IKP), bet 2013. gadā tas bija ar nelielu deficitu (1% no IKP), savukārt 2014. gada 1. ceturksnī portfelīinvestīciju konts bija pārpalikumā – 10,5% no IKP.

Nozīmīgas svārstības ir vērojamas citām investīcijām, kas līdz 2008. gadam veidoja lielu daļu no kopējām ārvalstu investīcijām. Tie ir tirdzniecības kredīti, aizdevumi un aizņēmumi, nauda un noguldījumi u.tml. Globālās finanšu krīzes rezultātā 2008. gadā bija vērojams īstermiņa plūsmu samazinājums, bet 2009. gadā citu investīciju plūsmas bija negatīvas (-9,8% no IKP), galvenokārt saistībā ar straujo banku sektora ārzemju pasīvu samazinājumu.

4.26. attēls

Ienākošās ārvalstu investīciju plūsmas sadalījumā pa sektoriem*

(milj. eiro)

* bez ārvalstu tiešajām investīcijām

Maksājumu bilances citu ieguldījumu konts kopš 2009. gada ir negatīvs ar izteiktām ceturkšņu svārstībām. 2011. gadā citu ieguldījumu negatīvais saldo palielinājās, sasniedzot 7,2% no IKP. Citu investīciju bilances rādītāja svārstības galvenokārt ietekmēja noguldījumu samazinājums banku sektorā.

2012. gadā, kā arī 2013. gadā citu investīciju bilances saldo bija negatīvs, – attiecīgi 5,1% un 0,6% no IKP līmeni, bet 2014. gada 1. ceturksnī citu ieguldījumu konta deficitis palielinājās līdz 15% no IKP. Tāpat kā portfelīinvestīciju, arī citu investīciju

bilances svārstības pārsvarā ir saistītas ar finanšu sektora stabilizācijas pasākumiem un valsts sektora parādu restrukturizācijas politiku.

Kopumā jāatzīmē, ka ienākošās ārvalstu investīciju plūsmas pakāpeniski stabilizējās, bet ir krieti mazākas nekā pirms krīzes. To svārstības pašlaik galvenokārt nosaka finanšu sektora stabilizācijas pasākumi.

Kā liecina Latvijas starptautisko investīciju bilances dati, 2014. gada marta beigās valdības bruto ārejais parāds bija 6874,4 milj. eiro (29,2% no IKP) jeb par 2% zemākā līmenī nekā pirms gada. Līdz ar valdības ārejā parāda samazināšanos arī Latvijas kopējais bruto ārejais parāds samazinājās par 2,7% un 2014. gada marta beigās veidoja 128,4% no IKP.

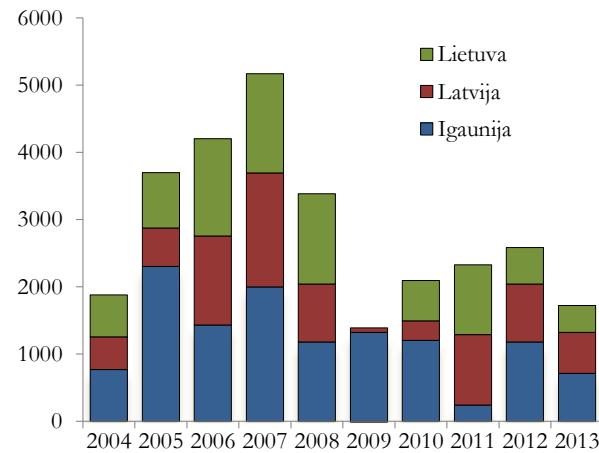
4.3.3. Ārvalstu tiešās investīcijas

Piesaistīto ĀTI plūsmu intensitāte pēdējos gados nedaudz atpaliek no pirmskrīzes gadiem. Globālās finanšu krīzes ietekmē ĀTI ieplūde bija būtiski samazinājusies, tomēr saglabājās pozitīva, kas liecināja par ārvalstu investoru uzticību valsts īstenotajai ekonomikas stabilizācijas politikai.

4.27. attēls

ĀTI ieplūde Baltijas valstīs

(milj. eiro)

ĀTI ieplūdes samazinājums pirmajos krīzes gados bija vērojams visās Baltijas valstīs. Igaunijā 2009. gadā, salīdzinot ar 2008. gadu, ienākošo ĀTI apjoms bija tikai par 8,6% mazāks, ko noteica nozīmīgie ieguldījumi finanšu starpniecības nozarē, kamēr Latvijā tās bija tikai 7,8% līmenī no iepriekšējā gada piesaistītām ĀTI. Savukārt Lietuvā ĀTI plūsmas bija negatīvas. Kopš 2010. gada piesaistīto ĀTI apjoms Baltijas valstīs pakāpeniski pieaug – vidēji gadā par gandrīz 10%. Laika posmā no 2010.-2013. gadam Igaunija piesaistīja apmēram 38% no visām ĀTI Baltijas valstu reģionā, savukārt Latvija un Lietuva –

31%. Salīdzinājumā ar pirmskrīzes periodiem Latvija savas pozīcijas ir nedaudz uzlabojuši.

Ienākošo ĀTI apjoms 2013. gadā Baltijas valstis kopumā bija 1725,2 milj. eiro, t.i., par 33,4% mazākā apjomā nekā iepriekšējā gadā. Latvija piesaistīja 35,3% no visām ĀTI Baltijas valstu reģionā 2013. gadā.

Kopš 2010. gada palielinās arī Latvijas investoru aktivitātēs ārējā pasaulei. Latvijas uzņēmēju tiesās investīcijas ārvalstis 2011. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, pieauga gandrīz trīs reizes, bet 2012. gadā Latvijas ĀTI 3,4 reizes pārsniedza iepriekšējā gada apjomus. 2013. gadā Latvijas uzņēmēju tiesās investīcijas ārvalstis bija par 73,5% lielākā apjomā nekā gadu iepriekš un veidoja 1,1% no IKP.

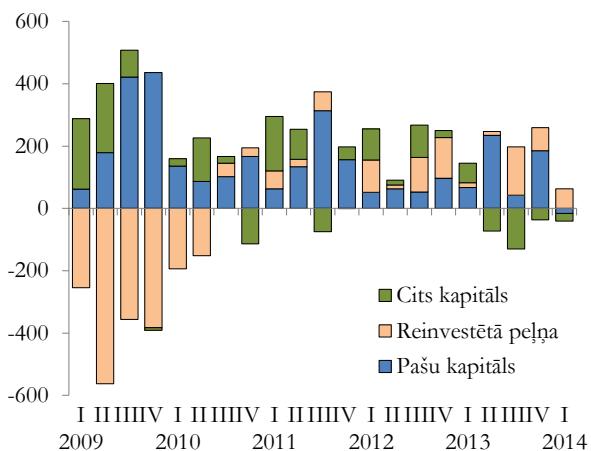
Ienākošo ĀTI struktūra pa ieguldījumu veidiem liecina, ka no 2008. gada 4. ceturksnā līdz 2010. gada 2. ceturksnim tiešo investīciju uzņēmumi darbojās ar zaudējumiem, ko pilnībā kompensēja apjomīgie ieguldījumi pašu kapitālā un citā kapitālā, līdz ar ko ienākošās ĀTI plūsmas bija pozitīvas.

Stabilizējoties ekonomikai un palielinoties ekonomiskām aktivitātēm, ĀTI plūsmas strauji pieauga. Ienākošo ĀTI apjoms 2010. gadā bija četras reizes lielāks nekā 2009. gadā, savukārt 2011. gadā ĀTI plūsmas gandrīz četras reizes pārsniedza iepriekšējā gada rādītāju un sasniedza 5,2% no IKP. 2012. gadā un 2013. gadā piesaistīto ĀTI apjoms bija nedaudz mērenāks nekā iepriekšējos gados un sasniedza attiecīgi 3,9% un 2,6% no IKP. 2014. gada 1. ceturksnī piesaistīto ĀTI apjoms bija gandrīz piecas reizes mazāks nekā pirms gada, galvenokārt sakarā ar ieguldījumu samazināšanos uzņēmumu pašu kapitālā, ko daļēji kompensēja reinvestētās peļņas pieaugums.

4.28. attēls

Ārvalstu tiešās investīcijas Latvijā

(ceturksnā laikā saņemtās, milj. eiro)

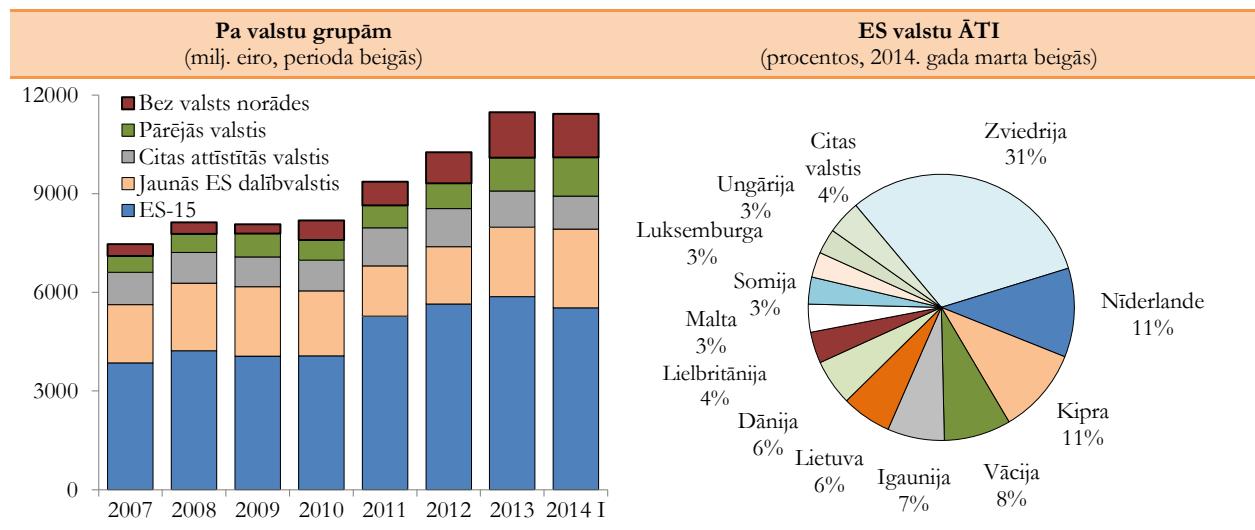

Saskaņā ar Latvijas starptautisko investīciju bilanci 2014. gada marta beigās uzkrātās ĀTI Latvijas ekonomikā sasniedza 11425,2 milj. eiro, kas bija par 3% vairāk nekā pirms gada. ĀTI daļa uzkrātā ārvalstu kapitāla struktūrā veidoja 29,4%. Salīdzinot ar 2013. gada beigām, uzkrātās ĀTI Latvijas tautsaimniecībā samazinājās par 0,4%. To lielā mērā noteica Somijas un Luksemburgas investīciju samazināšanās attiecīgi par 29% un 47%, ko daļēji kompensēja Ungārijas uzņēmēju apjomīgie ieguldījumi.

Kopumā Latvijā uzkrāto ĀTI geopolitiskā struktūra nav būtiski mainījusies. Lielākoties tās ir ES valstu investīcijas. 2014. gada marta beigās ES valstu ĀTI veidoja 69% no visām uzkrātajām ĀTI, un gandrīz puse bija eirozonas valstu investīcijas.

4.29. attēls

Uzkrātās ārvalstu tiešās investīcijas

Lielākā ieguldītājvalsts Latvijas ekonomikā ir Zviedrija. 2014. gada marta beigās Zviedrijas uzņēmēju investīcijas veidoja gandrīz 24% no kopējām uzkrātajām ĀTI. Pārsvarā tās bija investīcijas finanšu starpniecībā. Kopš 2008. gada beigām Zviedrijas tiešās investīcijas palielinājās gandrīz 2,5 reizes, kas galvenokārt bija saistīts ar savstarpējiem darījumiem banku sektorā starp Igauniju un Zviedriju. Saistībā ar to Igaunijas uzņēmēju uzkrātās tiešās investīcijas Latvijā samazinājās gandrīz uz pusi un 2014. gada marta beigās veidoja 4,6% no kopējām uzkrātām ĀTI (2008. gada beigās – 16,1%).

Lieli ir arī Niderlandes, Kipras, Vācijas, Norvēģijas, Krievijas, Igaunijas, Lietuvas, Dānijas un Lielbritānijas uzņēmēju ieguldījumi. Šo valstu investīciju apjomī 2014. gada marta beigās veidoja 70% no kopējām uzkrātām ĀTI Latvijas ekonomikā. Jāatzīmē, ka pēdējos gados palielinās Āzijas reģiona investoru aktivitātes Latvijā. 2014. gada marta beigās Āzijas valstu uzkrātās ĀTI veidoja 2,5% no kopējām ĀTI Latvijas ekonomikā un, salīdzinot ar 2008. gada beigām, tās pieauga gandrīz 3 reizes. Savukārt būtiski

samazinājās Somijas un Īrijas uzņēmēju investīcijas Latvijas ekonomikā.

Lielākā daļa ĀTI piesaistīta pakalpojumu nozarēs.

Straujās izaugsmes gados ienākošo ĀTI plūsmu struktūrā izteikti dominēja ieguldījumi finanšu starpniecības nozarē. ĀTI pakalpojumu sfērā vidēji gadā bija gandrīz četras reizes lielākā apjomā nekā ražošanas sfērā. Ekonomikas lejupslīdes laikā (2008.-2009. gadā) ikgadējās ienākošo ĀTI plūsmas finanšu starpniecības nozarē samazinājās gandrīz trīs reizes, tirdzniecības nozarē tās bija negatīvas, bet ieguldījumu intensitāte nekustamajā īpašumā samazinājās uz pusi. Kopumā ikgadējās ĀTI plūsmas pakalpojumu nozarēs saruka par 72,8%. Savukārt ražošanas nozarēs ienākošo ĀTI plūsmu ikgadējais apjoms samazinājās tikai par 15%, salīdzinot ar 2005.-2007. gada ikgadējām ĀTI plūsmām.

Kopš 2010. gada ienākošo ĀTI plūsmu struktūra Latvijā ir kļuvusi vienmērīgāka, bez izteiktas finanšu sektora dominances. Tomēr jāatzīmē, ka pēdējo trīs gadu laikā pakalpojumu nozarēs tiek ieguldīts gandrīz piecas reizes vairāk nekā ražošanas nozarēs.

4.7. tabula

ĀTI sadalījumā pa nozarēm (milj. eiro)

	Atlikumi (perioda beigās)			Plūsmas (vidēji gadā)			
	2005	2007	2014*	2005-2007	2008-2009	2010-2011	2012-2013
Lauksaimniecība	64,6	130,3	286,9	17,0	28,1	18,6	-0,1
Apstrādes rūpniecība	490,4	695,5	1339,7	90,8	121,6	84,9	95,1
Pārējā rūpniecība	544,7	439,0	495,6	35,2	19,9	13,6	46,7
Būvniecība	175,2	513,6	487,1	99,2	36,1	0,4	18,0
Tirdzniecība un izmitināšana	577,4	1003,0	1525,0	154,1	-3,0	73,8	68,9
Transports un uzglabāšana	257,2	282,3	422,1	16,9	8,2	20,9	23,8
Finanšu starpniecība	1062,9	2492,3	2801,3	494,3	180,8	152,3	254,3
Operācijas ar nekustamo īpašumu	283,9	662,3	1411,0	111,1	51,6	244,2	9,2
Citi pakalpojumi	702,7	1248,1	2656,4	178,7	22,4	57,5	220,4

* 2014. gada marta beigās

Uzkrātās ĀTI pakalpojumu sfērā 2014. gada marta beigās veidoja 77,2% no uzkrātām ĀTI Latvijas tautsaimniecībā, t.i., par 1 procentpunktu mazāk nekā 2007. gada beigās. Gandrīz pusē no uzkrātām ĀTI pakalpojumu sfērā veidoja finanšu starpniecības un nekustamo īpašumu nozares.

2014. gada marta beigās uzkrātās ĀTI preču ražošanas nozarēs veidoja 22,8% no kopējām uzkrātām ĀTI Latvijas tautsaimniecībā. Salīdzinot ar 2007. gada beigām, tās pieauga par 46,7 procentiem.

Preču ražošanas sfērā īpaši straujš uzkrāto ĀTI pieaugums laika periodā no 2007. gada beigām līdz 2013. gada beigām bija apstrādes rūpniecības nozarē –

par 103%, ko būtiski ietekmēja nozīmīgi ieguldījumi būvmateriālu ražošanā (pieaugums par 123,3%), kokapstrādē (pieaugums par 94,8%) un pārtikas rūpniecībā (pieaugums par 70,8%). Minēto nozaru daļa uzkrātajās ĀTI apstrādes rūpniecībā 2013. gada beigās veidoja 74 procentus.

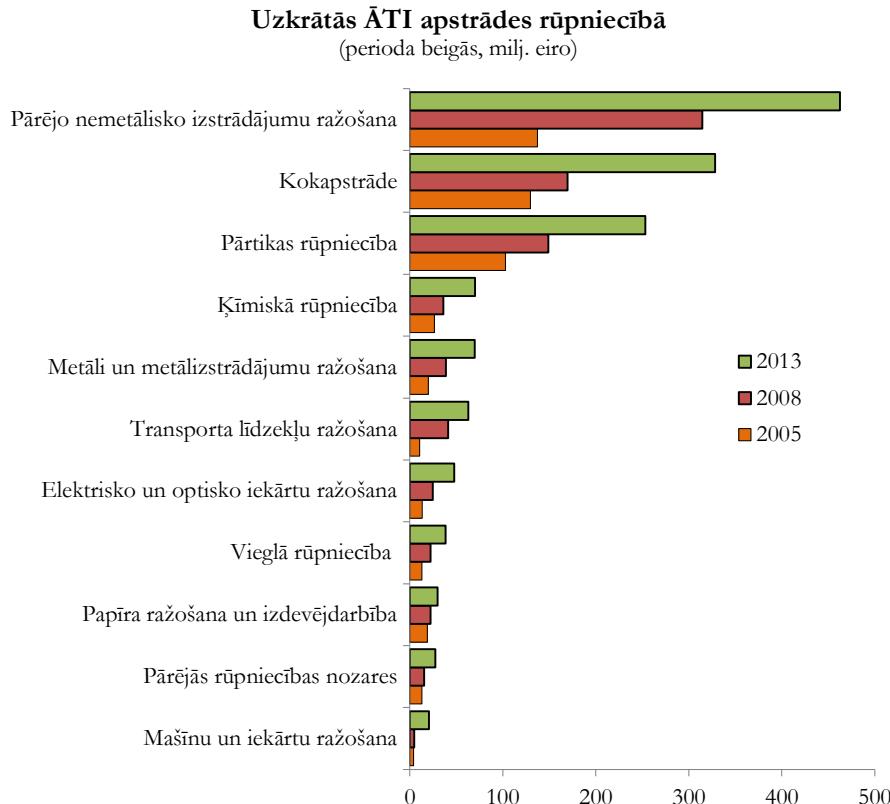
Pēdējos gados pieaug ārvalstu investīcijas vidēji augsto tehnoloģiju nozarēs. 2013. gada beigās, salīdzinot ar 2010. gada beigām, gandrīz četras reizes palielinājās uzkrātās ĀTI elektrisko un optisko iekārtu ražošanas nozarē. ĀTI ķīmiskās rūpniecības nozarē pieauga gandrīz divas reizes. Uzkrāto ĀTI līmenis

transporta līdzekļu ražošanas nozarē 2013. gada beigās par 47% pārsniedza 2010. gada līmeni.

Kopumā vērtējot apstrādes rūpniecībā uzkrāto ĀTI struktūras izmaiņas no kvalitatīvā aspekta, ir jāsecinā,

ka samazinās zemo tehnoloģiju nozaru daļa par labu vidēji zemo un vidēji augsto tehnoloģiju nozarēm.

4.30. attēls

Lielākos ieguldījumus apstrādes rūpniecībā ir veikuši Dānijas, Somijas, Vācijas, Zviedrijas, Īrijas, Igaunijas, Niderlandes un Kipras investori. Minēto valstu investīcijas veidoja gandrīz 80% no apstrādes rūpniecībā uzkrātām ĀTI.

Ienākošo ĀTI apjoms Baltijas valstu apstrādes rūpniecībā kopumā laika periodā no 2010.-2013. gadam bija 956,6 milj. eiro jeb 11% no piesaistītām ĀTI. Latvija šajā periodā ir piesaistījusi 38% no visām Baltijas valstīs ienākošām ĀTI apstrādes rūpniecībā, Igaunija – 41%, bet Lietuva – 22%. Savukārt periodā no 2010.-2013. gadam uz vienu nodarbināto apstrādes rūpniecībā vidēji gadā Igaunijā bija lielākas investīcijas nekā Latvijā un Lietuvā, atbilstoši 1 138 eiro, 979 eiro un 351 eiro. (ĀTI plūsmu samazināšanās Lietuvas apstrādes rūpniecībā galvenokārt noteica negatīvās ĀTI plūsmas koksa un naftas pārstrādes ražošanas nozarē).

Kaut arī ĀTI plūsmas Latvijas apstrādes rūpniecībā ir bijušas visai noturīgas pat straujās lejupslīdes gados, jāatzīmē, kā pēc uzkrātām ĀTI šajā nozarē Latvija atpaliek no Lietuvas un Igaunijas.

Ārvalstu investīciju piesaistē Latvijā nozīmīga loma ir **Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrai** (LIAA). LIAA investīciju piesaistes stratēģija ir orientēta uz kvalitatīvu ienākošo investīciju projektu apkalpošanu un aktīvu darbību investīciju projektu piesaistē, uzrunājot potenciālos investorus.

Vērtējot investoru interesi, vēršoties LIAA, kā arī kopējo darbu ar investīciju pieprasījumiem un projektiem, Latvijā ir novērojams pasaules tendenču atspoguļojums, palielinoties investīciju projektu skaitam pakalpojumu sektorā, tomēr dominējoši vēl aizvien ir investīciju projekti, kas ir koncentrēti uz investīcijām ražošanā (55%), tādai pašai proporcijai saglabājoties arī pieņemtajos lēmumos.

2013. gadā ir apstrādāti 533 investīciju informācijas pieprasījumi, strādāts ar 176 potenciālo investīciju projektiem, proaktīvi sagatavoti 143 investīciju piedāvājumi, LIAA pārstāvniecībās noorganizētas tikšanās ar 95 potenciāliem investoriem, noorganizētas 157 potenciālo investoru vizītes Latvijā, kā arī tika turpināts aktīvs pēcuzraudzības darbs 29 projektiem ar investoriem, kas īsteno savus projektus Latvijā.

2013. gadā salīdzinājumā ar 2012. gadu ir dubultojies ienākošo ārvalstu investīciju projektu apjoms LIAA, ar ko aģentūra strādā un vēl vērtē investīciju veikšanu Latvijā. Ceturtā daļa jeb 24% no visiem projektiem ir metālapstrādes un elektronikas nozares projekti (attiecīgi 17% un 7%), savukārt piekto daļu vai 19% no projektiem veido pakalpojumu centru projekti (gan dalīto pakalpojumu, gan ārpakalpojumu projekti). Investīciju projekti dzīvības zinātņu, kokapstrādes un pārtikas apstrādes nozarēs kopumā veido 19%. Citi pakalpojumu projekti (piemēram, darbagaldu apkope, kurortoloģija, kosmiskā aviācija, izglītība, iepakošanas pakalpojumi u.c.) arī veido nozīmīgu daļu – 11 procentus.

Kopumā 69% no potenciālajiem investoriem, ar ko strādāja LIAA 2013. gadā, nāk no Eiropas valstīm. Visvairāk Latviju vērtēja potenciālie investori no Lielbritānijas (14%), Zviedrijas (10%), ASV (9%), Norvēģijas (9%), Ķīnas (6%). Kopumā LIAA darbības rezultātā 2013. gadā 33 uzņēmumi pieņēma pozitīvu lēmumu īstenot plānotos investīciju projektus par kopējo apjomu 84,5 milj. eiro, projektiem pilnībā īstenojoties, tiks radīta 1601 jauna darba vieta. Piemēram, kompānija Astrosat (kosmiskā aviācija), kas nodarbojas ar satelītu datu analīzi, Ventspilī veiks novatorisku siltuma auditu rīku izstrādi, balstoties uz satelītu datiem no kosmosa, un izmantos attālinātas izpētes tehnoloģijas, lai identificētu un uzraudzītu siltuma zudumus no ēkām un pilsētu vidē; kompānija Intrum Justitia, viens no vadošajiem kreditmenedžmenta un finansēšanas pakalpojumu uzņēmumiem Eiropā, paplašinājis savu darbību, izveidojot programmatūras izstrādes centru, radot 77 jaunas darbavietas; metālapstrādes uzņēmums Jelgavā, kas galvenokārt nodarbojas ar iekārtu ražošanu pārtikas rūpniecībai, ir pieņemis lēmumu Latvijā izveidot industriālo mikseru ražotni sadarbībā ar vietējo partneri.

Vērtējot investoru interesi 2014. gada 1. ceturksnī, ir strādāts jau ar 98 potenciāliem investīciju projektiem. Tendencies sektoru ziņā ir palikušas nemainīgas – ceturtā daļa no visiem potenciālajiem projektiem ir metālapstrādes un elektronikas nozarē, mazliet samazinājies projektu skaits GBP centru sektorā (15%), tam seko pieaugums dzīvības zinātņu un kokapstrādes sektorā (attiecīgi 11% un 8%). Visvairāk potenciālo investīciju projektu, ar ko tiek strādāts, nāk no valstīm, kurās atrodas LIAA pārstāvniecības (ar izņēmumu ASV), līderēm esot Zviedrijai un Krievijai.

2014. gada 1. ceturksnī jau ir pieņemti lēmumi par 6 projektu īstenošanu Latvijā par kopējo apjomu 84,8 milj. eiro, projektiem pilnībā īstenojoties, tiks radītas 435 jaunas darba vietas (piemēram, investori no Francijas, Krievijas investēs elektronikas nozarē;

investors no Norvēģijas investēs GBS centrā, investors no Baltkrievijas investēs logistikas sektorā u.c.). Divi no šiem projektiem ir paplašināšanās projekti.

Lai uzlabotu Latvijai nozīmīgu investīciju piesaisti, LIAA turpina īstenot investīciju piesaistes metodoloģiju POLARIS process, kurās mērķis ir piesaistīt uz eksportu vērstas investīcijas ar augstu pievienoto vērtību. Zināšanām šajā procesā ir nozīmīga loma, tādēļ POLARIS process balstās uz koordinētu sadarbību starp publisko, privāto un akadēmisko sektoru.

LIAA regulāri apkopo informāciju un informē potenciālos investorus u.c. interesentus par darbaspēka pieejamību, studentu skaitu un studiju programmām, pieejamajiem atbalsta instrumentiem darbaspēka piesaistīšanai un apmācībām astoņos prioritārajos investīciju piesaistes sektoros.

Kā viena no LIAA darba prioritātēm POLARIS procesa ietvaros ir darbs ar pašvaldībām. Lai nodrošinātu ciešāku sadarbību, kopš 2013. gada sākuma noslēgti 7 jauni sadarbības līgumi ar pašvaldībām par aktīvāku sadarbību investīciju piesaistes jomā. Tieks plānots paplašināt sadarbību uz plānošanas reģionu līmeni. Tāpat 2013. gada nogalē un 2014. gada sākumā LIAA kopīgi ar Latvijas Pašvaldību savienību organizēja diskusiju ciklu ar pašvaldībām, informējot par investīciju piesaistes procesu, sniedzot padomus veiksmīgā investoru apkalpošanā un investoriem nepieciešamās informācijas apstrādē.

Veicot darbu ar investīciju projektiem, regulāri tiek analizēti iemesli, kāpēc potenciālie investori neizvēlas Latviju. Atbilstoši apkopotajai informācijai kā galvenie iemesli, kādēļ investori izvēlējušies citas valstis, tiek norādīta darbaspēka pieejamības problēma. LIAA 2013. gada veiktajā pētījumā par šķēršļiem investīciju piesaistē gan esošie, gan potenciālie investori atzina, ka kvalificēta darbaspēka pieejamība ir būtiskākais traucēklis investīciju piesaistē Latvijā, kā arī tālākā darbības paplašināšanā, jau darbojoties Latvijā.

Lai uzlabotu Latvijai nozīmīgu investīciju piesaisti, LIAA turpina īstenot investīciju piesaistes metodoloģiju POLARIS process, kas paredz vienotu un saskaņotu ministriju, pašvaldību, infrastruktūras uzņēmumu un valsts iestāžu rīcību stratēģiski nozīmīgu vietējo un ārvalstu investīciju projektu realizēšanā, kā arī iesaistīt šajā procesā privāto sektoru, universitātes un zinātniskās institūcijas.

Balstoties uz LIAA izstrādāto investīciju piesaistes stratēģiju POLARIS process, lai nodrošinātu saskaņotu starpresoru sadarbību sekmīgai investīciju projektu īstenošanai Latvijas valsts interesēs, darbu turpina 2010. gada 10. augustā izveidotā Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padome (skatīt arī 6.12. nodaļu).

4.4. Finanšu un kapitāla tirgi

4.4.1. Monetārā politika

Latvijas Bankas galvenais mērķis ir cenu stabilitāte, kas sekmē ilgtermiņa ekonomisko izaugsmi. Tās galvenie uzdevumi ir:

- līdzdarboties eiro zonas monetārās politikas veidošanā un īstenošanā;
- pārvaldīt finanšu ieguldījumus;
- nodrošināt skaidrās naudas apriti Latvijā un piedalīties skaidrās naudas aprites nodrošināšanā eiro zonā;
- līdzdarboties maksājumu sistēmu raitas darbības veicināšanā *Eirosistēmā*;
- sagatavot un publicēt statistisko informāciju atbilstoši Eiropas Savienības tiesību aktu prasībām.

Kopš Latvijas pievienošanās ES Latvijas Banka ir Eiropas Centrālās bankas (ECB) dalībniece. Līdz eiro

ieviešanai tika saskaņoti monetārās politikas instrumenti un monetāro operāciju veikšanas procedūras, kā arī ECB prasībām tika pielāgota centrālās bankas ārvalstu rezervju pārvaldišanas sistēma. Latvijas Banka izmanto tādus pašus netiešos, uz brīvā tirgus principiem balstītos monetārās politikas instrumentus kā ECB. Latvijai dalība *Eiropas Monetārajā sistēmā* nozīmē:

- vienotu valūtu līdz ar citām *Eiropas Monetārās sistēmas* dalībvalstīm – eiro;
- vienotu monetāro politiku visā eirozonā, ko īstenos ECB kopā ar eirozonas centrālajām bankām;
- ekonomiskās un fiskālās politikas koordināciju starp dalībvalstīm.

Kopš 2014. gada 1. janvāra, ieviešot eiro, Latvijas Banka ir kļuvusi par *Eirosistēmas* dalībnieci.

4.1. ielikums

Eirosistēma

Būdama *Eirosistēmas* dalībniece, Latvijas Banka attiecībās ar saviem darījuma partneriem (Latvijā reģistrētām kreditiestādēm vai citā valstī reģistrētu kreditiestāžu filiālēm, kas reģistrētas Latvijā) īsteno ECB monetāro politiku. Monetārās politikas lēmumus *Eirosistēmā* pieņem ECB Padome. ECB Padomes locekļi ir visu eiro zonas valstu centrālo banku vadītāji un seši Valdes locekļi. Latviju šajā Padomē pārstāv Latvijas Bankas prezidents. ECB Padomes locekļi ir neatkarīgi savos uzskatos un balsojumā. ECB Padomes mērķis ir rīkoties eiro zonas labā. ECB pieņākumi ir:

- apstiprināt pamatnostādnes un pieņemt *Eurosistēmai* uzticēto uzdevumu izpildes nodrošināšanai nepieciešamos lēmumus;
- formulēt eiro zonas monetāro politiku. Tas ietver lēmumus, kas attiecas uz *Eirosistēmas* monetārajiem mērķiem, svarīgākajām procentu likmēm, rezervju nodrošinājumu un šo lēmumu īstenošanai nepieciešamo pamatnostādņu izstrādi.

Par procentu likmēm tiek lemts reizi mēnesī, tomēr ECB Padome procentu likmju lēmumus var pieņemt jebkurā laikā – arī ārpus regulārajām sanāksmēm.

Eirosistēmas galvenais mērķis ir uzturēt cenu stabilitāti. Tai jāatbalsta ES vispārējā ekonomiskā politika. *Eirosistēmai* jādarbojas saskaņā ar atklātā tirgus ekonomikas principu, kas paredz brīvu konkurenci, veicot efektīvu resursu sadali. Lai sekmīgi īstenotu noteiktos monetārās politikas mērķus, svarīgs priekšnoteikums ir valstu centrālo banku neatkarība no valdības institūcijām un to lēmumiem. Institucionālā neatkarība nepieciešama, jo monetārās politikas īstenošanu nepieciešams veikt, vadoties pēc vidējā termiņa un ilgtermiņa perspektīvas, un monetārās politikas veicēji nedrīkst pakļauties īsterījuma interesēm. Institucionālā neatkarība nozīmē arī aizliegumu valsts centrālajai bankai finansēt valdības vai tās institūciju jebkāda veida izdevumus.

Lai īstenotu *Eirosistēmas* monetāro politiku un nodrošinātu kreditiestāžu likviditāti, Latvijas Banka finanšu tirgus dalībniekiem piedāvā šādas monetārās politikas operācijas:

- atklātās tirgus operācijas;
- aizdevumu iespēja uz nakti;
- noguldījumu iespēja uz nakti;
- *Eirosistēmas* monetārās politikas operācijas atbilstošie tirgojamie aktīvi.

Nemot vērā, ka eiro tika ieviests no 2014. gada 1. janvāra, valdība turpina veikt dažādus ar eiro ieviešanu saistītus pasākumus:

- no 2013. gada jūlija līdz 2014. gada decembrim ir noteikts rekomendētais paralēlo cenu atspoguļošanas periods un tiek realizēta kampaņa *Godīgs eiro ieviesējs*;
- no 2013. gada 1. oktobra līdz 2014. gada 30. jūnijam noteikts paralēlo cenu atspoguļošanas periods.

4.4.2. Tirgus struktūra un attīstība

2014. gada 1. ceturšņa beigās Latvijā darbojās 17 bankas un bija reģistrētas 10 ES dalībvalstu banku filiāles. Ārvalstīs darbojās 6 Latvijas banku filiāles. Banku pakalpojumus Latvijā var sniegt arī Eiropas Ekonomikas zonas valstis reģistrētās kreditiestādes vai to filiāles, kas iesniegušas pieteikumus Finanšu un kapitāla tirgus komisijā (FKTK).

2013. gadā un 2014. gada sākumā banku sektorā notikušas vairākas nozīmīgas izmaiņas:

- veikta VAS „Latvijas Hipotēku un zemes banka” komercdarbības izbeigšana un, sākot ar 2014. gada 1. Janvāri, tā ir pārveidota par attīstības finanšu institūciju ar jaunu nosaukumu – VAS „Latvijas Attīstības finanšu institūcija Altum” (skatīt 6.8. nodaļu);
- atliks AS „Citadele banka” akciju pārdošanas process (uzsākts 2011. gada vidū) līdz brīdim, kad būs uzlabojusies situācija starptautiskajos finanšu tirgos. Lēmums par pārdošanas atlīšanu neietekmē AS „Citadele banka” darbību, tā turpina realizēt restrukturizācijas plānu¹;
- veiksmīgi noslēdzies piecu AS „Latvijas Krājbanka” korporatīvo un hipotekāro kredītportfelju pārdošanas process, kas tika uzsākts pēc Latvijas Krājbankas likvidācijas procesa uzsākšanas 2012. gada pavasarī;
- ar 2013. gada 28. oktobri anulēta AS „GE Money Bank” izsniegta licence kreditiestādes darbībai, pabeidzot pakāpenisku darbības izbeigšanu Latvijā. Banka tiks reorganizēta par komercsabiedrību, kas nesniedz kreditiestādes pakalpojumus;
- kopš 2014. gada 1. janvāra tika anulēta AS „UniCredit Bank” licence kreditiestādes darbībai.

2012. gada beigās ES tika panākta politiska vienošanās par vienotā kreditiestāžu uzraudzības mehānisma izveidi, kura mērķis ir virzīties uz integrētu finanšu uzraudzību, lai atjaunotu uzticību bankām un līdz minimumam samazinātu banku bankrotu izmaksas. 2013. gada 3. novembrī stājās spēkā Regula par vienoto uzraudzības mehānismu. Vienoto banku uzraudzības mehānismu veidos ECB un nacionālās kompetentās iestādes. Latvijas gadījumā ECB pārņems trīs lielāko banku pēc aktīviem uzraudzību – Swedbank, SEB banka un ABLV Bank. No visām 6000 eiro zonas bankām pēc apstiprinātajiem kritērijiem aptuveni 200 tiks pakļautas tiešajai ECB

uzraudzībai. Plānots, ka vienotās uzraudzības mehānisms pēc darbības uzsākšanas nodrošinātu iespēju Eiropas Stabilitātes mehānismam tieši rekapitalizēt grūtībās nonākušās eirozonas bankas, tādējādi neapgrūtinot eirozonas valstis ar vēl lielākām parādsaišībām. ECB pilnībā uzņemsies uzraudzības pienākumus no 2014. gada 4. novembra, t.i., 12 mēnešus pēc regulas stāšanās spēkā.

2014. gada 1. ceturksnī visu Latvijas banku darbības rādītāji bija atbilstoši normatīvu prasībām. Banku sektora likviditātes rādītājs nedaudz saruka un bija 63,5%, kas ir vairāk kā divas reizes augstāks par noteikto minimālo prasību (minimālā normatīvā prasība ir 30%). 2013. gada martā FTK bankām ieviesa individuālas paaugstinātās likviditātes prasības atkarībā no nerezidentu noguldījumu apmēriem banku kopējos aktīvos.

Banku sektora kapitalizācijas līmenis saglabājās augsts. 2014. gada 1. ceturksnī banku sektora vidējais kapitāla pietiekamības rādītājs sasniedza 18,9% (minimālā normatīvā prasība ir 8%), kas ir augstākais rādītājs pēdējo gadu laikā. Banku sektora aktīvu atdevē (ROA)² ir sarukusi un bija 0,6%, savukārt kapitāla atdevē (ROE)³ ir ievērojami pieaugusi un bija 13,1%, kas ir augstākais rādītājs pēdējo gadu laikā.

Banku pelnīspēja joprojām turpina uzlaboties. Lai gan 2014. gada 1. ceturksnī banku sektora peļņa, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, saruka par 34% un bija 43 milj. eiro, tomēr, izslēdzot vienas bankas grupas struktūras izmaiņas, banku sektors darbojās ar peļņu. 2014. gada 1. ceturšņa beigās ar peļņu darbojās 16 Latvijas bankas un 3 ārvalstu banku filiāles.

Apdrošināšanas tirgū turpinājās stabila attīstība. 2013. gadā, salīdzinot ar 2012. gadu, apdrošināšanas sabiedrību skaits Latvijā ir sarucis par 2 apdrošināšanas sabiedrībām. Šajā periodā Latvijā darbojās 7 apdrošināšanas sabiedrības, no kurām 2 veica dzīvības apdrošināšanu un 5 – nedzīvības apdrošināšanu, kā arī 13 ārvalstu apdrošināšanas sabiedrību filiāles.

2013. gadā, salīdzinot ar 2012. gadu, apdrošināšanas sabiedrību parakstīto bruto prēmiju apmērs pieauga par 5% un sasniedza 471 milj. eiro. Parakstīto bruto prēmiju pieaugums bija vērojams gandrīz visos lielākajos apdrošināšanas veidos – sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības apdrošināšanā un dzīvības un veselības apdrošināšanas tirgū. Izmaksāto bruto atlīdzību apmērs pieauga par 9%, sasniedzot 262 milj. eiro. 2013. gadā apdrošināšanas sabiedrības strādāja ar 8,3 milj. eiro lielu peļņu: nedzīvības apdrošināšanas sabiedrības strādāja ar peļņu, savukārt dzīvības apdrošināšanas

¹ 75% bankas akciju pieder Latvijas valstij Privatizācijas aģentūras personā, bet 25% un vienas akcijas īpašniece ir Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banka.

² ROA – peļņas/zaudējumu attiecība pret aktīviem.

³ ROE – peļņas/zaudējumu attiecība pret kapitālu un rezervēm.

sabiedrības darbojās ar zaudējumiem. Kopumā apdrošināšanas sabiedrības 2013. gadā nopelnīja par 43% mazāk nekā 2012. gadā.

Kopš 2011. gada beigām situācija **Latvijas vērtspapīru tirgū** ir ievērojami uzlabojusies, un pozitīvas tendences turpinājās arī 2012. gadā. Kopumā Latvijas centrālajā depozitārijā 2012. gada beigās bija reģistrētas 162 dažādu vērtspapīru emisijas. 2013. gadā situācija vērtspapīru tirgū turpināja uzlaboties, savukārt 2014. gada sākumā situācija nedaudz pasliktinājās un OMX Baltic Benchmark indeksa vērtība nedaudz kritās. Šajā periodā saruka arī NASDAQ OMX Riga un NASDAQ OMX Tallin indeksa vērtība.

Kreditēšanas apjomu samazinājums ir veicinājis banku ieguldījumu pieaugumu vērtspapīros. 2014. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2013. gada 1. ceturksni, ievērojami (par 22,2%) pieaudzis centrālo valdību parāda vērtspapīru apjoms banku aktīvos, ko noteica ārvalstu centrālās valdības vērtspapīru apjoma pieaugums. No pārējiem vērtspapīriem visstraujākais gada pieaugums vērojams akcijām un citiem vērtspapīriem ar nefiksētu ienākumu (par 34,3%), savukārt pārējo emitentu obligācijas u.c. parāda vērtspapīri ar fiksētu ienākumu pieauga nedaudz lēnāk. Latvijas pievienošanās eiro zonai varētu pozitīvi

ietekmēt arī aktivitāti akciju tirgū. Līdz ar biržas pāreju uz eiro ārvalstu investoriem samazināsies valūtas risks un izdevumi.

4.4.3. Aktīvi, noguldījumi un kredīti

Latvijas **banku aktīvi** kopš 2012. gada otrās putas beigām pakāpeniski pieaug. Straujāks aktīvu pieaugums bija vērojams 2013. gada beigās, kas bija saistīts ar gaidāmo eiro ieviešanu – iedzīvotāju skaidras naudas uzkrājumi latos nonāca banku kontos. Līdz ar to ievērojami saruka skaidrā nauda apgrozībā – 2013. gada decembrī, salīdzinot ar 2012. gada decembri, skaidrā nauda apgrozībā saruka par 57% un bija 667,8 milj. eiro.

2014. gada 1. ceturksnā beigās bija vērojams banku aktīvu sarukums un tie bija 27,8 miljardi eiro, kas ir par 3,1% mazāk nekā pirms gada. Lielāko banku aktīvu daļu veido banku kredīti (53,4%). To īpatsvars pēdējos gados ir ievērojami sarucis (salīdzinājumam – 2010. gada 3. ceturksnī banku kredīti veidoja 70% no banku aktīviem), savukārt pieaudzis vērtspapīru īpatsvars.

4.8. tabula

Latvijas banku sistēmas monetārie rādītāji

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014 III
perioda beigās, mljrd. eiro								
Tīrie ārējie aktīvi	-6,4	-8,4	-4,3	-1,7	-0,3	0,9	1,2	-2,7
Tīrie iekšējie aktīvi	15,2	16,9	12,6	10,8	9,5	8,8	8,6	11,7
Iekšzemes kredīti	18,5	20,3	17,4	16,0	15,7	13,7	13,5	13,5
valdībai (neto)	-0,1	-0,5	-2,1	-2,0	-0,9	-1,3	-0,7	-0,1
uzņēmumiem un privātpersonām	18,6	20,8	19,5	18,0	16,7	14,9	14,1	13,6
Pārējie aktīvi (neto)	-3,4	-3,5	-4,8	-5,1	-6,2	-4,9	-4,8	-1,8
Plašā nauda M2X	8,8	8,4	8,3	9,1	9,2	9,6	9,8	8,9
Skaidrā nauda apgrozībā (bez atlikumiem banku kasēs)	1,3	1,2	0,9	1,1	1,5	1,5	0,7	3,5
Privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi	7,5	7,2	7,3	7,9	7,7	8,1	9,2	8,9
tai skaitā:								
noguldījumi uz nakti (rezidentu)	4,1	3,3	3,1	4,0	4,4	5,1	6,6	6,3
termiņnoguldījumi	3,4	3,9	4,2	4,0	3,3	3,0	2,6	2,7
izmaiņas % pret iepriekšējo gadu								
Iekšzemes kredīti (pret 2013 martu)*	31,8	9,7	-14,5	-8,1	-1,5	-13,1	-1,4	0,1
tai skaitā:								
uzņēmumiem un privātpersonām	34,0	11,8	-6,6	-7,6	-7,4	-10,4	-5,3	-7,9
Plašā nauda M2X	12,6	-3,9	-1,9	9,8	1,5	4,5	2,0	-5,6
Skaidrā nauda apgrozībā (bez atlikumiem banku kasēs)	-7,1	-3,8	-22,9	21,0	28,8	4,1	-56,6	141,4
Privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi	16,9	-3,9	1,7	8,3	-2,4	4,5	13,2	11,4
Iekšzemes kopprodukts (faktiskajās cenās)	32,3	9,3	-18,7	-2,2	11,7	8,7	5,6	4,1

Līdz ar gaidāmo eiro ieviešanu 2013. gada beigās ievērojami pieauga **noguldījumu apjomi**, sasniedzot 19,5 miljardus eiro. 2014. gada sākumā noguldījumu pieauguma temps nedaudz saruka. Rezidentu un nerezidentu noguldījumi veido gandrīz vienādu īpatsvaru kopējā noguldījumu apjomā. Nerezidentu noguldītāju struktūra pēdējos gados nav īpaši mainījies – no kopējiem noguldījumiem 7,2% ir NVS valstu noguldījumi, 16,1% pārējo Eiropas Ekonomikas zonas valstu (EEZ) noguldījumi un lielāko daļu veido citu valstu noguldījumi (25,7%).

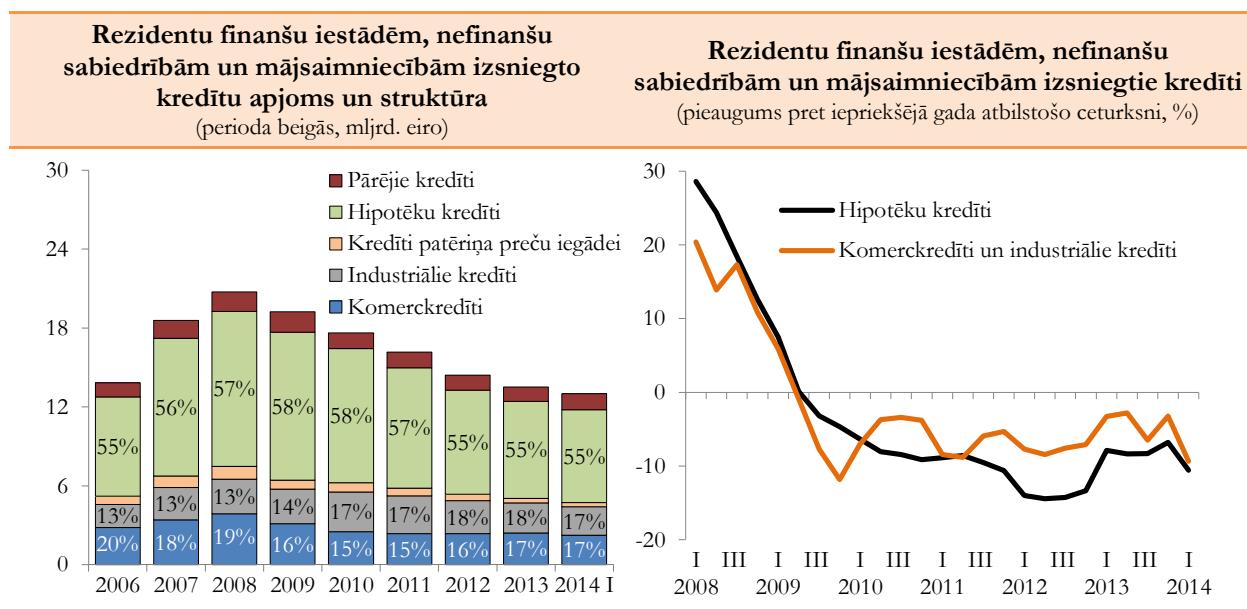
Latvijā pastāvīgu tirgus dalībnieku uzraudzību un regulāras pārbaudes bankās veic FTK. Attiecībā uz nerezidentu noguldījumiem tiek veikta īpaši stingra uzraudzība. Tām bankām, kas strādā ar nerezidentu

noguldījumiem, tiek izvirzītas augstākas prasības pret likviditāti un kapitāla pietiekamību.

Ieviešot eiro, kopš 2014. gada 1. janvāra ievērojami mainījās noguldījumu valūtu struktūras izmaiņas. Lielākā daļa rezidentu noguldījumu ir eiro (91,5%), savukārt tāpat iepriekš lielākā daļa nerezidentu noguldījumu ir ASV dolāros (66,4%).

Kredītu atlikumi joprojām turpina samazināties. Tas galvenokārt ir saistīts ar iepriekš izsniegtu kredītu atmaksu un slisko kredītu norakstīšanu. Rezidentu finanšu iestādēm, nefinanšu sabiedrībām un mājsaimniecībām izsniegti kredītu atlikumi 2014. gada 1. ceturksnā beigās samazinājās par 8,4% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu.

4.31. attēls

Kreditēšanā ir vērojamas šādas tendences:

- 2013. gadā pieauga no jauna izsniegti kredītu apjoms, tomēr 2014. gada sākumā tas ievērojami saruka – 2014. gada 1. ceturksnī banku sektorā kopumā no jauna izsniegti kredīti 512,8 milj. eiro apmērā, kas ir par gandrīz 34% mazāk nekā pirms gada. Pusi no jauna izsniegti kredītu ir saņēmuši nerezidenti. Lai gan nerezidentiem no jauna izsniegti kredītu īpatsvars ir pieaudzis, banku sektora kopējā kreditportfelī nerezidentiem izsniegti kredītu īpatsvars veido tikai 12,2 procentus;
- lai gan mājsaimniecību kreditēšanā ir vērojami uzlabojumi, tomēr tā joprojām ir zemā līmenī. Arī kopējā mājokļa kreditportfelē dinamika ir negatīva. Apjoma ziņā visvairāk jauno kredītu izsniegti mājokļu iegādei. Šo kredītu apjoma pieauguma temps ir sarucis. Latvijas Bankas pētījums liecina, ka finansiāli visievainojamākās

ir tās mājsaimniecības, kas kredītus ņēmušas nekustamo īpašumu „burbula” laikā (2006.-2008. gads), kad nekustamā īpašuma cenas bija visaugstākās. Šajā laikā paņemti gandrīz 60% no pašreizējā mājokļu kredītu atlīkuma. Mājsaimniecībām joprojām nozīmīgs šķērslis kredīta saņemšanā ir pirmās iemaksas jeb kredītnēmēja paša ieguldījuma trūkums, kas parasti ir 15-20% apmērā no kopējās kredīta summas. Pieaugot nodarbinātībai, mājsaimniecību ienākumiem un pirktpēcēji, paredzams, ka arī situācija mājsaimniecību kreditēšanā uzlabosies;

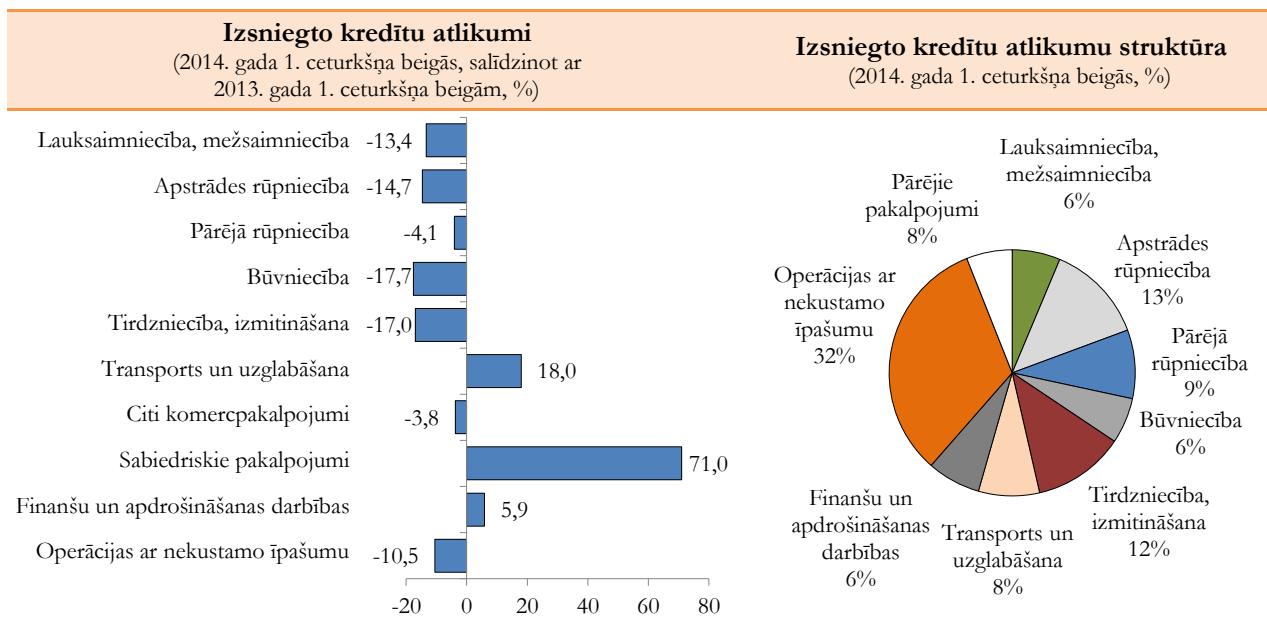
- arī uzņēmējdarbības kreditēšana joprojām ir vāja. 2013. gadā, salīdzinot ar 2012. gadu, uzņēmumiem no jauna izsniegti kredītu apjomi pieauga par 20%. 2014. gada sākumā no jauna izsniegti kredītu apjomi saruka gandrīz visās lielākajās tautsaimniecības nozarēs. Lai gan uzņēmēju pieprasījums pēc kredītiem pieaug,

kopumā 2013. gadā tautsaimniecībā rezidentiem izsniegtu kredītu apmērs bija par 5,6% mazāks nekā 2012. gadā. Sarukums bija vērojams arī 2014. gada sākumā. Neskatoties uz to, kredītu

pieejamība uzņēmumiem Latvijā, pēc Pasaules Bankas un Eiropas Komisijas aplēsēm, ir viena no augstākajām ES.

4.32. attēls

Kredīti rezidentiem sadalījumā pa tautsaimniecības nozarēm

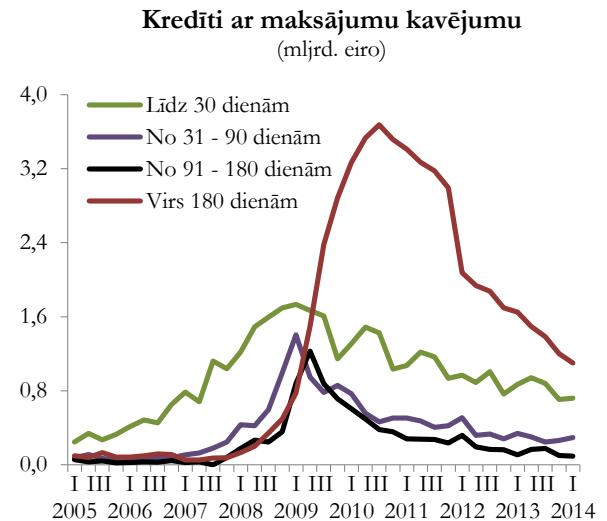
Kredītu struktūrā nav vērojamas būtiskas izmaiņas. Joprojām iekšzemes uzņēmumiem un privātpersonām izsniegtu kredītu struktūrā dominē hipotekārie kredīti, kuru īpatsvars ir sarucis līdz 54,3%. Komerckredītu un industriālo kredītu īpatsvars kopējā kredītu struktūrā nav būtiski mainījies un ir 33,9%. Patēriņa kredītu īpatsvars kopējā kredītu struktūrā ir sarucis līdz 2,5%. 2014. gada 1. ceturksnī visstraujāk saruka industriālo kredītu atlikumi (par 13%). Komerckredītu (apgrozāmo līdzekļu palielināšanai) kreditēšana arī sarūk (par 5,4%). Joprojām turpina sarukt arī hipoteckāro kredītu atlikumi (par 10,6%), un sarukuma temps ir ar pieaugošu tendenci.

Operācijas ar nekustamo īpašumu veido lielāko kredītu atlikumu īpatsvaru (32% no kopējiem izsniegtajiem kredītiem). Relatīvi liels izsniegtu kredītu īpatsvars ir arī apstrādes rūpniecības (13%), tirdzniecības, izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu (12%) un transporta un uzglabāšanas (8%) nozarēs.

Līdz ar tautsaimniecības izaugsmes atjaunošanos uzņēmumu un mājsaimniecību kredītu kvalitāte joprojām turpina uzlaboties, un samazinās arī kredītu ar maksājuma kavējumu skaits. Kredītu ar maksājuma kavējumiem apmērs kopējā banku kredītportfelī 2014. gada 1. ceturksnī bija 14,9%, kas ir viens no zemākajiem rādītājiem kopš 2008. gada beigām. Banku kredītportfelā kvalitātes uzlabošanās lielā mērā ir

saistīta ar sliktu kredītu norakstīšanu, kas ir ievērojami pieaugusi.

4.33. attēls

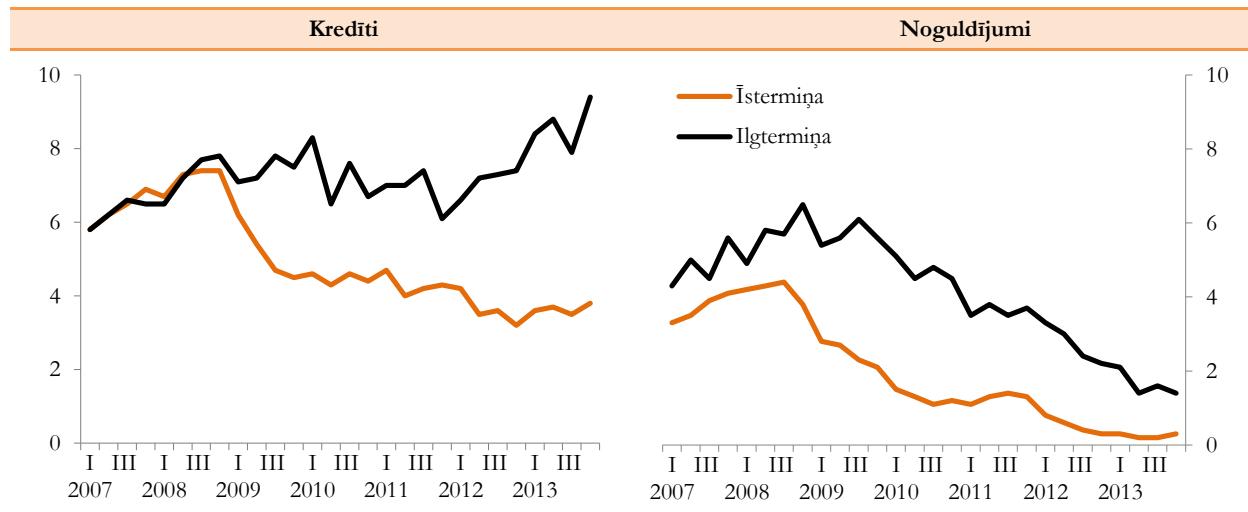
Joprojām turpinās banku darbs ar kredītu atmaksas grūtībās nonākušajiem klientiem. Pārstrukturēto un atgūšanas procesā esošo kredītu īpatsvars kopējā banku kredītportfelī samazinās. 2014. gada 1. ceturksnī beigās 16,4% no kopējā kredītportfelā bija pārstrukturētie kredīti un atgūšanas procesā esošie

kredīti. Pārstrukturēto kredītu īpatsvars kopējā banku kredītportfelī samazinājās līdz 9%, savukārt atgūšanas procesā esošo kredītu īpatsvars – līdz 7,4 procentiem. 2013. gada 4. ceturksnī pieauga eiro izsniegto īstermiņa un ilgtermiņa kredītu procentu likmes. Straujāks

pieaugums bija vērojams ilgtermiņa procentu likmei, kas sasniedza augstāko rādītāju – 9,4%. Īstermiņa un ilgtermiņa procentu likmju svārstības piesaistītajiem noguldījumiem bija minimālās – attiecīgi 0,3% un 1,4 procenti.

4.34. attēls

Vidējās svērtās procentu likmes izsniegtajiem kredītiem kredītiesādēs ceturkšņu griezumā
(eiro, %)

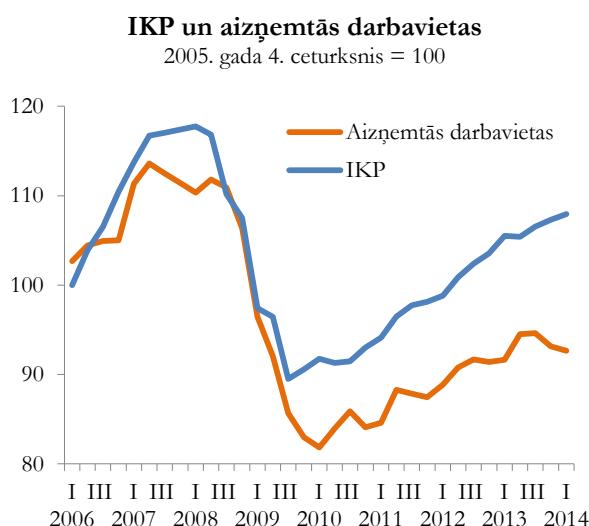

5. DARBA TIRGUS

5.1. Nodarbinātība un bezdarbs

Pakāpeniska ekonomisko aktivitāšu palielināšanās pozitīvi ietekmē situāciju darba tirgū – pieaug nodarbinātība un mazinās krīzes izraisītais augstais bezdarbs. Tajā pašā laikā atsevišķas iedzīvotāju grupas, īpaši personas ar zemu izglītības līmeni un kvalifikāciju, gados vecāki cilvēki, kā arī jaunieši situācijas uzlabošanos izjūt vājāk.

5.1. attēls

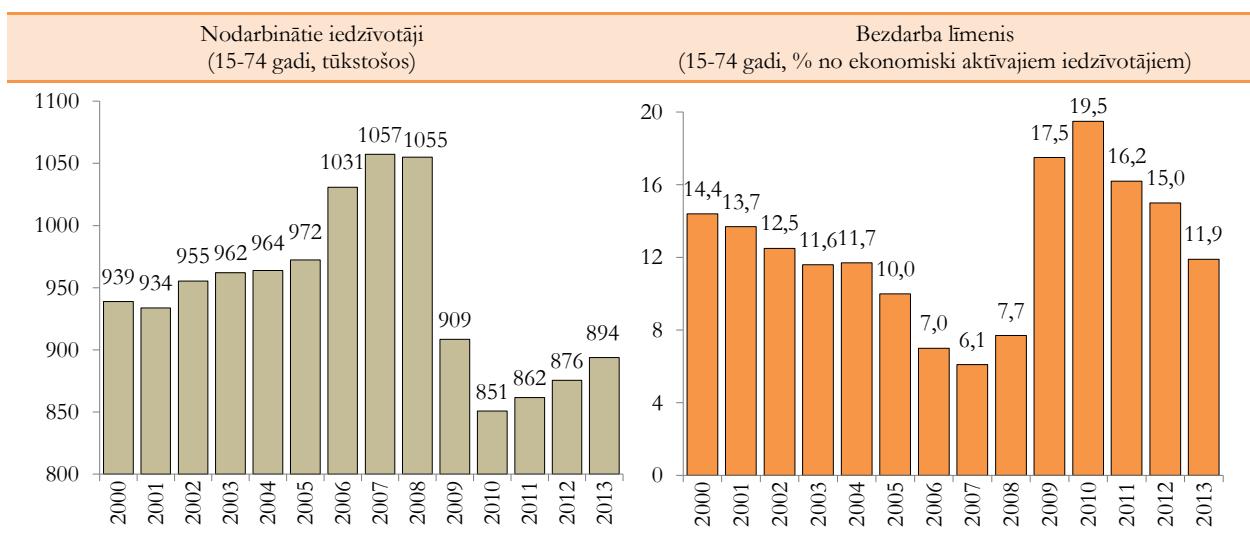
Kopš 2010. gada vidus nodarbināto skaits pakāpeniski palielinās. Saskaņā ar darbaspēka apsekojuma datiem laika posmā no 2011.-2013. gadam nodarbināto skaits ir audzis par 43,2 tūkst. jeb vidēji 14,4 tūkst. gadā. Nodarbinātības pieaugumu pamatā ir noteikusi relatīvi stabila ekonomikas atlabšana – IKP kopš 2009. gada beigām par piektdaļu ir palielinājies. Vienlaikus nodarbinātības pieaugums ir sekmējis būtisku bezdarba samazināšanos. Bezdarba līmenis 4 gadu laikā ir samazinājies gandrīz uz pusi.

2013. gadā bija vērojams straujākais nodarbinātības pieaugums kopš 2008. gada – nodarbināto skaits palielinājās līdz 893,9 tūkst., kas ir par 2,1% jeb aptuveni 18,3 tūkst. vairāk nekā 2012. gadā. Savukārt nodarbinātības līmenis palielinājās līdz 58,2% un bija par 2,1 procentpunktiem augstāks nekā gadu iepriekš.

Vienlaikus 2013. gadā samazinājās ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits, ko pamatā ietekmēja negatīvās demogrāfijas tendences – iedzīvotāju skaita samazināšanās darbspējas vecumā. Kopumā 2013. gadā, salīdzinot ar 2012. gadu, ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits ir samazinājies par 1,6% jeb 16,5 tūkst. Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits 2013. gadā bija 1014,2 tūkst. jeb 66% no iedzīvotājiem vecumā no 15-74 gadiem.

5.2. attēls

Nodarbinātība un bezdarbs Latvijā

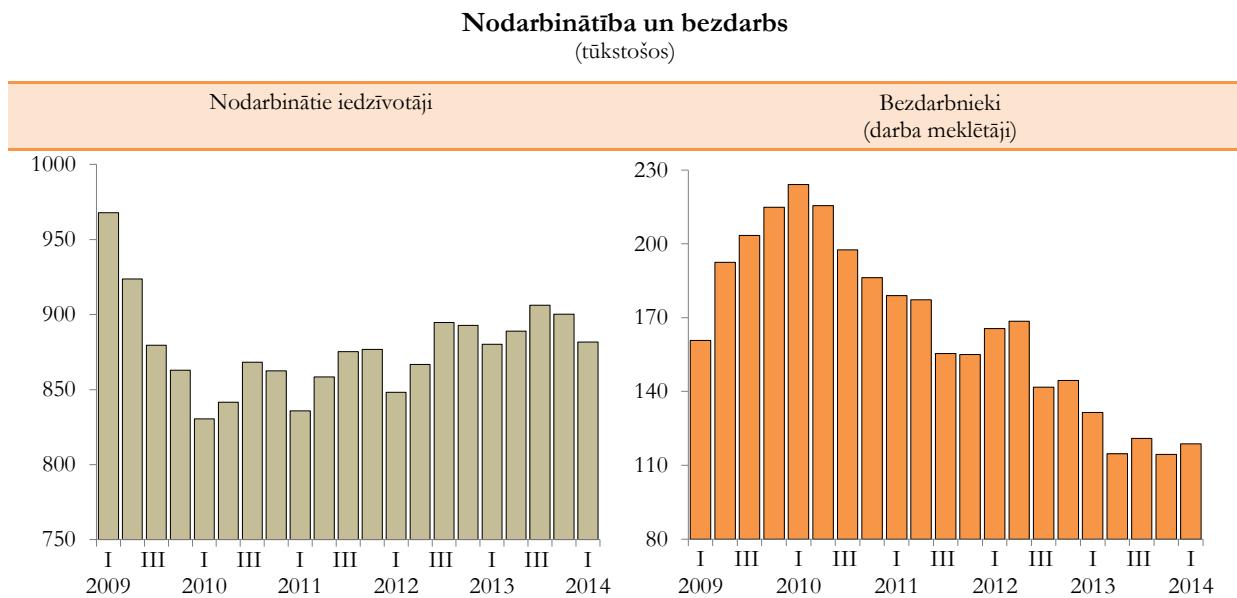

Bezdarba līmenis 2013. gadā, salīdzinot ar 2012. gadu, samazinājās par 3,2 procentpunktiem un bija 11,9%. Kopumā darba meklētāju skaits 2013. gadā bija 120,4 tūkstoši.

Līdz ar kopējā bezdarba samazināšanos 2013. gadā samazinājies ir arī reģistrētais bezdarbs. Reģistrētā

bezdarba līmenis 2013. gada decembra beigās samazinājās līdz 9,5%, – reģistrēti bija 93,3 tūkst. bezdarbnieku, kas ir par 10,7 tūkst. mazāk nekā 2012. gada decembrī. Augstākais reģistrētais bezdarba līmenis saglabājas Latgales reģionā (18,8%), bet zemākais – Rīgā (5,6%).

5.3. attēls

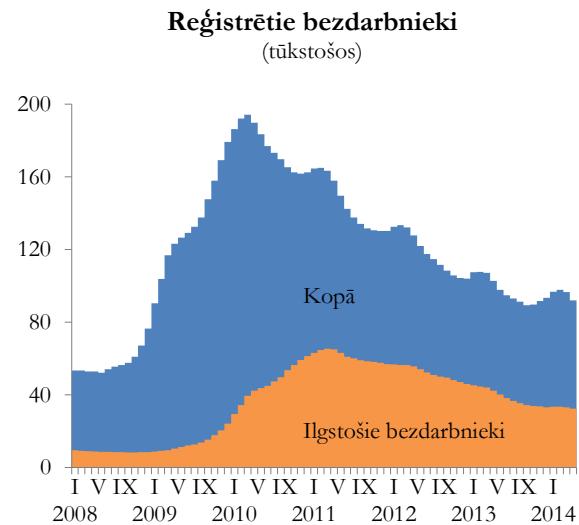
Situācija darba tirgū turpināja uzlaboties arī 2014. gada sākumā – 1. ceturksnī nodarbināto iedzīvotāju skaits palielinājās par 0,2%, bet bezdarba līmenis samazinājās par 1,1 procentpunktu, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu. Gada 1. ceturksnī kopumā bija nodarbināti 881,7 tūkst. iedzīvotāju jeb 58,6% no iedzīvotājiem vecumā no 15-74 gadiem. Bezdarba līmenis bija 11,9%, un bez darba bija 118,7 tūkst. iedzīvotāju.

Vienlaikus, lai arī iedzīvotāju nodarbinātībai saglabājās pieaugoša tendence, nodarbinātības pieaugums kļūst lēnāks. No vienas pusēs to ietekmē zemās bāzes efekta pakāpeniskā samazināšanās darba tirgū, no otras pusēs – lēnāki izaugsmes tempi un produktivitātes pieaugums.

Pašreizējais bezdarba līmenis galvenokārt ir saistīts ar ciklisko bezdarbu, t.i., ar būtisko ražošanas apjomu un sniegtu pakalpojumu samazinājumu krīzes laikā. Tāpēc visi tie pasākumi, kas saistīti ar ekonomisko aktivitāšu un uzņēmējdarbības veicināšanu, stimulē pieprasījuma pieaugumu pēc darbaspēka un palielina nodarbinātību. Tajā pašā laikā pastāv risks, ka daļa no esošiem bezdarbniekiem ilgstoši neverēs atrast darbu un nākotnē bezdarbs var kļūt par izteikti strukturālu parādību, jo nozares, kas ātrāk atgūstas no krīzes, nav tās pašas, kurās tika zaudētas darbavietas krīzes laikā. Notiek tautsaimniecības struktūras maiņa, un var veidoties neatbilstība starp darbaspēka piedāvājumu un

pieprasījumu – darba meklētāju prasmes neatbilst tam, ko pieprasī darba devēji.

5.4. attēls

Krīzes laikā līdz ar kopējā bezdarba līmeņa pieaugumu palielinājās arī ilgstošo bezdarbnieku skaits. Tomēr, augot ekonomiskajām aktivitātēm, kopš 2011. gada sākuma to skaits pakāpeniski sarūk. 2014. gada aprīļa beigās NVA bija reģistrēti 32,4 tūkst. ilgstošo bezdarbnieku, kas bija par 9,9 tūkst. jeb 23% mazāk nekā 2013. gada aprīļa beigās. Lai arī situācija

pakāpeniski uzlabojas, ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars aizvien ir ļoti liels – aptuveni 35,2% no kopējā reģistrēto bezdarbnieku skaita. Jāņem vērā, ka liels ilgstošais bezdarbs var radīt strukturālā bezdarba pieaugumu, proti, jo ilgāk šie cilvēki ir bez darba, jo lielāks risks zaudēt darba iemaņas un prasmes.

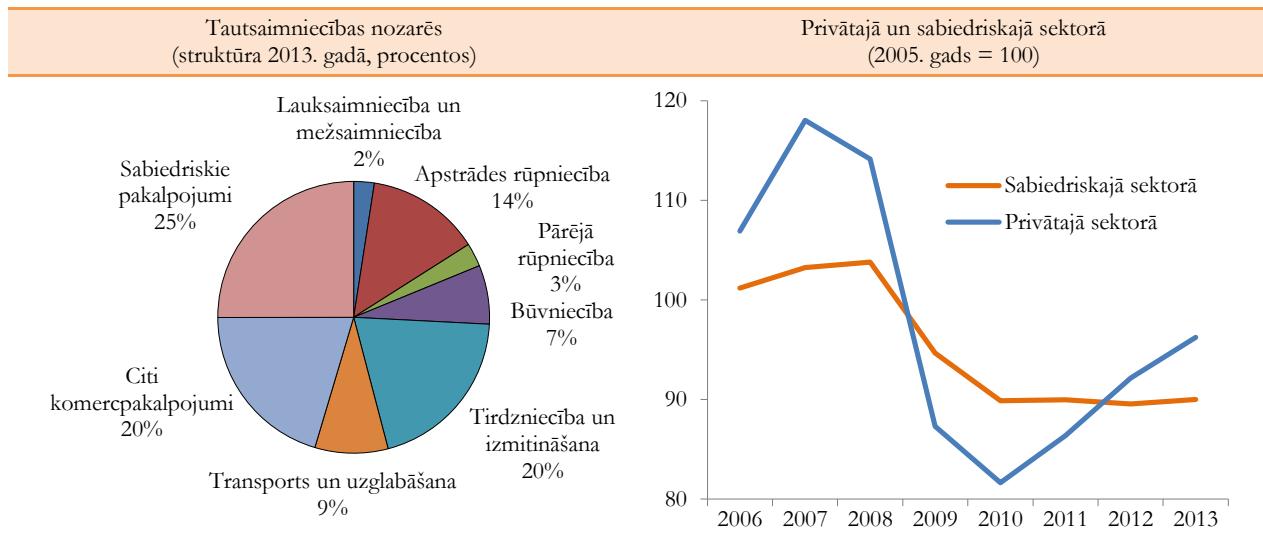
Vienlaikus jāņem vērā, ka darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma atbilstību ietekmē ne tikai darbaspēka izglītība un prasmes, bet arī atalgojums, tāpēc

saglabājas brīvas darbavietas, kaut bezdarba līmenis ir augsts.

Uzlabojoties ekonomiskajai situācijai, kopš 2010. gada vidus ir vērojams stabils darbavietu pieaugums. Saskaņā ar CSP datiem 2013. gada laikā aizņemto darbavietu skaits palielinājās par 26 tūkst. jeb 3,1%, salīdzinot ar 2012. gadu. Savukārt brīvo darbavietu skaits palielinājās par 17,4% jeb aptuveni 0,6 tūkst. darbavietu.

5.5. attēls

Darbavietu skaits

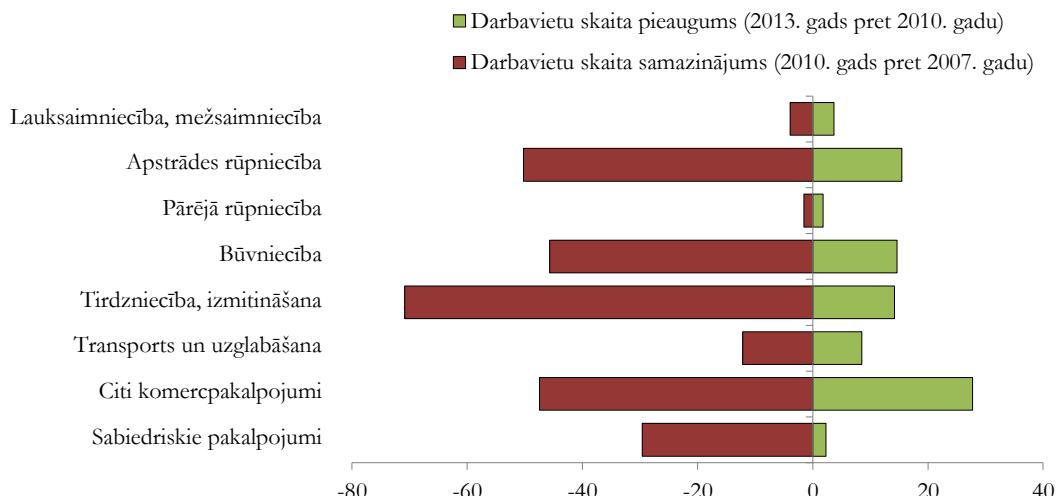
2013. gadā aizņemto darbavietu skaits pieauga gandrīz visās nozarēs. Visstraujākais darbavietu skaita pieaugums 2013. gadā, salīdzinot ar 2012. gadu, bija

būvniecībā (par 8,9%) un komercpakalpojumu nozarēs (par 4,6%).

5.6. attēls

Darbavietu skaita izmaiņas pa tautsaimniecības nozarēm

(tūkstoši, 2007.-2013. gads)

Neskatoties uz AS „Liepājas metalurgs” darbības pārtraukšanu un būtisku darbavietu samazinājumu metālu ražošanā, kopumā 2013. gadā darbavietu skaits apstrādes rūpniecībā turpināja palielināties – aizņemto darbavietu skaits pieauga par 2,4%, salīdzinot ar 2012. gadu.

Vienlaikus relatīvi mērens darbavietu pieaugums 2013. gadā bija vērojams tirdzniecības nozarē un sabiedrisko pakalpojumu nozarēs.

Pēdējos gados darbavietu skaits būtiski pieaudzis privātajā sektorā. Pēc darbavietu skaita krituma krīzes

laikā par 30% kopš 2010. gada darbavietu skaits privātajā sektorā ir audzis par 18%. Vienlaikus 2013. gadā, salīdzinot ar 2012. gadu, tas ir palielinājies par 4,4%. Turklat 2013. gadā privātajā sektorā tika izveidoti 95% no kopējā jauno darbavietu skaita.

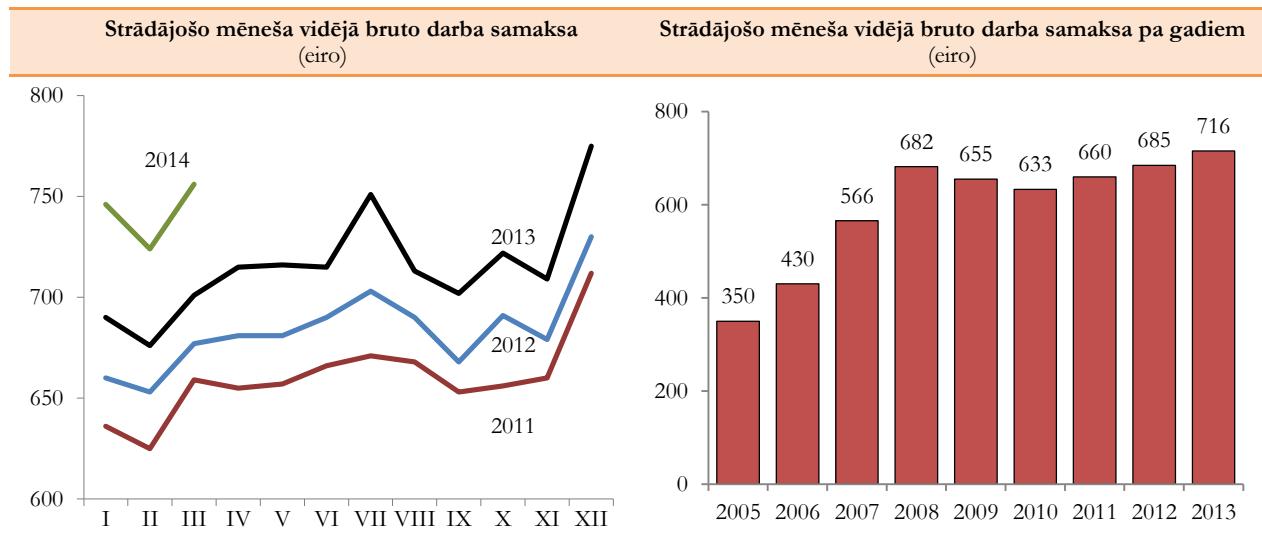
Vienlaikus lēns darbavietu pieaugums ir vērojams sabiedriskajā sektorā, kur aizņemto darbavietu skaits kopš 2010. gada palicis būtībā nemainīgs – pieaudzis vien par 0,1% (salīdzinot 2013. gadu ar 2010. gadu).

5.2. Darbaspēka izmaksas un produktivitāte

Darbaspēka izmaksu un produktivitātes dinamiku pēdējos gados lielā mērā noteica darba un preču tirgus atšķirīgā pielāgošanās konjunktūras cikliskām svārstībām. Kopš 2008. gada notika būtiskas korekcijas darba tirgū, kas atspoguļojās gan nodarbināto skaita, gan strādājošo darba samaksas dinamikā. Ekonomisko aktivitāšu mazināšanās 2008. gadā vispirms ietekmēja

nodarbināto skaita samazināšanos, darba samaksai saglabājoties samērā augstā līmenī. Savukārt 2009. gadā līdztekus nodarbinātības samazinājumam, bija vērojama arī darba samaksas korekcija. Stabilizējoties ekonomiskajai situācijai, kopš 2011. gada darba samaksa un nodarbinātība pieaug.

5.7. attēls

Vidējā bruto darba samaksa 2013. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, pieauga par 4,6% un bija 716 eiro. 2013. gadā tā bija par 5% lielāka nekā pirms krīzes – 2008. gadā. Vidējā bruto darba samaksa sabiedriskajā sektorā 2013. gadā sasniedza 766 eiro, kas bija par 4,6% vairāk nekā 2012. gadā, taču par 5% zemākā līmenī nekā 2008. gadā. Savukārt privātajā sektorā vidējā bruto darba samaksa 2013. gadā bija 689 eiro jeb par 4,7% lielāka nekā pirms gada un par 10,7% lielāka nekā 2008. gadā.

Darba samaksas atšķirība sektورos ir būtiski samazinājusies. 2008. gadā privātajā sektorā vidējā bruto darba samaksa bija par 22,8% zemākā līmenī

nekā sabiedriskajā sektorā, 2013. gadā šī atšķirība bija vien 10 procenti.

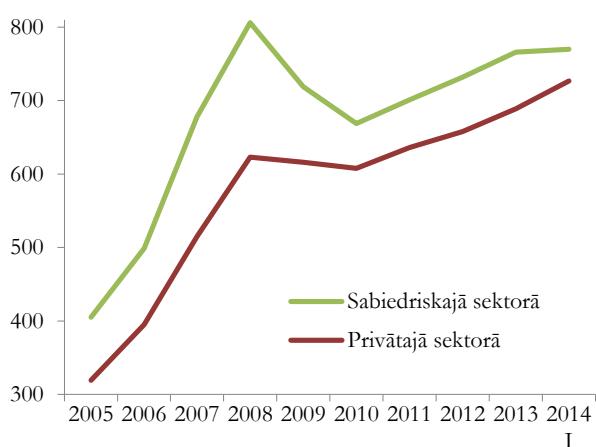
Darba samaksas izlīdzināšanos lielā mērā noteica atšķirīgie darba tirgus korekcijas mehānismi sabiedriskajā un privātajā sektorā. Ekonomikas lejupslīdes gados privātajā sektorā būtiski samazinājās nodarbinātības līmenis, strādājošo darba samaksas samazinājums bija visai mērens. Savukārt nodarbināto skaita samazinājums sabiedriskajā sektorā bija gandrīz uz pusi mazāks nekā privātajā sektorā, būtiski tika samazināta strādājošo darba samaksa, ko noteica nepieciešamība ierobežot valsts budžeta tēriņus. Kopš 2011. gada darba samaksa pakāpeniski pieaug, un tās

dinamika privātajā un sabiedriskajā sektorā ir vienmērīga.

5.8. attēls

Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa sabiedriskajā un privātajā sektorā

(eiro)

2014. gadā vidējā darba samaksa turpināja augt – 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2013. gada atbilstošo

periodu, bruto darba samaksa pieauga par 7,7%, t.sk. privātajā sektorā par 8,8% un sabiedriskajā sektorā – par 6,2 procentiem.

Pēdējo piecu gadu laikā vidējā bruto darba samaksa straujāk ir pieaugusi apstrādes rūpniecībā, lauksaimniecībā un tirdzniecībā.

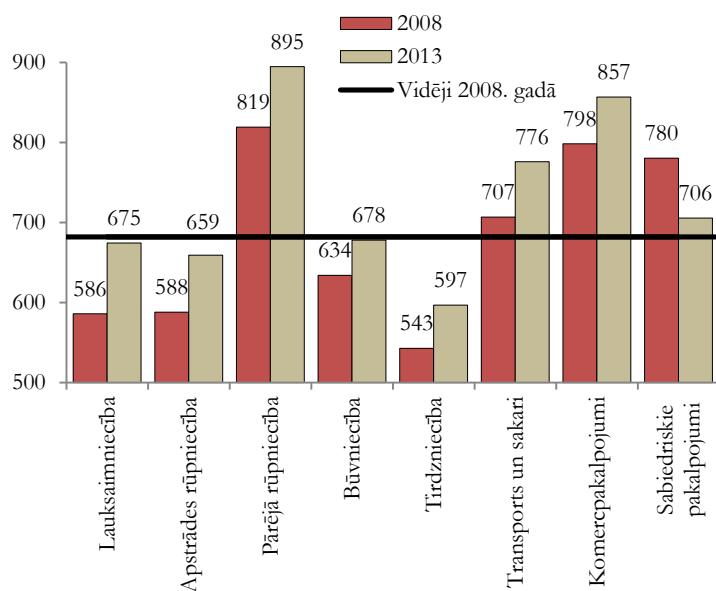
2013. gadā, salīdzinot ar 2012. gadu, straujākais vidējās bruto darba samaksas pieaugums bija vērojams būvniecībā, tirdzniecībā un sabiedriskajos pakalpojumos. Transporta un sakaru nozarē darba samaksa būtībā ir saglabājusies iepriekšējā gada līmenī.

Latvijas galvenajā eksporta nozarē – apstrādes rūpniecībā strādājošo darba samaksas pieaugums 2013. gadā bija nedaudz lēnāks nekā vidēji tautsaimniecībā. Salīdzinot ar 2012. gadu, tā pieauga par 4% un par 12% pārsniedza 2008. gada līmeni. Būtiskākais darba samaksas pieaugums apstrādes rūpniecībā pēdējo piecu gadu laikā bija elektisko un optisko iekārtu ražošanā, kokapstrādē, papīra ražošanā un poligrāfijā, kā arī ķīmiskajā rūpniecībā. Straujāks darba samaksas pieaugums šajās nozarēs lielā mērā ir saistīts ar straujāku ražošanas apjomu un produktivitātes kāpumu.

5.9. attēls

Vidējā bruto darba samaksa pa nozarēm

(eiro)

Darba samaksa ir nozīmīgs izmaksu konkurētspējas faktors, tāpēc darba samaksas pieaugumam jābūt līdzsvarotam ar produktivitātes kāpumu. Pretējā gadījumā tiek zaudēta konkurētspēja tirgojamās nozarēs, kas gala rezultātā nenodrošina noturīgu kopējo ienākumu (labklājības) pieaugumu.

Kā liecina produkcijas vienības darbaspēka izmaksu (ULC)¹ dinamika, periodā no 2004. līdz 2007. gadam strādājošo darba samaksa pieauga gandrīz piecas reizes

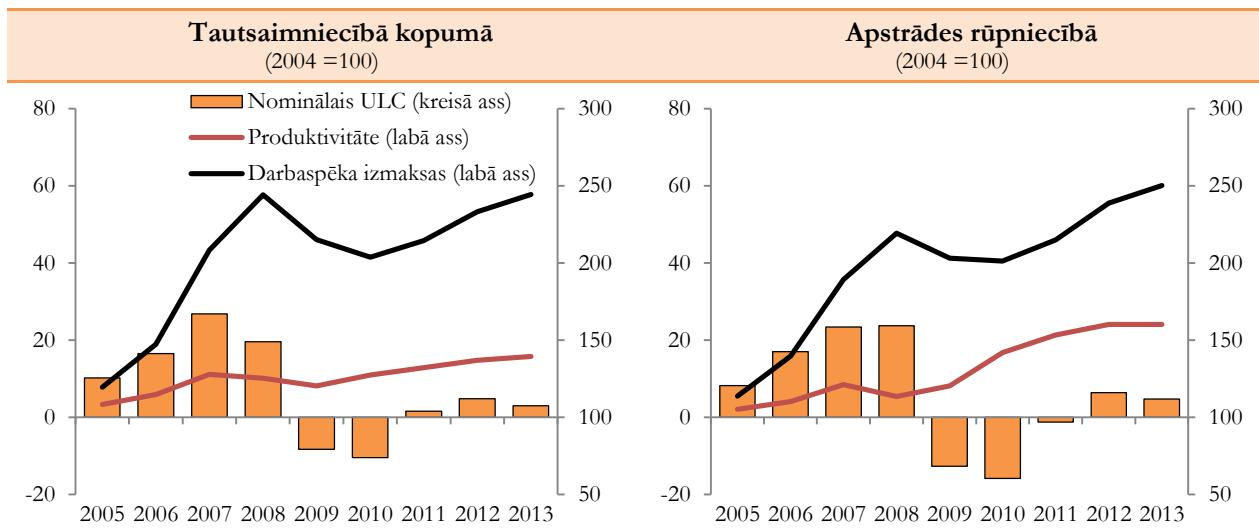
¹ ULC ir attiecība starp darbaspēka izmaksām un darbaspēka produktivitāti. Ja produktivitāte aug straujāk par algām, tad ULC samazinās, kas liecina par to, ka valsts izmaksu konkurētspēja palieinās, un otrādi.

straujāk nekā produktivitāte, negatīvi ietekmējot Latvijas starptautisko konkurētspēju. Krīzes radītās korekcijas preču un darba tirgos mazināja plaisu starp

produktivitāti un darbaspēka izmaksām, kā rezultātā Latvijas konkurētspēja ārējos tirgos pakāpeniski uzlabojās.

5.10. attēls

Darbaspēka izmaksas un produktivitāte

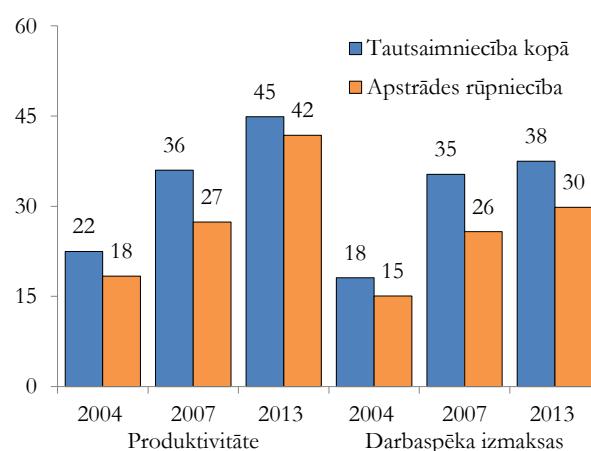
ULC dinamika kopš 2008. gada lielā mērā ir saistīta ar cikliskā rakstura faktoriem jeb krīzes sekām. Jāatzīmē, ka preču tirgi ir daudz jūtīgāki pret konjunktūras cikliskām svārstībām nekā darba tirgi, tāpēc ekonomikas lejupslīdes sākumposmā izlaide samazinās straujāk nekā nodarbināto skaits, un produktivitāte krīt. 2009. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, produktivitāte Latvijas tautsaimniecībā kopumā samazinājās par 7%. Tā kā darbaspēka izmaksas 2008. gadā vēl turpināja pieaugt (galvenokārt sakarā ar darbinieku atlaišanas izdevumu pieaugumu), produkcijas vienības darbaspēka izmaksas (nominālais ULC) pieauga. Savukārt darbaspēka izmaksu straujāks samazinājums nekā produktivitātei 2009. gadā un produktivitātes kāpums 2010. gadā noteica ULC samazināšanos par gandrīz 10%, kas liecināja par Latvijas ražotāju konkurētspējas uzlabošanos. Līdzīgas tendences bija vērojamas arī apstrādes rūpniecībā. Kopš 2011. gada produktivitātes un darbaspēka izmaksu dinamikai ir tendences izlīdzināties, un ULC pieaugums ir visai mērens. Tomēr darbaspēka vienības izmaksu un produktivitātes dinamika pēdējos divos gados rāda, ka, pieaugot ekonomiskām aktivitātēm, produkcijas vienības darbaspēka izmaksas turpinās pieaugt.

Nominālā ULC dinamiku vidējā termiņā lielā mērā ietekmēs strukturālā rakstura faktori, ciklisko faktoru ietekme (piemēram, konjunktūras svārstības ārējās tirdzniecības partnervalstīs) būs mazāka. Viens no nozīmīgākajiem ULC palielināšanas faktoriem ir algu palielinājums (algu konvergēnce), ko lielā mērā ietekmē

augošā konkurence ES darba tirgos un Latvijas zemā konkurētspēja tajos.

5.11. attēls

Produktivitātes un darbaspēka izmaksu konvergēnce ar ES vidējo līmeni (% no ES vidējā līmeņa)

Darbaspēka izmaksas Latvijā ir vienas no zemākajām ES dalībvalstīs. 2013. gadā darbaspēka izmaksas uz vienu nodarbināto Latvijā bija 38% no ES vidējā līmeņa. Tāpēc algu izlīdzināšanās (konvergēnce) ir objektīvs process, ar ko nākotnē ir jārēķinās, un tuvākajos gados plaisa stāp produtivitātes un algu dinamiku visdrīzāk saglabāsies. Algas straujāks pieaugums var būt saistīts arī ar minimālās algas palielināšanu, uzņēmēju vēlēšanos saglabāt augsti

kvalificētušu darbiniekus, bezdarba līmena samazināšanos u.tml. No otras puses, algu pieaugums, radot negatīvu ietekmi uz konkurētspēju, var klūt par

nopietnu stimulu inovācijām un investīcijām jaunajās tehnoloģijās, lai samazinātu izmaksas un palielinātu ražošanas resursu produktivitāti.

5.3. Darba tirgus prognozes

Darba tirgus prognozes līdz 2020. gadam izstrādātas atbilstoši tautsaimniecības attīstības scenārijiem (skatīt 3.3. nodaļu).

Līdz ar ekonomisko aktivitāšu palielināšanos tautsaimniecībā pakāpeniski uzlabojās situācija arī darba tirgū. Sagaidāms, ka pozitīvās tendences būs vērojamas arī turpmāk – palielināsies darba iespējas un pieauga atalgojums. Vienlaikus līdz ar izaugsmes tempu palēnināšanos uzlabojumi darba tirgū kļūs mērenāki.

2014. gadā kopumā saglabāsies stabils nodarbinātības pieaugums, tomēr tas visdrīzāk būs lēnāks nekā 2013. gadā. Sagaidāms, ka 2014. gadā nodarbināto skaits varētu palielināties par aptuveni 1,1% jeb vidēji 10 tūkst., salīdzinot ar 2013. gadu. Vienlaikus nodarbinātības līmenis nedaudz pārsniegs 60%. Kopumā 2014. gadā nodarbināto skaits palielināsies līdz vidēji 904 tūkstošiem.

Paredzams, ka darba meklētāju skaits 2014. gadā varētu samazināties par gandrīz 16% (19 tūkst.) – līdz aptuveni 102 tūkst., savukārt bezdarba līmenis samazināsies līdz 10,1% vidēji gadā.

Saskaņā ar Ekonomikas ministrijas prognozēm darbaspēka pieprasījums turpinās palielināties arī vidējā termiņā. Vienlaikus nodarbinātības pieaugums būs

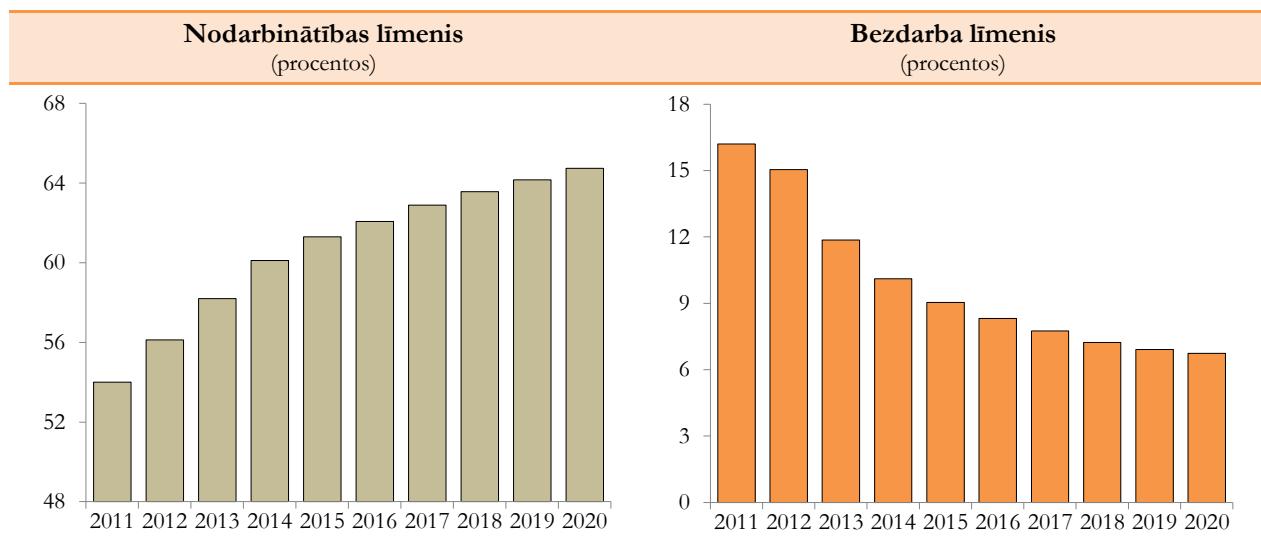
lēnāks nekā izaugsme, jo izlaide vairāk balstīsies uz produktivitātes kāpumu.

Sagaidāms, ka līdz 2020. gadam nodarbināto skaits palielināsies par aptuveni 4,7% jeb aptuveni 42 tūkst., salīdzinot ar 2013. gadu. Straujākais nodarbinātības pieaugums sagaidāms laika periodā līdz 2016. gadam, vienlaikus nodarbinātības pieauguma tempi nākamajos gados pakāpeniski samazināsies, ko paralēli produktivitātes pieaugumam ietekmēs arī piedāvājuma puses faktori – negatīvās demogrāfijas tendences. 2020. gadā nodarbināto iedzīvotāju skaits varētu sasniegt 936 tūkst., un to īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā (vecuma grupā 15-74) tuvosies 65 procentiem.

Vidējā termiņā turpinās samazināties arī bezdarbs. Līdz 2016. gadam bezdarba līmenis varētu samazināties līdz 8,3%, un arvien izteiktāka kļūs darbaspēka nepietiekamības problēma. Kopumā līdz 2020. gadam bezdarba līmenis varētu samazināties līdz aptuveni 6-7 procentiem.

2013. gadā vairumā tautsaimniecības nozaru bija vērojama spēcīga izaugsme, kas atspoguļojās arī nodarbinātības pieaugumā. Līdzīgas tendences būs vērojamas arī 2014. gadā.

5.12. attēls

Nozīmīgākais nodarbināto skaita pieaugums 2014. gadā, salīdzinot ar 2013. gadu, sagaidāms komercpakalpojumu nozarēs (par 6,1 tūkst. jeb 3,7%) un būvniecībā (par 4,1 tūkst. jeb 6,1%). Būtisks

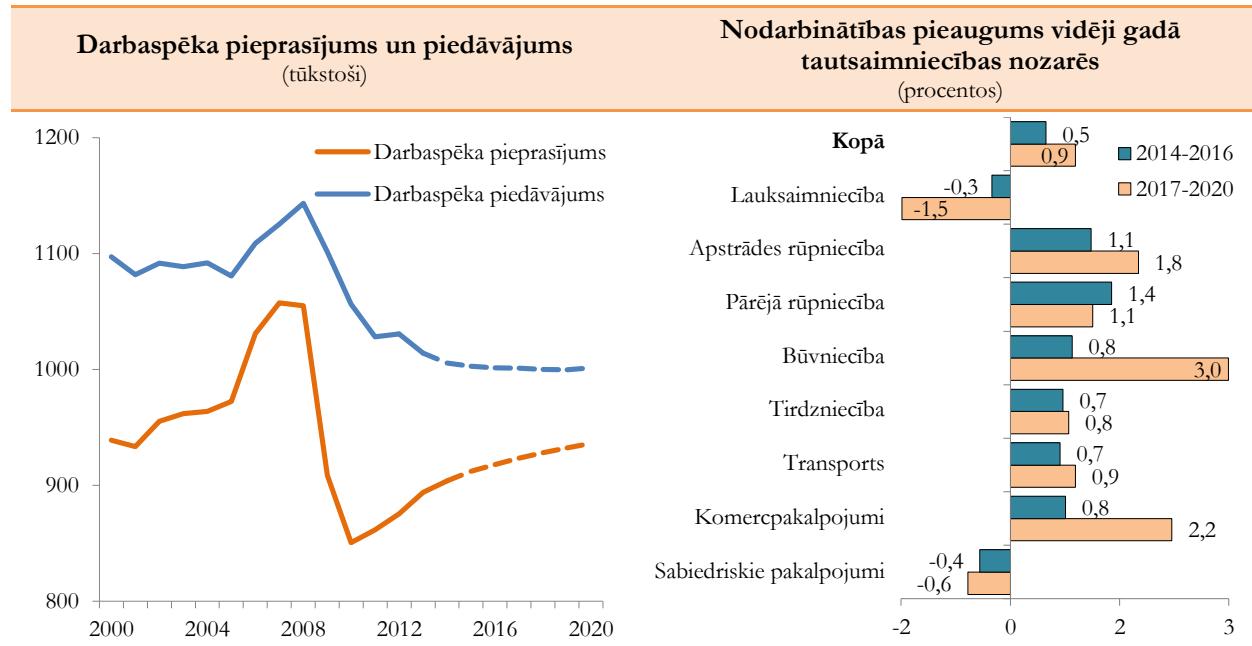
nodarbinātības pieaugums paredzams arī apstrādes rūpniecībā.

Vienlaikus uz iekšējo pieprasījumu vērsto nozaru loma darba tirgū nākamajos gados turpinās palielināties. Tirgojamo nozaru izaugsme galvenokārt

būs balstīta uz produktivitātes pieaugumu, kam ir izšķiroša nozīme konkurētspējas nodrošināšanā, tāpēc nodarbinātības pieaugums šajās nozarēs varētu būt relatīvi lēnāks.

Līdz 2020. gadam lielākajā daļā nozaru nodarbināto skaits palielināsies. Būtiskākais nodarbinātības pieaugums būs vērojams komercpakalpojumu sektorā, apstrādes rūpniecībā, būvniecībā un tirdzniecībā.

5.13. attēls

Vienlaikus nodarbināto skaita samazinājums paredzams primārajā sektorā – galvenokārt lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē, kā arī sabiedrisko pakalpojumu nozarēs. Darbspēka pieprasījuma samazinājums lauksaimniecības nozarē galvenokārt saistāms ar nozares efektivizāciju – lauksaimnieku kooperatīvu un lielo saimniecību veidošanos, sistematizētas ražošanas organizācijas ieviešanu, komplikētāku tehnoloģisko risinājumu ieviešanu ražošanas procesā.

Kopumā situāciju darba tirgū vidējā un ilgtermiņā noteiks vairāku būtisku faktoru attīstība. Lielākā nenoteiktība joprojām izriet no ārējās vides attīstības – vajš ārējais pieprasījums var kavēt sekmīgu darba tirgus atlabšanu. Lai arī situācija eirozonā un Eiropā kopumā ir stabilizējusies, nav sagaidāms, ka tuvāko gadu laikā Eiropa varētu atgriezties pie pirmskrīzes izaugsmes tempiem. Vienlaikus papildu riskus rada tālākā notikumu attīstība Ukrainā, kā arī vājāka izaugsme un

protekcionisma pastiprināšanās Krievijā, kas ir otrs lielākais Latvijas produkcijas noieta tirgus tūlīt pēc ES.

Turpretī Latvijas iekšējie izaicinājumi galvenokārt saistāmi ar iedzīvotāju skaitu pakāpenisku samazināšanos (īpaši darbspējas vecumā), kā arī vispārējām darbspēka novecošanās tendencēm.

Saskaņā ar Ekonomikas ministrijas prognozēm iedzīvotāju skaits darbspējas vecumā (no 15-62 gadiem) līdz 2030. gadam samazināsies par aptuveni 11%, salīdzinot ar 2013. gadu. Vienlaikus demogrāfiskā slodze palielināsies par gandrīz 21%. Būtiskas izmaiņas sagaidāmas arī iedzīvotāju vecuma struktūrā – nākotnē turpinās palielināties gados vecāku iedzīvotāju īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā.

Kopumā šīs tendences saasinās darbspēka nepietiekamības problēmu līdz 2030. gadam, kas varētu pastiprināt dažādu disproporciiju veidošanos darba tirgū.

5.4. Nodarbinātības politika

Latvijas izvirzītais kvantitatīvais mērķis ES 2020 strategijas īstenošanas kontekstā ir līdz 2020. gadam sasniegt nodarbinātības līmeni 20-64 gadu vecuma grupā 73% apmērā (skatīt 6.1. nodaļu). Mērķa sasniegšanai plānoti politikas virzieni gan darbaspēka piedāvājuma, gan darbaspēka pieprasījuma pusē.

Latvijas nodarbinātības politikas galvenie elementi:

- darbaspēka pieprasījuma puses veicināšana – ekonomisko aktivitāšu un uzņēmējdarbības stimulēšana, t.sk. darbaspēka nodokļu samazināšana, cīņa ar nedeklarēto nodarbinātību, valsts sniegtie netiesiešie un tiešie atbalsta pasākumi uzņēmējiem, pasākumi administratīvo šķēršlu mazināšanai, mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu īstenošana, biznesa inkubatori u.c. (skatīt 6.7. un 6.8. nodaļu);
- darbaspēka piedāvājuma puses stiprināšana – bezdarbnieku un bezdarba riskam pakļauto personu konkurētspējas palielināšana darba tirgū, t.sk. prasmju pilnveidošana atbilstoši darba tirgus vajadzībām, mūžizglītības pasākumi, konsultācijas uzņēmējdarbības uzsākšanai u.tml.;
- darbaspēka piedāvājuma un pieprasījuma pielāgošanās procesa veicināšana, t.sk. izglītības sistēmas pilnveidošana, darba devēju organizāciju iesaiste izglītības kvalitātes pilnveidošanā, darba tirgus pieprasījuma un piedāvājuma atbilstības prognozēšana, darba tirgus dalībnieku, t.sk. skolēnu un studentu izglītošana darba tirgus un karjeras jautājumos.

Demogrāfijas tendences liecina, ka Latvijā samazinās iedzīvotāju skaits darbspējas vecumā, tāpēc turpmākajos gados **darbaspēka pieejamības jautājumi** (skatīt 5.3. nodaļu), attīstoties ekonomikai un mainoties tās struktūrai, Latvijā kļūs arvien aktuālāki. Līdz ar ekonomiskās situācijas uzlabošanos Latvijā pakāpeniski palielinās pieprasījums pēc darbaspēka, un jau šobrīd atsevišķās jomās ir jūtams speciālistu trūkums. Darbaspēka trūkums nākotnē var kļūt par izaugsmi kavējošu faktoru. Tas var izsaukt nepieciešamību piesaistīt papildu darbaspēku no ārzemēm. Latvijas mērķis ir panākt, lai brīvās darbavietas tiktu aizpildītas ar emigrējušajiem Latvijas valsts piederīgajiem, nevis imigrantiem no citām valstīm. Tāpēc migrācijas politikai jābūt veicinašai attiecībā pret iedzīvotājiem, kas agrāk dažādu apsvērumu dēļ ir pārcēlušies uz dzīvi ārpus Latvijas, bet labprāt vēlētos atgriezties dzimtenē, lai dzīvotu un strādātu Latvijā vai attīstītu biznesa saiknes ar Latviju,

piemēram, dibinātu savu uzņēmumu, kā arī viņu ģimenes locekļiem (reemigrācijas politika).

2012. gada augustā pēc ekonomikas ministra iniciatīvas tika izveidota **reemigrācijas** atbalsta pasākumu plāna izstrādes darba grupa, kuras mērķis bija aptvert plašo reemigrācijas jautājumu loku un veicināt šajā procesā iesaistīto institūciju sadarbību, kā arī apzināt esošos un mērķtiecīgi izstrādāt jaunus pasākumus labvēlīgu reemigrācijas apstākļu radīšanai. Darba grupas darbā iesaistījās valsts un pašvaldību institūciju, arodbiedrību, uzņēmēju un ārzemju latviešu organizāciju pārstāvji.

Darba grupas izstrādātie priekšlikumi reemigrācijas atbalsta pasākumiem tika nodoti sabiedriskajai apspriešanai, kas notika 2012. gada novembrī sabiedrības diskusiju platformā www.musuvalsts.lv.

Pēc visu saņemto priekšlikumu izvērtēšanas darba grupā Ekonomikas ministrija sagatavoja *Informatīvo ziņojumu par priekšlikumiem reemigrācijas atbalsta pasākumiem* (MK apstiprināja 2013. gada 29. janvārī), kurā atspoguļoti darba grupas piedāvātie reemigrācijas atbalsta pasākumu virzieni labvēlīgu reemigrācijas apstākļu veidošanai.

2013. gadā Ekonomikas ministrija sadarbībā ar iesaistītajām institūcijām turpināja konkrētu reemigrācijas atbalsta pasākumu izstrādi, kuri iekļauti *Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016. gadam* (plāns apstiprināts MK 2013. gada 30. jūlijā sēdē) (skatīt 5.1. ielikumu).

2014. gadā turpinās reemigrācijas atbalsta pasākumu plānā iekļauto pasākumu īstenošana. Kopš plāna apstiprināšanas galvenokārt tiek īstenoti pasākumi, lai sekmētu to, ka ārvalstīs dzīvojošajiem būtu pieejama informācija par dzīves, darba, uzņēmējdarbības iespējām Latvijā, kā arī par valsts un pašvaldību sniegtajiem pakalpojumiem. Vienotajā valsts un pašvaldību pakalpojumu portālā www.latvija.lv institūcijas turpina ievietot un papildināt ārvalstīs dzīvojošajiem tautiešiem aktuālo informāciju, kā arī tiek pilnveidota iespēja saņemt e-pakalpojumus tiešsaistē, pakāpeniski procesā iesaistot arī pašvaldības. Kopumā šobrīd portālā pieejami vairāk nekā 70 apraksti par dažādiem dzīves notikumiem.

Īpaša uzmanība ir pievērsta informācijas pieejamībai par nodarbinātības iespējām Latvijā. Darbavietu Latvijā ir viens no priekšnoteikumiem, lai atgriešanās Latvijā būtu veiksmīga. Cita starpā ir pilnveidots un Latvijas diasporas vidū popularizēts Nodarbinātības valsts aģentūras CV un vakancu portāls, kā arī EURES aktivitāšu ietvaros Nodarbinātības valsts aģentūras speciālisti nodrošina konsultācijas ārvalstīs dzīvojošajiem par darba un dzīves apstākļiem Latvijā.

5.1. ielikums

Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāns

Plāna mērķis ir atbalstīt un palīdzēt tiem ārzemē dzīvojošajiem Latvijas piederīgajiem un viņu ģimenes locekļiem, kuri apsver iespēju vai ir jau izlēmuši atgriezties un strādāt Latvijā vai vēlas dibināt savu uzņēmumu vai attīstīt biznesa saiknes ar Latviju. Plāna mērķis nav aicināt visus emigrācijā dzīvojošos nekavējoties braukt atpakaļ, rūpīgi neizvērtējot darbavietu un atalgojuma situāciju Latvijā.

Plānā ietverti pasākumi atbilstoši astoņiem informatīvajā ziņojumā identificētajiem rīcības virzieniem:

- vienas pieturas principa nodrošināšana – sniegt informāciju un konsultācijas, tostarp attālināti, jautājumos par pārcelšanos un uzturēšanos Latvijā, palīdzība orientēties nepieciešamajās darbībās ar dažādajām valsts iestādēm ārvalstīs dzīvojošajiem Latvijas valsts piederīgajiem vai viņu ģimenes locekļiem;
- darba tirgus informācijas pieejamība – Nodarbinātības valsts aģentūras *CV/vakanču datu bāzes* pilnveide un popularizēšana; *CV/vakanču datubāze* pieejama iespējamīgi pilnīga aktuāla informācija par Latvijā nepieciešamajiem speciālistiem/vakancēm u.html;
- augsti kvalificēta darbaspēka piesaiste – atbalsts augstas kvalifikācijas speciālistu (ārvalstīs dzīvojošo zinātnieku un akadēmiskā personāla) piesaistei, t.sk., lai veicinātu augsti kvalificētu jauniešu atgriešanos ar ārvalstīs iegūtu izglītību, jāpārskata prasības un profesiju saraksts, kurās, strādājot Latvijā, valsts dzēs studiju kreditus u.c.;
- latviešu valodas apmācības – atbalsts latviešu valodas apmācībām pēc ierašanās Latvijā visiem Latvijas valsts piederīgā ģimenes locekļiem, izstrādāti latviešu valodas apguves materiāli, t.sk. elektroniskie mācību līdzekļi;
- sadarbības ar diasporu paplašināšana (biznesa saiknes veidošana un uzturēšana) – pasākumi diasporas pārstāvju informēšanai par aktualitātēm Latvijā un atbalsts uzņēmējiem, konsultācijas par iespējām uzsākt uzņēmējdarbību u.html.; apzināti Latvijas diasporas uzņēmēji un profesionāli pasaulei un veicināta to iesaiste Latvijas tautsaimniecības attīstībā; pieredzes stāstu par atgriešanos un sadarbību ar diasporu apzināšana un izplatīšana u.c.;
- atbalsts skolēniem, kas atgriežas/iekļaujas Latvijas izglītības sistēmā, kā arī šo skolēnu vecākiem – pastāvošā atbalsta mehānisms pilnveide un paplašināšana skolniekiem, kas atgriežas no ārzemēm, izglītības iestādēs skolēniem nodrošināti adaptācijas pasākumi;
- valsts pārvaldes un pašvaldību institūciju un valsts uzņēmumu atvērtības sekmēšana – sekmētas caurspīdīgas personāla atlases procedūras, t.sk. izvērtējot amatu pretendentiem izvirzīto prasību (piemēram, svešvalodu) pamatošību un atbilstību darba pienākumu veikšanai, kā arī ārvalstīs dzīvojošajiem nodrošinot iespējas piedalīties darba intervijās (valsts pārvaldes institūcijas), izmantojot web saziņas iespējas;
- personu loka paplašināšana, kuriem iespējams pretendēt uz repatrianta statusu, lai repatrianta statusu varētu saņemt arī personas, kas izbraukušas pēc 1990. gada 4. maija un ārvalstīs nodzīvojušas vismaz 10 gadus (Saeimā iesniegts likumprojekts *Repatriācijas likums*).

Plānā arī norādīts pasākumu īstenošanai nepieciešamais finansējums, tā avoti, sagaidāmie rezultatīvie rādītāji, pasākumu īstenošanas termiņi, kā arī atbildīgās un iesaistītās institūcijas.

Lai stiprinātu ārpus Latvijas dzīvojošo latviešu saikni ar Latviju un veicinātu ārpus Latvijas dzīvojošo latviešu līdzdalību Latvijas ekonomikas izaugsmes procesā, amatpersonu vizīšu u.c. pasākumu ietvaros regulāri notiek tikšanās ar diasporas pārstāvjiem. To ietvaros tiek pārrunāti aktuālkie jautājumi Latvijā, tostarp par nodarbinātības un uzņēmējdarbības iespējām, pieejamiem atbalsta instrumentiem utt. Veiksmīgs piemērs biznesa kontaktu veidošanai ir 2013. gadā Rīgā notikušais Pasaules Brīvo latviešu apvienības, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras un Ārlietu ministrijas organizētais pirms *Pasaules latviešu ekonomikas un inovāciju forums*. Forumā mērķis bija stimulēt latviešu izcelsmes uzņēmēju un profesionālu sadarbību ar Latviju, veicinot iesaistīšanos un investīcijas Latvijas ekonomikā. Plānots, ka līdzīgi forumi varētu notikt regulāri.

Regulāri tiek organizēti valsts atbalstīti pasākumi, tai skaitā nometnes, lai uzturētu saikni ar diasporas jauno paaudzi, stiprinātu jauniešu piederību Latvijai un radītu vēlmi sadarboties ar Latviju.

Valsts valodas aģentūra pastāvīgi izstrādā un pilnveido latviešu valodas mācību materiālus, t.sk. arī elektroniskos mācību līdzekļus, kas publiski pieejami aģentūras interneta vietnē www.valoda.lv. Tādējādi tiek

dota iespēja ikvienam interesentam apgūt latviešu valodu, gan uzturoties mītnes valstīs, gan arī atrodoties Latvijā. Sobrīd ir pieejami e-materiāli bērniem (burti, vārdi, spēles) un pieaugušajiem, zemākajam, A1 un A2 prasmju līmenim. Līdz 2014. gada beigām plānots izstrādāt e-materiālus arī augstākiem valodas prasmju līmeņiem.

Izglītības un zinātnes ministrija ir atzinusi, ka nepieciešams būtiski pilnveidot un paplašināt pastāvošo atbalsta mehānismu skolēniem, kas atgriežas/iekļaujas Latvijas izglītības sistēmā, kā arī padzīlināt Latvijas skolu pedagogu prasmes un zināšanas, lai viņi veiksmīgi strādātu ar bērniem, kas atgriežas Latvijā pēc ilgākas prombūtnes, un bērniem, kas ir citu valstu piederīgie. Izglītības kvalitātes valsts dienests 2014. gada pirmajā pusē aptaujāja vispārējās izglītības iestādes par šo iestāžu izglītojamajiem, kuri atgriezušies vai ieradušies Latvijā no mācībām citā valstī un to iekļaušanos Latvijas izglītības sistēmā. Līdz gada beigām tiks apkopota saņemtā informācija un sagatavoti ieteikumi apzināto problēmu risināšanai, tai skaitā priekšlikumi izmaiņām normatīvajos aktos.

Lai veicinātu ārvalstīs dzīvojošo tautiešu pieteikšanos darbam valsts pārvaldē, Valsts kanceleja un Ekonomikas ministrija ir vērsušās valsts pārvaldes

iestādēs, aicinot darba intervijas ar amatu pretendentiem nodrošināt arī attālināti, izmantojot, piemēram, Skype.

Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāns nepiedāvā risinājumus visām gadiem ielaistām problēmām Latvijas ekonomikā un sabiedrībā. Tā mērķis ir sniegt praktisku palīdzību emigrējušiem iedzīvotājiem un viņu ģimenēm, kuri vēlas un ir gatavi atgriezties Latvijā vai no savas mītnes zemes grib uzturēt ciešākas saites ar Latviju.

Lai turpmāk samazinātos ekonomisku faktoru motīvētā Latvijas iedzīvotāju emigrācija, jāsteno loti plāss pasākumu kopums. Politika Latvijas ekonomiskās un sociālās situācijas uzlabošanai ir ietverta virknē valsts attīstības plānošanas dokumentu – *Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2030, Nacionālajā attīstības plānā 2014.-2020. gadam u.c.*

Latvijas Universitātes pētnieku grupa 2014. gada sākumā uzsāka īstenot ESF projektu *Latvijas emigrantu kopienas: nacionālā identitāte, transnacionālās attiecības un diasporas politika*, kura ietvaros tiek veikta arī emigrantu aptauja jeb monitorings. Projekta mērķi ir emigrācijas stāvokļa sākotnējais novērtējums, nacionālās identitātes dimensiju padzīļināta izpēte emigrantu kopienā, atsevišķu rīcībpolītiku (ārzemju studiju kreditēšana, reemigrācijas veicināšanas politika, migrācijas uzskaitē) efektivitātes novērtējums, diasporas politikas, t. sk. reemigrācijas pasākumu, zinātniski-metodiskais atbalsts. Projekta noslēgumā (2015. gada augusts) tā rezultāti tiks atspoguļoti ziņojumā, ar kuru tiks iepazīstinātas atbildīgās institūcijas.

Valsts politiku bezdarba samazināšanas un bezdarbnieku atbalsta jomā īsteno **Nodarbinātības valsts aģentūra** (NVA). Darba tirgus ietejmēšanai izmanto aktīvos un preventīvos darba tirgus pasākumus, sekmējot pasākumu mērķgrupas konkurētspēju darba tirgū.

NVA īstenoto nodarbinātības pasākumu galvenā mērķauditorija ir NVA reģistrētie bezdarbnieki. Lai arī atsevišķiem pasākumiem ir arī cita mērķauditorija, kopumā darbība ir orientēta uz bezdarbnieku apkalpošanu.

Reģistrētā bezdarba rādītāju dinamika ir atbilstoša valsts ekonomiskās attīstības rādītājiem. Pēdējos gados NVA reģistrēto bezdarbnieku skaits un reģistrētā bezdarba līmenis stabili samazinās (skatīt 5.1. nodalū).

Kopējais finansējums aktīvās darba tirgus politikas pasākumiem iepriekšējos gados strauji palielinājās. 2008. gadā šiem pasākumiem tika izlietoti 15,7 milj. eiro, 2009. gadā – 45,5 milj. eiro, 2010. gadā – 91,1 milj. eiro. Sākot samazināties bezdarbnieku skaitam, tādas pašas tendences ir darba tirgus pasākumiem piešķirtajam finansējumam. 2011. gadā izlietotais finansējums bija 71,1 milj. eiro, 2012. gadā – 44,4 milj. eiro, 2013. gadā – 45,7 milj. eiro, no kuriem

lielāko daļu – vairāk nekā 4/5 daļas – veido Eiropas Sociālā fonda finansējums.

Ievērojot darba tirgus situāciju pēdējos gados, notiek pārvirze no pasākumiem ar sociālu ievirzi uz pasākumiem ar apmācību ievirzi. Lielākais finansējums piešķirts prasmju pilnveides pasākumiem, kur ietilpst profesionālā apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana, konkurētspējas paaugstināšanas pasākumi un karjeras konsultācijas. 2013. gadā šiem mērķiem izlietots 51% no aktīviem darba tirgus pasākumiem piešķirtā finansējuma.

Būtiska finansējuma daļa izlietota arī algotiem pagaidu sabiedriskiem darbiem un subsidētai nodarbinātībai, – šajā periodā attiecīgi 30% un 14%. Pārējais finansējums izlietots mūžizglītības veicināšanas pasākumiem, pasākumiem komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai un komersantu nodarbināto personu reģionālās mobilitātes veicināšanai.

Kopumā vairāk nekā puse no finansējuma tiek izlietota pasākumiem ar apmācību ievirzi – profesionālā apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana un neformālās izglītības ieguve, apmācība pie darba devēja, mūžizglītības pasākumi nodarbinātām personām.

Pašlaik NVA īsteno šādus **aktīvos nodarbinātības pasākumus:**

- profesionālā apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana, neformālās izglītības ieguve;
- pasākumi noteiktām personu grupām;
- pasākumi konkurētspējas paaugstināšanai;
- algoti pagaidu sabiedriskie darbi (2010. gadā un 2011. gadā šo pasākumu pilnībā aizvietoja pasākums *Darba praktizēšana ar stipendiju*);
- pasākumi komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai;
- kompleksie atbalsta pasākumi;
- komersantu nodarbināto personu reģionālās mobilitātes veicināšana;
- apmācība pie darba devēja (pasākums ir uz laiku apturēts, pilnveidojot tā īstenošanas nosacījumus).

Ekonomiskās izaugsmes gados pieprasījums pēc aktīviem nodarbinātības pasākumiem bija mazinājies, bet 2009. gadā sakarā ar būtisko bezdarba pieaugumotas ievērojamī pieauga. Arī nākamajos gados tas saglabājās augstā līmenī, lai gan ir sācis samazināties. Aktīvos nodarbinātības pasākumos kopumā iesaistīts 2009. gadā – 244,3 tūkst. personu, 2010. gadā – 299,2 tūkst., 2011. gadā – 249,6 tūkst., 2012. gadā – 206,1 tūkst., 2013. gadā – 197,9 tūkst., 2014. gada 1. ceturksnī – 53,6 tūkst. personu (viena persona var tikt iesaistīta vairākās aktivitātēs).

Pasākumos konkurētspējas paaugstināšanai tiek iesaistīta lielākā daļa bezdarbnieku, 2014. gada 1. ceturksnī viņu skaits bija 21 tūkstotis. Pārējie pasākumi šajā laika periodā īstenoti šādā apmērā: bezdarbnieku profesionālajā apmācībā, pārkvalifikācijā un kvalifikācijas paaugstināšanā iesaistīti (t.sk. pārejošās personas no iepriekšējā gada) 3,6 tūkst. bezdarbnieku, neformālajā izglītībā – 7,1 tūkst. bezdarbnieku un darba meklētāju, praktiskajā apmācībā prioritārajās nozarēs – 48 bezdarbnieki, pasākumos noteiktām personu grupām – 1,5 tūkst., algotajos pagaidu sabiedriskajos darbos iesaistīti 9 tūkst., pasākumos komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai – 256 bezdarbnieki, NVA inspektoru asistentu apmācībā un praksē – 99 bezdarbnieki, kompleksos atbalsta pasākumos – 5,8 tūkst. personu, komersantu nodarbināto personu reģionālās mobilitātes veicināšanā – 122 personas.

Apmācību pasākumu ietvaros bezdarbniekiem piedāvātās apmācību programmas tiek izvēlētas atbilstoši Apmācības komisijas priekšlikumiem vai pēc darba devēja rakstiska pieprasījuma.

Darba tirgus disproporciju mazināšanai profesiju griezumā darba tirgus pasākumi ir izmantojami ierobežotā apmērā. No īstenotajiem apmācību pasākumiem disproporciju mazināšanai darba tirgū tiešā veidā izmantojams pasākums *Profesionālā apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana*. Tā ietvaros bezdarbniekiem tiek dota iespēja apgūt jaunas profesionālās zināšanas, iegūstot vai pilnveidojot profesionālo kvalifikāciju. Šobrīd tiek piedāvāts apgūt tikai vidējās kvalifikācijas profesijām atbilstošas zināšanas.

Pārējie apmācību pasākumi uztverami kā atbalsts papildu zināšanu iegūšanai konkurētspējas paaugstināšanai darba tirgū. Neformālās izglītības programmu mērķauditorija ir gan bezdarbnieki, gan darba meklētāji. Savukārt mūžizglītības pasākumu nodarbinātām personām mērķauditorija ir nodarbinātie iedzīvotāji vecumā virs 45 gadiem (pie noteiktiem nosacījumiem vecumā no 25 gadiem līdz 44 gadiem), izņemot valsts civildienestā nodarbinātos. To ietvaros notiek esošās kvalifikācijas zināšanu papildināšana, piedāvājot iespēju papildināt profesionālās zināšanas ar nepieciešamām sociālām un profesionālām pamatprasmēm, piemēram, apgūstot datorlietošanu, svešvalodas vai iegūstot noteiktas kategorijas autovadītāja tiesības. Tā kā apmācību pie darba devēja īstenošanā atklājās riski ar negatīvu ietekmi uz darba tirgu, pasākums ir uz laiku apturēts tā nosacījumu pilnveidei.

NVA īsteno preventīvos bezdarba samazināšanas pasākumus:

- karjeras konsultācijas;
- apmācību programmas pieaugušo iesaistei mūžizglītībā.

Karjeras konsultācijas apkalpoto klientu skaita ziņā ir nozīmīgākais preventīvais bezdarba samazināšanas pasākums. Karjeras konsultāciju pakalpojumi 2009. gadā sniegti 55,1 tūkst. personu, 2010. gadā – 78,4 tūkst., 2011. gadā – 47,7 tūkst., 2012. gadā – 67,1 tūkst., 2013. gadā – 44,1 tūkst., no tiem 38,4 tūkst. bezdarbnieku un darba meklētāju, 2014. gada 1. ceturksnī – 11,4 tūkst., no tiem 9,3 tūkst. bezdarbnieku un darba meklētāju.

Pasākums ar apmācību ievirzi *Apmācību programmas pieaugušo iesaistei mūžizglītībā* tika uzsākts 2010. gadā. Mērķgrupa ir nodarbinātās un pašnodarbinātās personas (izņemot valsts civildienestā nodarbinātos), kuras sasniegūšas 45 gadu vecumu un nav sasniegūšas valsts vecuma pensijas piešķiršanai nepieciešamo vecumu (pie noteiktiem nosacījumiem arī vecumā no 25 gadiem līdz 44 gadiem). 2010. gadā mācības uzsāka 5155 nodarbinātās personas, 2011. gadā – 15638 personas (t.sk. 4715 pārejošie no 2010. gada), 2012. gadā – 7187 personas (t.sk. 4727 pārejošie no 2011. gada), 2013. gadā – 7698 personas (t.sk. 1322 pārejošie no 2012. gada) un 2014. gada 1. ceturksnī – 6240 (t.sk. 5405 pārejošās personas no 2013. gada).

Ievērojot darba tirgus situācijas izmaiņas, 2013. gadā uzsākti vairāki jauni aktīvās darba tirgus politikas pasākumi.

2013. gada pirmajā pusē ir uzsākta pasākuma *Komersantu nodarbināto personu reģionālās mobilitātes veicināšana* īstenošana. Pasākums darba uzsākšanas sākotnējā periodā atbalsta tos bezdarbniekus, kuri atrod darbu citā pilsētā/novadā, finansiāli sedzot transporta un dzīvokļa īres izdevumus pirmos četrus mēnešus pēc darba tiesisko attiecību uzsākšanas.

2013. gada vasarā uzsākts pilotprojekts *Bezdarbnieku praktiskā apmācība prioritārajās nozarēs*, kura ietvaros notiek praktiskās apmācības pie darba devēja. Tās tiek veiktas četrās nozarēs, kuras noteiktas kopīgi ar uzņēmējiem – apstrādes rūpniecībā, transportā un logistikā, tūrismā un informācijas, kā arī komunikācijas tehnoloģijās. Darba devējiem šī pilotprojekta ietvaros ir iespēja apmācīt un nodarbināt sava uzņēmuma specifiskai un prasībām atbilstošus darbiniekus. Kopumā 2013. gadā praktiskās apmācības projektā iesaistīti 116 bezdarbnieki.

Izveidota bezdarbnieku profilēšanas sistēma darbam ar bezdarbniekiem, lai katram bezdarbniekam tiktū sniegti tieši viņam atbilstoši pakalpojumi.

Līdztekus jau esošajiem, uz jauniešiem vērstajiem pasākumiem: *Darba vieta jaunietim* un *Atbalsts jauniešu brīvprātīgajam darbam* 2013. gada pirmajā pusē uzsākta jauns pasākums *Darbības jauniešiem*; visi augstākminētie pasākumi tiek īstenoti kompleksos atbalsta pasākumu ietvaros. Jaunā pasākuma mērķis ir veicināt jauniešu bezdarbnieku vecumā no 15 līdz 24 gadiem, kuri nav ieguvuši profesionālo izglītību vai nav bijuši iepriekš nodarbināti, izvēles izdarišanu par turpmāko izglītības jomu, kurā uzsākt darba dzīvi. Pasākuma ietvaros jaunietim tiek dota iespēja izmēģināt trīs profesionālās izglītības programmas, katrā no programmām darbojoties trīs nedēļas, lai iepazītos ar to specifiku.

2013. gadā turpināta darba tirgus pasākumu fokusēšana uz noteiktām mērķgrupām.

Sakarā ar iespējām pasākumā *Apmācību programmas pieaugušo iesaistei mūžizglītībā* iesaistīt diezgan ierobežotu daļībnieku skaitu, pasākuma iesaistes kritēriji tilka sašaurināti, lai atbalstītu bezdarba riskam visvairāk pakļautās personas, tādēļ paaugstināts vecums līdz 45 gadiem, no kura var pieteikties pasākumam. Pie noteikiem nosacījumiem var pieteikties arī personas vecumā no 25 gadiem līdz 44 gadiem.

2014. gadā pēc piecu gadu pārtraukuma atjaunots skolēnu vasaras nodarbinātības pasākums. Izmantojot valsts atbalstu, skolēni vecumā no 15 līdz 20 gadiem, kuri mācās vispārējās, speciālās vai profesionālās izglītības iestādēs, varēs vasaras brīvlaikā strādāt. Pasākuma ietvaros paredzēts no valsts līdzekļiem segt skolēna darba algu 50% apmērā no valstī noteiktās minimālās mēneša darba algas.

Turpmākajos gados īpaša uzmanība tiks pievērsta jauniešu bezdarba problemātikai, Latvijai aktīvi iesaistoties EK iniciatīvas *Jauniešu garantija* īstenošanā. Pasākumi jauniešu garantijas īstenošanai Latvijā tiek īstenoti laika posmā no 2014. gada līdz 2018. gadam. Kopējais finansējums jauniešu garantijas pasākumu īstenošanai ir 66,7 milj. eiro.

Jau kopš 2014. gada sākuma jaunieši 15-24 gadu vecumā, kuri nemācās vai nestrādā, var saņemt nepieciešamo atbalstu nodarbinātības, apmācību vai izglītības pasākumu veidā. Atsevišķus pasākumus piedāvā jauniešiem vecumā 13-15 gadi un 25-29 gadi. Noteikts, ka mērķgrupas jaunietis garantijas ietvaros ne vēlāk kā pēc četriem mēnešiem kopš mācību pārtraukšanas vai bezdarbnieka statusa iegūšanas varēs saņemt atbalstu iesaistei darba tirgū.

Sociālais dialogs ir nozīmīgs elements nodarbinātības politikas ieviešanā. Latvijas Darba devēju konfederācija un Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība ir iesaistīta sociālā dialoga uzlabošanā kā valsts, tā reģionālā un sektoru līmenī. Nodarbinātības partnerībā iekļaujas arī citi partneri, tostarp Latvijas pašvaldības un Latvijas Pašvaldību savienība.

Būtisks darba attiecību aspeks ir **drošība darbā**, veicinot apstākļus drošai un veselībai nekaitīgai darba videi.

Lai nodrošinātu letālo nelaimes gadījumu darbā skaita pakāpenisku samazināšanos, veicinot drošu un veselībai nekaitīgu darba vidi uzņēmumos, darba mūža pagarināšanos un visas sabiedrības labklājības līmeņa paaugstināšanos, MK 2011. gada 20. aprīlī akceptēja *Darba aizsardzības jomas attīstības plānu 2011.-2013. gadam*. Tajā izvirzīti vairāki mērķi – darba aizsardzības politikas plānošanas pilnveidošana, valsts kontroles un uzraudzības mehānisma kapacitātes un efektivitātes paaugstināšana, „preventīvās kultūras” iedzīvināšana sabiedrībā un uzņēmumos, ekonomisko stimulu un valsts atbalsta nodrošināšana darba devējiem.

2012. gada nogalē MK akceptēti grozījumi vairākos darba aizsardzības jomas normatīvajos dokumentos, lai samazinātu administratīvo slogu darba aizsardzībā. Saskaņā ar tiem no 2013. gada 1. jūlija tika samazināts darba aizsardzības speciālistu apmācībām nepieciešamais laiks, un pamatlīmeņa apmācību minimālais apjoms ir 60 stundas. No 2013. gada 1. janvāra tika atvieglotas prasības bīstamo nozaru uzņēmumu, kuros ir nodarbināti 6-10 nodarbinātie, darba aizsardzības speciālistiem.

Administratīvā slogu samazināšana turpinās arī 2013. gadā. MK gada nogalē akceptētas izmaiņas darbavietā notikušo nelaimes gadījumu izmeklēšanas kārtībā, atvieglojot to veikšanu darba devējiem un Valsts darba inspekcijai.

2014. gadā pilnveidotas prasības darbam augstumā un darba aprīkojumam nodarbinātajiem, kas veiks darbu augstumā, uzlabosies darba apstākļi un būs nodrošināta lielāka drošība, tādējādi samazinot arī nelaimes gadījumu iespējamību. Jaunās prasības stāsies spēkā 2014. gada 1. septembrī.

Latvijā atsevišķas nozarēs ir relatīvi augsts **nedeklarētās nodarbinātības** līmenis, vairojot negodīgu konkurenci un mazinot darbinieku sociālo drošību.

Valdība ir izstrādājusi un apstiprinājusi rīcības virzienus gan neregistrētās nodarbinātības mazināšanai, gan ēnu ekonomikas apkarošanai un godīgas konkurences nodrošināšanai 2010.-2013. gadam. Neregistrētās nodarbinātības samazināšanas pasākumi tiek īstenoti tādos galvenajos virzienos kā neregistrētās nodarbinātības kontroles mehānisma efektivizēšana, negodīgas konkurences mazināšana, sodu politikas pārskatīšana attiecībā uz neregistrēto nodarbinātību, sabiedrības informēšana un izglītošana par neregistrētās nodarbinātības negatīvajām sekām.

Ēnu ekonomikas apjoma samazināšanas un godīgas konkurences nodrošināšanas jomā galvenie darbības virzieni ir nodokļu politika, administratīvā sloga mazināšana, atbalsts godīgajiem uzņēmējiem un pārejas

uz legālo ekonomiku veicināšana, kontrolējošo iestāžu kapacitātes celšana, normatīvo aktu izstrāde, sodu politika, darbs ar sabiedrību, ēnu ekonomikas apjoma samazināšana riska nozarēs.

Darba tirgus attīstības kontekstā svarīga loma ir izglītības sistēmai, īpaši akcentējot **mūžizglītības** nozīmi. Mūžizglītības principa ieviešana ir akcentēta arī Latvijas nacionālajā reformu programmā *ES 2020 stratēģijas* īstenošanai.

Latvija ir apņēmusies veicināt iedzīvotāju zināšanu, prasmju un kompetences nepārtrauktu pilnveidošanu un attīstību, nodrošinot mūžizglītības pieejamību, lai 2020. gadā 15% no iedzīvotājiem (25-64 gadu vecumā) būtu nepārtraukti iesaistīti mācīšanās procesā.

Mūžizglītības principa ieviešana tiek īstenota vairākos virzienos:

- nacionālās kvalifikāciju ietvarstruktūras izstrāde un tās līmeņu pielīdzināšana Eiropas kvalifikāciju struktūrai;
- ārpus formālās izglītības sistēmas apgūto zināšanu, prasmju un profesionālās kompetences novērtēšanas nodrošināšana;
- otrs iespējas izglītības piedāvājums kā kompensējošs mehānisms izglītību priekšlaicīgi pametušo skaita samazināšanai;
- atbalsts darbinieku kvalifikācijas pilnveidošanai atbilstoši darba devēju prasībām, kas nepieciešams nodarbināto apmācībām nozaru ietvaros;
- apmācības programmu īstenošana pieaugušo nodarbināto personu iesaistei mūžizglītībā.

6. EKONOMISKĀ POLITIKA UN STRUKTŪRPOLITIKAS PRIORITĀTES

6.1. Eiropa 2020 stratēģija un Latvijas nacionālā reformu programma

6.1.1. „Eiropa 2020” stratēģija un tās virzība

2010. gada 3. martā EK publicēja komunikāciju *Eiropa 2020: stratēģija gudrai, ilgtspējigai un iekļaujošai izaugsmei*, kurā tika izklāstīts EK redzējums par „Eiropa 2020” stratēģiju.

2010. gada 17. jūnija Eiropadome formāli apstiprināja „Eiropa 2020” stratēģiju un tās galvenos elementus: ES līmena kvantitatīvos mērķus 2020. gadam, *Integretās vadlīnijas* (tieki izstrādātas saskaņā ar *Līguma par ES darbību* 121. un 148. pantu, satur galvenos ekonomiskās un nodarbinātības politikas virzienus, kā arī kalpo par pamatu ES dalībvalstu nacionālo reformu programmu izstrādei) un vienojās, ka ES dalībvalstīm sadarbībā ar EK ir jāizstrādā nacionālās reformu programmas un jāiesniedz tās EK līdz 2011. gada aprīļa beigām vienlaicīgi ar *Stabilitātes* vai *Konvergēnces programmām* (tieki izstrādātas un īstenotas *Stabilitātes un izaugsmes pakta* prasību izpildei).

„Eiropa 2020” stratēģijas īstenošanas uzraudzība sastāv no diviem pīlāriem (skatīt 6.1. attēlu) – makroekonomiskās un tematiskās uzraudzības (tieki vērtētas ES dalībvalstu nacionālās reformu programmas „Eiropa 2020” stratēģijas īstenošanai un to atbilstība *Integretajām vadlīnijām*), kā arī fiskālās uzraudzības (tieki vērtētas ES dalībvalstu *Stabilitātes* vai *Konvergēnces programmas* un to atbilstība *Stabilitātes un izaugsmes paktam*).

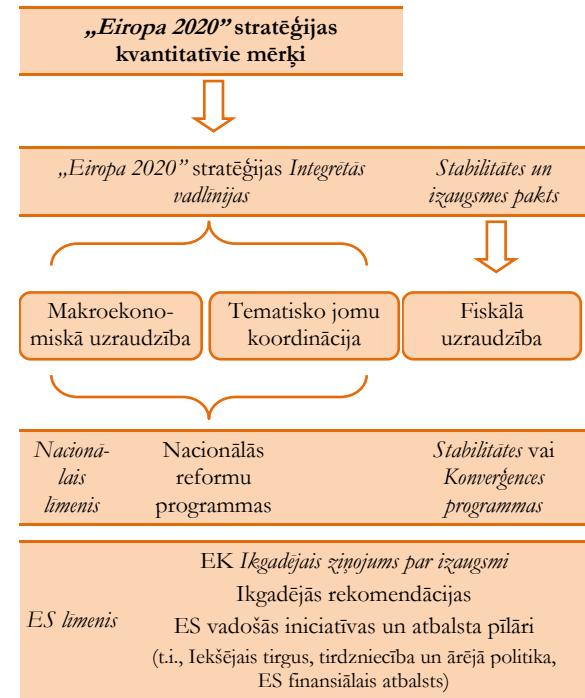
Eiropas semestrīs kopš 2011. gada 1. janvāra notiek katru gadu ar mērķi izvērtēt ekonomisko situāciju ES kopumā un ES dalībvalstīs, kā arī piedāvāt rekomendācijas ES dalībvalstīm to ekonomiskās politikas īstenošanai un stiprināšanai.

„Eiropa 2020” stratēģija un ES dalībvalstu nacionālās reformu programmas un *Stabilitātes* vai *Konvergēnces programmas* ir galvenais elements ES dalībvalstu ekonomiskās politikas koordinācijā un uzraudzībā ES līmenī Eiropas semestra ietvaros (skatīt 6.2. attēlu). ES līmenī tiek veikta abu

programmu daudzpusējā uzraudzība (*multilateral surveillance*), balstoties uz kuru EK ir tiesības izteikt brīdinājumu (*policy warning*), ja kādas ES dalībvalsts ekonomiskā politika neatbilst ES *Integretajām vadlīnijām* un ES līmenī nospraustajiem mērķiem. Nacionālajām reformu programmām ir arī saikne ar ES budžetu, jo daļa no to pasākumiem tiek līdzfinansēta no ES budžeta.

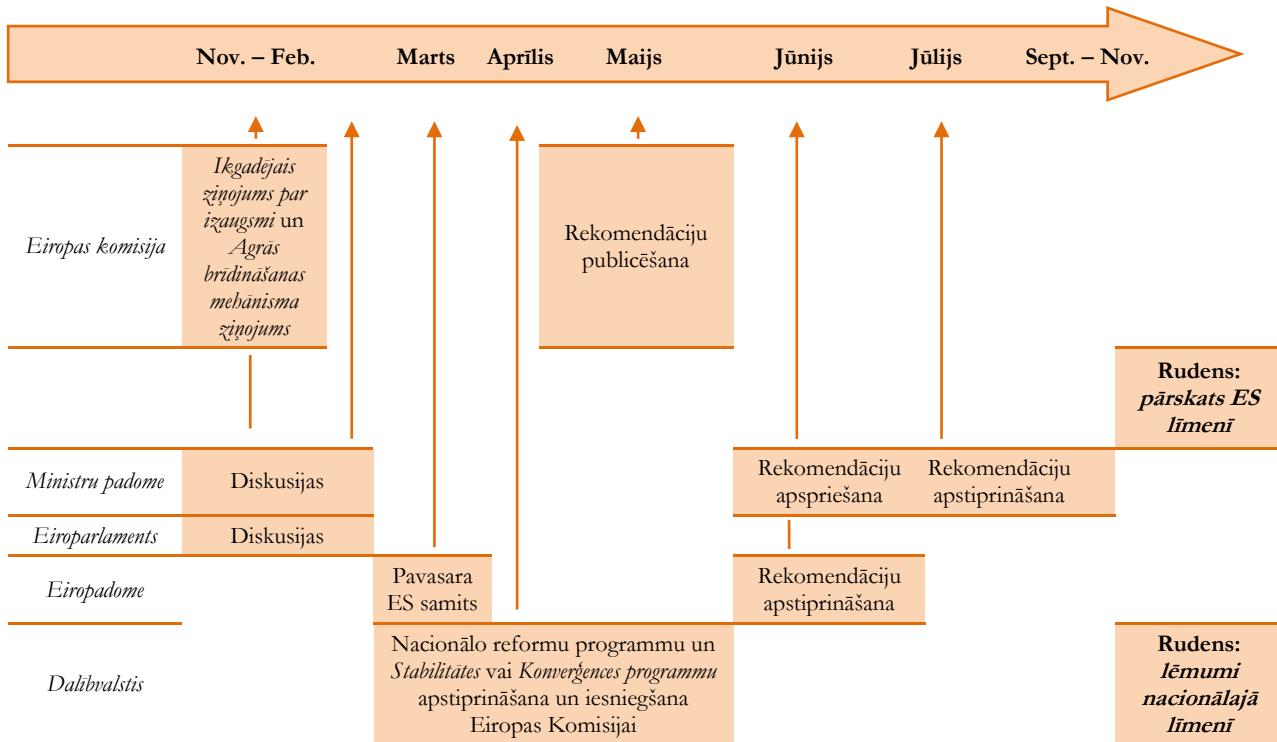
6.1. attēls

ES dalībvalstu nacionālo reformu programmu un *Stabilitātes* vai *Konvergēnces programmu* uzraudzības mehānisms

6.2. attēls

Eiropas semestris un ES dalībvalstu nacionālo programmu pārraudzība

6.1. ielikums

2014. gada Ikgadējais zīnojums par izaugsmi

EK publicēja 2014. gada Ikgadējo zīnojumu par izaugsmi 2013. gada 13. novembrī vienlaicīgi ar citiem svarīgiem dokumentiem, proti, *Zīnojumu par ES vienotā tirgus integrāciju* (*Single Market Integration Report*), *Agrās brīdināšanas mehānisma zīnojumu* (*Alert Mechanism Report*), kā arī *Vienotu nodarbinātības zīnojumu* (*Joint Employment Report*). Jāatzīmē, ka 2014. gada Ikgadējais izaugsmes zīnojums atšķiras no iepriekšējo gadu zīnojumiem ar EK vērtējumu par ES dalībvalstūm adresēto ES Padomes rekomendāciju izpildi, kā arī Vienotajam nodarbinātības zīnojumam ir pievienota galveno nodarbinātības un sociālo rādītāju tabula.

EK uzskata, ka ir būtiski saglabāt pēdējos gados Ikgadējos izaugsmes zīnojumos noteikto rīcīpolitikas kursu. Saglabājot tās pašas vidējā termiņa prioritātes kā pagājušajā gadā, EK ierosināja pielāgot to īstenošanu mainīgajiem ekonomiskajiem un sociālajiem apstākļiem. ES un ES dalībvalstīm būtu jāturpina un atsevišķos gadījumos pastiprināti jācenšas panākt progresu šādās piecas prioritārās jomās:

- izaugsmei draudzīgas fiskālās konsolidācijas īstenošanā;
- normālās kreditēšanas atjaunošanā ekonomikā;
- izaugsmes un konkurētspējas veicināšanā;
- bezdarba un krīzes sociālo seku novēršanā;
- valsts pārvaldes modernizācijā.

EK *Ikgadējais zīnojums par izaugsmi* (*Annual Growth Survey*) ir svarīgs elements Eiropas semestra procesā, jo ar tā publicēšanu tiek uzsāktas diskusijas dažādos ES Padomes formātos Eiropas semestra sākumā (skatīt 6.1. ielikumu). Šo diskusiju rezultātā ES dalībvalstis vienojās par galvenajām ekonomiskās politikas prioritātēm, kuras tām jāņem vērā, atjaunojot nacionālās reformu programmas, *Stabilitātes* vai *Konvergences* programmas.

2011. gada 13. decembrī spēkā stājās jauni ekonomiskās un fiskālās politikas uzraudzības noteikumi (tā saucamā „sešpaka”), kas sastāv no piecām regulām un vienas direktīvas. Ar šo jaunu

noteikumu pieņemšanu ES līdzās pārmērīgā budžeta deficitā procedūrai (*excessive deficit procedure*) tika izveidota arī makroekonomiskās nesabalansētības procedūra (*macroeconomic imbalances procedure*), kurās mērķis ir laicīgi identificēt (ar agrās brīdināšanas mehānisma (*alert mechanism*) izveidotā rādītāju saraksta (*scoreboard*) palīdzību) un koriģēt makroekonomiskās nesabalansētības (piemēram, augstu tekošā konta deficitu u.c.) – skatīt 6.2. ielikumu. Tā kā ES dalībvalstu nacionālās reformu programmas ir vērstas uz galveno strukturālo reformu īstenošanu, tās palīdz jau laicīgi novērst pārmērīgo budžeta deficitu un makroekonomisko nesabalansētību.

6.2. ielikums

Agrās brīdināšanas mehānisms (alert mechanism) un rādītāju saraksts (scoreboard)

EK katru gadu publicē *Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojumu*, kurā tiek analizēta ES dalībvalstu situācija pēc noteiktiem rādītājiem un to sliekšņiem:

- trīs gadu tekošā konta bilances slīdošais vidējais % no IKP ar slieksni +6% no IKP un -4% no IKP;
- neto starptautiskās investīcijas % no IKP ar slieksni -35% no IKP;
- piecu gadu procentuālās izmaiņas valsts eksporta tirgus daļā pasaule ar slieksni -6%;
- trīs gadu procentuālās izmaiņas vienas vienības darbaspēka izmaksās ar slieksni +9% eirozonas valstīm un +12% ne-eirozonas valstīm;
- trīs gadu procentuālās izmaiņas reālajā efektīvajā valūtas kursā pret citām 35 industrializētām valstīm, kas ir koriģēts pēc patēriņa cenu indeksa ar slieksni -/+5% eirozonas valstīm un -/+11% ne-eirozonas valstīm;
- privātā sektora parāds ar slieksni 160% no IKP;
- privātajam sektoram izsniegtie kredīti ar slieksni 15% no IKP;
- ikgadējās izmaiņas mājokļu cenās pret Eiropatā patēriņa deflatoru ar slieksni 6%;
- valdības parāds ar slieksni 60% no IKP;
- trīs gadu bezdarba līmena slīdošais vidējais ar slieksni 10%;
- ikgadējās izmaiņas kopējās finanšu sektora saistībās ar slieksni 16,5 procenti.

Ja kādas ES dalībvalsts situācija kādā no rādītājiem pārsniedz noteikto slieksni, EK veic padziļināto analīzi, publicējot par to *Padziļināta pārkata ziņojumu (In-depth review)*.

2014. gada *Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojumā* EK ir identificējusi kopumā 16 ES dalībvalstis, kurām nepieciešams veikt padziļināto analīzi:

- Spānijai un Slovēnijai jāpārbauda, vai nesabalansētās joprojām ir pārmērīgas;
- Francijas, Itālijas un Ungārijas gadījumā ir jāpārbauda, vai īstenotie pasākumi ietekmē nesabalansētā mazināšanu;
- Belģijas, Bulgārijas, Dānijas, Malta, Niderlandes, Somijas, Zviedrijas un Apvienotās Karalistes gadījumā jāpārbauda, vai nesabalansētās pastāv, tās palielinās vai samazinās;
- Vācijai tika konstatēts pārmērīgs tekošā konta pārpakums, kas pārsniedz rādītāju sarakstā (*scoreboard*) noteikto slieksni;
- Luksemburgas gadījumā EK konstatēja pārmērīgu tekošā konta pārpakumu un atkarību no viena sektora;
- Horvātijas gadījumā tika konstatēta recessija, vājs ārējais sektors un augsts parāda līmenis.

Nevienai no Baltijas valstīm netika konstatēta pārmērīga makroekonomiskā nesabalansētība, neskatoties uz to, ka divi rādītāji pārsniedz rādītāju sarakstā (*scoreboard*) noteikto slieksni, un tā ir neto starptautisko investīciju bilance, kā arī trīs gadu vidējais bezdarba līmenis. EK, izvērtējot Baltijas valstu sniegumu un izmaiņas pārmērīgu makroekonomisko nesabalansētā raksturojošajos rādītājos (*scoreboard*), secināja, ka neto starptautisko investīciju bilance strauji samazinās un lielāku daļu veido parādu neveidojošās ārvalstu tiesīšas investīcijas. Savukārt attiecībā uz trīs gadu vidējo bezdarba līmeni EK atzīst, ka, neskatoties uz to, ka tas joprojām ir samērā augsts, bezdarba līmenis gadu griezumā strauji samazinās.

6.3. ielikums

EK Pazīpojums par „Eiropa 2020” stratēģijas gudrai, ilgtspējīgai un iekļaujošai izaugsmei novērtējumu

EK 2014. gada 5. martā publicētais EK Pazīpojums ietver izvērtējumu par:

- stāvokli Eiropā 2010.-2014. gadā, krīzes ietekmi, ilgtermiņa tendencēm, kas ietekmē izaugsmi, progresu attiecībā uz „Eiropa 2020” stratēģijas mērķu sasniegšanu;
- „Eiropa 2020” stratēģijas sekmēm, mērķu nozīmi, vadošo iniciatīvu un saistīto ES līmeņa mehānismu nozīmi, Eiropas semestra lomu.

EK Pazīpojumā tiek secināts, ka vairāku desmitgāžu laikā ES ir bijusi sinonīms dzīlākai ekonomikas integrācijai, kā rezultātā ir pieaugusi preču, pakalpojumu, darbaspēka un finanšu plūsma visā ES. Tas ir sekmējis ienākumu un dzīves līmeņa konvergēnci valstu starpā. Taču makroekonomisko nesabalansētā uzskrāšanās pirmskrīzes periodā un krīzes ietekmes rezultātā dažviet Eiropā konvergences process ir palēninājies un pat pagriezies pretējā virzienā.

Šajā pazīpojumā izklāstīta analīze liecina, ka pieredze „Eiropa 2020” stratēģijas mērķu un vadošo iniciatīvu īstenošanā ir bijusi dažāda. ES ir celā uz to, lai sasniegtu „Eiropa 2020” stratēģijas mērķus izglītības, klimata un enerģētikas jomās, bet atpaliek no nodarbinātības, pētniecības un attīstības (R&D) un nabadzības samazināšanas mērķu sasniegšanas. Tomēr ES līmenī noteikto mērķu integrēšana valstu līmenī arī ir palīdzējusi uzsvērt vairākas tendences – pieaugošu atšķirību starp dalībvalstīm un arvien lielāku atšķirību starp reģioniem dalībvalstu iekšienē un dalībvalstu starpā. Krīze ir uzsvērusi arī pieaugošo nevienlīdzību labklājības un ienākumu sadalē. Šim problēmām ir jāpievēršas, pārskatot un vēlāk koriģējot „Eiropa 2020” stratēģiju.

ES ekonomikas pārvaldība, ko ik gadu īsteno ar Eiropas semestra palīdzību, pēdējo gadu laikā tika ievērojami pastiprināta, un tā ir potenciāli ietekmīgs instruments pēckrīzes laikposma prioritāšu īstenošanai, kas būs nepieciešams, lai izpildītu „Eiropa 2020” stratēģijas mērķus.

Jāatzīmē, ka 2015. gadā plānots veikt „Eiropa 2020” stratēģijas viļusposma pārskatu, lai novērtētu tās īstenošanas progresu 2010.-2014. gadā un noteiktu jaunas prioritātes 2015.-2020. gadam ar mērķi veicināt „Eiropa 2020” stratēģijas mērķu

sasniegšanu. Šim nolūkam 2014. gada 5. martā EK publicēja *Pazīpojumu „Eiropa 2020” stratēģijas gudrai, ilgtspējīgai un iekļaujošai izaugsmei novērtējums* ar mērķi novērtēt šī brīža situāciju attiecībā uz „Eiropa 2020” stratēģijas īstenošanas gaitu (skat. 6.3. ielikumu).

2014. gada 5. maijā EK ir uzsākusi arī sabiedrisku apspiešanu par šo paziņojumu, lai līdz 2014. gada 31. oktobrim apkopotu visu ieinteresēto pušu viedokļus ar mērķi prezentēt „*Eiropa 2020*” stratēģijas *vidusposma izvērtējumu* 2015. gada sākumā.

6.1.2. Latvijas nacionālā reformu programma „*Eiropa 2020*” stratēģijas īstenošanai

*Latvijas nacionālā reformu programma „*Eiropa 2020*” stratēģijas īstenošanai* (Latvijas NRP) tika apstiprināta 2011. gada 26. aprīlī MK vienlaicīgi ar *Latvijas Konvergences programmu 2011.-2014. gadam*. Abas minētās programmas tika iesniegtas EK 2011. gada 29. aprīlī.

Latvijas NRP ir aprakstīts vidēja termiņa makroekonomiskais scenārijs, atspoguļoti galvenie Latvijas tautsaimniecības makro-strukturālie izaicinājumi (šķēršļi) un galvenie pasākumi to novēršanai, kā arī Latvijas kvantitatīvie mērķi 2020. gadam „*Eiropa 2020*” stratēģijas kontekstā un galvenie pasākumi to sasniegšanai.

Latvijas mērķis ir veicināt izaugsmi un nodarbinātību, nodrošinot vidējā termiņā IKP pieauguma tempus 4-5% apmērā un augstu nodarbinātības līmeni 73% apmērā līdz 2020. gadam.

Latvijas NRP ir atspoguļoti Latvijas kvantitatīvie mērķi 2020. gadam „*Eiropa 2020*” stratēģijas kontekstā (Latvijas kvantitatīvie mērķi). Tie ir noteikti, ņemot vērā Latvijas tautsaimniecības attīstības scenāriju vidēja termiņa periodam, kā arī Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas *Latvija 2030* mērķus, un atspoguļoti arī Latvijas *Nacionālajā attīstības plānā 2014.-2020. gadam* (NAP2020), ko apstiprināja Saeima 2012. gada 20. decembrī.

Saskaņā ar Latvijas kvantitatīvajiem mērķiem ir paredzēts līdz 2020. gadam sasniegt nodarbinātības līmeni 73% apmērā iedzīvotāju grupai vecumā 20-64 gadi, palielināt ieguldījumus pētniecībā un attīstībā (R&D) līdz 1,5% no IKP, palielināt augstākās izglītības ieguvušo personu īpatsvaru līdz 34-36%, samazināt skolu nepabeigušo jauniešu īpatsvaru līdz 10%, samazināt nabadzības riskam pakļauto personu īpatsvaru līdz 21%, palielināt atjaunojamās energijas īpatsvaru bruto energijas patēriņā līdz 40% u.c.

Atbilstoši Eiropas semestra virzības procesam 2014. gada 29. aprīlī MK apstiprināja trešo *Progresa ziņojumu par Latvijas NRP īstenošanu* un *Latvijas Stabilitātes programmu 2014.-2017. gadam*. Abi dokumenti tika iesniegti EK.

Progresa ziņojumā par Latvijas NRP īstenošanu ir atjaunots Latvijas NRP aprakstītais vidēja termiņa makroekonomiskais scenārijs, izvērtēts Latvijas progress 2013.gada ES Padomes rekomendāciju

izpildē, dots detalizētāks Latvijas NRP politikas virzienu apraksts, t.sk. progress Latvijas kvantitatīvo mērķu „*Eiropa 2020*” stratēģijas kontekstā sasniegšanā, kā arī atspoguļota informācija par ES fondu izmantošanu.

Novērtējot ES dalībvalstu iesniegtās atjaunotās Nacionālās reformu programmas, Stabilitātes vai Konvergences programmas, kā arī progresu to īstenošanā, 2014. gada 2. jūnijā EK prezentēja priekšlikumu **ES Padomes rekomendācijām ES dalībvalstīm**, tostarp arī Latvijai. EK rekomendē Latvijai 2014.-2015. gadā:

- saglabāt fiskālās politikas stabilitāti 2014. gadā un pastiprināt valsts budžeta stratēģiju no 2015. gada, ņemot vērā, ka novirzes no valsts vidējā termiņa budžeta mērķiem ir atļautas tikai saistībā ar pensiju reformas ietekmi. Arī turpmāk censies mazināt nodokļu slogu zemo ienākumu saņēmējiem, novirzot to uz izaugsmei nekaītīgiem īpašuma un vides nodokļiem, kā arī uzlabojot nodokļu maksāšanu un iekasēšanu;
- veicināt augstākās izglītības reformu īstenošanu, it īpaši izveidojot neatkarīgu akreditācijas iestādi un finansēšanas modeli, kas veicina kvalitāti. Nodrošināt karjeras atbalstu visos izglītības līmeņos, uzlabot profesionālās izglītības un apmācības kvalitāti, t.sk. stiprinot praksi, kā arī panākt progresu jauniešu nodarbināšanā, ieskaitot tos nereģistrētos jauniešus, kuri nekur nemācās un nestrādā. Veicināt integrētas un visaptverošas pētniecības sistēmas izveidi, koncentrējot finansēšanu starptautiski konkurētspējīgajos pētniecības institūtos;
- turpināt reformēt sociālās palīdzības sistēmu un to finansēšanu ar mērķi nodrošināt labāku sociālo pakalpojumu pārkājumu, pabalstu adekvātumu, sociālo pabalstu saņēmēju aktivizēšanu un sociālo pakalpojumu koncentrāciju. Palielināt aktīvo darba tirgus politikas pasākumu pārkājumu. Uzlabot veselības aprūpes sistēmas izmaksu efektivitāti, kvalitāti un pieejamību;
- paātrināt gāzes un elektrības starpsavienojumu attīstību ar ES kāmiņvalstīm ar mērķi diversificēt energijas avotus un veicināt konkurenci ar uzlabotu Baltijas valstu energijas tirgu integrāciju. Turpināt veicināt energoefektivitāti transportā, mājokļos un apkures sistēmās;
- pabeigt tieslietu reformas, t.sk. maksātnespējas, šķīrētiesu un mediācijas ietvara reformas ar mērķi nodrošināt uzņēmējiem un patēriņājiem draudzīgu vidi. Veicināt valsts pārvaldes reformas, t.sk. īstenojot valstij piederošo uzņēmumu pārvaldību, kā arī palielinot institucionālo un finansiālo Konkurences padomes neatkarību.

ES Padomes rekomendācijas Latvijai ir būtisks elements nacionālo prioritāšu noteikšanā, nepieciešamo reformu un politikas pasākumu formulēšanā, kā arī *Latvijas nacionālās reformu programmas* un *Latvijas Stabilitātes programmas* veiksmīgā īstenošanā. Nemot vērā atsevišķu rekomendāciju (piemēram, attiecībā uz reformām izglītībā, nabadzības mazināšanā, veselības aprūpē, enerģētikā un tiesu sistēmas sakārtošanā) mērogus, ietekmi, ieviešanas izmaksas un nepieciešamību apspriest tās ar sociālo

partneru, nevalstisko organizāciju un sabiedrības pārstāvjiem, tās, visticamāk, nebūs iespējams ieviest viena gada laikā.

Ekonomikas ministrija turpinās Latvijas NRP un ES Padomes rekomendāciju izpildei vērstu pasākumu īstenošanas uzraudzību, un informācija par pasākumu īstenošanas progresu tiks iekļauta 2015. gada *Progresa ziņojumā par Latvijas nacionālās reformu programmas „Eiropa 2020” stratēģijas kontekstā īstenošanu*.

6.2. Latvijas iekļaušanās ES ekonomiskajā un struktūrpolitikā

6.2.1. Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izmantošana

6.3. attēls

Latvijai kā ES dalībvalstij ir pieejams ES struktūrfondu (SF) un Kohēzijas fonda (KF) finansiālais atbalsts, kuri ir ES reģionālās izlīdzināšanas politikas īstenošanas instrumenti.

2007.-2013. gada plānošanas periods

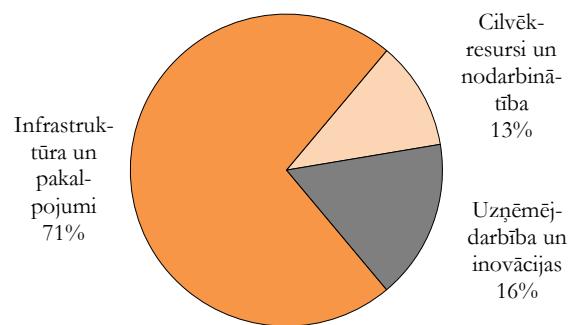
2007.-2013. gada plānošanas periodā SF atbalsts primāri paredzēts iedzīvotāju izglītībai, uzņēmumu tehnoloģiskajai izcilībai un elastībai, kā arī zinātnes un pētniecības attīstībai, lai veicinātu zināšanu ietilpīgas ekonomikas veidošanos valstī un stiprinātu citus nepieciešamos priekšnoteikumus ilgtspējīgai ekonomiskajai attīstībai un cilvēku dzīvei Latvijā kopumā.

SF un KF līdzekļu programmēšana tiek īstenota trīs līmeņos: ES līmeņa stratēģija jeb *Kopienas stratēiskās vadlīnijas*, dalībvalstu stratēģija jeb *Nacionālais stratēiskais ietvarodokuments* (NSID) un dalībvalstu *Darbības programmas* (DP).

NSID, uz ko balstīta Latvijas valstij 2007.-2013. gada plānošanas periodā pieejamo 4,53 miljardu eiro vērtā SF un KF finansējuma sadale, MK apstiprināts 2007. gada 19. jūnijā. Savukārt tā paša gada 20. septembrī to apstiprināja arī EK.

Saskaņā ar ES Ministru Padomes lēmumu par ES daudzgadu finanšu ietvaru 2007.-2013. gada plānošanas periodam Latvija ir saņēmusi 4,53 miljardus eiro kohēzijas politikas mērķu īstenošanai ar ES fondu (Eiropas Reģionālās attīstības fonds – ERAF; Eiropas Sociālais fonds – ESF) un KF starpniecību.

**Finansējuma sadalījums starp DP
2007.-2013. gada plānošanas periodā**
(procentos)

Finansējuma sadalījums starp DP no kopējā ES finansējuma 4,53 miljardu eiro apmērā 2007.-2013. gada plānošanas periodā:

- 1. DP *Cilvēkresursi un nodarbinātība* (ESF) – 583 milj. eiro. Kopā ar virssaistību apjomu 653 milj. eiro;
- 2. DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* (ERAF) – 696 milj. eiro. Kopā ar virssaistību apjomu 759 milj. eiro;
- 3. DP *Infrastruktūra un pakalpojumi* (ERAF+KF) – 3,2 miljardi eiro. Kopā ar virssaistību apjomu 3,5 miljardi eiro.

Līdz 2014. gada 30. aprīlim ir apstiprināti 103% projektu no visa šajā plānošanas periodā Latvijai pieejamā ES fondu finansējuma, noslēgti līgumi kopumā par 4632,5 milj. eiro. Līdz 2014. gada 30. aprīlim finansējuma saņēmējiem izmaksāti 3354,5 milj. eiro.

6.1. tabula

2007.-2013. gada plānošanas perioda ES fondu finanšu progress līdz 2014. gada 30. aprīlim

ES fonda finansējums	Noslēgtie līgumi		Izmaksāts finansējuma saņēmējiem		Saņemtās atmaksas no EK (ieskaitot avansus)		
	milj. eiro	milj. eiro	%	milj. eiro	%	milj. eiro	%
ESF	583,1	642,5	110	557,3	96	534,0	95
ERAF	2407,6	2478,5	103	1746,0	73	1575,4	65
KF	1539,8	1511,5	98	1051,2	68	982,0	64
Kopā	4530,5	4632,5	102	3354,5	74	3111,4	69

6.4. ielikums

Ekonomikas ministrijas kompetencē esošās aktivitātes

Kopā Ekonomikas ministrijas aktivitātēm 2007.-2013. gada plānošanas periodā ir pieejami 729,4 milj. eiro ES līdzekļu, kas sadalās šādi:

1. DP *Cilvekresursi un nodarbinatība* – 50,9 milj. eiro;
2. DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* – 564,4 milj. eiro;
3. DP *Infrastruktūra un pakalpojumi* – 114,1 milj. eiro.

Līdz 2014. gada 30. aprīlim Ekonomikas ministrijas pārziņā esošajās aktivitātēs noslēgtie līgumi:

- Aktivitātē *Atbalsts nodarbināto apmaiņā komersantu konkurentspejas veicinašanai* – atbalsts partnerības organizētam apmaiņā ir noslēgti 30 līgumi par kopējo līgumsummu 30,9 milj. eiro.
- Aktivitātē *Atbalsts komersantu individuali organizētam apmaiņā* ir pabeigti 84 līgumi par kopējo līgumsummu 2,7 milj. eiro.
- Aktivitātē *Atbalsts darba vietu radošanai* ir noslēgti 6 līgumi par kopējo līgumsummu 6,4 milj. eiro.
- Aktivitātē *Augstas kvalifikācijas darbinieku piesaiste* ir pabeigti 3 līgumi par kopējo līgumsummu 143,6 tūkst. eiro.
- Aktivitātē *Kompetences centri* ir noslēgti 6 līgumi par kopējo līgumsummu 53,17 milj. eiro.
- Aktivitātē *Tehnoloģiju pārneses kontaktpunkti* noslēgti 8 līgumi par kopējo līgumsummu 2,6 milj. eiro.
- Aktivitātē *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde* noslēgti 80 līgumi par kopējo līgumsummu 7,3 milj. eiro.
- Aktivitātē *Jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešana ražošanā* ir noslēgti 117 līgumi par kopējo līgumsummu 38,8 milj. eiro.
- Aktivitātē *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde – atbalsts rūpnieciskā īpašuma tiesību nostiprināšanai* ir noslēgti 5 līgumi par kopējo līgumsummu 0,1 milj. eiro.
- Aktivitātē *Mikro, mazo un vidējo komersantu jaunu produktu un tehnoloģiju attīstības programma* ir noslēgti 16 līgumi par kopējo līgumsummu 0,2 milj. eiro.
- Aktivitātē *Augstas pieriņiem vērtības investīcijas* ir noslēgti 108 līgumi par kopējo līgumsummu 142,2 milj. eiro.
- Aktivitātē *Ārejo tirgu apgušana – ārejais marketing* ir noslēgti 2128 līgumi par kopējo līgumsummu 11,6 milj. eiro.
- Aktivitātē *Ārejo tirgu apgušana – nozaru starptautiskās konkurentspejas stiprināšana* ir noslēgti 2 līgumi par kopējo līgumsummu 12,9 milj. eiro.
- Aktivitātē *Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai* ir atbalstīti 1278 uzsācēju projekti par vairāk nekā 21,3 milj. eiro.
- Aktivitātes *Ieguldījumu fonds* ietvaros īstenotajos finanšu instrumentos sasniegti šādi rezultāti:
 - 1) riska kapitāls – 2010. gada 22. janvārī ar BaltCap Management Latvia tika noslēgts līgums par riska kapitāla fonda izveidi. Papildus Ieguldījumu fonda ieguldītajiem 20 milj. eiro BaltCap Management Latvia ieguldīja fondā vēl 10 milj. eiro privāto investoru līdzfinansējumu. Līdz 2014. gada 31. martam BaltCap Management Latvia noslēdzis 11 riska kapitāla investīciju līgumus 14 milj. eiro apmērā;
 - 2) sagatavošanas un sākuma kapitāls – 2010. gada 16. jūnijā ar Imprimatur Capital Baltics tika noslēgts līgums par sagatavošanas un sākuma kapitāla fondu izveidi. Kopā pieejamais finansējums sagatavošanas un sākuma kapitāla investīcijām ir 9,5 milj. eiro (2013. gada 10. maijā tika parakstīts līgums ar Imprimatur Capital Baltics par sagatavošanas kapitāla investīciju palielināšanu līdz 6,4 milj. eiro). Līdz 2014. gada 31. martam Imprimatur Capital Baltics ir noslēdzis 34 sagatavošanas kapitāla investīciju līgumus 3,2 milj. eiro apmērā un 5 sākuma kapitāla investīciju līgumus 2,5 milj. eiro apmērā;
 - 3) augsta riska aizdevumi – 2010. gada 26. martā tika noslēgti līgumi ar AS „Swedbank” un AS „SEB Banka”. Programmas ieviešana norisinājās līdz 2012. gada 26. septembrim. Programmas ietvaros ir noslēgti 32 aizdevuma līgumi 15,1 milj. eiro apmērā.
- Aktivitātē *Garantijas komersantu konkurentspejas užlabošanai* ir noslēgti 365 kredita garantiju līgumi par kopējo summu 117,5 milj. eiro un 142 eksporta garantiju līgumi par kopējo summu 13,4 milj. eiro. 2013. gada 30. maijā LGA uzsāka garantiju sniegšanu mājokļu siltināšanas projektiem. Līdz 2014. gada 31. martam mājokļu siltināšanas projektiem izsniegtas 45 garantijas par kopējo garantiju apjomu 6,1 milj. EUR.
- Aktivitātē *Mežanīna aizdevumi* ir izsniegti 8 mežanīna aizdevumi par 3,2 milj. eiro.
- Aktivitātē *Aizdevumi komersantu konkurentspejas užlabošanai* programmas ERAF daļā piešķirti 116 aizdevumi 127,2 milj. eiro apmērā.
- Aktivitātē *Pasākumi motivācijas celšanai inovācijām un uzņēmējdarbības uzsākšanai* ir noslēgts 1 līgums par kopējo summu 2,85 milj. eiro. Aktivitātes ietvaros rīkotajos pasākumos, semināros un konkursos iesaistītas 15134 personas.

6.4. ielikuma turpinājums

- Aktivitātē *Biznesa inkubatori* ir noslēgti 9 līgumi par biznesa inkubācijas pakalpojumu sniegšanu Latvijas reģionos un 1 līgums par biznesa inkubācijas pakalpojumu sniegšanu radošās industrijas komersantiem Rīgā. Aktivitātes ietvaros atbalstu biznesa inkubatoros saņem 958 komersanti.
- Aktivitātē *Atbalsts ieguldījumiem mikro, maziem un vidējiem komersantiem īpaši atbalstāmajās teritorijās* ir noslēgti 102 līgumi par kopējo summu 7,8 milj. eiro.
- Aktivitātē *Klasteru programma* ir noslēgti 11 līgumi par kopējo summu 4,83 milj. eiro.
- Apakšaktivitātē *Valsts nozīmes pilsetuviniecības pieminekļu saglabāšana, atjaunošana un infrastruktūras pielagošana tūrisma produkta attīstībai* ir noslēgts 21 līgums par kopējo summu 9,8 milj. eiro (ERAFF).
- Apakšaktivitātē *Nacionālās nozīmes velotūrisma produkta attīstība* ir noslēgti 7 līgumi par kopējo summu 5,3 milj. eiro (ERAFF).
- Aktivitātē *Daudzdzīvokļu maju siltumnnoturības uzlabošanas pasākumi* noslēgti 903 līgumi par kopējo summu 80 milj. eiro (ERAFF).
- Aktivitātē *Sociālo dzīvojamā maju siltumnnoturības uzlabošanas pasākumi* noslēgti 55 līgumi par kopējo summu 5,2 milj. eiro (ERAFF).
- Aktivitātē *Pasākumi centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai* noslēgti 117 līgumi par kopējo līgumsummu 75,7 milj. eiro (KF).
- Aktivitātē *Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerāciju elektrostatiju attīstība* noslēgti 10 līgumi par kopējo summu 29,6 milj. eiro (KF).

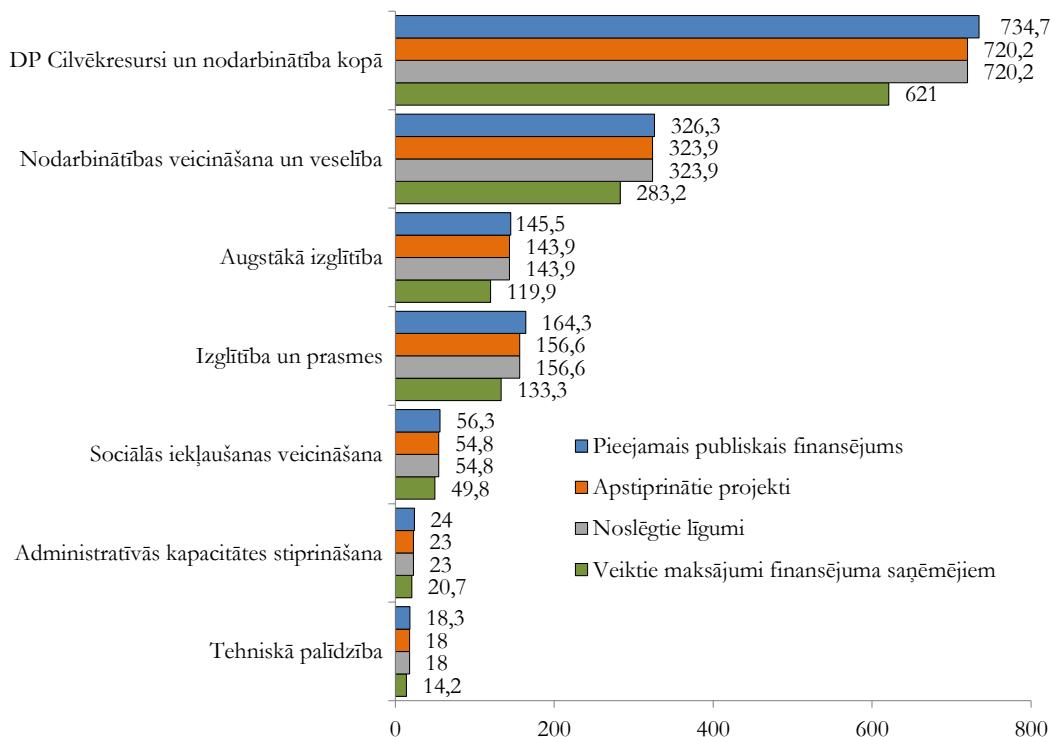
ES fondu finanšu apguve DP Cilvēkresursi un nodarbinātība, Uzņēmējdarbība un inovācijas un Infrastruktūra un pakalpojumi

DP Cilvēkresursi un nodarbinātība ieviešana līdz 2014. gada 31. martam kopumā vērtējama kā laba.

Apstiprināto projektu un noslēgto līgumu apjoms sastāda 110,2%, ņemot vērā piešķirtās valsts budžeta virssaitības, savukārt finansējuma sanēmējiem izmaksātā finansējuma kopapjoms pārskata periodā sasniedzis 95,1 procentu.

6.4. attēls

**ES fondu finanšu investīcijas līdz 2014. gada 31. martam
DP Cilvēkresursi un nodarbinātība publiskais finansējums
(milj. eiro)**

Līdz 2014. gada 31. martam DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* ieviešana noritēja salīdzinoši lēnāk, salīdzinot ar citām darbības programmām. Apstiprināto projektu apjoms ir 91,2%, noslēgto līgumu apjoms ir 87%,

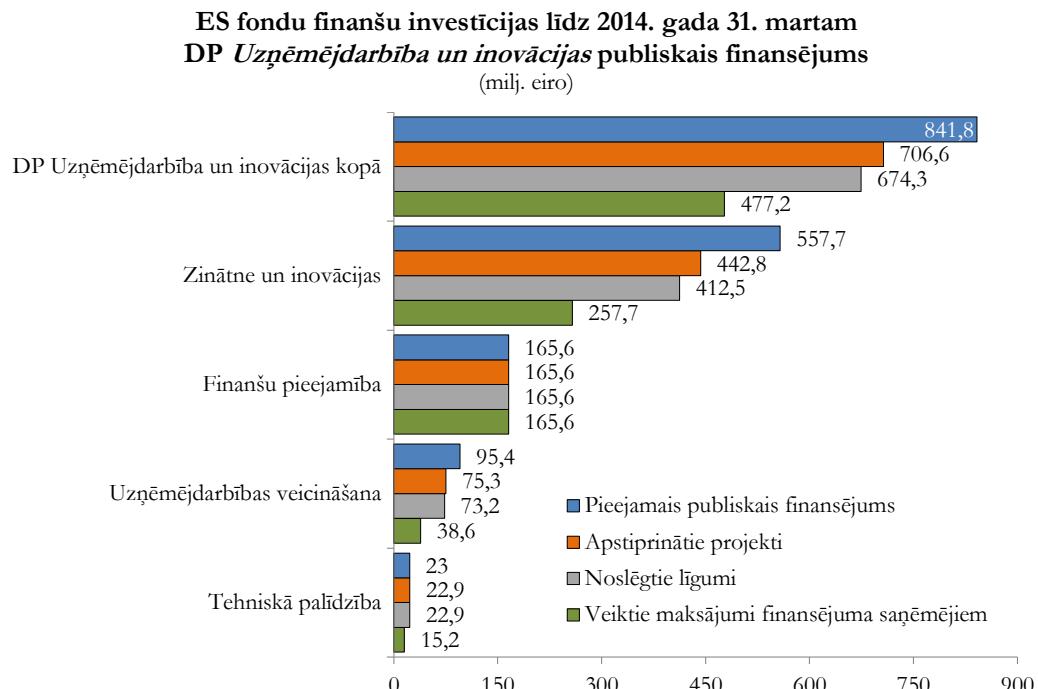
savukārt finansējuma sanēmējiem izmaksātā finansējuma kopapjoms sasniedza tikai 61,6% no pieejamā publiskā finansējuma.

Ievērojamākā nobīde no plānotā ir Ekonomikas ministrijas ieviestajās aktivitātēs prioritātes *Zinātne un inovācijas* ietvaros un biznesa inkubatoru aktivitātē. Iemesls finansējuma neapguvei biznesa inkubatoru aktivitātē ir tas, ka inkubētie komersanti atbalsta intensitātes maiņas dēļ otrajā un nākamajos inkubācijas gados saskaņā ar spēkā esošiem līguma nosacījumiem

izmanto arvien mazāk inkubatorā pieejamo pakalpojumu. Vērā ņemama nobīde no plānotā ir arī Izglītības un zinātnes ministrijas ieviestajā apakšaktivitātē *Informācijas tehnoloģiju infrastruktūras un informācijas sistēmu uzlabošana zinātniskajai darbībai*.

Lai apgūtu šo finansējumu, tiek izsludinātas jaunas kārtas, un plānots, ka tiks apgūts viss finansējums.

6.5. attēls

Prioritātes *Zinātne un inovācijas* pasākuma *Inovācijas* aktivitātes *Augstas pierienotās vērtības investīcijas* 3. projektu iesniegumu pieņemšanas kārtā noslēdzās 2013. gada 2. decembrī, līdz ar to apstiprināto un noslēgtó līgumu pieauguma apjoms prioritātē *Zinātne un inovācijas* ir būtisks – attiecīgi 8,1% un 2,2 procenti.

2014. gada 21. martā tika uzsākta projektu iesniegšana aktivitāties *Augstas pierienotās vērtības investīcijas* 4. kārtā, kas turpinājās līdz 2014. gada 22. aprīlim. Aktivitātes ieviešana būtiski ietekmēs darbības programmas *Uzņēmējdarbība un inovācijas* investīciju apjomu kopumā. Programmas mērķis ir stimulēt vietējos komersantus veikt ieguldījumus zināšanu vai tehnoloģiju intensīvajos projektos, kā arī piesaistīt ārvalstu investīcijas jomās ar augstu pierienoto vērtību, tādējādi veicot jaunāko tehnoloģiju pārnesi no ārvalstīm.

Ekonomikas ministrija identificējusi riskus, kas saistīti ar nepietiekami lielu iesniegto kvalitatīvu projektu skaitu un finansējuma neapguvi līdz 2014. gada beigām. Lai riskus samazinātu, 3. un 4. projektu atlases kārtas nosacījumos ir iestrādātas stingrākas prasības projektu iesniedzēju finanšu rādītājiem. Nemot vērā biznesa un produktu attīstības

projektu iesniegumu un plānu sagatavošanas zemo kvalitāti, LIAA veic ieinteresēto personu konsultēšanu un informēšanu par aktivitātes prasībām.

Prioritāte *Finanšu pieejamība* vērsta uz finansējuma pieejamības veicināšanu uzņēmējdarbības attīstībai ar aptverošu finanšu instrumentu realizēšanu, kas ietver garantiju, aizdevumu, riska kapitāla un citu finanšu instrumentu klāstu, kurus ievieš LHZB un LGA.

Līdz 2014. gada 31. martam attiecībā uz maksājumu mērķiem finansējuma gala saņēmējiem kopumā DP finanšu instrumentu aktivitātēs izmaksāts 64,6% no plānotā maksājumu apjoma. Vislabākā mērķa izpilde vērojama garantiju un aizdevumu aktivitātēs – veikti attiecīgi 99,9% un 97,8% no plānotajiem maksājumiem finansējuma gala saņēmējiem. Maksājumu mērķu neizpilde vērojama riska kapitāla jomā un mezanīna aizdevumu aktivitātē – attiecīgi tikai 24,3% un 16% no pieejamā apjoma.

2014. gada martā pirmo investīciju 200 tūkst. eiro apmērā ir veicis viens no jaunajiem riska kapitāla investīciju fondiem ZGI Capital. Nemot vērā nestabīlo politisko un ekonomisko situāciju un publiski izskanējušo informāciju par esošās situācijas ietekmi uz

Ukrainas uzņēmumu maksātspējas paslīktināšanos, LGA uz laiku ir pārtraukusi garantiju izsniegšanu piegādēm Ukrainas pircējiem. 2014. gada 7. janvārī MK sēdē apstiprināti grozījumi par mezanīna aizdevumu aktivitātes īstenošanu, paplašinot mezanīna aizdevumu potenciālo saņēmēju loku, kā arī pagarinot programmas darbības termiņu.

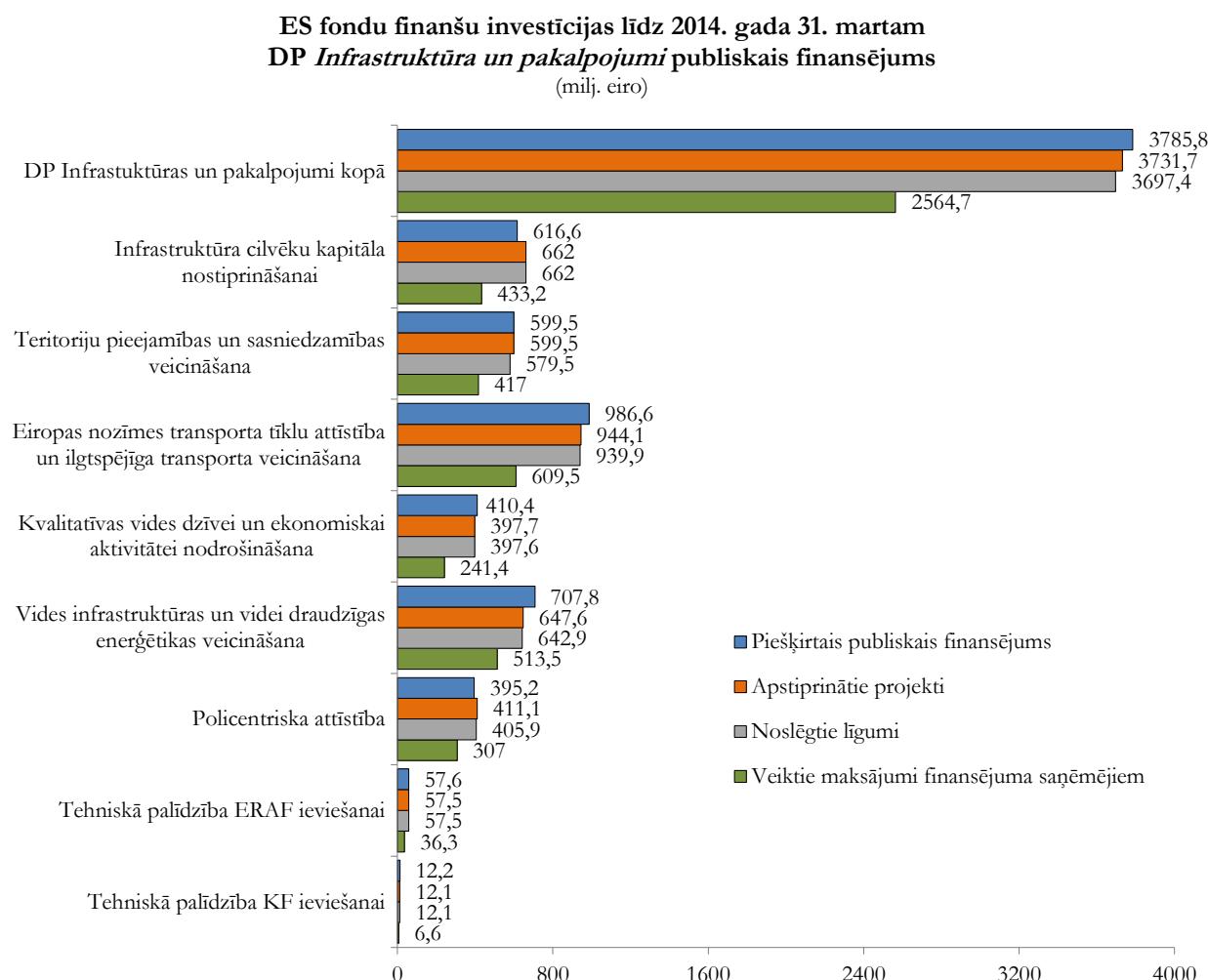
Prioritātes ***Uzņēmējdarbības veicināšana*** ieviešana kopumā vērtējama pozitīvi, izņemot aktivitāti *Biznesa inkubatori*. Īpaši labs progresss vērojams apakšaktivitātē *Ārejo tirgu afgūšana – ārejais marketing*, aktivitātē *Pasākumi motivācijas celšanai inovācijām un uzņēmējdarbības uzsākšanai* un aktivitātē *Klasteru programma*.

Kopumā secināms, ka DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* projektu īstenošana vienmēr ir saistīta ar lielāku risku nekā to projektu īstenošana, kurai finansējuma saņēmējs ir valsts iestāde vai pašvaldība, jo projektu īstenošāji bieži mēdz atteikties no projektu īstenošanas, jo rodas grūtības izpildīt nosacījumus, pastāv arī lielāks krāpniecisko projektu skaits un lielāks

neatbilstību procents. Tomēr reizē uzņēmēji, īstenojot projektus paši, riskē ar lielu savu finansiālo ieguldījumu, ko var zaudēt, ja projekta ieviešana nav sekmīga. Zināmā mērā, nemot vērā sarežģītos augsta riska projektus, uz 2014.-2020. gada plānošanas periodu gūta zināma pieredze par iespējamiem risinājumiem labākai uzņēmējdarbības aktivitāšu vadībai, piemēram, palielinot iespējami ātrāk pieejamo virssaistību apjomu tām un jau iepriekš rēķinoties ar potenciālo projektu atbirumu, kā arī piesardzīgāk plānojot aktivitāšu ieviešanu.

Nedaudz vairāk par pusi DP ***Infrastruktūra un pakalpojumi*** projektu ir pabeigti (aptuveni 52%), taču joprojām liela daļa projektu ir ieviešanas stadijā. Līdz 2014. gada 31. martam kopējais noslēgto līgumu apjoms ir 3697,4 milj. eiro jeb 104,8% no DP pieejamā publiskā finansējumu. Finansējuma saņēmējiem DP ietvaros 2014. gada 1. ceturksnī ir veikti maksājumi 2564,6 milj. eiro apmērā jeb 72,7% no pieejamā publiskā finansējuma.

6.6. attēls

Kopumā secināms, ka DP *Infrastruktūra un pakalpojumi* projektu īstenošana turpinās atbilstoši plānotajam, taču būtiski riski atsevišķos gadījumos pastāv. Lielākie riski saistāmi ar lielo projektu ieviešanu, kuros pārskata periodā ir vērojams ļoti zems apguves līmenis, kas daļēji saistāms arī ar maksājumu apturēšanu projekta *Infrastruktūras attīstība Krievu salā ostas aktivitāšu pārvešanai no pilsētas centra*, kā arī joprojām līdz galam neatrisinātiem jautājumiem projektā *Vesturiski piesārņoto vietu „Inčukalna” serskabie gudrona diži sanacijas darbi*. Vienlaikus tiek saņemti un vērtēti priekšlikumi no atbildīgajām iestādēm risinājumiem, lai mazinātu Kohēzijas fonda apguves riskus, rosinot iespējamās pārdales vai papildu projektu īstenošanu.

Jaunais 2014.-2020. gada plānošanas periods

Finanšu ministrija 2013. gada 3. maijā publiskai apspriedei nodeva 2014.-2020. gada perioda ES fondu plānošanas dokumentu projektus – *Partnerības līgumu Eiropas struktūrfondu un investīciju fondu 2014.-2020. gada plānošanas periodam* un DP *Izaugsme un nodarbinātība*.

Lai nodrošinātu kvalitatīvu sagatavošanos 2014.-2020. gada ES fondu investīciju periodam, 2012. gada septembrī tika izveidota partnerības platforma – Pagaidu uzraudzības komiteja.

Plānošanas dokumentu projekti tika sagatavoti, balstoties uz tādiem principiem kā sasaiste ar *ES 2020* un citiem plānošanas dokumentiem, stratēģiskais redzējums, kas balstās uz trūkumu un vajadzību analīzi, uz efektīvu, ilgtspējīgu attīstību un rezultātiem vērsti risinājumi. Plānošanas dokumentos definētie prioritārie

virzieni un specifiskie atbalsta mērķi koncentrēti uz konkrētu rezultātu sasniegšanu, kas dos vislielāko atdevi ekonomikas attīstībai, kā arī veicinās Kohēzijas politikas mērķu sasniegšanu.

Ir veikti vairāki nozīmīgi soli ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda plānošanas dokumentu izstrādē:

- 2014. gada 15. janvārī EK oficiālai izskatīšanai tika iesniegts Partnerības līgums ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas periodam;
- 2014. gada 23. janvārā valsts sekretāru sanāksmē tika izsludināts un saskaņošanai nodots likumprojekts *Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2014.-2020. gada plānošanas perioda vadības likums* (VSS-70). Likumprojekta mērķis tāpat kā ES fondu 2007.-2013. gada plānošanas periodā ir noteikt ES fondu vadības vispārējos pamatprincipus Latvijas Republikā.
- 2014. gada 11. februārī DP *Izaugsme un nodarbinātība* izskatīta MK (apstiprināta ar MK 2014. gada 17. februāra rīkojumu Nr. 71);
- 2014. gadā 4. martā DP *Izaugsme un nodarbinātība* iesniegta oficiālai izskatīšanai EK;
- 2014. gada 20. martā tika saņemti EK komentāri par Partnerības līgumu;
- 2014. gada 28. martā notika Pagaidu uzraudzības komiteja par nākamā ES fondu plānošanas perioda 2014.-2020. gadam plānošanas dokumentiem.

6.2. tabula

Indikatīvais ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda finansējuma un kopējo investīciju sadalījums DP *Izaugsme un nodarbinātība* (iesniegta EK 2014. gada 4. martā)

	ES finansējuma apjoms milj. eiro	ES finansējuma struktūra (%)	Kopējais finansējuma apjoms, milj. eiro
Nostiprināt pētniecību, tehnoloģiju attīstību un inovāciju	467,5	10,8	550,0
Uzlabot informācijas un komunikācijas tehnoloģiju pieejamību, izmantošanu un kvalitāti	192,8	4,5	226,8
Uzlabot mazo un vidējo uzņēmumu konkurētspēju	335,2	7,8	394,3
Atbalstīt pāreju uz ekonomiku ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni visās nozarēs	491,8	11,4	578,5
Aizsargāt vidi un veicināt resursu efektivitāti	570,9	13,2	671,7
Veicināt ilgtspējīgu transportu un novērst trūkumus galvenajās tīkla infrastruktūrās	1159,8	26,9	1364,4
Veicināt nodarbinātību, atbalstīt darbaspēka mobilitāti un sociālo iekļaušanos	583,0	13,5	680,6
Ieguldīt izglītībā, prasmēs un mūžizglītībā	516,0	11,9	607,0
Kopā	4317,0	100	5073,3

ES Fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda nozīmīgākās ES investīcijas paredzēts novirzīt šādiem mērķiem:

- nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju skaits samazināšana, sniedzot atbilstošas apmācības, uzlabojot veselības stāvokli un integrējot darba tirgū;
- nodarbinātības veicināšana, integrējot ilgtermiņa bezdarbniekus un jauniešus darba tirgū;
- primārās energējas patēriņa samazināšana, uzlabojot energoefektivitāti privātajā un publiskajā ēku fondā, uzlabojot energoefektivitāti industriālajā ražošanā un atbalstot energoefektivitātes palielināšanu sabiedriskajā transportā;
- investīciju palielināšana pētniecībā un attīstībā, veicinot privāto investīciju piesaisti, kā arī sadarbību starp pētniecības institūcijām un uzņēmējiem;
- IKT un transporta infrastruktūras uzlabojumi, kas tieši ietekmē ekonomikas produktivitāti, kalpo par pamatu inovācijām un palielina iekšējo un ārējo mobilitāti cilvēkiem un precēm.

6.2.2. Ārējās tirdzniecības politika

2014. gada pirmajā pusē ārējo ekonomisko attiecību jomā iesīmējās vairākas nozīmīgas aktivitātes, proti, tika turpināta 2013. gada 15. oktobrī OECD apstiprinātajā Latvijas iestāšanās sarunu „ceļa kartē” noteikto pasākumu īstenošana (skatīt 6.5. ielikumu), ES ietvaros noslēgti *Padziļināti un visaptveroši brīvās tirdzniecības līgumi* ar Moldovu, Gruziju un Ukrainu, kā arī apstiprinātas sarunu vadlīnijas ES dalībai PTO ietvaros plānotajās videi draudzīgu preču tirdzniecības liberalizācijas sarunās.

Darbu turpināja 2012. gada maijā izveidotā Ārējās ekonomiskās politikas koordinācijas padome, kurā līdz ar Ekonomikas ministriju darbojas arī Ārlietu ministrija, Zemkopības ministrija, Satiksmes ministrija, Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera un Latvijas Darba devēju konfederācija. Padomes sēdēs ir apspriesta Latvijas dalība izstādē *Expo Milano 2015*, vizišu Centrālāzijā un Līča valstīs rezultāti, situācija Ukrainas-Krievijas attiecībās un tās ietekme uz Latvijas tautsaimniecību, 2015. gada pirmajā pusē gaidāmās Latvijas prezidentūras ES Padomē kalendāra projekts, kā arī Latvijas ārējā tēla politikas koordinācijas padomes izveide.

6.5. ielikums

Latvija virzībā uz OECD

Pēc Latvijas iestāšanās sarunu OECD „ceļa kartes” apstiprināšanas ir sagatavots un 2014. gada 14. februārī OECD iesniegts Latvijas iestāšanās sarunu *Sakotnējais memorands*, saskaņā ar kuru ir uzsākts padziļināts izvērtējums par Latvijas gatavību pievienoties OECD. Tajā aprakstīts un pamatots, cik lielā mērā Latvija īsteno juridiskās un politiskās saistības, kas izriet no katra (250) OECD instrumenta, novērtēta savu normatīvo aktu un politikas atbilstību šīm saistībām.

Šobrīd tiek turpinātas sarunas dažādu OECD komiteju un darba grupu ietvaros. 2014. gada pirmajā pusē notika vairākas OECD pārstāvju izpētes vizītes Rīgā, lai izvērtētu Latvijas likumdošanas atbilstību OECD vadlīnijām tādās jomās kā Latvijas tirdzniecības politika un investīciju vide, statistika, konkurencēs politika, valsts kapitāla daļu pārvaldība, makroekonomika un fiskālā politika.

Uzsākto sarunu kontekstā 2014. gada pirmajā pusē Latvija ir sagatavojuusi un iesniegusi atbildes uz anketām par Latvijas tirgus atvērtību, Latvijas eksporta kredītu sistēmu, Latvijas valsts kapitāla daļu pārvaldības politiku, balstoties uz kurām OECD Sekretariāts sagatavos attiecīgus novērtējuma ziņojumus.

Iestāšanās process norisinās atkarībā no kandidātvalsts iesaistes, bet, balstoties uz iepriekšējās paplašināšanās valstu pieredzi, minimālais sarunu pabeigšanas un dalībvalsts statusa iegūšanas laiks ir divi gadi.

Daudzpusējās tirdzniecības sarunas

2013. gada 3.-6. decembrī Bali (Indonēzija) veiksmīgi tika aizvadīta Pasaules Tirdzniecības organizācijas (PTO) 9. Ministru konference, 2014. gada pirmajā pusē tika turpināta *PTO Tirdzniecības veicinašanas nolīguma* juridiskā teksta sagatavošana apstiprināšanai un tālākās daudzpusējo sarunu darba programmas izstrāde, kur dalībvalstīm jāvienojas par optimālo ambīciju līmeni un līdzsvaru atlikušo DDA centrālo jautājumu (lauksaimniecība, nelaiksaimniecības preču un pakalpojumu tirgus pieejamība) noslēgšanai līdz gada beigām.

Vienlaikus, ņemot vērā Bali Ministru konferencē saņemto PTO dalībvalstu atbalstu, pabeidzot savas iekšējās apstiprināšanas procedūras, 2014. gada

26. jūnijā par pilntiesīgu PTO dalībvalsti ir kļuvusi Jemenā.

Latvijai nozīmīgas ir arī 2013. gada aprīlī uzsāktās sarunas par *Pakalpojumu tirdzniecības nolīgumu* un gaidāmās sarunas par videi draudzīgu preču tirdzniecības liberalizāciju. 2014. gada 8. maijā ES Ārlietu padomē tika apstiprināti ES Padomes secinājumi un sarunu norādes EK piedalīties šajās sarunās līdzās citām ieinteresētajām PTO dalībvalstīm. Šajās sarunās Latvijas intereses ir tādu videi draudzīgu preču vai to komponentu tirdzniecības liberalizācija, kuru ražošana un tirdzniecība salīdzinājumā ar pielietojuma ziņā līdzīgām precēm sekmē zaļo izaugsmi un vides aizsardzību, piemēram, gaīsa filtrēšanas un attīrišanas ierīces, koka šķelda un granulas u.tml.

ES divpusējās tirdzniecības un investīciju sarunas

ES ir noslēgusi virkni preferenciālo nolīgumu, kas paredz savstarpējī labvēlīgus tirdzniecības nosacījumus ar tādiem partneriem kā Andora, Balkānu valstis¹, Centrāamerikas valstis², Čīle, Dienvidāfrika, Dienvidkoreja, Eiropas Ekonomiskās zonas valstis³, atsevišķas Ekonomiskās Partnerības nolīgumu valstis⁴, Kolumbija, Meksika, Peru, Sanmarīno, Šveice un Turcija.

Savukārt ar virkni citu trešo valstu, t.sk. ASV, Indiju, Japānu, Kanādu, Malaiziju, Singapūru, Taizemi, Vjetnamu, Vidusjūras reģiona valstīm⁵, kā arī lielu daļu Āfrikas, Karību un Klusā okeāna reģiona valstu (*ACP*), nolīgumi ir sarunu procesā.

Tuvākajā laikā brīvās tirdzniecības telpa varētu tikt izveidota ar Singapūru (nolīgums parafēts 2013. gada 20. septembrī) un Kanādu (konceptuāla vienošanās par nolīguma tirdzniecības elementiem panākta 2013. gada 18. oktobrī). Abi nolīgumi būs pirmie, kuros paredzēts iekļaut noteikumus attiecībā uz ieguldījumu

aizsardzību, aizstājot dalībvalstu un attiecīgo valstu noslēgtos divpusējos ieguldījumu veicināšanas un aizsardzības nolīgumus.

Pēc ārvalstu tiešo ieguldījumu jautājumu nonākšanas ES ekskluzīvajā kompetencē 2013. gada 21. novembrī tika uzsāktas sarunas arī par ES-Ķīnas *Ieguldījumu aizsardzības nolīgumu* un 2014. gada 20. martā – ar Birmu/Mjanmu.

2014. gada jūnija beigās plānots parakstīt ES Asociācijas nolīgumus un tajos ietilpst ošos *Visaptverošos un padzīlinatos brīvās tirdzniecības nolīgumus* ar Gruziju un Moldovu (parafēti 2013. gada 28.-29. novembrī) un parafēt ar Ukrainu, kas dēļ politiskās situācijas valstī līdzās abiem iepriekšējiem netika parafēts. 2014. gada 16. aprīlī kā vienu no pasākumiem atbalstam Ukrainai ES uz laiku ir noteikusi vienpusēji piemērojamus tirdzniecības atvieglojumus, kas ir līdzvērtīgi brīvās tirdzniecības nolīgumā paredzētajām ES koncesijām.

2014. gada pirmajā pusē nozīmīga virzība vērojama arī ES un ASV *Transatlantiskās tirdzniecības un investīciju partnerības* (TTIP) sarunās (skatīt 6.6. ielikumu).

6.6. ielikums

ES-ASV Tirdzniecības un investīciju partnerība

Pēc 2013. gada februāri ES un ASV paustās gatavības sākt sarunas par pasaule vērienīgāko brīvās tirdzniecības partnerību ir aizvadītas piecas sarunu kārtas, no kurām pēdējā notika 2014. gada maijā.

Pirmajā sarunu kārtā tika konceptuāli apspriesti pušu mērķi un pieejas tirdzniecības liberalizācijai vairāk nekā 20 sarunu jomās, kurus paredzēts iekļaut ES-ASV *Tirdzniecības un investīciju partnerības nolīgumā*.

Turpmākajās sarunu kārtās jau detalizētāk ir pārrunāti pušu priekšlikumi savstarpējā tirdzniecībā esošo šķēršļu mazināšanai tādos jautājumos kā muitas tarifi, ieguldījumi, pakalpojumi, publiskais iepirkums, regulatorā sadarbība, energoresursu un izejmateriālu pieejamība, sanitārās un fitosanitārās prasības, tirdzniecības tehniskais regulējums, intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzība, vides aizsardzība un ilgtspējīga attīstība. Sarunu ceturtajā kārtā galvenā uzmanība tika veltīta priekšrocībām, kādas rastos maziem un vidējiem uzņēmumiem no līguma noslēgšanas, un iespējām palielināt pušu regulējuma saskaitību un saderību.

Latvija atbalsta tirdzniecības saīšu stiprināšanu ar ASV un sagaida, ka tirdzniecības un investīciju nolīgums sekmēs arī tālāku daudzpusējās tirdzniecības sistēmas attīstību. Sagaidāms, ka Latvijai lielākais ieguvums būs no ne-tarifu barjeru samazināšanas, īpaši tādās nozarēs kā ķīmija un farmācija, pārtikas izstrādājumi, informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, kokapstrāde u.c. Tāpat no nolīguma noslēgšanas varētu iegūt ne tikai tie uzņēmumi, kas tieši eksportē uz ASV, bet arī uzņēmumi, kuri ražo un piegādā izejmateriālus un komponentes citiem ES uzņēmumiem, kuri gatavo produkciju eksportē uz ASV.

Latvija neatbalstīs līguma noslēšanu, ja ar to tiks vājināta ES spēkā esošā likumdošana attiecībā uz cilvēku, augu un dzīvnieku veselības aizsardzības prasībām. Tāpat Latvija ietur stingru nostāju attiecībā uz kultūras daudzveidības saglabāšanu. Latvija uzskata, ka ir jānodrošina maksimāla caurspīdība un pārredzamība par visu sarunu gaitu un rezultātiem.

Ekonomikas ministrija, lai apzinātu un definētu Latvijas ekonomiskās intereses ES-ASV TTIP nolīguma ietvaros, ir izveidojusi šīm sarunām veltītu darba grupu, kurā ir aicināti darboties dažādu valsts iestāžu, nevalstisko organizāciju un citu sociālo partneru pārstāvji.

Latvijas divpusējā ekonomiskā sadarbība

Lai veicinātu un padzīlinātu divpusējo ekonomisko sadarbību ar nozīmīgākajiem tirdzniecības partneriem, Latvija ir noslēgusi divpusējās ekonomiskās sadarbības līgumus ar Krieviju, Ķīnu, Baltkrieviju, Ukrainu, Kazahstānu, Azerbaidžānu, Gruziju, Moldovu, Uzbekistānu, Kirgizstānu, Turkmenistānu, Tadžikistānu un Armēniju. To ietvaros ir izveidotas Starpvaldību komisijas ekonomiskās, zinātniskās un tehniskās sadarbības jautājumos (SVK) un Apvienotās komitejas (AK), kas nodrošina šo līgumu darbības uzraudzību un meklē iespējas turpmākās sadarbības uzlabošanai (skatīt 6.6. ielikumu).

¹ Albānija, Bosnija un Hercegovina, Horvātija, Maķedonija, Melnkalne un Serbija

² Kostarika, Salvadora, Honduras, Nikaragua, Panama

³ Islande, Lihtensteina un Norvēģija

⁴ Antīga un Barbuda, Belīza, Bahamu salas, Barbadosa, Dominika, Dominikāna, Grenāda, Gajāna, Haiti, Jamaika, Sentkitsa un Nevisa, Sēntlūisia, Sēntvincenta un Grenadiņas, Surinama, Trinidāda un Tobago, Papua Jaungvineja, Madagaskara, Maurītānija, Seišelu salas, Zimbabve

⁵ Alžīrija, Ēģipte, Izraēla, Jordānija, Libāna, Maroka, Palestīnas Pašpārvalde, Sīrija un Tunisija

Jāatzīmē, ka 2014. gada 16. aprīlī Latvija ir parakstījusi *Deklarāciju par Latvijas-Turcijas Apvienotās ekonomikas un tirdzniecības komisijas izveidošanu*. Tāpat gada pirmajā pusē Rīgā ir aizvadītas SVK/AK sēdes ar

Ķīnu un Uzbekistānu. 2014. gada otrajā pusē ir plānots noturēt SVK sēdes ar Azerbaidžānu (Rīgā), Baltkrieviju (Minskā) un Gruziju (Tbilisi).

6.7. ielikums

Latvijas divpusējā ekonomiskā sadarbība 2014. gada pirmajā pusē

2014. gada pirmajā pusē būtiskākās aktivitātēs bija šādas:

Latvija-Ķīna

2014. gada 14. februārī Rīgā notika Latvijas-Ķīnas AK 9. sēde, pēc kuras Ekonomikas ministrijā norisinājās informatīvais seminārs Latvijas uzņēmējiem par Ķīnas tirgu, kā arī Latvijas-Ķīnas uzņēmēju biznesa seminārs, kurā abu pušu uzņēmēji pārrunāja iespējas paplašināt un attīstīt ekonomisko sadarbību tādās jomās kā telekomunikācijas, kokrūpniecība, transports un logistika.

2014. gada 6.-10. jūnijā notika Ekonomikas ministrijas valsts sekretāra vizīte Ķīnā, kuras ietvaros viņš tikās ar Ķīnas komercministru, Ningbo pilsētā piedalījās Ķīnas-Centrālās un Austrumeiropas valstu ekonomikas un tirdzniecības ministru sanāksmē par ekonomiskās sadarbības veicināšanu, kā arī apmeklēja 13. Ķīnas Starptautisko patēriņa preču izstādi, kurā nacionālajā stendā savu produkciju prezentēja arī Latvijas ražotāji.

Zviedrijas karala Kārla XVI Gustava un karalienes Silvijas vizīte Latvijā

2014. gada 26.-27. martā Latvijā oficiālajā vizītē ieradās Zviedrijas karalpāris, kuru pavadīja Zviedrijas valdības pārstāvji un plaša uzņēmēju delegācija (pārstāvēja mežsaimniecības, enerģētikas, telekomunikāciju, mediju, transporta un logistikas u.c. jomas).

Vizītes ietvaros ekonomikas ministrs tikās ar Zviedrijas Ekonomikas, enerģētikas un transporta ministrijas valsts sekretāri un Zviedrijas biznesa delegāciju. Tikšanās laikā tika pārrunāti Latvijas ekonomikas attīstības galvenie virzieni, investīciju iespējas Latvijā, uzņēmējdarbības vides jautājumi, Ekonomikas ministrijas prioritātes ES fondu sadalei 2014.-2020. gadam, enerģētikas politika, mežu resursu izmantošana un apsaimniekošana Latvijā.

Vizītes ietvaros tika organizēts biznesa forums *Ilgtermiņa sadarbība ilgtspējai izvegsmei*. Biznesa forums izraisīja lielu Latvijas uzņēmēju interesi – tajā piedalījās vairāk nekā 300 Latvijas uzņēmēju.

Latvija-Turcija

2014. gada 16.-17. aprīlī Valsts prezidenta A. Bērziņa vizītes ietvaros notika ekonomikas ministra vizīte Turcijā (Ankarā un Stambulā), kurā piedalījās arī ārietiņi, aizsardzības, zemkopības, izglītības un zinātnes ministri, kā arī plaša uzņēmēju delegācija. Vizītes ietvaros tika aizvadīti divi Latvijas-Turcijas Biznesa forumi gan Ankarā, gan Stambulā, kuros no Latvijas puses piedalījās 32 uzņēmumu pārstāvji.

Vizītes laikā Latvijas ekonomikas ministrs un Turcijas ekonomikas ministrs parakstīja *Deklarāciju par Latvijas-Turcijas Apvienotās ekonomikas un tirdzniecības komitejas izveidi*. Tāpat vizītes laikā Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera (LTRK) noslēdza divpusēju sadarbības līgumu ar Turcijas Tirdzniecības rūpniecības kamero savienību (TOBB), kā arī tika identificētas potenciālās sadarbības jomas tādās nozarēs kā mašīnbūve, kokrūpniecība, metālapstrāde, lauksaimniecība, farmācija, transports, tūrisms u.c.

Latvija-Uzbekistāna

2014. gada 17. aprīlī Rīgā notika Latvijas-Uzbekistānas SVK 5.sēde, kuras laikā tika pārrunāta abu valstu līdzšinējā sadarbība, kā arī perspektīvas turpmākajai ekonomiskās sadarbības paplašināšanai tādās jomās kā investīcijas, transports un logistika, lauksaimniecība, izglītība un zinātnē, tūrisms utt.

Vizītes ietvaros notika Latvijas-Uzbekistānas uzņēmēju apāļā galda diskusija, kuras laikā abu valstu pārstāvji iepazīnās ar Uzbekistānas uzņēmējdarbības vides aspektiem un sadarbības iespējām dažādās jomās. No Latvijas puses piedalījās 34 uzņēmumi no tekstilrūpniecības, transporta un logistikas, pārtikas rūpniecības, farmācijas, investīciju, parfimērijas un biokosmētikas ražošanas, dzelzceļa transporta, tirdzniecības, telekomunikāciju, izglītības, tūrisma, būvniecības, finanšu un banku, IT, elektronikas, atkritumu apsaimniekošanas u.c. jomām. Uzbekistānas SVK līdzpriekšsēdētāja vietnieks divpusēji tikās ar virkni Latvijas uzņēmēju. Tāpat vizītes laikā starp Ekonomikas ministriju un Uzbekistānas Standartizācijas, metroloģijas un sertifikācijas aģentūru tika parakstīts *Sadarbības plāns standartizācijas, metroloģijas un atbilstības novērtēšanas jomās 2014.-2016. gadam*.

Savukārt 2014. gada 27.-29. maijā Valsts prezidenta A. Bērziņa vizītes ietvaros notika ekonomikas ministra un uzņēmēju vizīte Uzbekistānā. Vizītes ietvaros notika Latvijas-Uzbekistānas biznesa forums, kurā piedalījās aptuveni 60 Latvijas uzņēmēji, kas pārstāvēja finanšu, konsultāciju, juridisko pakalpojumu, farmācijas, kosmētikas, medicīnas, transporta un logistikas, enerģētikas, arhitektūras, būvniecības, teksila, informācijas un komunikāciju tehnoloģiju, inženierzinātnes un tehnoloģiju, pārtikas rūpniecības, lauksaimniecības, zivsaimniecības, izglītības un zinātnes, pasta pakalpojumu u.c. jomas.

Vizītes ietvaros starp Ekonomikas ministriju un Uzbekistānas Republikas Ekonomikas ministriju tika parakstīts *Memorands atjaunojamo energoresursu jomā*.

Latvija-ASV

2014. gada 27. aprīlī-2. maijā Ministru prezidentes L. Straujumas vizītes ietvaros norisinājās ekonomikas ministra un Latvijas uzņēmēju vizīte uz ASV. Vizītes laikā ekonomikas ministrs tikās ar vairākām augsta līmeņa ASV amatpersonām un dažādu institūciju pārstāvjiem, lai pārrunātu enerģētikas un Latvijas-ASV ekonomiskās sadarbības jautājumus, piedalījās organizācijas „Atlantic Council” rīkotā konferencē *American Energy Progress in a Strategic Foreign Perspective*, t.sk. diskusijās par dabas gāzes izmantošanas iespējām.

Vizītē uz ASV piedalījās vairāk nekā 20 Latvijas uzņēmēju pārstāvji no transporta un logistikas, kokrūpniecības, ķīmijas/farmācijas, informācijas tehnoloģiju, izglītības un citām nozarēm, kuriem tika noorganizēta vīrkle tiešnos un biznesa forumi.

6.7. ielikuma turpinājums

Latvija-Tadžikistāna

2014. gada 9.-11. jūnijā Valsts prezidenta A. Bērziņa vizītes ietvaros notika ekonomikas ministra un Latvijas uzņēmēju vizīte uz Tadžikistānu. Vizītes laikā ekonomikas ministrs tikās ar Tadžikistānas premjera pirmo vietnieku, kā arī parakstīja *Latvijas Republikas valdības un Tadžikistānas Republikas valdības noligumu par sadarbibu tūrisma jomā*.

Vizītē piedalījās vairāk nekā 40 Latvijas uzņēmēji, kas pārstāvēja transporta un loģistikas, metālapstrādes un mašīnbūves, finanšu, juridiskās, ķīmiskās rūpniecības un farmācijas, būvniecības, arhitektūras, informācijas tehnoloģiju, pārtikas rūpniecības, izglītības un zinātnes u.c. jomas. Latvijas uzņēmējiem vizītes laikā notika biznesa forums.

Eksportētāju tirgus pieejamības veicināšana trešajās valstis

Lai īstenotu G20 valstu apņemšanos ierobežot jaunu tirdzniecības šķēršļu izplatību starptautiskajā tirdzniecībā, ES aktīvi iesaistās tirdzniecības nosacījumu uzraudzībā. 2014. gadā ES *Tirgus pieejamības stratēģijas* ietvaros darbu turpināja 12 darba grupas¹ un 33 tirgus pieejamības vienības², kuru mērķis ir identificēt un mērķtiecīgi rast risinājumu tirdzniecības ierobežojumiem trešajās valstis. Tajās darbojas arī Ekonomikas ministrijas un LIAA ekonomiskie un diplomātiskie pārstāvji.

Jāatzīmē, ka ES ietvaros Ekonomikas ministrija ir identificējusi tādus būtiskus tirdzniecības ierobežojumus kā Kazahstānas ierobežojumi alkoholiskajiem dzērieniem, Krievijas ierobežojumi attiecībā uz vieglās rūpniecības precēm, kas nonāk saskarē ar ādu, Baltkrievijas tirdzniecības ierobežojumi/licencēšana attiecībā uz atsevišķiem pārtikas, cementa un stikla izstrādājumiem u.tml.

2014. gada 20.-21. marta Eiropadomes apstiprinātajā ikgadējā *Tirdzniecības un investīciju barjeru ziņojumā* un desmitajā ES atrās bridinašanas ziņojumā ir aptverti jaunākie ES, t.sk. Latvijas, uzņēmējiem būtiskākie tirdzniecības ierobežojumi citās pasaules valstis, t.sk. ASV, Argentīnā, Brazīlijā, Indijā, Japānā, Ķīnā un Krievijā.

ES tirgus aizsardzības pasākumi

ES, tāpat kā lielākajā daļā citu pasaules valstu, kas importē citu valstu preces un izejvielas, darbojas tirdzniecības aizsardzības instrumenti (TAI) – antidempinga un pretsubsīdiju³, kā arī iekšējā tirgus aizsardzības pasākumi⁴. Šobrīd ES kopumā pret dažādiem citu valstu produktiem tiek piemēroti 67 antidempinga un 10 pretsubsīdiju pasākumi. Vairāk nekā puse no minētajiem pasākumiem tiek piemēroti pret Indiju, Indonēziju, Krieviju, Ķīnu, Taivānu, Taizemi un Ukrainu. Šobrīd ES nav spēkā neviens iekšējā tirgus aizsardzības pasākums.

Latvija antidempinga pārbaudēs iestājas par atvērtu tirdzniecību, ražotājiem un lietotājiem nepieciešamo izejvielu, starppatēriņa preču pieejamību, kā arī to piegāžu ķēžu dažādību. 2014. gada pirmajā pusē Latvijai kā nozīmīgākās TAI pārbaudes ir minamas antidempinga un pretsubsīdiju pārbaudes attiecībā uz solārā stikla importu no Ķīnas un antidempinga pārbaude attiecībā uz ferosilīcija importu no Ķīnas.

Savukārt 2014. gada pirmajā pusē Latvijai aktuālākās PTO Strīdus izšķiršanas lietas ir Krievijas dzīvo cūku, cūkgāļas un to produktu importa aizliegums no ES (ir uzsākts konsultāciju process), Krievijas noteiktās auto pārstrādes nodevas (ir izveidots strīdus izšķiršanas panelis), Ķīnas ieviestais izejvielu tirdzniecības ierobežojums (Ķīna ir uzsākusi PTO paneļa lēmuma pārsūdzības procesu), kā arī Krievijas uzsāktā konsultēšanās ar ES par piekļuvi ES enerģētikas sektoram.

2014. gadā turpinās arī ES TAI modernizācija, lai ieviestu lielāku pārskatāmību EK veiktajās pārbaudēs, uzlabojot TAI efektivitāti kopumā un vienkāršojot ieinteresēto pušu dalību TAI pārbaužu procedūrās.

¹ Izveidotās darba grupas šādos jautājumos – SPS/Dzīvnieku izcelsmes produkti; SPS/Augu izcelsmes produkti; Medicīnas ierīces; Elektronika un informācijas un komunikāciju tehnoloģijas; Riepas; Transportlīdzekļi; Pasta pakalpojumi; Izplatīšanas pakalpojumi; Tekstilzīstrādājumi; Alkoholiskie dzērieni; Ādas; Ķīmijas nozare

² ES Tirgus pieejamības vienības (*Market Access Teams*) darbojas Alžīrija, Argentīnā, ASV, Austrālijā, Brazīlijā, Čīle, Dienvidāfrika, Ēģiptē, Filipīnās, Indijā, Indonēzijā, Izraēlā, Islandē, Japānā, Jaunzēlandē, Kanādā, Kazahstānā, Kolumbijā, Korejā, Krievijā, Ķīnā – Honkongā un Makao, Malaizijā, Marokā, Meksikā, Nigērijā, Norvēģijā, Šveicē, Taivānā, Tunisijs, Turcijā, Ukrainā, Venecuēlā, Vjetnamā.

³ Antidempinga un pretsubsīdiju pasākumu mērķis ir aizsargāt ES ražotājus pret zaudējumiem, kurus nodara trešo valstu uzņēmumu negodīga konkurencē vai valdību piešķirtās subsīdijas

⁴ Iekšējā tirgus aizsardzības pasākumu piemērošanai izšķirošais pamats ir tāds importa pieaugums, kas nodara zaudējumus vietējiem ražotājiem, bet nav negodīgas konkurences pazīmes

6.2.3. Eiropas Savienības iekšējais tirgus

ES iekšējais tirgus aptver 31 valsti (28 ES dalībvalstis un 3 Eiropas Ekonomikas zonas valstis – Norvēģiju, Islandi un Lihtenšteinu) ar aptuveni 500 milj. patēriņiem. ES iekšējais tirgus nozīmē teritoriju bez iekšējām robežām, kurā nodrošināta preču, personu, pakalpojumu un kapitāla brīva aprite. Pēc ilgstoša un nopietna darba ES ietvaros ir panākta vienota noteikumu kopuma izveidošana saimnieciskās darbības veicējiem, atcelta robežkontrole, izveidota konkurētspējīgāka komercdarbības vide, patēriņiem nodrošināts plašāks preču un pakalpojumu klāsts, radītas jaunas darba vietas, iedzīvotājiem nodrošināta iespēja dzīvot, strādāt, mācīties un saņemt pensiju citā valstī, rasta iespēja ieviest vienotu valūtu, kā arī nodrošināti daudzi citi labumi. Tomēr ES iekšējā tirgus potenciāls joprojām nav izmantots pilnībā, un tā pilnveidošana aizvien turpinās, veicinot ES ekonomikas ilgtspējīgu, stabili attīstību un iedzīvotāju labklājību.

Latvija 2013. gada novembrī bija samazinājusi savu ES tiesību aktu pārņemšanas deficitu līdz 0,5% pēdējo sešu mēnešu laikā, paliekot dalībvalstu grupā ar deficitu zem ES vidējā rādītāja 0,6%. Latvija arī ir daļa no dalībvalstu grupas, kas pēc termiņa beigām transponē nokavētās direktīvas visātrāk – vidēji tie ir 4,4 mēneši.

Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 34.-36. un 49.-62. pantā noteikto principu ieviešanu saistībā ar preču aprites brīvību un pakalpojumu sniegšanas brīvību un tiesībām veikt komercdarbību Latvijā uzrauga un koordinē Ekonomikas ministrija, pastāvīgi identificējot tiesību normas, kas potenciāli vai faktiski var kavēt ES iekšējā tirgus brīvību īstenošanu, tajā skaitā izvērtējot vēl izstrādes stadijā esošos normatīvos aktus.

Tehnisko noteikumu paziņošanas procedūra kalpo kā preventīvs, vienots un caurskatāms monitoringa instruments, lai izvērtētu un novērstu tādu prasību noteikšanu normatīvajos aktos, kuras varētu radīt šķēršļus brīvai preču, kā arī informācijas sabiedrības pakalpojumu apritei. Tehnisko noteikumu saskaņošanas procesā piedalās ne tikai ES dalībvalstu atbildīgās institūcijas, tajā var iesaistīties ikviens komersants, lai sniegtu savus komentārus un iebildumus par citu ES dalībvalstu sagatavotajiem projektiem, kas potenciāli var ietekmēt komersanta produkcijas eksportu vai informācijas sabiedrības pakalpojumu pārrobežu sniegšanu. Informācija par

dalībvalstu paziņotajiem tehnisko noteikumu projektiem ir brīvi pieejama *Tehnisko noteikumu informācijas sistēmas* (TRIS) datubāzē <http://ec.europa.eu/enterprise/tris/default.htm>, kurā tehnisko noteikumu projektu var aplūkot latviešu valodā. Ja komersantam ir radušies iebildumi par citu valstu tehniskajiem noteikumu projektiem, kuri potenciāli vai faktiski var ietekmēt viņa produkta noīetu attiecīgās ES valsts tirgū, komersants ir tiesīgs iesniegt savus iebildumus atbildīgajā ministrijā, kuras kompetencē ir attiecīgas politikas jomas koordinēšana Latvijā. Saraksts ar atbildīgo ministriju kontakt-personām ir pieejams Ekonomikas ministrijas tīmeklā vietnē <http://www.em.gov.lv>.

Savstarpējās atzīšanas princips ir tiesisks mehānisms brīvas preču aprites nodrošināšanai ES. Šis princips būtībā paredz, ka galamērķa dalībvalstis nedrīkst liegt tirgot to teritorijā preces, kuras jau likumīgi tirgo citā dalībvalstī, pat tad, ja tās ir ražotas saskaņā ar tādām prasībām, kas atšķiras no galamērķa dalībvalsts prasībām. Šo principu piemēro precēm, uz kurām neatniecas saskaņoti ES tiesību akti (brīva preču aprite neharmonizētā sfērā).

Lai uzlabotu savstarpējās atzīšanas principa piemērošanu, 2008. gada 2. septembrī stājās spēkā *Eiropas Parlamenta un Padomes regula (EK) Nr. 764/2008, ar ko nosaka procedūras, lai dažus valstu tehniskos noteikumus piemērotu citā dalībvalstī likumīgi tirgotiem produktiem, un ar ko atceļ Lēmumu Nr. 3052/95/EK*, kuras mērķis ir noteikt kārtību, kādā savstarpējās atzīšanas princips ir jāievēro valsts institūciju darbā, kā arī veicot komunikāciju ar komersantiem. Lai turpinātu uzlabot savstarpējās atzīšanas principa piemērošanu praksē, EK 2013. gada 16. augustā publicēja juridiski nesaistošu darba dokumentu *Norādījumi. Jēdziens „likumīgi tirgots” Savstarpējās atzīšanas regulā (EK) Nr. 764/2008*, kurā valsts iestādēm skaidrota jēdziena „likumīgi tirgots” pareiza piemērošana.

Regula 764/2008 arī nosaka pienākumu valstī izveidot *Produktu informācijas punktus* (PCP). PCP uzņēmumiem un dalībvalstu kompetentajām iestādēm sniedz informāciju par tehniskajiem noteikumiem, kurus piemēro konkrētam produkta veidam teritorijā, kurā darbojas PCP, un informāciju par to, vai kādam produkta veidam ir nepieciešams saņemt atlaujas pirms laišanas tirgū. Latvijā PCP funkcijas pilda Ekonomikas ministrija (e-pasts: pcp@em.gov.lv). 2014. gada piecos mēnešos PCP ir atbildējis uz 12 komersantu informācijas pieprasījumiem.

Lai nodrošinātu EEZ valsts pārvaldes iestāžu administratīvo sadarbību, EK ir izveidojusi **Iekšējā tirgus informācijas sistēmu (IMI)**. IMI sistēma ļauj ātri un efektīvi sazināties Eiropas Ekonomikas zonas valstu atbildīgajām iestādēm valsts, reģionālā un vietējā līmenī. Dalībvalstu iestādēm, izmantojot IMI sistēmu, iespējams pārbaudīt juridisko personu un privātpersonu iesniegumos norādīto informāciju, citās dalībvalstīs izdoto dokumentu autentiskumu, kā arī noskaidrot citus jautājumus saskaņā ar attiecīgajos ES tiesību aktos noteikto. Tādējādi dokumentu iesniedzējs tiek atbrīvots no birokrātiskiem šķēršļiem dažādu pārrobežu jautājumu risināšanā ES vienotajā tirgū. Nacionālais IMI sistēmas koordinators Latvijā ir Ekonomikas ministrija. Šobrīd Latvijā IMI sistēma darbojas *Pakalpojumu direktīvas (2006/123/EK)*, *Profesionālās kvalifikācijas direktīvas (2005/36/EK)*, *Darbinieku norīkošanas direktīvas (96/71/EK)*, *Pacientu tiesību direktīvas (2011/24/ES)* un *E-komerčas direktīvas (2000/31/EK)* jomā. *Pakalpojumu direktīva* dalībvalstīm noteikts pienākums informēt par pakalpojumiem, kas var radīt būtisku kaitējumu cilvēku veselbai, dzīvībai un videi, tāpēc IMI sistēmā ir izveidots *Bridinājuma mehānisms*, kas nodrošina uzraudzības iestāžu sadarbību risku novēršanā. IMI sistēmā ir reģistrētas 64 Latvijas atbildīgās iestādes, pakalpojumu jomai piesaistītas 53 iestādes, profesionālās kvalifikācijas jomai – 14, darbinieku norīkošanas jomai – 6, pacientu tiesību jomai – 4, e-komerčas jomai – 2 (viena iestāde var tikt piesaistīta vairākām jomām).

2014. gada piecos mēnešos Latvijā IMI sistēmā ir reģistrēti 47 informācijas pieprasījumi: pakalpojumu jomā – 3, darbinieku nosūtīšanas jomā – 6, profesionālās kvalifikācijas jomā – 36, pacientu tiesību jomā – 2.

Kopš 2004. gada Latvijā darbojas EK un dalībvalstu izveidots alternatīvs ES *Iekšējā tirgus problēmu risināšanas tiešsaistes tīkls – SOLVIT koordinācijas centru tīkls*. SOLVIT koordinācijas centru tīkla uzdevums ir rast ātru un praktisku risinājumu ES iekšējā tirgus problēmām, kuras ir izraisījusi valsts iestāžu darbība, nepareizi piemērojot ES tiesību normas. Situācijās, kad iedzīvotājs vai uzņēmējs cieš no citu dalībvalstu atbildīgo iestāžu prettiesiski pieņemtajiem lēmumiem, SOLVIT koordinācijas centrs darbojas kā bezmaksas problēmu risināšanas papildu instruments pirms lietas iesniegšanas tiesā. SOLVIT koordinācijas centri atrodas katrā ES dalībvalstī (arī Islandē, Norvēģijā, Lihtenšteinā). 2014. gada piecos mēnešos Latvijas SOLVIT koordinācijas centrs ir saņēmis 21 sūdzību. Lai iesniegtu sūdzību SOLVIT koordinācijas centrā, lietai jāatbilst šādiem risināšanas kritērijiem: 1) lēmumu ir pieņemusi valsts iestāde; 2) valsts iestāde atrodas citā ES dalībvalstī (pārrobežu elements); 3) ir pārkāptas ES tiesību normas (regulas, direktīvas u.tml.). Visbiežāk Latvijas SOLVIT koordinācijas centrā

risinātās iedzīvotāju lietas ir bijušas saistītas ar uzturēšanās atlauju izsniegšanu citās dalībvalstīs, uzņēmējiem – ar pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežojumiem un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu.

Pamatojoties uz EK 2012. gada 8. jūnija paziņojumā Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai „Par Vienotā tirgus labāku pārvaldību” minēto, šobrīd noris elektroniska **Vienotā tirgus centra izveide** Latvijas vienotajā valsts un pašvaldību pakalpojumu portālā www.latvija.lv, lai vienā vietā un lietotājdraudzīgā valodā izskaidrotu iepriekš minēto informācijas un palīdzības dienestu funkcijas un kā tās var palīdzēt uzņēmējiem izprast preču un pakalpojumu brīvās aprites principus ES iekšējā tirgū un palīdzēt izmantot to sniegtās priekšrocības.

Lai veicinātu komercdarbību un inovācijas pakalpojumu sektorā, kā arī valsts pārvaldes pakāpenisku modernizāciju un vienkāršošanu, viena no Latvijas prioritātēm ES ir **pakalpojumu sniegšanas brīvības veicināšana**. Pakalpojumu jomā sadarbībā ar nevalstiskajām organizācijām un valsts pārvaldes iestādēm tiek regulāri veikta normatīvo aktu prasību analīze un gatavoti priekšlikumi nepieciešamajām izmaiņām, lai mazinātu esošo administratīvo slogu komersantiem. Tieki pārskatītas pastāvošās administratīvās barjerās un procedūras, attiecīgi likvidējot vai vienkāršojot prasības atlauju (licenču, sertifikātu, apliecinājumu u.c. dokumentu) izsniegšanai, kā arī radot iespēju nokārtot nepieciešamās procedūras elektroniski. Papildus tam turpinās vienas pieturas aģentūras principa ieviešana, uzlabojot publiskās pārvaldes sniegtā pakalpojumu pieejamību Vienotajā kontaktpunktā – vienotajā valsts un pašvaldību pakalpojumu portālā www.latvija.lv.

Par vienu no publiskās pārvaldes modernizāciju veicinošiem instrumentiem, lai samazinātu iestāžu kavēšanos lēmumu pieņemšanā, izmaksas un nelabvēlīgas sekas, kas rodas maziem un vidējiem komersantiem, ir uzskatāms „klusēšanas-piekrišanas” princips. Tas nosaka, ka gadījumā, ja noteiktajā termiņā nav saņemta atbildīgās iestādes atbilde uz atlaujas pieteikumu, uzskatāms, ka atlauja pakalpojumu sniedzējam ir piešķirta un pakalpojuma sniedzējs ir tiesīgs uzsākt pakalpojuma sniegšanu. 2012. gada 12. jūnijā MK tika apstiprināts *Pasākumu plāns „klusēšanas – piekrišanas” princīpa ieviešanai un piemērošanai atbildīgo institūciju administratīvajā prakse*, kurā tika paredzēts sākotnēji „klusēšanas – piekrišanas” principu ieviest 15 pakalpojumiem. Saskaņā ar pasākumu plānu šobrīd „klusēšanas – piekrišanas” princīps ir ieviests jau 14 minētajā pasākumu plānā noteiktajiem pakalpojumiem (princips vēl šobrīd nav ieviests kārtībā, kādā sociālo pakalpojumu sniedzējs tiek reģistrēts sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā un

izslēgts no tā). Paralēli iepriekš minētajām aktivitātēm un pasākumu plānā minētajiem pakalpojumiem „klusēšanas – piekrīšanas” princips ir ieviests vēl papildus 4 pakalpojumiem. Princīpa ieviešana turpinās, un šobrīd ir izvērtēti 152 valsts iestāžu sniegtie pakalpojumi, un vismaz 51 pakalpojumā identificētas iespējas ieviest minēto princīpu. Līdz 2014. gada beigām iecerēts izstrādāt jaunu pasākumu plānu, to integrējot *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plānu*.

Latvija piedalās arī **frontrunners (priekšzīmīgo valstu) iniciatīvā**. Šo iniciatīvu uzsāka Lielbritānijas, Dānijas, Zviedrijas un Nīderlandes valsts pārvaldes iestādes, un šobrīd tajā piedalās jau 11 ES dalībvalstis. Frontrunners iniciatīvas mērķis ir risināt konkrētas problēmas, ar kurām sastopas uzņēmēji un patērētāji ES iekšējā tirgū, dalībvalstīm sadarbojoties un

apmainoties ar labo praksi. Šobrīd dalībvalstis kopīgi darbojas tādās svarīgās jomās kā:

- *Vienotā tirgus centru* izveide, lai uzņēmējiem vienuviet būtu pieejama visa palīdzība un informācija par ES iekšējo tirgu;
- vienoto kontaktpunktu attīstīšana pakalpojumu jomā, kuros uzņēmēji var veikt visas nepieciešamās formalitātes, lai darbotos pakalpojumu jomā, t.sk. citā dalībvalstī;
- profesionālo kvalifikāciju atzīšana, lai mazinātu reglamentēto profesiju skaitu un novērstu šķēršļus profesionālās kvalifikācijas atzīšanas procesā citās dalībvalstīs;
- augstākā līmeņa domēnu vārdu piešķiršanas kārtības pārskatišana, veicot izpēti par šķēršļiem augstākā līmeņa domēnu vārdu reģistrēšanas procesā.

6.3. Industriālā politika

Latvijas industriālās politikas plānošanas dokumentu ietvaru veido vairāku dokumentu kopums, no kuriem nozīmīgākais ir *Nacionālais attīstības plāns, Viedas specializācijas stratēģija*, kura ir ietverta *Zinātnes,*

tehnoloģijas attīstības un inovācijas pamatnostādnēs, Nacionālās industriālās politikas pamatnostādnēs, Izglītības attīstības pamatnostādnēs u.c. nozaru politikas plānošanas dokumentos.

6.8. ielikums

Industrializācijas koncepcijas attīstība

Industrializācijas koncepcijas diskusija ekonomikas literatūrā ir tikusi intensificēta noteiktos laika sprīžos. Jo īpaši 20. gadsimtā tā atsākās pēc otrā pasaules kara, kad norisinājās Eiropas un Japānas rekonstrukcija, kā arī neatkarību ieguva daudzas kolonijas Āfrikā un Dienvidamerikā. Šajā laikā attīstības ekonomikas (*development economics*) diskusijas centrā tika likti tādi ekonomikas aspekti kā koordinācijas kļūdas, ekonomiku izmērs un pieprasījuma puses trūkums.

Nākošais industrializācijas koncepcijas attīstības posms ir saistāms ar laika posmu pēc 1970. gada. Šajā laikā ekonomikas teorijā izteikti valdīja Vašingtonas konsensusa principi. Tika uzskatīts, ka industriālajai politikai, kuru izmanto valsts kā ekonomikas struktūru ietekmējošo instrumentu kopumu, ir jāaprobežojas ar ierobežota skaita tirgus kļūdu novēšanu (piemēram, izglītības sistēmas uzlabojumi vai infrastruktūras uzlabošana), kā arī nozīmīgs elements bija plaši praktizēta un aizstāvēta ierobežojumu izbeigšana un valsts dalības uzņēmumos samazināšana.

Finanšu krīze, kas notika 2008. gadā, ir atjaunojusi industrializācijas koncepcijas aktualitāti ekonomikas literatūrā, taču šobrīd diskusija no industriālās politikas nepieciešamības ir pārvirzījusies uz industriālās politikas dabu un tipu, kas būtu atbilstošāk aktuālajām ekonomikas tendencēm.

Šā brīža zinātniskajā literatūrā par vienu no modernākajām ekonomikas koncepcijām tiek atzīta jaunas industriālās politikas koncepcija. Jaunā industriālā politika pretstatus iepriekšējās desmitgadēs veidotajai industriālajai politikai nem vērā globalizācijas radītās problēmas, un uzsvars tajā ir vērts uz jaunu konkūrēspējas priekšrocību veidošanu visos ar ražošanas paplašināšanu un modernizāciju saistītos procesos. Viens no definētajiem pamatprincipiem ir nevis „uzvarētāju atklāšana”, bet process, kas ietver publiskā un privātā sektora dialogu, lai noskaidrotu kavējošos ierobežojumus jaunām ekonomiskām aktivitātēm un piedāvātu risinājumus to novēšanai vai pārvarēšanai.

Industriālās politikas ietvaros būtiski ir ne tikai izprast nozares attīstības globālos izaicinājumus, bet svarīgi ir skaidri apzināt valsts ekonomiskās priekšrocības un produktu, finanšu un darba tirgus funkcionālos šķēršļus, kas traucē rūpniecības ilgtspējīgai attīstībai.

Nacionālās industriālās politikas pamatnostādnes

Latvijas Nacionālās industriālās politikas pamatnostādnes tika apstiprinātas MK 2013. gada 28. maijā, un to mērķis ir veicināt ekonomikas strukturālās izmaiņas par labu preču un pakalpojumu ar augstāku pievienoto vērtību ražošanai, t.sk. rūpniecības lomas palielināšanai, rūpniecības un pakalpojumu modernizācijai un eksporta komplikētībai.

Izstrādātās pamatnostādnes ir cieši saistītas ar ilgtermiņa plānošanas dokumentiem – *Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģiju līdz 2030. gadam* (Latvija 2030), *Latvijas nacionālo reformu programmu „ES 2020” stratēģijas iestenošanai, Nacionālo attīstības plānu, Zinātnes, tehnoloģijas attīstības un inovācijas pamatnostādņem un Latvijas Viedas specializācijas stratēģiju*.

Lai sasniegtu pamatnostādnes definēto mērķi, Latvijas Nacionālās industriālās politikas ietvaros ir noteikti šādi sasniedzamie rezultatīvie rādītāji:

- apstrādes rūpniecības īpatsvars iekšzemes kopprodukta 2020. gadā – 20%;
- apstrādes rūpniecības produktivitātes pieaugums 2020. gadā pret 2011. gadu – 40%;
- apstrādes rūpniecības pieaugums 2020. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu, – 60%;
- ieguldījumi pētniecībā un attīstībā – 1,5% no IKP.

Lai identificētu tirgus nepilnības, tika veikta eksportspējīgāko nišu un produktu un pakalpojumu ar augstāku pievienotās vērtības potenciāla noteikšana un padziļināta ražotāju analīze, kuras rezultātā tika secināts, ka svarīgākie NIP izaicinājumi, uz kuriem vēršama valsts aktīva rīcība, ir:

- finansējuma ierobežojumi;
- darbaspēka izmaksas un cenu konkurētspēja;
- zema produktivitāte un vājš inovācijas sniegums;
- starptautiskā biznesa transformācija;
- demogrāfiskā situācija (darbaspēka novecošanās).

Nemot vērā Latvijas uzņēmumu priekšrocības un galvenos izaicinājumus, NIP noteiktie rīcības virzieni ir vērsti uz:

- **darbaspēka pieejamības un prasmes** jautājumiem, tādiem kā profesionālās izglītības sistēmas un augstākās izglītības sistēmas tālāku reformu iestenošana, koncentrējot un piemērojot darba tirgus prasībām atbilstošas profesionālās izglītības programmas, kā arī palielinot praktiskās programmas daļas īpatsvaru; valsts atbalsta instrumentu turpināšana, kuri ir vērsti uz uzņēmumā nodarbināto speciālistu kvalifikācijas un prasmju paaugstināšanu, pārkvalificēšanās iespējām uz tirgū pieprasītām specialitātēm; vispārējo vidējo izglītību apgūstošo izglītojamo skaita mazināšana par labu profesionālās izglītības sistēmai;
- **industriālo zonu attīstības** jautājumiem, tādiem kā esošu industriālo zonu pielāgošana, ceļu un inženierkomunikāciju (elektrība, ūdensvads, kanalizācija, gāze, apgaismojums u.c.) sakārtosana līdz ražošanas objektiem, jaunu industriālo zonu izveide starptautiskas, nacionālās un reģionālās nozīmes centros;
- **finanšu pieejamības** jautājumiem, tādiem kā jaundibināto, mikro un mazo uzņēmumu nodrošināšana ar nepieciešamo finansējumu, atbalsta sniegšana apgrozāmo līdzekļu nodrošināšanai vai sākotnējo investīciju veikšanai, aizdevumu garantiju izsniegšanas turpināšana, UIN atvieglojuma ražošanas veicināšanai, iegādājoties jaunas ražošanas iekārtas, turpināšana, riska kapitāla veida instrumentu radīšana, kas stimulētu investīcijas uzņēmumu attīstībā un darbības paplašināšanā;
- **inovācijas veicināšanas** jautājumiem, tādiem kā komersantu pētniecības un inovācijas kapacitātes paaugstināšana, UIN nodokļa atlaides pētniecības un attīstības izmaksām aizstāšana ar jaunu atvieglojumu, nosakot noteiktu pētniecības un attīstības izmaksu norakstīšanu trīskāršā apmērā, pētniecības bāzes un izcilības attīstību;
- **eksporta veicināšanas** jautājumiem, tādiem kā klasteru iniciatīvas atbalstišana, eksporta darījuma risku minimizēšana, ārējo tirgu apgūšana un sertifikācijas izmaksu kompensācija;
- **energoressursu izmaksas** jautājumiem, tādiem kā atbalsta programmas energoefektivitātes paaugstināšanas un emisiju samazināšanas risinājumu rūpniecības sektorā izstrāde.

Atbilstoši piedāvātajiem rīcības virzieniem ir izstrādāts aktivitāšu plāns līdz 2017. gadam, paredzot katram rīcības virzienam noteiktu aktivitāšu kopumu, nosakot par aktivitāšu īstenošanu atbildīgās institūcijas, kā arī definējot sasniedzamos darbības rezultatīvos rādītājus.

Industriālās politikas būtiskākais institucionālā risinājuma elements ir nozaru modernizācijas veicināšana, no kurās izrietoši un saistīti ir turpmākie rīcības virzieni – veikta plaša nozaru spēju un prasmju, tai skaitā valdības klēdu (*government failure*) analīze, līdz šim definēto valsts prioritāro nozaru analīze uzņēmumu (mikro) un tautsaimniecības (makro) līmenī, kā arī pastāvošo atbalsta instrumentu revīzija pret identificējamām tirgus nepilnībām, lai veicinātu atbalstu eksporta produktu komplikētības paaugstināšanai.

Viedās specializācijas stratēģija

Viedās specializācijas stratēģija (VSS) paredz vīzijas izstrādi, konkurētspējas priekšrocību atrašanu, stratēģisku prioritāšu izvēli un tādas politikas izvēli, kas maksimāli atraisa reģiona uz zināšanām balstīto

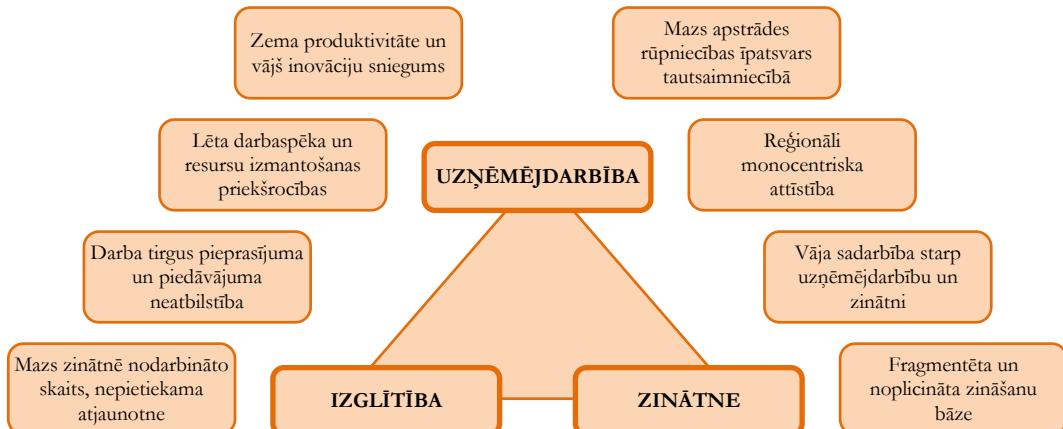
attīstības potenciālu, un tādējādi nodrošina tautsaimniecības izaugsmei.

Veidojot *Viedās specializācijas stratēģiju*, ir svarīgi apzināties, kāds ir valsts tautsaimniecības izaugsmes scenārijs. Analizējot Latvijas tautsaimniecības attīstību, ir secināts, ka tās ilgtspējīgai attīstībai nepieciešams veicināt ekonomikas strukturālās izmaiņas par labu preču un pakalpojumu ar augstāku pievienoto vērtību ražošanai, t.sk. rūpniecības lomas palielināšanai, rūpniecības un pakalpojumu modernizācijai un eksporta sarežģītības attīstībai. Tas ir būtisks priekšnosacījums Latvijas tautsaimniecības konverģēcijai ar attīstītajām ES valstīm un iedzīvotāju labklājības pieaugumam, ko var panākt, palielinot Latvijas ekonomikas konkurētspēju, kas balstīta uz inovāciju.

Vienlaikus, izstrādājot *Viedās specializācijas stratēģiju*, ir nepieciešams identificēt pastāvošās problēmas inovāciju sistēmā (skatīt 6.9. nodalū). Latvijas un EK ekspertu skatījumā Latvijas inovāciju sistēmā pastāv astoni būtiskākie izaicinājumi, kuri shematski ir aprakstīti 6.7. attēlā.

6.7. attēls

Latvijas inovāciju sistēmas izaicinājumi

Šie izaicinājumi ir sastopami visos svarīgākajos inovācijas sistēmas pilāros.

Balstoties uz izvirzītajiem secinājumiem un analīzi, ir izstrādāts *Viedās specializācijas stratēģijas* ietvars, kurā ir

definēti tautsaimniecības transformācijas virzieni, tautsaimniecības izaugsmes virzieni un viedās specializācijas jomas (skatīt 6.3. tabulu).

6.3. tabula

Viedās specializācijas stratēģijas ietvars

Tautsaimniecības transformācijas virzieni	Izaugsmes prioritātes	Viedās specializācijas jomas
1. Ražošanas un eksporta struktūras maiņa tradicionālajās tautsaimniecības nozarēs	<u>1.prioritāte:</u> Efektīvā pirmastrādes produktu izmantošana augstākas pievienotās vērtības produktu ražošanai, jaunu materiālu un tehnoloģiju radīšana un pielietošanas dažādošana. Netehnoloģisko inovāciju un Latvijas radošās industrijas potenciāla plašāka izmantošana tautsaimniecības nozaru augstākas pievienotās vērtības produktu un pakalpojumu ražošanai.	
2. Nākotnes izaugsmes nozares, kurās eksistē vai var rasties produkti un pakalpojumi ar augstu pievienoto vērtību	<u>2.prioritāte:</u> Tādas inovācijas sistēmas izveide, kas nodrošina atbalstu jaunu produktu un tehnoloģiju radīšanai esošo nozaru un starpnozaru ietvaros, kā arī jaunām nozarēm ar augstu izaugsmes potenciālu, kas balstītas uz izaugsmi noteicosajām atslēgtechnoloģijām, nodrošina efektīvu jaunu produktu/ pakalpojumu identifikāciju sistēmu un spēj aistrat un sniegt atbalstu jaunu produktu radīšanai gan esošo nozaru un starpnozaru ietvaros, gan arī veidot jaunas nozares ar augstu izaugsmes potenciālu.	1. Zināšanu ietilpīga bioekonomika;
3. Nozares ar nozīmīgu horizontālo ietekmi un ieguldījumu tautsaimniecības transformācijā	<u>3.prioritāte:</u> Energoefektivitātes pauaugstināšana, kas ietver jaunu materiālu radīšanu, ražošanas procesu optimizāciju, tehnoloģisko jauninājumu ieviešanu, alternatīvo energoresursu izmantošanu u.c. risinājumus.	<u>2. Biomedicīna, medicīnas tehnoloģijas, biofarmācija un biotehnoloģijas;</u>
	<u>4.prioritāte:</u> Modernas un mūsdienu prasībām atbilstošas IKT sistēmas attīstība privātajā un valsts sektorā.	3. Viedie materiāli, tehnoloģijas un inženiersistēmas
	<u>5.prioritāte:</u> Moderna un nākotnes darba tirgus prasībām atbilstoša izglītības sistēma, kas veicina tautsaimniecības transformāciju un VSS prioritāšu īstenošanai nepieciešamo kompetenču, uzņēmējspējas un radošuma attīstību visos izglītības līmeņos.	4. Viedā enerģētika
	<u>6.prioritāte:</u> Attīstīta zināšanu bāze (fundamentālā zinātnē un zinātnes infrastruktūra) un cilvēkkapitāls zināšanu jomās, kurās Latvijai ir salīdzinošās priekšrocības un kas ir nozīmīgas tautsaimniecības transformācijas procesā: zināšanu jomās, kas saistītas ar viedās specializācijas jomām (1) zināšanu-ietilpīga bioekonomika, (2) biomedicīna, medicīnas tehnoloģijas, biofarmācija un biotehnoloģijas, (3) viedie materiāli, tehnoloģijas un inženiersistēmas, (4) viedās enerģētikas un (5) IKT, kā arī EK identificētajās atslēgtechnoloģijās (nanotehnoloģijas, mikro un nano-elektronika, fotonika, advancētie materiāli un ražošanas sistēmas, biotehnoloģijas).	5. Informācijas un komunikāciju tehnoloģijas
	<u>7.prioritāte:</u> Teritoriju esošo resursu apzināšana un specializācija, izvirzot perspektīvās ekonomiskās attīstības iespējas un virzienus, t.sk. vadošos un perspektīvos uzņēmēdarbības virzienus pašvaldības teritorijās.	

6.4. Enerģētikas politika

Latvijas efektīvas, sabalansētas, uz tirgus principiem balstītas enerģētikas politikas galvenie virzieni, kas noteikti MK 2013. gada 28. maija sēdē apstiprinātajā informatīvajā ziņojumā *Enerģētikas ilgtermiņa stratēģija 2030 – konkurentspejīga enerģētika sabiedrībai (Enerģētikas stratēģija 2030)* ir vērsti uz valsts ekonomikas konkurētspējas attīstību, sekmējot sabiedrības labklājību.

Enerģētikas stratēģijas 2030 galvenais uzdevums ir nodrošināt enerģētikas sektora pozitīvu ietekmi uz Latvijas tautsaimniecību, vienlaikus tiecoties uz energoapgādes drošību un ilgtspēju:

- energoapgādes drošums – enerģijas lietotājiem pieejamas stabīlas enerģijas piegādes un attīstīta infrastruktūra.

– ilgtspējīga enerģija – mazināta atkarība no energoresursu importa, veicinātas jaunas efektīvas atjaunojamo energoresursu izmantošanas tehnoloģijas, veikti energoefektivitātes uzlabošanas pasākumi;

Balstoties uz *Enerģētikas stratēģijā 2030* noteiktajiem enerģētikas politikas attīstības virzieniem, Ekonomikas ministrija izstrādā jaunas *Enerģētikas politikas pamatnostādnes laika periodam no 2014.-2020. gadam*, kas aizstās ar MK 2006. gada 27. jūnija rīkojumu Nr. 571 apstiprinātās *Enerģētikas attīstības pamatnostādnes 2007.-2016. gadam*. Pamatnostādnes ietvers pasākumus, kas īstenojami līdz 2020. gadam, Latvijas enerģētikas nozares attīstības mērķu sasniegšanai.

6.9. ielikums

Enerģētika Latvijā

Latvijā izmanto importētos (dabasgāze, elektroenerģija, naftas produkti, ogles, kokss u.c.) un vietējos (hidroenerģija, vēja energija, kurināmā koksne, kokogles, salmi, cita biomasa, biogāze, bioetanol, biodīzeldegviela, kūdra, nolietotās riepas, sadzīves atkritumi kurināšanai) energoresursus tautsaimniecības nozaru, komerciālo lietotāju un iedzīvotāju nodrošināšanai ar kurināmo, elektroenerģiju un siltumenerģiju.

Daļu elektroenerģijas saražo Latvijas HES, TEC, biomasas, biogāzes un vēja elektrostacijas, daļa tiek importēta. Elektroenerģijas izstrādes daudzums Latvijā ir atkarīgs no Daugavas un citu upju caurteces. Vairāk nekā 80% Latvijā ražotās elektroenerģijas saražo AS „Latvenergo”, kas nodrošina arī elektroenerģijas importu un piegādi lietotājiem. Siltumenerģijas ražošanā galvenokārt izmanto importēto kurināmo – dabasgāzi, ogles un mazutu un vietējo kurināmo – kurināmo koksnī.

2012. gadā Latvijā saražotie energoresursi un otrreizēji pārstrādātie produkti sasniedza 97,9 PJ apjomu, bet energoresursu imports bija 173,4 PJ, no tā dabasgāzes imports – 57,8 PJ. Latvijas kopējais primāro energoresursu patēriņš sasniedza 190,6 PJ, kas ir par 3,5% vairāk nekā 2011. gadā. Pašnodrošinājums kopējā primāro energoresursu patēriņā 2012. gadā bija 35,5%. Kopējā primāro energoresursu patēriņā no vietējiem energoresursiem visvairāk tika izmantota kurināmā koksne, kuras kopējais patēriņš bija 52,5 PJ, turpretim hidroelektrostacijās un vēja elektrostacijās saražotā elektroenerģija bija 13,8 PJ.

6.4. tabula

Primāro energoresursu patēriņš Latvijā, PJ

	2000	2005	2009	2010	2011	2012	2013
Kopējais patēriņš* tai skaitā:	163,8	192,1	189,0	200,5	184,2	190,6	189,1
ogles un kokss	3,1	3,3	3,5	4,5	4,6	3,8	3,0
kūdra	2,5	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
naftas produkti	56,4	61,9	62,4	64,6	59,5	58,4	59,3
dabasgāze	45,6	56,9	51,4	61,3	54,0	50,8	50,3
kurināmā koksne	39,7	49,4	52,6	51,4	46,9	52,5	55,1
elektroenerģija**	16,6	19,9	18,6	16,0	15,1	19,8	15,8
citi energoresursi***	-	0,6	0,5	2,6	4,1	5,2	5,6

* Visi energoresursi rēķināti pēc zemākās siltumspējas

** Hidroenerģija, vēja enerģija un elektroenerģijas neto imports

*** Nolietotās riepas, sadzīves atkritumi kurināšanai, kokogles, salmi, cita biomasa, biogāze, bioetanol, biodīzeldegviela

Elektroenerģijas tirgus

Saskaņā ar Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas elektroenerģijas tirdzniecības reģistru 2014. gada maijā elektroenerģijas tirdzniecībai ir reģistrēti 56 tirgotāji. Elektroenerģijas tirgū darbojas 12 elektroenerģijas tirgotāji, kas ir noslēguši sistēmas lietošanas līgumu ar AS „Sadales tīkls”.

Latvijas elektroenerģijas tirgus tiek pakāpeniski atvērts jau kopš 2007. gada, kad par aktīviem tirgus dalībniekiem kļuva uzņēmēji un citas juridiskas personas. Šobrīd brīvajā tirgū ir vairāk nekā 24 tūkst. elektroenerģijas lietotāju, kas patēriņe aptuveni 75% elektroenerģijas.

2014. gada 20. martā, Saeimai apstiprinot likumprojektu *Grozjumi Elektroenerģijas tirgus likuma*, tika noteikts, ka elektroenerģijas tirgus liberalizācijas pēdējais solis, pilnībā atceļot elektroenerģijas cenu regulāciju (tarifus) un nodrošinot mājsaimniecībām, tāpat kā juridiskiem lietotājiem, iespēju brīvi izvēlēties tirgotāju un vienojoties ar to par elektroenerģijas cenu, tiks veikts 2015. gada 1. janvārī.

Saskaņā ar ES trešajā enerģijas iekšējā tirgus liberalizācijas tiesību aktu paketē noteikto viens no

faktoriem, kas nodrošina elektroenerģijas tirgus optimālu funkcionēšanu, ir tīklu pakalpojumu nodalīšana no ražošanas un tirdzniecības darbībām.

AS „Latvenergo” – vertikāli integrēta energoapgādes komersanta, kura akciju turētāja ir Ekonomikas ministrija, restrukturizācijas gaitā tika juridiski nodalīti elektroenerģijas pārvades un sadales sistēmas operatori.

2012. gada 1. janvārī darbību ārpus Latvenergo koncerna uzsāka AS „Augstsprieguma tīkls” – neatkarīgs pārvades sistēmas operators, kas ir atbildīgs par pārvades tīkla attīstību, elektroenerģijas pārvades drošumu, energosistēmas stabilitāti un elektroenerģijas kvalitāti un nodrošina to atbilstoši tehniski ekonomiskajām prasībām un mūsdienu tehnoloģijām un kura akciju turētāja ir Finanšu ministrija. Pārvades sistēmas aktīvu īpašniece ir AS „Latvenergo” meitassabiedrība AS „Latvijas elektriskie tīkli”, kas darbu sāka 2011. gada 1. aprīlī.

Kopš 2007. gada 1. jūlija elektroenerģijas sadales sistēmas operatora funkcijas veic AS „Latvenergo” neatkarīga meitassabiedrība AS „Sadales tīkls”. AS „Sadales tīkls” nodrošina elektroenerģijas piegādi

vairāk nekā vienam miljonam elektroenerģijas lietotāju objektu, aptverot ar savu pakalpojumu 99% no valsts teritorijas. Kopumā Latvijā darbojas 11 sadales sistēmas operatori. Galvenās prasības attiecībā uz sadales pakalpojuma kvalitāti ir noteiktas MK

2011. gada 4. oktobra noteikumos *Noteikumi par publisko elektroapgādes tīklu sprieguma prasībām*, kas nosaka par obligāti piemērojamu Latvijā pārņemto ES standartu *LVS EN 50160: 2010 Publisko elektroapgādes tīklu sprieguma raksturlielumi*.

6.10. ielikums

Elektroenerģija un centralizētā siltumenerģija Latvijā

2012. gadā kopējā elektroenerģijas piegāde bija 7859 GWh, kas ir par 7,1% vairāk nekā 2011. gadā. AS „Latvenergo” savās stacijās saražoja 64,6% no kopējās elektroenerģijas piegādes, 13,9% – iepirkta no mazajiem elektroenerģijas ražotājiem un 21,5% – veidoja elektroenerģijas neto imports.

No 2012. gada kopējā elektroenerģijas galapatēriņa rūpniecībai un būvniecībai realizēti 29,1%, transportam – 1,9%, mājsaimniecībām – 25,9%, pakalpojumiem – 40,9%, lauksaimniecībai – 2,2 procenti.

2012. gadā centralizēto siltumenerģiju pārdošanai ražoja 663 katlumājās un 132 koģenerācijas stacijās, kuras pārdošanai kopā saražoja 7,46 TWh centralizētās siltumenerģijas. Centralizētās siltumenerģijas un elektroenerģijas ražošanā pārsvārā tika izmantota dabasgāze. Sarāzotās centralizētās siltumenerģijas īpatsvars, par kurināmo izmantojot dabasgāzi, bija 78,4%, kurināmo šķeldu – 14,2%, malku – 2,2%, mazutu – 1,1%, pārējos kurināmā veidus – 4,1 procenti.

Centralizētās siltumapgādes lietotāju struktūra pēdējo gadu laikā nav mainījusies, un centrālā apkure tajā ir 65-70%, karstā ūdens apgāde – 30-35%. No 2012. gada kopējā centralizētās siltumenerģijas galapatēriņa rūpniecībai un būvniecībai realizēts 1,1%, mājsaimniecībām – 72%, pakalpojumiem – 25,7%, lauksaimniecībai – 1,2%. Savukārt centralizētās siltumenerģijas galapatēriņa sadalījums pa reģioniem ir šāds: Rīgas reģions – 51,7%, Pierīgas reģions – 11,6%, Vidzeme – 6,1%, Kurzeme – 10,5%, Zemgale – 8,1% un Latgale – 12 procenti.

Latvijas, kā arī Lietuvas un Igaunijas elektroenerģijas tirgu pilnīga integrācija ES kopējā tirgū, pievienojoties Ziemeļvalstu elektroenerģijas tirgum, vienlaicīgi ir svarīgs mērķis visai ES un arī pašam Baltijas valstīm.

2009. gada 17. jūlijā starp EK un virkni Baltijas valstu, tostarp Latviju, tika noslēgts nodomu protokols par *Baltijas enerģijas tirgus starpsavienojumu plānu* (BEMIP) izstrādāšanu. BEMIP ir vērsts uz efektīvi funkcionējoša Baltijas enerģijas tirgus izveidi, iespēju realizēt dalībvalstu solidaritātes mehānismus, apgādes drošuma paaugstināšanu Baltijā un Baltijas enerģijas tirgus integrāciju ar Ziemeļvalstu elektroenerģijas tirgu, tādējādi nodrošinot tā integrāciju kopējā ES enerģijas tirgū. Galvenie BEMIP paredzētie pasākumi ir saistīti ar elektroenerģijas iekšējo tirgu (attīstīta pārrobežu tirdzniecība, pārvades sistēmas operatoru nodalīšana, konkurentspejīgas cenas), elektroenerģijas starpsavienojumiem un ģenerējošām jaudām un dabasgāzes iekšējo tirgu un infrastruktūru, tajā skaitā starpsavienojumiem.

Latvijas elektroenerģijas tirgus, tāpat kā visas Baltijas enerģētikas tirgus, pašlaik ir savienots ar kopējo Eiropas enerģētikas tirgu tikai ar diviem Igaunijas un Somijas energosistēmas savienojošiem jūras kabeliņiem *Estlink I*, kura pārvades jauda – 350 MW, un *Estlink II*, kura pārvades jauda ir 650 MW. Abu starpsavienojuma saišu pārvades jauda ir pietiekama, lai tiktu izlīdzinātas elektroenerģijas cenas NPS Igaunijas un Somijas tirdzniecības apgabalos. Lai gan šāda projekta realizēšana potenciāli uzlabo situāciju Igaunijas un Somijas energosistēmu integrācijas un Igaunijas un Somijas tirdzniecības apgabalu likviditātes nodrošinājumā, tā nemazina pārslodzes rašanās risku Latvijas-Igaunijas šķērsgriezumā, kam, lai arī ir izteikti

sezonāls raksturs, tomēr raksturīga negatīva ietekme uz elektroenerģijas cenu dinamiku NPS Latvijas un Lietuvas tirdzniecības apgabaloši. Turklat *Estlink II* noslodze virzienā no Somijas uz Igauniju varētu radīt papildu noslodzi Latvijas-Igaunijas šķērsgriezumā, tādējādi vairojot pārslodzes vai līniju atslēguma risku.

Latvijas-Igaunijas šķērsgriezuma šī brīža caurlaides spēja nav pietiekama, lai nodrošinātu visu pieprasīto elektroenerģijas tirdzniecības apjomu Baltijas reģionā: starp Igauniju, kurā gada griezumā ir saražotās elektroenerģijas pārpalikums, un Latviju un Lietuvu, kur vērojams izteikts elektroenerģijas deficitis. Ipaši būtiski elektroenerģijas tirdzniecību Baltijas valstīs šis apstāklis ietekmē vasaras sezonā. Minētais caurlaides spēju ierobežojums būtiski apgrūtina Latvijas un Lietuvas, kā arī atsevišķos gadījumos Kaliningradas reģiona iespējas importēt elektroenerģiju no lētākiem elektroenerģijas cenu apgabaliem – Igaunijas un Skandināvijas valstīm, kā rezultātā Latvijā un Lietuvā vidējā elektroenerģijas cena ir augstāka par Igaunijas un Skandināvijas elektroenerģijas cenām.

Pašlaik notiek darbs pie Lietuvas-Zviedrijas starpsavienojuma „NordBalt” ar 700 MW pārvades jaudu attīstības, īstenojot arī projektu *Kurzemes loks*, kura ietvaros paredzēts izbūvēt 330 kV gaisvadu augstsprieguma elektrolīniju Latvijas rietumu daļā, lai novērstu līdz šim iztrūkstošo palielinātas jaudas pieslēgumu iespējamību, nodrošinātu vēja parku attīstību un palielinātu elektroapgādes drošumu Kurzemē. *Kurzemes loka* pirmsais posms ietver 330 kV augstsprieguma līnijas izbūvi, savienojot Rīgas pilsētas 330 kV apakšstacijas „Rīgas TEC-1” ar apakšstaciju „Imanta”; līnijas izbūves darbi, t.sk., pārbaudes, pabeigtī 2013. gada 25. septembrī. *Kurzemes loka* otrs posms ietver 330 kV augstsprieguma līnijas Grobiņa-

Ventspils izbūvi, projektēšanas fāze uzsākta 2010. gadā, bet visus darbus plānots pabeigt 2014. gadā. *Kurzemes loka* pirmā un otrā posma izbūves izmaksas ir 98,5 milj. eiro, no tiem 38,5 milj. eiro sedza no Eiropas Enerģētikas atjaunošanas programmas līdzekļiem. Līdz šim jau pirmā un otrā posmā ir ieguldīti 66 milj. eiro. *Kurzemes loka* trešā posma izmaksas ir 127,4 milj. eiro, un to plānots pabeigt 2018. gada beigās. Šim projektam plānots piesaistīt ES līdzfinansējumu.

BEMIP nosaka, ka stratēgiski svarīga ir jauna – trešā Latvijas-Igaunijas starpsavienojuma būvniecība, kas ļaus novērst esošās pārvades tīkla pārslodzes un palielināt pieejamo Latvijas-Igaunijas starpsavienojuma pārvades kapacitāti. Trešais Latvijas-Igaunijas starpsavienojuma projekts būtiski uzlabotu energoapgādes drošumu šķērsgriezumā starp Igauniju un Latviju, kā arī abu valstu energosistēmās, nodrošinot efektīvu jaudas pārvades koridoru starp Baltijas un Ziemeļvalstu elektroenerģijas sistēmām. Latvijas-Igaunijas trešais starpsavienojums veicinās arī Latvijas, Igaunijas un Lietuvas infrastruktūras attīstību, jo pārvades tīkla modernizācijas un rekonstrukcijas projekta *Kurzemes loks* trešā posma realizācija ļaus izveidot Latvijas-Igaunijas trešā starpsavienojuma pieslēguma punktu. Latvijas-Igaunijas starpsavienojuma kopējās izmaksas ir aptuveni 112 milj. eiro. Atkarībā no izbūvējamās līnijas garuma Latvijas pusei būs jāsedz 102,3 milj. eiro, bet Igaunijai ~9 milj. eiro, un projektam plānots piesaistīt ES līdzfinansējumu. Pašlaik tiek īstenots projekta ietekmes uz vidi novērtējums un trases izpēte. Starpsavienojuma būvniecību plānots sākt 2017. gadā, un 2020. gadā to ir paredzēts nodot ekspluatācijā.

Latvijas energoapgādes komersanti elektroenerģijas tirgus izolācijas novēršanai *Eiropas Savienojumu instrumenta* (CEF) ietvaros ir pieteikuši iekļaušanai Eiropas Kopējās Intereses Projektu (KIP) sarakstā 2 projektus – *Kurzemes loka projekta trešā karta* un *Latvijas-Igaunijas trešais starpsavienojums*.

Reģionālā izpratnē starp nozīmīgākajiem risināmajiem jautājumiem, kas nodrošinātu elektroenerģijas tirgus efektīvu darbību, šobrīd jāmin:

- iekšējā tirgus prasību pilnīga ieviešana Baltijas valstīs, tajā skaitā tirgus pilnīga atvēršana, nodrošinot Baltijas valstu līdzdalību ES kopējā tirgū;
- uz tirgus principiem balstīta pārslodzes vadība, elektroenerģijas biržas Nord Pool Spot (NPS) organizētas netiešas jaudas izsoles starp Baltijas valstīm (noderīgas pārslodzes vadībai Latvijas-Igaunijas šķērsgriezumā);
- kopēja rezervju un balansēšanas tirgus izveide;
- finanšu produktu tirgus izveide Latvijā un Lietuvā, darbu uzsākot biržai Nasdaq OMX Commodities;

- Baltijas valstu infrastruktūras projektu, kas iekļauti KIP sarakstā, īstenošana;
- Paneiropas elektroenerģētikas tirgus modeļu reģionālās dimensijas izstrādē esošo elementu pilnveide;
- iespējama Baltijas valstu energosistēmu (pārvades tīklu) sinhronizācijas maiņa.

Funkcionējoša reģionāla tirgus izveide tiek uzskaitīta par nepieciešamu priekšnoteikumu tālākai Baltijas integrācijai NPS Ziemeļvalstu reģionā, vienlaikus pārņemot arī NPS darbības principus. NPS ir Eiropas lielākā elektroenerģijas tirdzniecības birža, kura tās dalībniekiem piedāvā nākošās dienas un tās pašas dienas elektroenerģijas tirdzniecības iespējas, un Baltijas valstu darbība tajā attīstītu pārrobežu tirdzniecību, kā arī radītu konkurenci tirgū. NPS Latvijas tirdzniecības apgabals darbu uzsāka 2013. gadā 3. jūnijā. Šobrīd NPS tirdzniecības apgabali ir atvērti visās trīs Baltijas valstīs – Igaunijā, Lietuvā un Latvijā, un elektroenerģijas tirdzniecība notiek vienoti un saskaņoti visā Baltijas jūras reģionā.

Atvērtais NPS Latvijas elektroenerģijas tirdzniecības apgabals un ieviestais nākošās dienas elektroenerģijas tirgus ELSPOT dod iespēju tirgus dalībniekiem iesniegt savus cenu piedāvājumus darījumiem, kuri notiks nākošajā dienā. Nākamais solis elektroenerģijas tirgus attīstībai Latvijā bija tās pašas dienas tirgus – ELBAS izveidošana. ELBAS tirgus Latvijā tika veiksmīgi atvērts 2013. gada 10. decembrī. Atšķirībā tās pašas dienas elektroenerģijas tirgum no nākamās dienas tirgus ir tāda, ka cenu piedāvājumi tiek iesniegti darījumiem, kuri notiks esošajā dienā pēc tam, kad būs publicēti ELSPOT tirdzniecības sesijas rezultāti. Abu tirgu esamība nodrošina ne tikai lielāku Latvijas elektroenerģijas tirgus likviditāti, bet arī efektīvāku caurlaides spēju izmantošanu un nodrošina tirgus dalībniekiem uzticamu un caurspīdīgu elektroenerģijas cenu.

Viens no faktoriem, kas ietekmē enerģētikas ilgtspējību, ir valsts nodrošinājums ar ģenerējošām jaudām, jo tas nosaka lielumu riskiem, kas saistīti ar elektroenerģijas un primāro energoresursu importu. Lai gan faktiskais pašnodrošinājuma līmenis ar ģenerējošām jaudām Latvijā 2013. gada beigās bija 77%, visas Latvijas elektrostacijas kopā spēj segt 100% elektroenerģijas pieprasījumu.

Kopš ES enerģētikas rīcības plāna 2050 pieņemšanas, kas nosaka, ka ģenerāciju attīstība un valstu jaudas pietiekamība ir jākoncentrē uz teritorijām ar atjaunojamo energoresursu potenciālu, lai stimulētu CO₂ izmešu samazināšanu un siltumnīcgāzu efekta samazināšanu, sekmētu efektīvāku, konkurētspējīgu elektrostaciju attīstību, vērtējot ģenerējošo jaudu pietiekamību, ir jāņem vērā arī pieejamās caurlaides

spējas uz un no valsts un reģiona, tas ir, starpsavienojumu jaudas.

Latvijas un Baltijas valstu elektroenerģētikas sektora attīstībai un tirgus integrācijai ilgtermiņā nozīmīgs ir jautājums par Baltijas elektroenerģijas pārvades sistēmas sinhronizāciju ar kontinentālo Eiropu.

2013. gada oktobrī EK publicēja paziņojumu *Ilgtermiņa redzējums infrastruktūras jomā Eiropai un ārpus tās*, kurā uzsvērts, ka elektroenerģijas jomā viens no nākotnes izaicinājumiem ir Baltijas elektroenerģijas sistēmu sinhronizācija ar kontinentālās Eiropas energosistēmām, izbeidzot to faktisko izolāciju no citām ES valstīm.

Vēsturiski Igaunijas, Lietuvas un Latvijas elektroenerģijas pārvades tīkli ir cieši integrēti Baltkrievijas un Krievijas pārvades tīklas un darbojas paralēlā, sinhronā režīmā ar tiem. Šobrīd tirgu pārrobežu darbība ar Krieviju un Baltkrieviju notiek tikai virzienā uz Baltijas valstīm NPS elektroenerģijas biržas platformā saskaņā ar Baltijas valstu likumdošanu un Baltijas pārvades sistēmu operatoru noteikto

kārtību. Energosistēmu operatīvo darbību nosaka starp Baltkrievijas, Krievijas, Igaunijas, Latvijas un Lietuvas pārvades sistēmām noslēgtais BRELL līgums. Krievijas un Baltkrievijas, kā arī citu Neatkarīgo Valstu Sadraudzības valstu elektroenerģijas iekšējā tirdzniecība, to energosistēmu režīmu svārstības un avārijas tehniski ietekmē un noslogo Baltijas valstu elektrotīklu, ierobežojot Baltijas valstu iespējas pilnībā ieviest ES tiesisko regulējumu elektroenerģijas tirgū, īpaši attiecībā uz jaudu rēķināšanu un plānošanu, pārslodzes vadību, tīklu balansēšanu.

Pēc Ignalinas atomelektrostacijas slēgšanas 2009. gada beigās viens no izvērtējamajiem jautājumiem Baltijas valstu enerģētikas politikas kontekstā ir jaunās *Visaginas AES projekts*. Latvija kopumā atbalsta *Visaginas AES projektu*, pamatojoties uz reģionālās solidaritātes principu. Lemjot par Latvijas energokompānijas AS „Latvenergo” līdzdalību *Visaginas AES projektā*, tiks vērtēts projekta ekonomiskais izdevīgums un citi būtiski, ar projekta realizēšanu saistīti jautājumi.

6.5. tabula

Elektroenerģijas piegāde Latvijā, GWh

	2000	2005	2009	2010	2011	2012	2013
Kopējā elektroenerģijas piegāde	5922	7054	7223	7500	7340	7859	7564
Elektroenerģijas bruto izstrāde tai skaitā:	4136	4906	5569	6627	6095	6168	6209
no atjaunojamiem energoresursiem:	2824	3414	3555	3635	3078	4109	3534
lielās HES*	2794	3263	3391	3445	2823	3627	2854
mazās HES	25	62	66	75	64	80	58
biomasas elektrostacijas	-	6	4	9	13	65	215
biogāzes elektrostacijas	-	36	44	57	107	223	287
vēja elektrostacijas	5	47	50	49	71	114	120
no fosiliem energoresursiem:	1312	1492	2014	2992	3017	2059	2675
lielās TEC**	1163	1278	1476	2402	2425	1409	1957
citas TEC	149	214	538	590	592	650	718
Elektroenerģijas neto imports	1786	2148	1654	873	1245	1691	1355

* Daugavas kaskāde – Rīgas HES, Ķeguma HES un Pļaviņu HES

** Rīgas TEC-1 un Rīgas TEC-2, avots: AS „Latvenergo”

Dabasgāzes tirgus

Latvijas dabasgāzes apgādes sistēma nav savienota ar ES kopējo dabasgāzes apgādes sistēmu. Latvija dabasgāzi saņem tikai no Krievijas. Latvijā atrodas vienīgā dabasgāzes krātuve Baltijas reģionā – Inčukalna pazemes gāzes krātuve (PGK), kuras kopējais apjoms ir 4,3 miljardi kubikmetru, tajā skaitā aktīvās dabasgāzes apjoms 2,3 miljardi kubikmetru. Dabasgāzes patēriņš 2013. gadā bija 1461 milj. m³, kas ir par 3,1% mazāk nekā 2012. gadā. Lielākie dabasgāzes lietotāji 2012. gadā bija AS „Latvenergo”

TEC un siltumapgādes uzņēmumi – 63,9%, rūpniecība un būvniecība – 15%, pārējie lietotāji – 18,2%, bet pārējo daļu veidoja dabasgāzes patēriņš enerģētikas sektorā un zudumi. Rīgas reģionā tiek patērtēti aptuveni 65% no Latvijā izmantotās dabasgāzes.

Pašreiz Latvijas dabasgāzes tirgū darbojas viens komersants – AS „Latvijas Gāze”, kuram saskaņā ar 1997. gadā noslēgtu *Privatizācijas līgumu* ir ekskluzīvas tiesības veikt dabasgāzes pārvadi, sadali, uzglabāšanu un tirdzniecību līdz 2017. gadam Latvijā.

ES mērogā dabasgāzes tirgus darbības principus nosaka Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 13. jūlija *Direktīva 2009/73/EK* par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabasgāzes iekšējo tirgu un par *Direktīvas 2003/55/EK* atcelšanu (*Direktīva 2009/73/EK*).

Nemot vērā, ka Latvijas dabasgāzes apgādes sistēma nav savienota ar ES kopējo dabasgāzes apgādes sistēmu, Latvija līdz 2017. gadam ir piemērojusi „izolēta tirgus” atkāpi no *Direktīvas 2009/73/EK*. 2014. gada 20. martā Saeimā apstiprinātais likumprojekts *Grozījumi Enerģētikas likumā*, kas paredz pakāpenisku tirgus liberalizāciju, nosaka, ka visiem dabasgāzes lietotājiem būs tiesības brīvi izvēlēties dabasgāzes tirgotāju no 2017. gada 3. aprīļa, līdz tam brīdim ir jābūt pabeigtai sadales sistēmas operatora nodalīšanai. Pārvades sistēmas operatora nodalīšanai ir jābūt pabeigtai līdz 2017. gada 3. aprīlim, ja ātrāk nav iestājies viens no šādiem apstākļiem:

- Latvijas dabasgāzes sistēma ir tieši savienota ar jebkuras ES dalībvalsts starpsavienoto dabasgāzes sistēmu, izņemot Igauniju, Lietuvu un Somiju;
- dominējošā piegādātāja daļa kopējā Latvijas dabasgāzes patēriņa nodrošināšanā ir mazāka par 75 procentiem.

Vienlaikus Grozījumi paredz, ka, sākot ar 2014. gada 4. aprīli, dabasgāzes pārvades, sadales, uzglabāšanas un sašķidrinātās dabasgāzes sistēmas operatoriem ir jānodrošina visiem sistēmas lietotājiem un pretendentiem, kuri to pieprasā, vienlīdzīga un atklāta pieeja attiecīgajai sistēmai, sniedzot tiem dabasgāzes pārvades, sadales, uzglabāšanas vai sašķidrinātās dabasgāzes pakalpojumus. Nemot vērā, ka pirmās komerciālās dabasgāzes piegādes saskaņā ar pirmo ilgtermiņa līgumu Latvijā notika 2004. gada 3. aprīlī, līdz 2014. gada 4. aprīlim Latvija piemēroja atkāpi no *Direktīvas 2009/73/EK* prasībām attiecībā uz trešās puses pieeju dabasgāzes apgādes sistēmai.

Lai sekmētu dabasgāzes piegādes avotu diversifikāciju un mazinātu atkarību no viena piegādātāja, biogāzi un no biomases ražoto gāzi, kā arī gāzveida stāvokļi pārvērstu sašķidrināto dabasgāzi, sākot ar 2015. gada 1. janvāri, būs atļauts ievadīt dabasgāzes pārvades sistēmā.

Stiprinot dabasgāzes apgādes drošību ES, 2010. gada 20. oktobrī tika pieņemta Eiropas Parlamenta un Padomes *Regula (ES) Nr. 994/2010* par gāzes piegādes drošības aizsardzības pasākumiem un Eiropas Padomes *Direktīvas 2004/67/EK* atcelšanu (*Regula 994/2010*). *Regula 994/2010* cita starpā paredz dalībvalsts kompetentās iestādes (Latvijas gadījumā Ekonomikas ministrijas) pienākumu izstrādāt *Dabasgāzes piegādes drošības riska novērtējumu* un,

balstoties uz to, *Preventīvās rīcības plānu* un *Ārkārtas rīcības plānu*.

Riska novērtējumā tiek analizēts dabasgāzes tirgus, izvērtēta esošā dabasgāzes apgādes fiziskā infrastruktūra, novērtēti politiskie un administratīvie riski, sastādīti riska cēlonības scenāriji, riska ietekmes scenāriji un operatīvo rīcību scenāriji, izveidota Latvijas nacionālā līmeņa gāzes apgādes pārtraukumu riska matrica un noteikti pasākumi iekļaušanai *Preventīvās rīcības plāna*.

Preventīvās rīcības plāna ir norādīti pasākumi Latvijas dabasgāzes piegādes drošības riska novērtējumā identificēto risku novēršanai vai mazināšanai gan dabasgāzes piegādes jomā (ieguldījumi infrastruktūrā, ilgtermiņa līgumu izmantošana, darbību avārijas gadījumā plānošana), gan pieprasījuma jomā (pārtraucamu līgumu izmantošana, kurināmā aizstāšana), preventīvie pasākumi, kuri saistīti ar nepieciešamību uzlabot starpsavienojumus starp kaimiņos esošajām dalībvalstīm un iespēju dažādot gāzes ceļus un piegādes avotus.

Ārkārtas rīcības plāna ir norādīti pasākumi gāzes piegādes traucējumu radītās ietekmes novēršanai vai mazināšanai, ja tos nav iespējams novērst, izmantojot *Preventīvās rīcības plāna* noteiktās darbības, un energoapgādes komersanti vieni paši vairs nespēj atbilstīgi reaģēt uz gāzes piegādes traucējumiem. Latvijas *Ārkārtas rīcības plāns* ir izstrādāts, balstoties uz *Regula 994/2010* noteiktajiem trīs galvenajiem krīzes līmeniem:

- savlaicīgas brīdināšanas līmenis (savlaicīga brīdināšana);
- trauksmes līmenis (trauksme);
- ārkārtas stāvokļa līmenis (enerģētiskā krīze).

Ārkārtas rīcības plāna ir noteikta dabasgāzes uzņēmumu un enerģijas ražotāju loma un pienākumi, kompetentās iestādes un citu struktūru, kurām ir deleģēti uzdevumi, loma un pienākumi katrā no krīzes līmeniem, procedūras un pasākumi, kas jāievēro attiecībā uz katra krīzes līmeni, personas, kas atbild par riska pārvaldību, un to lomas, īstenojamie pasākumi, lai novērstu trauksmes stāvokļa līmeņa situāciju un mazinātu ārkārtas stāvokļa līmeņa situāciju, dabasgāzes uzņēmuma ziņošanas pienākumi, darbības gāzes piegādes nodrošināšanai ārkārtas situācijā, kā arī mehānismi sadarbībai ar citām dalībvalstīm.

Latvijas Preventīvās rīcības plāns un *Ārkārtas rīcības plāns* ir apstiprināts ar Ekonomikas ministrijas valsts sekretāra 2013. gada 23. maija rīkojumu Nr. 98.

Dabasgāzes piegāžu diversifikācijai Latvijā un visā Baltijas reģionā ir nepieciešams iesaistīt alternatīvus dabasgāzes piegādātājus tirgū. To iespējams panākt:

- izbūvējot BEMIP paredzēto Lietuvas-Polijas maģistrālo dabasgāzes apgādes sistēmu starpsavienojumu GIPL;

- realizējot reģionālā SDG termināla projektu;
- nodrošinot trešo pušu dabasgāzes piegādes reģionam ar esošās dabasgāzes apgādes infrastruktūras starpniecību (t.i., diversificējot dabasgāzes piegādes avotus, nevis celus).

GIPL savienos Rembelčiznas (*Rembelszczycyna*) gāzes kompresoru staciju Polijā un Jauniunai (*Jauniunai*) gāzes kompresoru staciju Lietuvā. Projekta mērķis ir ne tikai integrēt Baltijas valstu izolēto dabasgāzes tirgu ES, bet arī nodrošināt pieeju ES gāzes tirdzniecības platformām (piemēram, Centrāleiropas gāzes tirdzniecības platformai CEGH) un pasaules sašķidrinātās dabasgāzes (SDG) tirgum. 2011. gadā tika sagatavota biznesa plāna analīze, savukārt 2013. gadā tika veikta tirgus izpēte. GIPL būvniecība paredzēta 2014.-2017. gadā, bet, nesmot vērā projekta mērogu un raksturu, tā realizācijas termiņi var būt mainīti. Projekta investori ir Lietuvas kompānija „Lietuvos Dujos” un Polijas dabasgāzes pārvades operators GazSystem S.A.. Projekta priekšizpētes veikšanai tika sniegti ES finansiālais atbalsts 50% apmērā. GIPL izbūve izmaksās apmēram 558 milj. eiro.

EK izpētē, piesaistot neatkarīgu ekspertu, secina, ka optimālākā vieta reģionālam SDG terminālim būtu Somu līci. Jāpiezīmē, ka jebkurā no variantiem nozīmīga loma Baltijas reģiona dabasgāzes tirgus funkcionēšanā ir Inčukalna PGK.

Latvijas energoapgādes komersanti dabasgāzes tirgus izolācijas novēršanai CEF ietvaros ir pieteikuši iekļaušanai KIP sarakstā 2 projektus – *Inčukalna PGK modernizācijas un paplašināšanas projektu* un *Baltijas reģionālā sašķidrinātās dabasgāzes (SDG) termināla būvniecību*.

Tā kā Inčukalna PKG ir būtiska Baltijas reģiona dabasgāzes apgādes sistēmas sastāvdaļa, kas nodrošina dabasgāzes piegādi ne tikai Latvijai, bet arī Igaunijai un Krievijai, kā arī kalpo kā drošības rezerves elements Lietuvai, ir paredzēts īstenot projektu *Inčukalna PGK modernizācija un paplašināšana*. Projekta mērķis ir paaugstināt enerģētikas piegādes drošības līmeni Baltijas jūras reģionā, kā arī pēc Polijas-Lietuvas un Igaunijas-Somijas starpsavienojumu pabeigšanas veicināt energoresursu piegādes ceļu un avotu diversifikāciju. Projekta plānotās izmaksas – modernizācijai 191 milj. eiro, paplašināšanai 360 milj. eiro. Inčukalna PGK modernizācijas un paplašināšanas projekta pirms posms paredz palielināt dabasgāzes izņemšanas kapacitāti. Patlaban no krātuves var izņemt 30 milj. kubikmetru dabasgāzes diennaktī. Iecerēts, ka 2020. gadā dabasgāzes izņemšanas kapacitāte būs 32 milj. kubikmetru diennaktī. Situācijās, kad pieprasījums pēc dabasgāzes būs lielāks nekā ierastī, piemēram, klimatisko apstākļu dēļ vai dabasgāzes piegāžu no trešajām valstīm traucējumu dēļ, Inčukalna PGK spēs nodrošināt

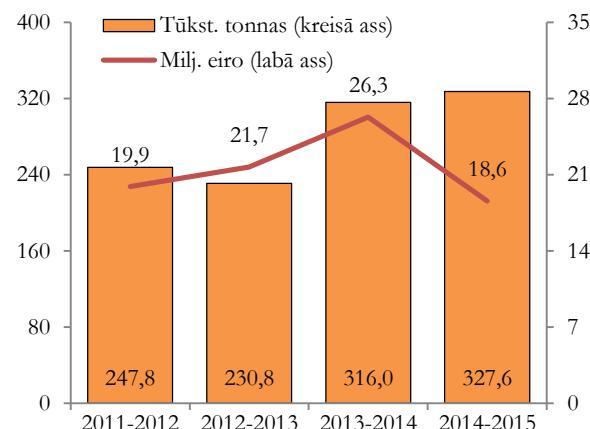
pieprasītos apjomus ne tikai Latvijā, bet arī Lietuvā un Igaunijā.

Naftas produktu drošības rezerves

Naftas produktu drošības rezervu izveides sistēma paredz naftas produktu drošības rezervu izveidi 90 patēriņa dienu apjomam, un uzglabājamo naftas produktu – dzīzeldegvielas, mazuta, benzīna drošības rezervu apjoms atbilst 90 patēriņa dienām no iepriekšējā kalendārā gada katrai naftas produktu kategorijai. Sākot ar 2013. gada 1. janvāri, ir mainīta naftas produktu drošības rezervu aprēķinu metode, un ES dalībvalstij Kopienas teritorijā ir jānodrošina naftas krājumu apjoms, kas ir lielāks no diviem piedāvātajiem Komisijas aprēķinu variantiem: vai nu 90 dienām tīrā importa dienas vidējam daudzumam vai 61 dienai dienas vidējam iekšzemes patēriņam. Tā kā Latvija ir naftas produktu importētāja valsts, naftas produktu drošības rezerves tiek veidotas 90 dienām tīrā importa dienas vidējam daudzumam.

6.8. attēls

Naftas produktu drošības rezervu apjoms un līgumos samaksātās summas*

* 2011.-2012. gadā līgumi par I kategorijas naftas produktiem tika noslēgti, sākot ar 2012. gada janvāri; 2014.-2015. gadam – provizoriiskā līguma summa

Atjaunojamie energoresursi

Latvija tāpat kā citas ES dalībvalstis ir apņēmusies sasniegāt *Direktīvā 2009/28/EK* par atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšanu, ar ko groza un sekojoši atceļ *Direktīvas 2001/77/EK* un *2003/30/EK*, un *Latvijas nacionālajā reformu programmā „ES 2020” stratēģijas īstenošanai* minēto Latvijas kvantitatīvo mērķi – panākt 2020. gadā atjaunojamās energēģijas 40% īpatsvaru energēģijas bruto galapatēriņā, kā arī 10% atjaunojamās energēģijas īpatsvaru energēģijas bruto galapatēriņā transporta sektorā. Ekonomiski pamatota vietējo energoresursu izmantošana un droša energoapgāde ir viens no galvenajiem valsts ekonomiskās neatkarības un energoapgādes drošības

nosacījumiem. Līdz ar to aizvien ir būtiska esošo siltumapgādes sistēmu efektivitātes uzlabošana, energoresursu efektīvāka izmantošana, kas sniedz arī

būtisku ieguldījumu siltumnīcefektu izraisošo gāzu emisiju samazināšanā.

6.11. ielikums

Atjaunojamā enerģija Latvijā

Nemot vērā Latvijas no *Direktīvas 2009/28/EK* un *Latvijas nacionālās reformu programmas „ES 2020” stratēģijas īstenošanai* iznietošo mērķi sasniegta 40% atjaunojamās enerģijas īpatsvaru 2020. gadā, 2012. gadā sasniegta īpatsvara rādītājs – 35,8 procenti.

2012. gadā bruto elektroenerģijas ražošanas apjoms sasniedza 6168 GWh, kas ir par 1,2% vairāk nekā 2011. gadā. No kopējā saražotā bruto elektroenerģijas daudzuma 66,6% (4109 GWh) tika saražoti no AER (HES, vēja, biogāzes, biomassas u.c.).

Savukārt kopējā uzstādītā jauda elektroenerģijas ražošanai no AER 2013. gadā, salīdzinot ar 2012. gadu, pieauga par 57 MW, kopā veidojot 1758 MW. 2013. gadā vēja elektrostaciju uzstādītā jauda bija 67 MW (59 MW 2012. gadā), savukārt biomassas un biogāzes staciju uzstādītā elektriskā jauda – 111 MW (66 MW 2012. gadā), palielinot arī saražotās elektroenerģijas apjomu.

Latvijā 2012. gadā transportā realizētas un savam patēriņam izmantotas kopumā 1 milj. tonnu degvielas, tajā skaitā biodegvielas tūrā veidā vai fosilās degvielas un biodegvielas sajaukumos – 24,5 tūkst. tonnu. 2012. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu, biodegvielu patēriņš enerģijas galapatēriņā transportā samazinājās, sasniedzot bioetanolā patēriņu 279 TJ (2011. gadā – 318 TJ) un biodīzeldegvielas patēriņu 659 TJ (2011. gadā – 749 TJ).

MK 2014. gada 22. aprīla sēdē pieņemti un 2014. gada 1. maijā spēkā stājušies grozījumi MK 2010. gada 16. marta noteikumos Nr. 262 Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību un MK 2009. gada 10. marta noteikumos Nr. 221 Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā, kas nodrošina obligātā iepirkuma izmaksu nepalielināšanos neprognozējamā dabasgāzes tirdzniecības tarifa pieauguma rezultātā, ierobežojot obligātā iepirkuma cenas noteikšanas formulās iekļautās komponentes, proti, dabasgāzes cenas mainību, šīs komponentes maksimālo robežvērtību fiksējot 2014. gada marta dabasgāzes tirdzniecības tarifa līmeni (277,5 eiro/tūkst. n.m³).

Nemot vērā, ka elektroenerģijas kopējās cenas pieaugums atstātu plašu ietekmi uz Latvijas ekonomiku un tās turpmāko attīstību, Ekonomikas ministrija uzskata, ka pēc iespējas ātrāk nepieciešams ieviest tādas izmaiņas enerģētikas politikā, kas nodrošinātu saistīto politiku līdzsvaru, lai Latvija sasniegta 40% atjaunojamās enerģijas īpatsvaru kopējā enerģijas bruto galapatēriņā 2020. gadā, bet vienlīdz tiktu nodrošināta arī ekonomikas konkurētspējas attīstība un novērsta iedzīvotāju dzīves līmena paslikināšanās.

MK 2013. gada 23. aprīla sēdē tika izskatīts un pieņemts zināšanai informatīvais ziņojums *Par situāciju biodegvielas ražošanas nozarē*, un Ekonomikas ministrijai tika uzdots trīs mēnesu laikā izstrādāt grozījumus normatīvajos aktos par benzīna un dīzeldegvielas atbilstības novērtēšanu un normatīvajos aktos par biodegvielas kvalitātes prasībām, atbilstības novērtēšanu, tirgus uzraudzību un patēriņā informēšanas kārtību, lai nodrošinātu, ka ar 2014. gada 1. aprīli dīzeldegvielai tiek noteikts obligātais 6,5-7% biodīzeldegvielas piejaukums (pēc tilpuma), kā arī sadarbībā ar Satiksmes ministriju, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju un Latvijas Pašvaldību savienību izstrādāt priekšlikumus par iespējām nodrošināt, ka konkursos par sabiedriskā transporta pakalpojumu sniegšanu un valsts un pašvaldību iepirkumos par transporta līdzekļu iegādi tiek ietverti nosacījumi par papildu vērtēšanas punktu piešķiršanu, ja tiek piedāvāti transporta līdzekļi, kas kā degvielu izmanto tūru biodegvielu vai fosilo degvielu un biodegvielu sajaukumu (ar biodegvielas saturu virs 10%). Nemot vērā minēto, Valsts sekretāru sanāksmē 2013. gada 17. oktobrī izsludināts likumprojekts *Grozījumi Publisko iepirkumu likumā*, likumprojekts *Grozījums Sabiedriskā transporta pakalpojumu likumā* un likumprojekts *Grozījums Sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju iepirkumu likumā*, kuri nosaka, ka pasūtītājs, rīkojot autotransporta līdzekļu iepirkumu, var ļemt vērā autotransporta līdzekļa spēju darboties, izmantojot augstas koncentrācijas biodegvielu sajaukumus ar fosilo degvielu, tīru biodegvielu vai elektroenerģiju, ja šāda autotransporta izmantošana ir tehniski iespējama un ekonomiski lietderīga. Izpildot MK 2013. gada 23. aprīla sēdes protokollēmuma Nr. 23 31. § 2. punktu, Ekonomikas ministrija sagatavoja un iesniedza izskatīšanai MK noteikumu projektus *Grozījumi Ministru kabineta 2000. gada 26. septembra noteikumos Nr. 332 „Noteikumi par benzīna un dīzeldegvielas atbilstības novērtēšanu”* un *Grozījumi Ministru kabineta 2005. gada 18. oktobra noteikumos Nr. 772 „Noteikumi par biodegvielas kvalitātes prasībām, atbilstības novērtēšanu, tirgus uzraudzību un patēriņā informēšanas kārtību”*, kas paredzēja ar 2014. gada 1. aprīli palielināt obligāto biodīzeldegvielas piejaukumu fosilajai dīzeldegvielai no 5% līdz 7%, taču sagatavotie grozījumi, nemot vērā Lauksaimnieku organizāciju sadarbības padomes iebildumus, Ministru kabineta komitejas 2013. gada 4. novembra sēdē netika atbalstīti.

Nemot vērā minēto, Ekonomikas ministrijai tika uzdots līdz 2014. gada 1. decembrim izstrādāt un iesniegt izskatīšanai MK sēdē alternatīvu risinājuma modeli biodegvielas patēriņa pieauguma veicināšanai, kas neparedz obligātā biodīzeldegvielas piejaukuma palielināšanu fosilajai dīzeldegvielai līdz 6,5-7 tilpumprocentiem, bet tomēr nodrošina noteikto mērķi attiecībā uz atjaunojamās enerģijas īpatsvaru transporta nozarē un atjaunojamās enerģijas izmantošanas pienākumu. Vienlaicīgi jāizvērtē fiskāli neitrāli risinājumi nodokļu politikai, kas piemērojama tīrai biodegvielai vai fosilai degvielai un biodegvielas sajaukumam, kā arī citu ES valstu praksi *Direktīvas 2009/28/EK* 3. panta 4. punkta ieviešanā.

Periodā līdz 2020. gadam ne tikai esošo instrumentu devums, bet arī tuvākajos gados izvēlētie atbalsta pasākumi no atjaunojamiem energoresursiem rāzotai enerģijai būs izšķiroši, lai Latvija sniegtu savu devumu klimata pārmaiņu novēršanā un samazinātā fosilo energoresursu importu, īpašu uzsvaru liecot uz siltumapgādes sektorū. Ieviešot jaunus atbalsta pasākumus elektroenerģijai, kas saražota, izmantojot

atjaunojamos energoresursus, ir jāierobežo ekonomiski neizdevīgu projektu attīstību.

Lai sasniegta noteikto mērķi attiecībā uz enerģijas, kas ražota no atjaunojamiem energoresursiem, īpatsvaru enerģijas bruto galapatēriņā transporta sektorā, būtu jāveicina biodegvielu patēriņš dažādos enerģijas galapatēriņa sektoros, videi draudzīgāka gan privātā, gan sabiedriskā transporta izmantošana, kā arī

papildus jāīsteno pasākumi publiskās un privātās elektrotransporta infrastruktūras, piemēram, dzelzceļa elektrifikācijas un privāto elektrisko transportlīdzekļu uzlādes infrastruktūras attīstīšanai.

Lai būtiski palielinātu elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanu no atjaunojamiem energoresursiem, dažādotu primāro enerģijas resursu piegādes un paaugstinātu elektroenerģijas pašnodrošinājumu, tiek īstenota darbības programmas *Infrastruktura un pakalpojumi* papildinājuma 3.5.2.2. aktivitātē ***Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība***. Projektu iesniegumu atlases ietvaros ir noslēgti līgumi par 10 projektu īstenošanu ar Kohēzijas fonda (KF) finansējumu 30,5 milj. eiro.

Energoefektivitāte

Īstenojot energoefektivitātes pasākumus enerģijas galapatēriņa un enerģijas pārveidošanas sektorā, Latvija virzās uz noteikto mērķi 2020. gadā panākt enerģijas ietaupījumu 0,670 Mtoe apmērā.

Kopumā laika periodā no 2008.-2012. gadam ir sasniegts enerģijas galapatēriņa ietaupījums 1801 GWh (6,5 PJ), kas pārsniedz Latvijas plānoto enerģijas ietaupījuma sasniegšanas trajektoriju. Minētais enerģijas ietaupījums sasniegts galvenokārt mājsaimniecību un transporta sektorā. 2012. gadā ar energoefektivitātes pasākumiem sociālajās, daudzdzīvokļu, izglītības un pašvaldību administratīvajās ēkās sasniegts enerģijas ietaupījums 59,2 MWh apjomā.

2012. gada 4. decembrī stājās spēkā Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 25. oktobra *Direktīva 2012/27/ES* par energoefektivitāti, ar ko groza *Direktīvas 2009/125/EK* un *2010/30/ES* un atceļ *Direktīvas 2004/8/EK* un *2006/32/EK*, kuras prasības izvirza jaunus izaicinājumus energoefektivitātes jomā.

Ir izstrādāts informatīvais ziņojums *Par virzību uz indikatīvo valsts energoefektivitātes mērķi 2014.-2016. gadā* saskaņā ar *Direktīvu 2012/27/ES* par energoefektivitāti.

Turpinās *Direktīvas 2012/27/ES* prasību pārņemšana normatīvajos aktos. Ir izstrādāts likumprojekts *Energoefektivitātes likums*. Likumprojekta mērķis ir nodrošināt enerģijas efektivitāti enerģijas ražošanā, sadalē un gala patēriņā, nodrošināt energoauditu pieejamību un regulārus, obligātus energoauditus lielajos uzņēmumos, kā arī veicināt energopakalpojumu tirgus attīstību un izveidot valstī energoefektivitātes fondu.

Ir izstrādāts likumprojekts *Grozījumi Publisko iepirkumu likuma*. Likumprojekta mērķis ir veicināt energoefektīvu produktu un pakalpojumu patēriņu, nosakot tiešās pārvaldes iestādēm pienākumu iegādāties tikai preces un pakalpojumus, kuriem ir augsts energoefektivitātes līmenis.

Lai paaugstinātu siltumenerģijas ražošanas efektivitāti, samazinātu siltumenerģijas zudumus pārvades un sadales sistēmās un sekmētu fosilo kurināmā veidu aizvietošanu ar atjaunojamajiem kurināmajiem, KF ietvaros tiek īstenoti vairāki projekti. Programmas *Infrastruktura un pakalpojumi* papildinājuma 3.5.2.1. aktivitātē ***Pasākumi centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai*** turpinās projektu īstenošana. Līdz 2014. gada februārim ir apstiprināts 121 projekts par KF finansējumu 81,2 milj. eiro apmērā, no tiem ir pabeigts 31 projekts par KF finansējumu 17,3 milj. eiro. Projektu īstenošanas rezultātā plānots uzstādīt 349 MW siltuma jaudas, kā arī rekonstruēt siltumtrases 197 km garumā.

Enerģiju patērieošo preču energoefektivitāte

EK turpinās darbs enerģiju patērieošu ražojumu energoefektivitātes (ekodizaina) uzlabošanai, lai mazinātu šo ražojumu negatīvo ietekmi uz vidi un panāktu lielākus energoīetaupījumus to ekspluatācijas laikā, kā arī energomarķējuma izstrādāšanai dažādu preču grupām, lai paplašinātu patēriētāju informētību par energoefektivitāti.

Kopš 2008. gada ir pieņemtas vairāk nekā 30 EK ekodizaina un energomarķējuma regulas, kuras nosaka noteiktas energoefektivitātes un marķēšanas prasības enerģiju patērieošajiem ražojumiem un ir saistošas Latvijas ražotājiem, importētājiem un izplatītājiem. Ekodizaina un energomarķējuma regulas attiecas uz tādām preču grupām kā mājsaimniecības un biroja iekārtas, appaismojums, sadzīves tehnika (t.sk., televizori, veļas mazgājamās mašīnas, kondicionieri, putekļsūcēji), sildierīces un dzesēšanas iekārtas u.c. (pilns pieņemto ekodizaina regulu saraksts ir pieejams EK Uzņēmējdarbības un Rūpniecības un Enerģētikas ģenerāldirektorātu tīmekļa vietnēs (ekodizains – http://ec.europa.eu/energy/efficiency/ecodesign/doc/overview_legislation_eco-design.pdf; energomarķējums – http://ec.europa.eu/energy/efficiency/labelling/doc/overview_legislation_energy_labelling_household_appliances.pdf). Tuvāko divu gadu laikā plānots izstrādāt regulējumu vēl vismaz 15 preču grupām, ieskaitot tādas preces kā kompresori, logi, noteikudeņu sūkņi un dušu uzgaļi.

6.5. Būvniecības un mājokļu politika

Viens no galvenajiem mērķiem valsts būvniecības politikā ir uzņēmējdarbības vides uzlabošana un administratīvā sloga samazināšana. Šo mērķu sasniegšanai tiek izmantota būvniecību reglamentējošo normatīvo aktu sistēmas pilnveidošana un nozares institucionālās sistēmas uzlabošana un optimizēšana.

Saeima 2014. gada 24. aprīlī pieņēma grozījumus jaunajā **Būvniecības likumā**, kas paredz Būvniecības valsts kontroles biroja izveidošanu, kura pārraudzībā būs jaunu publisku ēku būvdarbu valsts kontrole un ekspluatācijas uzraudzība. Birojs organizēs būvprojektu un būvju ekspertīzi gadījumos, kad būvniecības pasūtītājs ir publisko tiesību juridiskā persona, vai strīdus gadījumos, kā arī sniegs metodisku palīdzību savas kompetences jautājumos. *Būvniecības likums* stāsies spēkā 2014. gada 1. oktobrī.

Ekonomikas ministrija atbilstoši *Eirokodeksu standartu nacionālajā ieviešanas plānā* noteiktajiem uzdevumiem 2014. gadā veica iepirkumu par tiesībām veikt standartu tulkošanu, nacionālo pielikumu un informatīvo materiālu izstrādāšanu. Saskaņā ar plānā

paredzētajiem uzdevumiem 2014. gadā tiks veikti šādi pasākumi:

- Eirokodeksa *Seismiski izturīgu konstrukciju projektešana* standartu, standartu labojumu, papildinājumu tulkošana un standartu nacionālo pielikumu projektu izstrāde;
- Eirokodeksa *Aluminija konstrukciju projektešana* standartu, standarta labojumu, papildinājumu tulkošana un nacionālo pielikumu projektu izstrāde;
- Eirokodeksa *Geotehniska projektešana 1.daļa: Vispārīgie noteikumi EN 1997-1:2004/A1:2013* standarta papildinājuma tulkošana un nacionāla pielikuma projekta izstrāde;
- Eirokodeksa *Iedarbe uz konstrukcijām* standarta papildinājuma tulkošana un nacionāla pielikuma projekta izstrāde.

6.12. ielikums

Būvniecības nozari raksturojošie dati

CSP dati liecina, ka **2014. gada 1. ceturksnī būvniecības produkcijas apjoms faktiskajās cenās bija 254,3 milj. eiro.**

2014. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2013. gada 4. ceturksni, būvniecības produkcijas apjoms pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem salīdzināmajās cenās pieauga par 13%. Tai skaitā ēku būvniecības apjoms palielinājās par 22,6%, bet inženierbūvu – par 4 procentiem.

2014. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2013. gada 1. ceturksni, būvniecības produkcijas apjoms pēc kalendāri izlīdzinātiem datiem salīdzināmajās cenās pieauga par 24,6%. Ēku būvniecības apjoms palielinājās par 34,1%. Tai skaitā administratīvo ēku būvniecība pieauga par 97,4% (7,5% no kopējā būvniecības apjoma) un dzīvojamā ēku būvniecība – par 44,3% (16,8% no kopējās būvniecības). Inženierbūvu produkcija, salīdzinot ar pagājušā gada 1. ceturksni, pieauga par 11,9%, un to ietekmēja vietējo caurulīvadu un kabeļu būvniecības pieaugums par 21,8% (5,2% no kopējās būvniecības) un ostu būvniecība – par 20,8% (5,8% no kopējās būvniecības). Produkcijas apjoma kritums bija ielu un ceļu būvniecībā – par 4,8% (6,1% no kopējās būvniecības) un tiltu būvniecībā – par 19,4% (2% no kopējās būvniecības).

1. ceturksnī izsniegtas 375 būvatļaujas viena dzīvokļa māju būvniecības uzsākšanai, kapitālajam remontam, rekonstrukcijai un restaurācijai ar kopējo platību 82,3 tūkst. m². Salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, tas ir par 62 būvatļaujām vairāk, un kopējā paredzētā platība palielinājusies par 5,4%. Jauņu viena dzīvokļa māju būvniecībai ar kopējo platību 53,7 tūkst. m² izsniegtas 239 būvatļaujas jeb par 26,5% lielāku platību un 54 būvatļaujām vairāk.

Savukārt rūpnieciskās ražošanas ēku un noliktavu būvniecībai ar kopējo platību 136,4 tūkst. m² izsniedza 131 būvatļauju. Salīdzinot ar pagājušā gada 1. ceturksni, ir izsniegtas par 57 būvatļaujām vairāk, bet par 16,5% mazākai platībai. 95 būvatļaujas izsniedza jaunu rūpniecības ēku un noliktavu būvniecībai ar kopējo platību 87,3 tūkst. m² jeb par 57 būvatļaujām vairāk, un paredzētā platība palielinājusies par 49,8%, salīdzinot ar pērnā gada 1. ceturksni.

2014. gada 1. ceturksnī ārpus valsts robežām Latvijas būvnieku spēkiem veikto būvdarbu apjoms (faktiskajās cenās) bija 15,8 milj. eiro, salīdzinot ar 2013. gada 1. ceturksni – 17,6 milj. eiro, veikto būvdarbu apjoms palielinājies par 1,8 milj. eiro. Savukārt 2014. gada 1. ceturksnī citu valstu būvnieki Latvijā veikuši būvdarbus 577 tūkst. eiro apmērā, kas ir par 1522 tūkst. eiro mazāk nekā 2013. gada 1. ceturksnī – 2099,6 tūkst. eiro.

2014. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2013. gada 1. ceturksni, būvniecības izmaksas palielinājās vidēji par 0,5%. Strādnieku darba samaksa pieauga par 2,2%, būvmateriālu cenas – par 0,4%. Izmaksas mašīnu un mehānismu uzturēšanai un ekspluatācijai kritās par 0,4 procentiem.

Ekonomikas ministrijas uzturētajā būvkomersantu reģistrā, kas no 2014. gada pieejams *Būvniecības informācijas sistēmā* (www.bis.gov.lv), līdz 2014. gada 30. maijam reģistrēts 5141 komersants, kas veic komercdarbību būvniecības vai arhitektūras jomā, t.sk. 2014. gadā – 417 būvkomersanti.

2014. gada pirmajā pusē ir veiktas vairākas izmaiņas būvniecību reglamentējošos normatīvos aktos.

2014. gada 8. aprīlī tika pieņemti *Grozjumi MK 2001. gada 27. novembra noteikumos „Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN002-01 „Ēku norobežojošo konstrukciju siltumtehnika”*.

Noteikumi nosaka ēku ārējo norobežojošo konstrukciju būvelementu siltumtehniskās projekčēšanas kārtību jaunbūvējamām, rekonstruējamām un renovējamām apkurināmām ēkām, kā arī esošajās ēkās ierīkojamām jaunām apkurināmām telpām, kurās apkures sezonā tiek uzturēta temperatūra 8°C un augstāka.

Noteikumu mērķis ir veicināt energoresursu racionālu izmantošanu, uzlabojot ēku energoefektivitāti.

Lai nodrošinātu minētā mērķa sasniegšanu un mūsdienīgu būvizstrādājumu un būvniecības tehnoloģiju izmantošanu jaunbūvēs, rekonstruējamās un renovējamās ēkās, noteikumos tika noteiktas stingrākas prasības būvelementu un lineāro termisko tiltu siltuma caurlaidības koeficientu normatīvajām un maksimālajām vērtībām.

Noteikumos precizētas atsauces uz *direktīvu 2010/31/EU* un aktuāliem piemērojamiem standartiem, bet būvnormatīva pielikumos tiek svītrotas atsauces uz būvizstrādājumu jomas piemērojamiem standartiem.

Noteikumos ir saglabāta šobrīd spēkā esošā ēku norobežojošo konstrukciju būvelementu siltumtehniskās projekčēšanas kārtība.

2014. gada 25. februārī pieņemti *Būvkomersantu reģistrācijas noteikumi*, kas ar jaunā *Būvniecības likuma* spēkā stāšanos aizstās šobrīd spēkā esošos MK 2011. gada 19. oktobra *Būvkomersantu reģistrācijas noteikumus*. Šobrīd noteiktā kārtība būvkomersantu reģistrācijai papildināta ar nosacījumiem, kas nepieciešami, lai uzsāktu komersantu reģistrāciju būvkomersantu reģistrā *Būvniecības informācijas sistēmas* (www.bis.gov.lv) ietvaros. Komersantiem būs iespēja iesniegt reģistra iestādei iesniegumus elektroniski, autentificējoties un aizpildot speciālas tiešsaistes formas būvniecības informācijas sistēmā. Tādējādi būs atvieglotrs un pārskatāmāks dokumentu iesniegšanas process būvkomersantiem un iesniegto dokumentu izskatīšana reģistra iestādei. Lai nodrošinātu pēc iespējas aktuālāku informāciju būvkomersantu reģistrā, sākot no 2015. gada, būvkomersantiem noteikts vienots datums, līdz kuram iesniedzamas ziņas par būvkomersanta darbību iepriekšējā gadā un vidējo iepriekšējā gadā būvniecībā nodarbināto skaitu, – 30. aprīlis. Iespēja apturēt būvkomersanta reģistrāciju uz laiku, kas nav ilgāks par sešiem mēnešiem, būvkomersantam būs ne biežāk kā vienu reizi divpadsmit mēnešu laika periodā. Pilnveidotās arī būvkomersantu reģistrām iesniedzamās veidlapas,

padarot vienkāršāku un saprotamāku reģistra iestādei iesniedzamo informāciju.

Mājokļu politikā tiek turpināta *Dzīvojamo telpu īres likumprojekta* izstrāde atbilstoši mūsdienu tiesiskajai izpratnei, līdzsvarojot īrieķa un izrētāja tiesības un pienākumus, pilnveidojot īres līgumu uzskaiti, precizējot īrieķa un viņa ģimenes locekļu tiesības un pienākumus, kā arī respektējot brīvā īres tirgus darbības principus.

Daudzdzīvokļu mājās kopš ekonomiskās lejupslides perioda ir aktualizējusies problēma, kas saistīta ar iedzīvotāju parādiem par siltumapgādi, kā arī cītiem pakalpojumiem. Pētot parādu veidošanās iemeslus, kā galvenos var minēt personas rīcībā esošo līdzekļu nepietiekamību vai to samazinājumu, maksājumu disciplīnas trūkumu, sadarbības trūkumu starp pakalpojuma sniedzēju vai pārvaldnieku un parādnieru (tajā skaitā ilgstoši netiek veikta parādu piedziņa), gadījumus, kad pārvaldnieks nepārskaita dzīvokļu īpašnieku veiktos maksājumus pakalpojumu sniedzējam, dažādo pieeju sociālās palīdzības politikas veidošanā (t.sk. dzīvokļa pabalsta noteikšanā) pašvaldībās.

Šīs problēmas risināšanai Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi un Saeima 2013. gada 19. decembrī trešajā lasījumā ir pieņemusi likumu *Grozjumi Dzīvojamo māju pārvaldišanas likumā*, kas stājās spēkā 2014. gada 15. janvārī. Likums izstrādāts, lai:

- noteiktu pārvaldniekam pienākumu kontrolēt dzīvokļa īpašnieku maksājumu saistību izpildi par dzīvokļa īpašuma lietošanu;
- ieviestu tiešos norēķinus par pakalpojumiem, kas saistīti ar dzīvokļa īpašuma lietošanu, starp dzīvokļu īpašniekiem un pakalpojumu sniedzējiem. Tiešie maksājumi par pakalpojumiem uzsākami ne agrāk kā 2015. gada 1. oktobrī, izņemot gadījumus, kad dzīvojamās mājas īpašnieks un pakalpojuma sniedzējs jau līdz 2015. gada 30. septembrim vienojušies par tiešajiem maksājumiem pakalpojuma līgumā.

Saeima 2013. gada 26. septembrī pirmajā lasījumā ir pieņemusi Ekonomikas ministrijas izstrādāto likumprojektu *Grozjumi Dzīvokļa īpašuma likumā*. Ar likumprojektu tiek noteikti dzīvokļa īpašuma atsavināšanas nosacījumi, lai veicinātu parādu samaksu par pārvaldišanas pakalpojumiem un pakalpojumiem, kas saistīti ar dzīvokļa īpašuma lietošanu, dzīvokļa īpašuma atsavināšanas gadījumos, kā arī ar likumprojektu tiek precizēts terminš, ar kuru dzīvokļa īpašuma ieguvējam ir pienākums uzsākt norēķināties par pārvaldišanas pakalpojumiem un pakalpojumiem, kas saistīti ar dzīvokļa īpašuma lietošanu, ja dzīvokļa īpašums tiek atsavināts piespiedu izsoles celā.

2014. gada 7. janvārī MK tika pieņemti *Grozījumi Ministru kabineta 2010. gada 28. septembra noteikumos „Noteikumi par dzīvojamās mājas apsēkošanu, tehnisko apkopi, kārtējo remontu un energoefektivitātes minimālajām prasībām”*. Grozījumi paredz pazemināt siltumenerģijas patēriņa robežu, pie kurās dzīvojamās mājas pārvaldītājam būs pienākums plānot energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumus, tādējādi veicinot siltumenerģijas ietaupījumu.

Saeimā 2014. gada 24. aprīlī otrajā lasījumā tika pieņemts likumprojekts *Grozījumi likumā „Par palīdzību dzīvoļu jautājumu risināšanā”*. Ekonomikas ministrija uz trešo lasījumu Saeimā ir iesniegusi priekšlikumus izteikt likuma *Par palīdzību dzīvoļu jautājumu risināšanā* 27.¹ panta pirmo daļu šādā redakcijā: „Valsts sniedz palīdzību dzīvojamās telpas iegādei vai būvniecībai ņemtā aizdevuma nodrošināšanai. Ministru kabinets nosaka institūciju, kas administrē un izsniedz galvojumu, kā arī galvojuma apmēru, izsniegšanas kritērijus un kārtību.” Ir ierosināts, ka šo palīdzību varēs saņemt ģimene vai arī persona, ar kuru kopā dzīvo un kurās apgādībā ir vismaz viens nepilngadīgs bērns. Galvojumus plānots piešķirt no 2014. gada 1. jūlija. Programmas ietvaros plānots piešķirt 1000 galvojumu par kopējo saistību apmēru, kas nepārsniedz 6314 tūkst. eiro. Ja Saeima Ekonomikas ministrijas priekšlikumus atbalstīs, tiks pieņemti MK noteikumi par valsts palīdzību dzīvojamās telpas iegādei vai būvniecībai, kuros tiks precīzēts palīdzības sniegšanas apmērs, kārtība un tās sniegšanas kritēriji.

Lai veicinātu konkurētspēju dzīvojamo māju pārvaldīšanas tirgū un kvalitāti dzīvojamo māju pārvaldīšanu, Ekonomikas ministrijā turpina darboties 2012. gadā izveidotais dzīvojamo māju pārvaldniekus reģistrs, kurā līdz 2014. gada 30. maijam reģistrēti 592 pārvaldnieki, t.sk. 2014. gadā – 30 pārvaldnieki. Minētā reģistra galvenais uzdevums ir nodrošināt aktuālu informāciju par personām, kas nodarbojas vai vēlas nodarboties ar dzīvojamo māju pārvaldīšanu un atbilst pārvaldniekam *Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likumā* izvirzītajiem kritērijiem pārvaldīšanas darbību veikšanai. *Būvniecības informācijas sistēma (www.bis.gov.lv)* ir pieejami pārvaldnieku reģistra ieraksti par pārvaldnieka piedāvātājiem pakalpojumiem, pakalpojumu sniegšanas teritoriju, pārvaldnieka vai tā darbinieku kvalifikāciju un praktisko darba pieredzi dzīvojamo māju pārvaldīšanā, kā arī reģistrs satur norādi par pārvaldnieka tiesībām piedāvāt pārvaldīšanas pakalpojumus tirgū atkarībā no iegūtās profesionālās kvalifikācijas un praktiskās darba pieredzes dzīvojamo māju pārvaldīšanā.

2014. gada 25. martā tika pieņemti MK noteikumi *Grozījumi Ministru kabineta 2013. gada 9. jūlja noteikumos „Noteikumi par neatkarīgiem ekspertiem ēku energoefektivitātes jomā”*. Grozījumi paredz stingrākas prasības attiecībā uz neatkarīgam ekspertam

(energoauditoram) nepieciešamo augstāko izglītību un praktisko pieredzi. Grozījumi noteikumos paredz, ka neatkarīga eksperta pienākums, neatkarīgi no tā vai viņš ir neatkarīgs eksperts – energoauditors vai neatkarīgs eksperts – būvniecības speciālists, ir novērst pārkāpumus, ja sertificēšanas institūcija ir pieņemusi lēmumu par pārkāpumu punktu piešķiršanu vai darbības apturēšanu. Grozījumi paredz, ka būvniecības speciālists, kurš ir saņēmis būvprakses sertifikātu ēku konstrukciju projektēšanas jomā vai siltumapgādes un ventilācijas sistēmu projektēšanas jomā vai arhitekta prakses sertifikātu, pamatojoties uz sertificēšanas institūcijas lēmumu, ir tiesīgs noteikt projektējamas, rekonstruējamas vai renovējamas ēkas vai tās daļas plānoto energoefektivitāti un izsniegt ēkas pagaidu energosertifikātu.

Valsts sekretāru sanāksmē 2014. gada 20. aprīlī tika izsludināta *Ēku ilgtspēja stratēģija* ieguldījumu mobilizācijai gan valsts, gan privāto dzīvojamo ēku un komercplatību fonda renovācijai saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 25. oktobra Direktīvu 2012/27/EU par energoefektivitāti, ar ko groza Direktīvas 2009/125/EK un 2010/30/EU un atceļ Direktīvas 2004/8/EK un 2006/32/EK, 4. panta prasībām. Stratēģija sagatavota kā *Informatīvā ziņojuma „Par virzību uz indikatīvo valsts energoefektivitātes mērķi 2014.-2016. gadā* sastāvdaļa.

2014. gadā turpinājās ERAF darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma 3.4.4.1. aktivitātes *Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi* (DMS aktivitāte) īstenošana.

Kopš DMS aktivitātes īstenošanas uzsākšanas 2009. gada aprīlī līdz 2014. gada 31. maijam izskatīti 1440 projektu iesniegumi, no kuriem pabeigta 87 projektu īstenošana, par 16 projektu īstenošanu noslēgti līgumi ar LIAA.

Analizējot iesniegto projektu skaitu pa reģioniem, var secināt, ka visaktīvākais reģions ar 401 iesniegumu projektu ir Kurzemes reģions, tam seko Vidzemes reģions ar 314 projektu iesniegumiem. Vidēju aktivitāti saglabājuši divi reģioni – Rīgas reģions ar 307 projekta iesniegumiem un Zemgales reģions, no kura saņemti 229 projektu iesniegumi. Vismazākais projektu iesniegumu skaits saņemts no Latgales reģiona – 57 projektu iesniegumi. Var uzskatīt, ka, ņemot vērā iedzīvotāju un mājokļu skaitu Rīgā, šīs pilsētas aktivitāte ar 132 iesniegumiem projektiem joprojām ir saglabājusies zema.

Kopējais DMS aktivitātes ietvaros pieejamais līdzfinansējums ir 89,3 milj. eiro. Ņemot vērā, ka 2013. gada vidū tika iesniegti projektu iesniegumi par visu DMS aktivitātē pieejamo finansējumu, 2013. gada 31. jūlijā projektu iesniegumu pieņemšana tika pārtraukta. Ir sadalīti un rezervēti 79,8 milj. eiro (89%) t.i., viss pieejamais ERAF finansējums un daļa no aktivitātei piešķirtā virssaitību finansējuma. Vidējais

siltumenerģijas ietaupījums, kas tiek iegūts renovācijas pasākumu īstenošanas rezultātā, svārsts no 30% līdz pat 57%, tādējādi aktivitātes īstenošanas rezultātā tiek panākta būtiska daudzdzīvokļu dzīvojamo māju energoefektivitāte. Papildus tiek uzlabots dzīvojamais fonds, kura sakārtošana bez šāda atbalsta nenotiktu.

Mājokļu renovācijas process ir būtiski iespaidojis arī dzīvokļu īpašnieku biedrību un dzīvokļu īpašnieku kooperatīvo sabiedrību veidošanu, jo visbiežāk, vienojoties par renovācijas uzsākšanu, mājas apsaimniekošanas jautājumus mājas iedzīvotāji vēlas risināt paši. Pēc Ekonomikas ministrijas aplēsēm, ņemot vērā pabeigto projektu kopējās izmaksas un projektus, par kuru īstenošanu ir noslēgti līgumi, būvniecības nozare šīs aktivitātes īstenošanai pašlaik ir saņēmusi aptuveni 160 milj. eiro.

6.6. Tūrisma politika

Latvijā tūrisma politika tiek veidota tā, lai sekmētu vietējā un starptautiskā tūrisma attīstību, panākot tūrisma nozares konkurētspējas palielināšanos un tūrisma pakalpojumu eksporta pieaugumu.

2010. gadā tika izstrādāta un apstiprināta *Latvijas turisma mārketinga stratēģija 2010.-2015. gadam*, kurā definēta Latvijas tūrisma attīstības vīzija un mērķi tās sasniegšanai, kā arī noteikti prioritārie Latvijas tūrisma produkti, to attīstības pamatprincipi un mērķa tirgi. Saskaņā ar stratēģijā izvirzītajām prioritātēm un iesaistot tūrisma nozares pārstāvjujus, tika izstrādāts jauns Latvijas tūrisma tēls, kas tagad ir vienojoša ideja un kopīgs elements publiskā un privātā sektora produktu un mārketinga veidošanas aktivitātēm.

Par tūrisma attīstības politikas mērķi ir noteikta ilgtspējīga Latvijas tūrisma attīstība, veicinot tūrisma pakalpojumu konkurētspējas palielināšanos ārvalstu tirgos. Sasniedzamie politikas rezultāti un rezultatīvie rādītāji:

- ārvalstu vairākdienu ceļotāju skaita pieaugums;
- vidējās noslodzes (gultas vietu noslogojums) palielināšanās izmitināšanas mītnēs ārpus noslogotākās vasaras sezonas (izņemot jūniju-augustu);
- viena ārvalstu vairākdienu ceļotāja vidējo izdevumu diennaktī pieaugums;
- ārvalstu vairākdienu ceļotāju kopējo izdevumu gadā pieaugums.

ES fondu 2014.-2020. gada plānošanas periodā Latvijā atbalstam ēku energoefektivitātei plānoti indikatīvi 323 milj. eiro, tajā skaitā:

- industriālo ēku energoefektivitātei – 32,6 milj. eiro (atbildīgā ministrija – Ekonomikas ministrija)
- energoefektivitātes paaugstināšanai valsts ēkās – 97,9 milj. eiro (atbildīgā ministrija – Ekonomikas ministrija);
- energoefektivitātes paaugstināšanai dzīvojamās ēkās – 150 milj. eiro (atbildīgā ministrija – Ekonomikas ministrija);
- energoefektivitātes paaugstināšanai pašvaldību ēkās – 42,6 milj. eiro apmērā (atbildīgā ministrija – Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija).

Galvenie rīcības virzieni:

- nodrošināt Latvijas tūrisma piedāvājuma atpazīstamību mērķa tirgos, īpaši izmantojot mūsdienīgus saziņas līdzekļus;
- veicināt tūrisma produktu kvalitātes uzlabošanos, t.sk. nodrošinot labāku nozares tiesisko regulējumu un atbalstu gan tūrisma komersantiem, gan produktu patēriņjiem;
- veicināt konkurētspējīgu tūrisma produktu attīstību, atbalstot jaunu, inovatīvu, tūrisma produktu ar augstāku pievienoto vērtību izstrādi, t.sk. attīstot infrastruktūru tūrisma izaugsmei, veicinot reģionālo tūrisma puduru veidošanos un Latvijas tūrisma produkta iekļaušanu kopējā Baltijas jūras reģiona valstu tūrisma piedāvājumā.

2013. gadā uzsākts darbs pie jauna vidēja termiņa tūrisma politikas plānošanas dokumenta *Latvijas Tūrisma attīstības pamatnostādnes 2014.-2020. gadam* (izsludināts 2013. gada 26. septembrī Valsts sekretāru sanāksmē), kur kā stratēģiskie tūrisma veidi noteikti MICE (darījumu un pasākumu) tūrisms, veselības tūrisms, dabas tūrisms un kultūras tūrisms un radošās industrijas.

Turpmāk tūrisma produktu attīstībai ir jābalstās uz septiņām pamatvērtībām – kvalitāte, ilgtspēja (t.sk. videi draudzīgo tehnoloģiju un pieeju ieviešana), individualizācija, augsta pievienotā vērtība, sadarbība, tūristu iesaiste/pieredzes gūšana un sadarbība konkurētspējas nodrošināšanai.

6.13. ielikums

Tūrisma attīstības rādītāji

Saskaņā ar ANO Pasaules Tūrisma organizācijas sniegtajiem datiem starptautisko tūristu skaits 2013. gadā sasniedzis 1,1 milj., kas salīdzinājumā ar 2012. gadu ir par 5% jeb 52 milj. ceļotāju vairāk. Lai gan reģionu vērtējumā vislabākos rezultātus uzrādījusi Āzija un Okeānija (+6%), stabila izaugsmē vērojama arī Eiropā (+5%), ko lielā mērā sekmējis ceļotāju skaita pieaugums Centrālajā un Austrumeiropā (+7%), kā arī Dienvideiropas un Vidusjūras reģiona valstīs (+6%).

Pēc CSP datiem, tūrisma nozares izaugsmē vērojama arī Latvijā – 2013. gadā tūrisma eksports pieauga par 7,5%, salīdzinot ar iepriekšējo gadu. Par 16,6% pieauga ārvalstu ceļotāju izdevumi atpūtas un citiem personiskajiem braucieniem Latvijā, turpretī darījumu braucienu izdevumi samazinājās – par 1%. Tūrisma ietekme uz tautsaimniecību 2013. gadā kopumā sasniedza gandrīz 4% no IKP.

2013. gadā ārvalstu ceļotāju skaita pieauga par 4,5%. Pērn ārvalstu ceļotāji mūsu valstī iztērēja 608,4 milj. eiro, kas ir par 62,5 milj. eiro jeb 11,5% vairāk nekā gadu iepriekš. Savukārt 2013. gadā pieauga arī Latvijas viesnīcas un citās tūristu mītnēs apkalpoto personu skaits. Lielāko ārvalstu viesu īpatsvaru – 24,8% veidoja ceļotāji no Krievijas, kam sekoja tūristi no Vācijas (9,8%) un Lietuvas (8,7%).

2014. gada 1. ceturksnī apkalpoto cilvēku skaita Latvijas tūristu mītnēs sasniedza 348,5 tūkst., kas ir par 15,7% vairāk, salīdzinot ar 2013. gada 1. ceturksni. Tāpat kā iepriekš straujāk audzis ārvalstu tūristu skaits – par 17,3%, savukārt pašmāju viesu skaita palielinājies par 12,6%. Gan ārvalstnieki, gan pašmāju tūristi tāpat kā citus gadus visvairāk nakšņoja Rīgā, Jūrmalā un Liepājā. Kopējais nakšņojumu skaits šogad 1. ceturksnī bija 691,7 tūkst., kas ir par 3% vairāk nekā 1. ceturksnī gadu iepriekš. Vidējais ārvalstu viesu uzturēšanās ilgums bija 2 naktis.

Salīdzinājumā ar iepriekšējā gada 1. ceturksni pieaudzis tūristu mītnēs apkalpoto cilvēku skaita no kaimiņvalstīm – no Igaunijas par 23,6%, Krievijas – 19,8%, Baltkrievijas – 19,3% un Lietuvas – 12,7%. Audzis arī viesu skaits no Polijas – par 44,8% un Francijas – par 24,5 procentiem.

Lai nodrošinātu konsekventu nozares partneru iesaisti tūrisma politikas īstenošanā, aktīvi darbojas Tūrisma attīstības valsts aģentūras (TAVA) konsultatīvā padome, kas apvieno pilnvarotos pārstāvju no profesionālajām un reģionālajām tūrisma asociācijām, reklāmas nozares, kā arī Ārlietu ministrijas un Rīgas Tūrisma attīstības biroja.

Atbalsta pasākumi

Ekonomikas ministrijas padotības iestādes TAVA galvenās prioritātes saistītās ar vienotas tūrisma informācijas sistēmas sekmēšanu, Latvijas tūrisma tēla atpazīstamības veicināšanu un Latvijas kā tūrisma galamērķa popularizēšanu, mārketinga pētījumu veikšanu vietējā un starptautiskajā tūrisma tirgū, tūrisma pakalpojumu kvalitātes uzlabošanu, kā arī vietējā tūrisma attīstību un starptautiskās sadarbības īstenošanu.

6.14. ielikums

Normatīvās bāzes pilnveidošana

2013. gada 19. novembrī MK sēdē tika atbalstīts Ekonomikas ministrijas sagatavotais rīkojuma projekts, ar kuru visai Jūrmalas pilsētas administratīvajai teritorijai, izņemot Vārnukroga, Priedaines un Bračciema teritorijas, tiek piešķirts kūrorta statuss. MK noteikumi *Kūrorta statusa piešķiršanas un anulēšanas kārtība*, kas regulē kūrorta statusa piešķiršanu, tika pieņemti 2012. gada 18. decembrī, bet Jūrmalas pilsēta šim statusam tika pieteikta 2013. gada februārī.

2013. gada 1. janvārī spēkā stājās *Tūrisma attīstības valsts aģentūras nolikums*, kas precīzē TAVA statusu saskaņā ar spēkā esošo *Valsts pārvaldes iekārtas likumu un Publisko aģentūru likumu*, mainot to no valsts aģentūras uz valsts iestādi.

Lai nodrošinātu „klusēšanas-piekrišanas” principa (atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 12. decembra direktīvai 2006/123/EK par pakalpojumiem iekšējā tirgū) ietveršanu tūrisma aģentu un operatoru darbības reģistrācijā *Turisma aģentu un tūrisma operatoru (TATO) datubāzē*, 2013. gada 8. februārī spēkā stājās grozījumi 2010. gada 13. aprīļa noteikumos *Noteikumi par tūrisma operatoru, tūrisma aģenta un klienta tiesībām un pienākumiem, kompleksa tūrisma pakalpojuma sagatavošanas un īstenošanas kārtību, klientam sniedzamo informāciju un naudas drošības garantijas iemaksas kārtību*.

Lai nodrošinātu efektīvu Eiropas Padomes 13.06.1990. direktīvas par kompleksiem ceļojumiem, kompleksām brīvdienām un kompleksām ekskursijām izpildi, informējot gan patēriņtājus, gan arī citus interesentus par nozarē strādājošo komersantu darbību, kā arī veicinot krāpniecības gadījumu novēšanu nozarē, Ekonomikas ministrija 2010. gadā ir izveidojusi TATO datubāzi (<http://tato.em.gov.lv>). 2014. gada 26. maijā datubāzē reģistrēti kopumā 650 komersanti, no kuriem 53 ir reģistrējuši savu darbību kā tūrisma operatori, 187 – kā tūrisma aģenti un operatori, bet 410 – kā tūrisma aģenti. Datubāzē iekļautā informācija ir publiski pieejama ikviens interesentam, un Ekonomikas ministrija aicina Latvijas ceļotājus pārliecībās par pakalpojumu sniedzēju darbības atbilstību normatīvo aktu prasībām, īpaši – par tūristu iemaksātās naudas drošības garantijas nodrošinājumu.

Tūrisma attīstības veicināšanai paredzētais ikgadējais valsts budžeta līdzfinansējums ERAF darbības programmas *Ārejo tirgu apgūšana – nozaru starptautiskās konkurencēpējas stiprināšana* ietvaros tiek novirzīts šādām darbībām:

- nacionālo stendu organizēšana starptautiskajās izstādēs ārvalstīs;
- reklāmas kampaņu organizēšana ārvalstīs;
- konsultāciju pakalpojumu sniegšana komersantiem, pašvaldībām un ostu pārvaldēm par ārvalstu tirgiem, tai skaitā tiešo vizīšu, tirdzniecības misiju organizēšana, atbalsts dalībai izstādēs un sadarbības partneru atrašana.

2014. gadā kopējais finansējuma apjoms (valsts budžeta finanšu līdzekļi un ERAF līdzfinansējums, kā arī finansējums projekta EDEN īstenošanai) tūrisma mārketingam veido 3,9 milj. eiro.

2014. gadā TAVA izstrādās *Latvijas tūrisma mārketinga stratēģija 2015.-2020. gadam*, kas noteiks darbības prioritātes mārketinga jomā nākamajam darbības periodam.

Starptautiskā sadarbība tūrisma jomā

2014. gadā Latvija turpina attīstīt ciešāku sadarbību tūrisma jomā ar citām valstīm, īpaši ar augsti prioritārajiem tūrisma mērķa tirgiem: Lietuvu, Igauniju, Somiju, Zviedriju, Krieviju un Vāciju. Jautājumi, kas attiecas uz sadarbības veicināšanu tūrisma jomā, regulāri tiek iekļauti starpvadību komisiju un valsts augstāko amatpersonu ārvalstu vizīšu darba kārtībā.

AVA piešķirtais finansējums prioritāri tiek izlietots reklāmas kampaņu un mārketinga aktivitātēm minētajos mērķa tirgos.

XII Eiropas Tūrisma foruma laikā 2013. gada 17. oktobrī Vilniā, Lietuvā, parakstīts protokols par grozījumiem *Latvijas Republikas valdības, Igaunijas Republikas valdības un Lietuvas Republikas valdības nolīgumā* par sadarbību tūrisma jomā, kas uzskatāms par starptautisku apliecinājumu Baltijas valstu sasniegumiem, veidojot reģiona sadarbību tūrisma jomā.

Nolīguma grozījumu mērķis ir veicināt Baltijas valstu integrāciju starptautiskajās tūrisma aktivitātēs. Viens no svarīgākajiem grozījumiem paredz iespēju dibināt kopīgus tūrisma informācijas birojus vai iecelt kopīgus tūrisma pārstāvju attiecīgajās un trešajās valstīs. Tāpat Nolīguma grozījumi precizē un papildina

Līgumslēdzēju pušu sadarbības virzienus, piemēram, paredzot sadarbību Baltijas tūrisma zīmola attīstībā, administratīvā sloga mazināšanā, moderno tehnoloģiju tūrisma attīstībai pielietošanā, dažādu starptautisko palīdzības programmu (piemēram, ES fondu) projektu attīstībā.

Kā nozīmīgs solis starptautiskās sadarbības veicināšanā jāatzīmē fakts, ka 2013. gada oktobrī Latvija ir saņēmusi uzaicinājumu pievienoties OECD Tūrisma komitejai. Atbildīgās Latvijas tūrisma institūcijas nākotnē sagaida kopīgs darbs ar pārējām OECD dalībvalstīm, attīstot vietējā un starptautiskā tūrisma perspektīvas, kā arī popularizējot ilgtspējīgu tūrisma izaugsmi.

2014. gadā Baltijas valstu nacionālās tūrisma organizācijas sadarbojas kopīgu mārketinga aktivitāšu īstenošanā tālajos tirgos (Japānā, ASV, Ķīnā), kā arī īsteno citus sadarbības pasākumus – organizē starptautisko darbsemināru tūrisma profesionāliem *Baltic Connecting 2014*, žurnālistu un tūroperatoru vizītes, izdod Baltijas tūrisma informācijas materiālus, rīko Baltijas valstu tūrisma prezentācijas un preses konferences.

Starptautiskā līmenī Latvijas interešu pārstāvniecība tūrisma jomā pamatā tiek nodrošināta, piedaloties Eiropas tūrisma institūciju darbā. Latvija regulāri piedalās EK Tūrisma konsultatīvās komitejas darbā, kā arī Latvija ir aktīvs biedrs Eiropas Ceļojumu komisijā, kas nodarbojas ar Eiropas, tostarp Latvijas kā tūrisma galamērķa atpazīstamības veicināšanu.

Tūrisma attīstības valsts aģentūra 2014. gadā uzsākusi īstenot divus EK finansētus projektus. Projektu *Eiropas izcilākie tūrisma galamērķi – EDEN* sadarbībā ar Lietuvas valsts tūrisma departamentu, kā arī projektu „*Dzelzs priekšķara maršruts – Eiro Velo 13*“ (*The Iron Curtain Trail – Euro Velo 13*), kura mērķis ir veicināt Eiro Velo 13 maršruta attīstību valstīs, kurās tas vēl nav pilnībā izveidots, izstrādāt tūrisma produktus velotūristiem, lai veicinātu tūristu plūsmu pa šo maršrutu. Lai sasniegtu projekta mērķus, projekta vadošais partneris un Eiro Velo maršrutu koordinators Eiropā – Eiropas Riteņbraucēju federācija, izvērtējot esošo situāciju un maršruta attīstību katrā no valstīm, kā partnerus piesaistījis nacionālā un reģionālā līmeņa tūrisma organizācijas, tūroperatorus un izglītības iestāžu pārstāvju, pavisam 13 organizācijas no 8 valstīm.

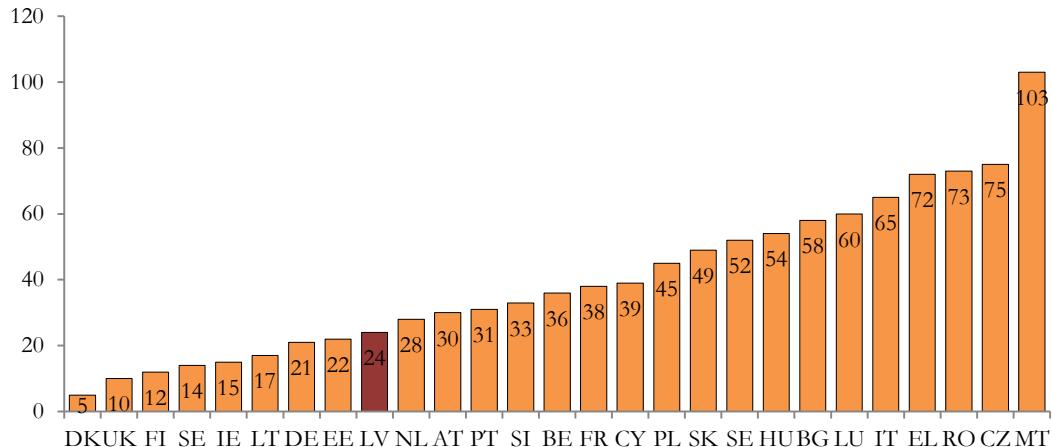
6.7. Uzņēmējdarbības vides uzlabošana

Būtisks instruments uzņēmējdarbības vides novērtēšanā ir Pasaules Bankas starptautiskais pētījums *Doing Business*, kā arī *Administrativo procedūru ietekmes uz uzņēmējdarbības vidi pētījums*, ar kuru palīdzību tiek

izzināts uzņēmēju viedoklis par to darbību kavējošiem faktoriem un sagatavots veicamu uzdevumu saraksts ikgadējā *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāna* ietvaros.

6.9. attēls

Latvijas un ES dalībvalstu vietas Pasaules Bankas pētījumā *Doing Business 2013.* gadā
(uzņēmējdarbības vide kopumā)

Pasaules Bankas *Doing Business 2014* pētījumā, kura pārskata periods ir no 2012. gada 2. jūnija līdz 2013. gada 1. jūnijam, 189 valstu konkurencē Latvija ierindota augstajā 24. vietā. Uzņēmējiem labvēlīgas vides novērtējumā Latvija atrodas 9. vietā ES dalībvalstu vidū.

6.6. tabula

Latvijas salīdzinošie rādītāji Pasaules Bankas pētījumā *Doing Business 2013.-2014.* gadā

	2013	2014	Izmaiņas
Uzņēmējdarbības uzsākšana	59	57	+2
Būvniecības atļaujas	118	79	+39
Pieslēgums elektroenerģijai	89	83	+6
Īpašuma reģistrācija	28	33	-5
Kredītu reģistrs	3	3	0
Investoru tiesību aizsardzība	67	68	-1
Nodokļu maksāšana	52	49	+3
Pārrobežu tirdzniecība	23	17	+6
Līgumu izpilde	21	21	0
Uzņēmējdarbības izbeigšana	46	43	+3

Jāatzīmē, ka ne tikai šogad, bet arī 2 gadu retrospektīvā Latvija *Doing Business* ir uzlabojusi rādītājus visās *Doing Business* apskatītajās 10 jomās. Vienlaikus jāturpina uzņēmējdarbības vides

uzlabošanas pasākumu īstenošana, lai arī turpmāk Latviju pozicionētu kā uzņēmējdarbībai un investīcijām labvēlīgu valsti.

Latvijā pasākumi uzņēmējdarbības vides uzlabošanai tiek īstenoti kopš 1999. gada, kad Ekonomikas ministrijā tika sagatavots pirmais *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns*. Plāns katru gadu, arvien aktīvāk iesaistoties plašākam nozaru ministriju un uzņēmējus pārstāvošo organizāciju lokam, tiek atjaunots un to apstiprina valdība.

Plāna 2013.-2014. gadam (apstiprināts ar MK 2013. gada 24. aprīla rīkojumu Nr. 165) mērķis ir „vienkārši un kvalitatīvi pakalpojumi uzņēmējdarbībā: vairāk e-pakalpojumu”, un tajā iekļauts 31 pasākums, no kuriem līdz šim nozīmīgākie pasākumi, kas ir īstenoti, ir šādi:

- **uzņēmējdarbības uzsākšanas jomā** – 2013. gada pirmajā pusē samazinātas valsts nodevas, uzsākot uzņēmējdarbību (t.sk. reģistrējot uzņēmumus elektroniski), piemēram, SIA ar samazinātu pamatkapitālu dibināšanas izmaksas sastāda 35,57 eiro. Vienlaikus atvieglotas prasības uzņēmumu dibināšanā – ar 2013. gada 1. jūliju Uzņēmumu reģistra amatpersona var apliecināt parakstus SIA ar samazinātu pamatkapitālu, bet no 2014. gada 1. janvāra – visiem komersantiem;
- **būvniecības jomā** 2013. gada 9. jūlijā Saeima pieņema jauno *Būvniecības likumu*, kas stāsies

- spēkā 2014. gada 1. oktobrī. Minētais likums nosaka būvniecības pamatprincipus, iesaistīto pušu kompetences, definē terminus, būvju iedalījumu un tām izvīzāmās prasības un nosaka vispārīgo kārtību, kādā veicama būvniecība. Šobrīd norit *Būvniecības likumam* pakārtoto MK noteikumu izstrāde, kuru spēkā stāšanās paredzēta ar 2014. gada 1. oktobri. Vienlaikus turpinās *Būvniecības informācijas sistemas* ieviešana;
- **nekustamā īpašuma reģistrēšanas jomā** turpinās elektroniskas nekustamā īpašuma reģistrēšanas ieviešana – 2012. gada nogalē ir izstrādāti likumprojekti *Grozījumi Zemesgrāmatu likumā*, *Grozījumi Nekustamā īpašuma valsts kadastra likumā* un *Grozījumi likumā „Par nekustamā īpašuma ierakstīšanu zemesgrāmatās”* un 2013. gada 10. oktobrī ir pieņemti pirmajā lasījumā Saeimā;
 - **investoru tiesību aizsardzības jomā** Uzņēmumu reģistrā ar 2014. gada 1. janvāri ieviests jauns e-pakalpojums UR *pieiekto izmaiņu ziņotājs*, lai nodrošinātu ieinteresētajām personām laicīgu iespēju iepazīties ar potenciālajām izmaiņām tiesību subjekta reģistrācijas lietā, tādējādi dodot iespēju ātri reaģēt uz iespējamiem personas tiesību un likumisko interešu aizskārumiem;
 - **nodokļu jomā** ar 2014. gada 1. jūniju algas nodokļa grāmatiņa pieejama tikai elektroniska dokumenta formā Valsts ieņēmumu dienesta *Elektroniskās deklarešanas sistēma* (EDS), tāpat 2013.-2014. gada ietvaros turpinās EDS risinājumu pilnveidošana – ar iestāžu identifikatoriem un parolēm, izmantojot www.latvija.lv sniegtu tehnisko risinājumu, tādējādi lietotāji var pieslēgties EDS sistēmai, izmantojot ne tikai tiem piešķirtos EDS identifikatorus un paroles vai e-paraksta viedkarti (e-me) un elektroniskās identifikācijas (eID) kartes, bet arī kreditiestāžu piešķirtos identifikatorus un paroles;
 - **līgumu izpildes jomā** jaunajā tiesu portālā www.tiesas.lv no 2013. gada 1. septembra nodrošināta personām (t.sk. uzņēmējiem) iespēja iepazīties ar tiesvedības gaitas datiem un tiesu nolēmumiem tiešsaistē. Tāpat izstrādāts uzlabots šķīrētiesu regulējums – Saeimā 2014. gada 22. maijā ir apstiprināts *Šķīrētiesu likumprojekts* un grozījumi *Civilprocesa likumā* 1. lasījumā. Vienlaikus 2013. gada 1. jūlijā stājās spēkā grozījumi *Civilprocesa likumā*, kas nosaka speciālu tiesvedības kārtību par kapitālsabiedrības dalībnieku (akcionāru) sapulces lēmumu atzīšanu par spēkā neesošiem – šos jautājumus skata Jelgavas tiesa.

Pārējo uzdevumu izpilde tiek turpināta plāna 2013.-2014. gadam ietvaros, jo paredz uzdevumu izpildes 2 gadu termiņu. Kā prioritāri tuvākā pusgada laikā ir veicami šādi uzdevumi:

- **uzņēmējdarbības uzsākšanas jomā** jāpārskata UR e-pakalpojums *Reģistrācija UR vestojas reģistros*, jāveic uzņēmumu UR arhīvā esošo dokumentu elektronizēšana un jāatsakās no uzņēmumu ģeogrāfiskās lietu piekritības, reģistrācijas aplieciņu izsniegšanas nodokļu maksātājiem un nodokļu maksātāju struktūrvienībām, t.sk., saīsinot struktūrvienību reģistrācijai veicamo dienu skaitu u.c.;
- **būvniecības jomā** līdz 2014. gada 1. oktobrim jāizstrādā un jāapstiprina *Būvniecības likumam* pakārtotie MK noteikumi un jāpilnveido *Būvniecības informācijas sistēmas* darbs;
- **nekustamā īpašuma reģistrēšanas jomā** jānodrošina pēc iespējas ātrāka elektroniskas nekustamā īpašuma reģistrēšanas ieviešana Latvijā, attiecīgi Saeimā pieņemot likumprojektus *Grozījumi Zemesgrāmatu likumā*, *Grozījumi Nekustamā īpašuma valsts kadastra likumā* un *Grozījumi likumā „Par nekustamā īpašuma ierakstīšanu zemesgrāmatās”*;
- **darbinieku nodarbināšanas jomā** neatliekami Saeimā jāpieņem izstrādātie *Darba likuma* grozījumi, kas paredz elastdrošības principu stiprināšanu;
- **līgumsaistību izpildes jomā** neatliekami Saeimā jāpieņem šķīrētiesu regulējums, jāuzlabo *Tiesnešu specializācijas princips* un lietas slodzes rādītāju noteikšanas kārtība, jāsakārto normatīvais regulējums elektronisko dokumentu aprites ieviešanai tiesu iestādēs un jāintegri elektroniskā paraksta lietošana *Tiesu informatīvajā sistēmā*, jāveic augstākās tiesas reforma un kompetenču pārdale starp tiesu instancēm – „tūrās tiesu instances” ieviešana u.c.;
- **uzņēmējdarbības izbeigšanas jomā** jānodrošina pēc iespējas ātrāka grozījumu *Maksatnespējas likuma* apstiprināšana Saeimā.

Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāna izstrādē piedalījās gan nozaru ministriju un to padotībā esošo iestāžu pārstāvji, gan sadarbības partneri no LTRK, LDDK, Ārvalstu investoru padomes Latvijā. Informācija par *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāna* īstenošanas gaitu pieejama Ekonomikas ministrijas tīmekļa vietnē.

6.8. Mazie un vidējie komersanti

Latvijā mazie un vidējie uzņēmumi (MVU) tāpat kā citur Eiropā veido lielu tautsaimniecības daļu, un tiem

ir nozīmīga loma iekšzemes kopprodukta radīšanā un nodarbinātībā.

6.15. ielikums

Mazo un vidējo uzņēmumu skaits Latvijā

Saskaņā ar CSP 2012. gada datiem Latvijā bija 87434 ekonomiski aktīvie individuālie komersanti un komercabiedrības (neskaitot zemnieku, zvejnieku saimniecības un pašnodarbinātās personas, kuras veic saimniecisko darbību), no kuriem 99,5% atbilda MVU kategorijai. Latvijā ekonomiski aktīvo uzņēmumu sadalījums: mikro uzņēmumi – 85,5%, mazie uzņēmumi – 11,7%, vidējie uzņēmumi – 2,4%, lielie uzņēmumi – 0,5%. Būtisks ekonomisko aktivitāti raksturojošs rādītājs ir ekonomiski aktīvo komersantu un komercabiedrību (tai skaitā zemnieku, zvejnieku saimniecību un pašnodarbināto personu, kuras veic saimniecisko darbību) skaits uz 1000 iedzīvotājiem. Latvijas rādītājs ir konstanti audzis pēdējo 10 gadu laikā no 17 – 2001. gadā līdz 74 – 2012. gadā.

Tiekpat nozīmīgi ir akcentēt individuālo darba veicēju (pašnodarbināto) skaitu – 2012. gadā 51 535 (23 uz 1000 iedzīvotājiem)-un zemnieku, zvejnieku saimniecību skaitu – 2012. gadā 12 574 (6 uz 1000 iedzīvotājiem). Nēmot vērā to, ka ES dalībvalstu vidū nepastāv vienota metodoloģiskā prakse tāda ekonomisko aktivitāti raksturojošā rādītāja aprēķināšanā kā uzņēmumu skaits uz 1000 iedzīvotājiem, ir grūti veikt objektīvu šī raksturieluma salīdzinošo analīzi. Pašreizējā ES atbildīgo institūciju prakse liecina, ka uzņēmumu skaits uz 1000 iedzīvotājiem aprēķinā tiek iekļauti kā individuālie komersanti un komercabiedrības, tā arī individuālā darba veicēji, zemnieku, zvejnieku saimniecības u.c. Tādējādi, piemērojot analogu praksi, Latvijā 2012. gadā bija 74 saimnieciskās darbības veicēji uz 1000 iedzīvotājiem.

Saskaņā ar UR statistiku 2013. gadā UR vestajos reģistros reģistrēti 18035 subjekti un izslēgti 4300 subjekti. Savukārt 2014. gada četros mēnešos UR vestajos reģistros ir reģistrēti 6045 subjekti, bet izslēgti – 1670 subjekti.

MVU definīcija

Komercdarbības atbalsta kontroles likumā, MK 2008. gada 25. novembra noteikumos Nr. 964 *Noteikumi par komercabiedrību deklarēšanas kartību atbilstoši mazajai vai vidējai komercabiedrībai* un *EK regula 800/2008* noteiktā MVU definīcija:

vidējie uzņēmumi:

- darbinieku skaits: 50 – 249;
 - gada apgrozījums nepārsniedz 50 milj. eiro;
 - gada bilances kopsumma nepārsniedz 43 milj. eiro;
- mazie uzņēmumi:
- darbinieku skaits: 10 – 49;
 - gada apgrozījums nepārsniedz 10 milj. eiro;
 - gada bilances kopsumma nepārsniedz 10 milj. eiro;
- mikro uzņēmumi:
- darbinieku skaits: 1 – 9;
 - gada apgrozījums nepārsniedz 2 milj. eiro;
 - gada bilances kopsumma nepārsniedz 2 milj. eiro.

Lai veicinātu mikro, mazo un vidējo uzņēmumu attīstību un tādējādi arī uzņēmējdarbības vides attīstību kopumā, Latvijā tiek īstenoti **mikrouzņēmumu veidošanas veicināšanas un attīstības atbalsta pasākumi**.

MK 2009. gada 30. oktobrī apstiprināja *Koncepciju par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem*, kuras mērķis ir radīt nepieciešamos priekšnoteikumus, lai bez darba palikušos iedzīvotājus mudinātu uzsākt komercdarbību, izveidot mikrouzņēmumu darbību veicinošu komercdarbības vidi, samazinot bezdarbarīmeni, kā arī attīstīt uzņēmēja spējas, tādējādi palielinot uzņēmēju īpatsvaru kopējo nodarbināto skaītā. Koncepcija veiksmīgi tiek īstenota, un tālāk tiek raksturoti būtiskākie panākumi uzņēmējdarbības pilnveidošanā.

2010. gada maija grozījumi *Komerclikuma* būtiski samazināja uzņēmējdarbības uzsākšanas izmaksas, nosakot, ka **sabiedrību ar ierobežotu atbildību (SIA) var dibināt ar samazinātu pamatkapitālu** (sākot no 1 lata). Tāpat tika samazinātas valsts

nodevas, reģistrējot šādu SIA. Saskaņā ar UR datiem no 2010. gada 1. maija līdz 2014. gada 1. maijam reģistrētas 62 tūkst. SIA, no tām – 66,3% jeb 41,1 tūkst. SIA ar samazinātu pamatkapitālu.

No 2010. gada 1. septembra juridiskas un fiziskas personas var iegūt mikrouzņēmuma nodokļa maksātāja statusu, ja atbilst noteikiem kritērijiem (dalībnieki ir fiziskās personas, apgrozījums nepārsniedz 100 tūkst. eiro kalendārā gadā un darbinieku skaits ir ne lielāks par pieciem) un veikt mikrouzņēmumu nodokļa maksājumus 9% apmērā (ietver visus valsts noteiktos nodokļu maksājumus, izņemot patēriņa nodokļus) no apgrozījuma jeb saimnieciskās darbības ieņēmumiem. No 2010. gada 1. septembra līdz 2014. gada 1. janvārim VID kopumā bija aktīvi (reģistrētie, neskaitot izslēgtos) vairāk nekā 33 tūkst. mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju, t.sk. 53,5% ir jaundibināti uzņēmumi. Mikrouzņēmumos ir nodarbināti vairāk nekā 56 tūkst. darbinieku. Šiem mikrouzņēmumiem ir atvieglota formalitāšu kārtošana VID (deklarācijas četras reizes gadā).

6.16. ielikums

ES aktivitātes uzņēmējdarbības atbalstam

Mazās Uzņēmējdarbības Akts Eiropai

EK 2008. gada 25. jūnijā apstiprināja ziņojumu *Mazās Uzņēmējdarbības Akts Eiropai*, kura galvenais mērķis ir, integrējot *domā par mazajiem vispirms* principa pielietojumu politikas dokumentu sagatavošanas procesā, uzlabot vispārējo politisko pieeju attiecībā uz uzņēmējdarbību, jo īpaši veicinot MVU attīstību un palīdzot novērst tās attīstību kavējošos šķēršļus. Akts ietver 10 politiski saistošu vadlīniju un vairākus konkrētus normatīvo aktu regulējuma priekšlikumus.

Eiropas Uzņēmējdarbības plāns 2020. gadam

Turpinot *Mazās Uzņēmējdarbības Akta Eiropai* noteikto vadlīniju ieviešanu, EK 2013. gada 9. janvārī publicēja *Rīcības plānu uzņēmējdarbības jomā 2020. gadam*. *Uzņēmējdarbības gara atdzīvināšana Eiropā*, kurā iekļautas Eiropas līmeņa uzņēmējdarbības aktivitātes, lai Eiropā atsāktos izaugsme un nodarbinātības līmenis būtu augstāks, uzsverot, ka nepieciešams sniegt atbalstu MVU un īpaši jaunizveidotiem uzņēmumiem. Dokumentā ir izvirzīti trīs prioritāri rīcības virzieni:

I pīlārs – *Uzņēmējdarbības izglītības un prasmju attīstība*

EK norāda, ka uz uzņēmējdarbību vērts domāšanas veids palīdz uzņēmējiem pārvērst idejas darbos un būtiski uzlabot piemērotību darba tirgum. Līdz ar to EK aicina ES un dalībvalstis aktīvi rīkoties uzņēmējdarbības prasmju apguves nodrošināšanai skolēniem izglītības sistēmā, sniedzot praktiskas zināšanas, un nodrošināt komunikāciju ar uzņēmēju pārstāvjiem, tostarp veicinot uzņēmējdarbības ievirzi augstskolās.

II pīlārs – *Vide, kurā uzņemumi var plaukt un attīstīties*

EK norāda, ka MVU veiksmīgu attīstību kavē joprojām sarežģītā piekluve finansējumam, kā arī maldinošā tirgzinību prakse. EK aicina ES un dalībvalstis kopīgi likvidēt šķēršļus vienotajam tirgum, sniegt uzņēmējiem visaptverošu informāciju, veidojot vienotus kontaktpunktus (t.sk. informāciju par digitālo iespēju izmantošanu), sniegt atbalstu un sekਮēt jauno uzņēmumu attīstību dažādos to darbības posmos, mazināt administratīvo slogu un, veidojot skaidrākas un vienkāršākas no normatīvajiem aktiem izrietošās prasības, nodrošinot ar nodokļiem saistīto izmaksu samazinājumu, pilnveidot uzņēmumu nodošanas procesu un maksātnespējas procedūras.

III pīlārs – *Uzņēmējdarbības kultūras pastiprināšana: jaunas uzņēmēju paaudzes veidošana*

EK norāda, ka Eiropā vēl joprojām nav daudz zināmu uzņēmējdarbības veiksmes stāstu un uzņēmēja profesija netiek pienācīgi novērtēta. Līdz ar to EK aicina ES un dalībvalstis veicināt uz uzņēmējdarbību vērstu domāšanu, informējot sabiedrību par uzņēmēju gūtajiem panākumiem, īpaši pievēršot uzmanību tādām iedzīvotajām grupām kā jaunieši, sievietes, personas ar invaliditāti un migranti.

Eiropas mazo un vidējo uzņēmumu nedēļa

Lai ištenotu *Mazās Uzņēmējdarbības Akta Eiropai* noteikto mērķu īstenošanu, 2013. gadā EK organizēja gadskārtējo Eiropas mēroga kampaņu *Eiropas mazo un vidējo uzņēmumu nedēļa*, lai sniegtu esošajiem un topošajiem uzņēmējiem informatīvu atbalstu (seminārus, konferences, diskusijas u.c.) par ES, dalībvalstu, reģionālo un pašvaldību institūciju aktivitātēm uzņēmējdarbības sakārtošanā, tādējādi popularizējot uzņēmējdarbību un izrādot atzinību uzņēmējiem par ieguldījumu Eiropas labklājībā, darbavietu radīšanā, inovācijās un konkurētspējā.

MVU nedēļas 2013 Latvijā ietvaros septembrī, oktobrī un novembrī tika organizēti reģionālie un tematiskie semināri tādos jautājumos kā mārketinga stratēģija, ārējo tirgu mārketinga, konsultācijas un risinājumi eksporta spējas veicināšanai, aktuālās atbalsta programmas uzņēmumiem u.c. *MVU nedēļas 2013 Latvijā* ietvaros kā jauns un nozīmīgs pasākums tika organizētas *Mazā biznesa dienas Latvijā*, lai sniegtu praktisku informāciju uzņēmējiem par to, kā paplašināt klientu loku, uzrunāt potenciālos partnerus un saredzēt jaunas biznesa iespējas. Mazā biznesa dienas tika organizētas Daugavpilī, Rēzeknē, Liepājā, Ventspilī, Valmierā, Jelgavā un Rīgā, iesaistot vairāk nekā 300 dalībnieku.

Kopumā *MVU nedēļas 2013 Latvijā* laikā organizēti vairāk nekā 30 uzņēmēju informēšanas pasākumu Latvijā, iesaistot vairāk nekā 1500 uzņēmēju. Informācija par *MVU nedēļas 2013* norisi pieejama Ekonomikas ministrijas interneta vietnē.

Eiropas mazo un vidējo uzņēmumu nedēļa 2014. gadā norisināsies no 29. septembra līdz 5. oktobrim.

Saeima 2013. gada 6. novembrī pieņēma grozījumus *Mikrouzņēmuma nodokļa likumā*, ieviešot izmaiņas kārtībā, kādā tiek aprēķināta mikrouzņēmuma nodokļa likme. Grozījumi paredz, ka mikrouzņēmuma nodokļa maksatājam, kura apgrozījums gadā nepārsniedz 7000 eiro, likme būs 9%, bet, ja apgrozījums pārsniegs šo summu, likme 2015. gadā būs 11%, 2016. gadā – 13%, bet no 2017. gada – 15%. Minētais ieviests, nesmot vērā esošo situāciju attiecībā uz mikrouzņēmumu nodokļu maksatāju darbinieku esošajām sociālajām garantijām un to nesamērīgumu salīdzinoši ar personām, kas strādā uzņēmumos, kuri maksā nodokļus vispārīgajā režīmā.

No 2010. gada 1. janvāra fiziska persona, kas veic saimniecisko darbību noteiktās profesijās vai darbībās, var izvēlēties maksāt patentmaksu, kas ir galīgs nodokļa maksājums par fiziskās personas saimniecisko darbību noteiktā profesijā (pārsvarā amatniecības pakalpojumiem). Patentmaksas maksatāji ir nodrošināti ar atbilstošām sociālajām garantijām. Kopš 2010. gada 1. janvāra līdz 2014. gada 1. maijam VID kopumā iesniegti un apstiprināti 9540 reģistrācijas iesniegumi patentmaksas veikšanai. Vidēji mēnesī attiecīgajā laika periodā ir bijuši 313 patentmaksas maksatāju. Galvenokārt veikt patentmaksas izvēlas tādu saimnieciskās darbības veidu veicēji kā fotogrāfi, frizeri, nagu kopšanas speciālisti, šuvēji.

Uzņēmējdarbības uzsākšanas veicināšanas pasākumi

Lai veicinātu mikro, mazo un vidējo komersantu veidošanos un attīstību, LIAA īsteno ERAF līdzfinansētu programmu **Biznesa inkubatori**. Aktivitātēs mērķis ir veicināt jaunu, dzīvotspējīgu un konkurētspējīgu komersantu veidošanos un attīstību Latvijas reģionos, nodrošinot tos ar komercdarbībai nepieciešamo vidi un konsultatīvajiem pakalpojumiem. Biznesa inkubators ir infrastruktūras un personāla apvienojums, kas veidots, lai palīdzētu attīstīties jauniem un nelielam komersantiem, atbalstot tos agrīnās attīstības stadijā ar infrastruktūru, ikdienas konsultācijām un pakalpojumiem par pamata komercdarbības attīstības jautājumiem.

Biznesa inkubācijas pakalpojumi ir pieejami visos Latvijas reģionos, vairāk nekā 20 Latvijas pilsētās. Kopumā Latvijā darbojas 10 biznesa inkubatori: 9 – Latvijas reģionos un viens radošo nozaru biznesa inkubators Rīgā. 2013. gada beigās inkubācijas pakalpojumus saņēma 607 komersanti (t.sk. 190 komersanti saņēma virtuālās inkubācijas pakalpojumus). Minētie komersanti nodrošina (saglabā) 1260 darba vietas. Kopumā, sākot no 2012. gada, līdz 2013. gada 4. ceturksnim inkubatorus ir atstājuši jeb izinkubēti 452 komersanti, kas turpina patstāvīgu komercdarbību bez biznesa inkubatora atbalsta. Biznesa inkubatoru sniegto atbalsta pakalpojumu nodrošināšanai programmas ietvaros 2013. gadā (4. ceturksnī) tika izlietots 1,7 milj. eiro, savukārt kopējais programmas ietvaros pieejamais finansējums līdz 2014. gada beigām ir 28,8 milj. eiro (t.sk. 24,4 milj. eiro ERAF finansējums).

2009. gadā tika uzsākta programma, kas piedāvā

kompleksu atbalstu biznesa uzsācējiem un jaundibinātiem komersantiem. Programma **Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības veicināšanai** tiek īstenota valsts akciju sabiedrībā „Latvijas Attīstības finanšu institūcija Altum” (ALTUM, iepriekš – Latvijas Hipotēku un zemes bankā (par programmu un ALTUM pārējām programmām – sadaļā zemāk).

Finanšu pieejamības nodrošināšana uzņēmējdarbības veicējiem

Nozīmīga loma atbalsta instrumentu īstenošanā ir ALTUM, kas kopš 2014. gada 1. janvāra pārņemusi Latvijas Hipotēku un zemes bankas (Hipotēku banka) funkcijas. Lai arī ALTUM darbojas jaunā statusā – kā finanšu institūcija bez kredītiesādes licences, šīs institūcijas darbības mērķis saglabājas nemainīgs – valsts atbalsta programmu īstenošana, finansējot MVU attīstību, veicinot uzņēmējdarbības uzsākšanu un atbalstot citas uzņēmējdarbības jomas, lai uzlabotu Latvijas ekonomikas efektivitāti un līdz ar to arī iedzīvotāju dzīves līmeni.

2013. gadā ALTUM (tobrīd vēl Hipotēku banka) īstenoja šadas atbalsta programmas:

- ERAF līdzfinansēto Komersantu konkurentspejas uzsākšanas atbalsta programmu;
- ESF līdzfinansēto atbalsta programmu *Atbalsts pašnodarbinātības un komercdarbības uzsākšanai*;
- *Latvijas un Šveices mikrokredītēšanas programmu*,
- *MVU izaugsmes aizdevumu programmu*;
- *Lauksaimniecības apgrozīmo līdzekļu programmu*;
- *Lauksaimniecības zemes iegādes kredītēšanas programmu*.

2009. gadā tika uzsākta programma, kas piedāvā

6.17. ielikums

Attīstības finanšu institūcijas izveide

2012. gada oktobrī MK tika atbalstīts informatīvais ziņojums *Par vienotas attīstības finanšu institūcijas (AFI) izveidi*. Plānots, ka vienota AFI īstenos valsts atbalsta programmas, kas tiek īstenotas finanšu instrumentu veidā, ko līdz šim ir veikusi Hipotēku banka, SIA „Latvijas Garantiju aģentūra” (LGA) un VAS „Lauku attīstības fonds” (LAF), nodrošinot esošo programmu nepārtrauktību, jaunu programmu uzsākšanu, vienlaikus spējot pildīt iepriekš uzņemtās saistības. AFI arī veicinās vienas pieturas tipa valsts atbalsta pakalpojumu sniegšanu, nodrošinās kvalitatīvāku ieguldīto līdzekļu pārraudzību un izmaksu optimizāciju.

2013. gada aprīlī MK nolēma vienoto AFI veidot kā jaunu komercsabiedrību, kas darbosies kā holdings, apvienojot iepriekš minētās trīs institūcijas. 2013. gada 17. decembrī MK izskatīja informatīvo ziņojumu „Par vienotas attīstības finanšu institūcijas izveidi”, kas paredz akciju sabiedrības „Attīstības finanšu institūcija” (AFI), kura reģistrēta 2013. gada decembrī, pamatkapitāla palielināšanu ar mantisko ieguldījumu – Hipotēku bankas akcijām, Lauku attīstības fonda akcijām un Latvijas Garantiju aģentūras kapitāla daļām. Jaunās komercsabiedrības akciju turētājs ir Finanšu ministrija, ir izveidota AFI padome, valde, kā arī iecelts AFI restrukturizācijas procesa vadītājs. Šobrīd restrukturizācijas projekta grupa turpina izstrādāt AFI ietilpst oto trīs institūciju restrukturizācijas modeļu un plānu. Pēc plāna izstrādes būs zināmas konkrētākas AFI koncerna izveides detaļas, tai skaitā laika grafiks¹. Plānots, ka vienota AFI īstenos valsts atbalsta programmas finanšu instrumentu veidā un nodrošinās esošo atbalsta programmu nepārtrauktību, kā arī jaunu programmu uzsākšanu. Jaunajā plānošanas periodā no 2014.-2020. gadam šādām atbalsta programmām iezīmētie ES līdzekļi ir 126,4 milj. eiro.

¹ Restrukturizācijas procesu paredzēts pabeigt līdz 2014. gada novembrim.

Šobrīd pēc kredītu apjoma nozīmīgākā atbalsta programma, ko īsteno ALTUM, ir 2008. gada maijā MK akceptētā **Komersantu konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programma**. Programmas ietvaros tiek atbalstīti Latvijā reģistrēti mikro, mazie un vidējie komersanti, kuriem ir ekonomiski pamatoti turpmākās darbības plāni, bet nav pieejams kredītiesātā finansējums paaugstinātu risku dēļ. Programmas ietvaros tiek izsniegti investīciju aizdevumi (līdz 1,4 milj. eiro) un apgrozāmo līdzekļu aizdevumi (līdz 0,7 milj. eiro). Ja aizdevums paredzēts vīrs 500 tūkst. eiro, klientam pirms aizdevuma saņemšanas ALTUM jāsaņem akcepts no savas komercbankas, ja klientam tajā ir saistības. Komersantu konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programmas ERAF finansētās daļas ietvaros kopš tās darbības sākuma līdz 2014. gada maijam ir piešķirti 116 aizdevumi 127,2 milj. eiro apmērā, tai skaitā izsniegti aizdevumi 71,4 milj. eiro apmērā. Biežāk pārstāvētās atbalstīto projektu nozares ir kokapstrāde, elektroenerģijas ražošana, farmaceitisko produktu ražošana un pārtikas rūpniecība.

2009. gada martā MK apstiprinātā ESF līdzfinansētā programma **Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai** piedāvā kompleksu atbalstu biznesa uzsācējiem un jaundibinātājiem komersantiem, t.i., konsultācijas, apmācības un finansējumu aizdevumu (līdz 77 tūkst. eiro) un procentu likmes subsīdiju veidā¹ sava biznesa uzsākšanai. Uz atbalstu var pretendēt iedzīvotāji darbspējas vecumā, ieskaitot bezdarbniekus, kuri ir izteikuši vēlmi uzsākt komercdarbību vai pašnodarbinātību, kā arī jaundibinātie komersanti. Par jaundibinātīiem komersantiem šīs programmas izpratnē tiek uzskatīti komersanti, kuri ir reģistrējuši savu darbību likumā noteiktajā kārtā ne agrāk kā trīs gadus pirms griešanās pēc atbalsta programmas ietvaros, kā arī uzņēmējī ar komercdarbības pieredzi, kuri paredz ražot pilnīgi jaunu produktu vai sniegt jaunu pakalpojumu, ja viņi šim mērķim veido jaunu komersantu. Biznesa plānā paredzētā projekta apjoms nedrīkst pārsniegt 85 tūkst. eiro, vienlaicīgi projektiem, kuriem aizdevuma summa pārsniedz 7 tūkst. eiro, ir jānodrošina līdzfinansējums sava biznesa plāna īstenošanai vismaz 10% apmērā no biznesa plānā paredzētās projekta summas.

Kopējais programmas finansējums ir 32,8 milj. eiro, tajā skaitā no ESF un valsts budžeta – 20,4 milj. eiro, ALTUM līdzfinansējums – 12,4 milj. eiro. Programmas praktiskā īstenošana uzsākta 2009. gada augustā. Kopš programmas uzsākšanas līdz 2014. gada maijam 2291 klients ir iesniedzis biznesa plānu, t.sk. atbalstīti 1278 uzsācēju projekti par kopējo aizdevumu summu 21,3 milj. eiro apmērā.

Kopš 2010. gada janvāra programmas ietvaros visā Latvijas teritorijā ir pieejamas apmācības tiem programmas dalībniekiem, kuriem nepietiek teorētisko un praktisko zināšanu komercdarbības veikšanai un biznesa plāna sagatavošanai. Apmācības pēc modulārās metodes notiek tādos moduļos kā komercdarbības pamati (mazā biznesa organizācija), vadības pamati, uzņēmējdarbības tiesiskais regulējums, uzņēmuma finanšu vadība, saimnieciskās darbības uzskaite un nodokļi, mārketinga pamati. Līdz 2014. gada maijam apmācīti 1492 programmas dalībnieki.

2009. gada septembrī MK pieņēma noteikumus par aizdevumiem sīko (mikro), mazo un vidējo komersantu un lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību attīstības veicināšanai. Atbilstoši šiem noteikumiem ALTUM 2010. gada februārī uzsāka **MVU izaugsmes aizdevumu programmas** īstenošanu. Programmas mērķis ir uzlabot Latvijā reģistrētu saimnieciskās darbības veicēju pieeju finansējumam, tādējādi veicinot tautsaimniecības attīstību. Investīciju aizdevumu maksimālā summa vienam saimnieciskās darbības veicējam ir 427 tūkst. eiro, lauksaimniekiem – 2,8 milj. eiro, apgrozāmo līdzekļu aizdevumu maksimālā summa ir 285 tūkst. eiro. Bez tam atbilstoši programmas nosacījumiem pakalpojumu jomās strādājošajiem mazajiem komersantiem aizdevumu maksimālā summa ir 43 tūkst. eiro. Līdz 2014. gada maijam programmas ietvaros ir piešķirti 979 aizdevumi 65,6 milj. eiro apmērā, tai skaitā jau izsniegti aizdevumu apjoms veido 55,2 milj. eiro.

ALTUM 2010. gada maijā uzsāka **Apgrozāmo līdzekļu aizdevumu programmu lauksaimniecības produktu ražotājiem**. Apgrozāmo līdzekļu aizdevums no 7 tūkst. līdz 996 tūkst. eiro uz termiņu līdz 2 gadiem var saņemt lauksaimniecības produktu ražotāji, kā arī augļu un dārzeņu ražotāju grupas, lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvām sabiedrībām maksimālais aizdevums var sasniegt 2,8 milj. eiro. Šiem aizdevumiem var tikt piesaistītas arī LAF garantijas. Līdz 2014. gada maijam programmas ietvaros piešķirti 1043 aizdevumi par 47,9 milj. eiro, t.sk. izsniegti aizdevumi par 45,7 milj. eiro.

¹ Procentu likmes subsīdiju piešķir visiem starta aizdevuma saņēmējiem 80% vai 70% apmērā no visas procentos maksājamās summas. Finansiāla atbalsta saņēmējam (uzņēmumiem līdz gadam) pašam ir jāsedz tikai 20% no visas procentos maksājamās summas, uzņēmumiem no 1-3 gadiem tiek subsidēti 70% no procentu maksājumiem.

MK 2011. gada septembrī tika apstiprināta ***Latvijas un Šveices Mikrokredītēšanas programma***. Programmas mērķis ir palielināt mikrouzņēmumu iespēju saņemt finansiālo atbalstu saimnieciskās darbības uzsākšanai vai attīstīšanai. Programma tiek īstenota Latvijas un Šveices sadarbības programmas ietvaros, un tās kopējais finansējums ir 7,2 milj. eiro¹, t.sk. 6,6 milj. eiro paredzēti mikro aizdevumiem investīcijām un apgrozāmiem līdzekļiem līdz 14,2 tūkst. eiro, kā arī 620 tūkst. eiro – grantiem aizdevumu dzēšanai². Programma darbosies līdz 2015. gada jūnijam. Līdz 2014. gada maijam mikro aizdevumi piešķirti 940 mikrouzņēmumiem 7,8 milj. eiro apmērā³, t.sk. izsniegti 809 mikro aizdevumi 7,2 milj. eiro apmērā. 639 aizdevumu gadījumā piešķirti arī granti 620 tūkst. eiro apmērā, t.sk. jau izsniegti 282 granti 278 tūkst. eiro apmērā.

2012. gada maijā MK apstiprināja ***Lauksaimniecības zemes iegādes kredītēšanas programmas*** noteikumus. Programmas ietvaros pieejami aizdevumi līdz 427 tūkst. eiro lauksaimniecībā izmantojamās zemes iegādei lauksaimniecības produktu ražošanai un uz tās esošu būvju iegādei, ja būvju kadastrālā vērtība nepārsniedz 30% no zemes kadastrālās vērtības. Programmas kopējais budžets ir 14,2 milj. eiro, un aizdevumi tās ietvaros būs pieejami līdz 2014. gada jūnija beigām. Atbilstoši MK noteikumiem ALTUM programmas ietvaros veic aizdevumu pieteikumu pieņemšanu, izvērtēšanu, aizdevumu izsniegšanu un administrēšanu, bet lēmumu par aizdevuma piešķiršanu, pamatojoties uz bankas ieteikumu, pieņem LAF. Programmas praktiskā darbība tika uzsākta 2012. gada jūlijā, un līdz 2014. gada maijam jau ir piešķirti 355 aizdevumi 17,4 milj. eiro apmērā.

SIA „Latvijas Garantiju aģentūra” (LGA) ir valsts kapitālsabiedrība, kurās mērķis ir veicināt finansējuma pieejamību Latvijā reģistrētiem komersantiem. LGA uz šo brīdi piedāvā sešus dažādus finanšu instrumentus konkurētspējas uzlabošanai:

- uzņēmumiem tiešā veidā sniegtie instrumenti:
 - kredītu garantijas, kuru mērķis ir palīdzēt komersantiem piesaistīt kredītresursus gadījumos, kad to rīcībā esošais

¹ Programmas ietvaros finansiāla atbalsta – mikro aizdevumu un grantu sniegšanai izveidots Aizdevumu fonds, un to finansē Šveices puse 80% apmērā un ALTUM – 20% apmērā. Savukārt programmas vadības izdevumus finansē Šveice 80% apmērā un valsts budžets – 20% apmērā.

² Granta apmērs Rīgā, pašvaldībās ap Rīgu, kā arī republikas pilsētās ir 711 eiro, pārējā Latvijas teritorijā – 1066 eiro. Granti programmas paredzētajā apjomā piešķirti 2013.gada augustā, tāpēc jauni granti vairs netiek piešķirti, bet turpinās iepriekš piešķirto grantu izsniegšana.

³ Pieejamais finansējums mikro aizdevumiem apgūts 2013. gada augustā, un kopš septembra turpinās jaunu mikro aizdevumu piešķiršana no iepriekšējo aizdevumu atmaksām.

nodrošinājums nav pietiekams kreditresursu saņemšanai;

- eksporta kredīta garantijas, kuru mērķis ir atbalstīt eksportētājus, sedzot ar eksporta darījumiem saistītos politiskos un komerciālos riskus;
- mezanīna aizdevumi, kuru mērķis ir sniegt ilgtermiņa finansējumu Latvijas komersantiem papildus bankas izsniegtajam aizdevumam, lai segtu visas ieguldījumu projekta izmaksas materiālos un nemateriālos aktīvos;
- uzņēmumiem netiešā veidā (caur finanšu institūcijām) sniegtie instrumenti:
 - sēklas kapitāla investīcijas, kuru mērķis ir nodrošināt finansējumu, kas paredzēts produkta vai biznesa idejas sākotnējās koncepcijas izpētei, novērtēšanai un attīstīšanai. Šo instrumentu LGA administrētā Ieguldījumu fonda ietvaros ievieš *Imprimatur Capital*;
 - sākuma (*start-up*) kapitāla investīcijas, kuru mērķis ir nodrošināt finansējumu komersantu produktu izstrādei un sākotnējam mārketingam. Šo instrumentu LGA administrētā Ieguldījumu fonda ietvaros ievieš *Imprimatur Capital*;
 - riska kapitāla investīcijas, kuru mērķis ir nodrošināt finansējumu produktu izstrādei un sākotnējam mārketingam, komersantu izaugsmei un darbības paplašināšanai, paaugstinot ražošanas jaudas, attīstot noieta tirgus un produktus vai piesaistot papildus apgrozāmo kapitālu. Šo instrumentu LGA administrētā Ieguldījumu fonda ietvaros ievieš *BaltCap*;

Vēl vairāki instrumenti atrodas izstrādes stadijā.

2009. gada 10. martā MK pieņēma noteikumus ***Par darbības programmas “Uzņēmējdarbība un inovācijas” papildinājuma 2.2.1.3. aktivitāti “Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai”***. Noteikumu mērķis ir nodrošināt komersantiem pieejumu finansējumam komercdarbības attīstībai un ES fondu projektu ieviešanai, saņemot garantijas situācijās, kad komersanta rīcībā esošais nodrošinājums nav pietiekams kreditresursu piesaistei nepieciešamajā apjomā un bankas komersantu novērtē kā pārāk riskantu, kā arī veicināt Latvijas komersantu konkurētspēju, sekmēt jaunu tirgu apgūšanu un nostiprināšanos esošajos.

2009. gada aprīlī LGA uzsāka aktivitātes ***Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai*** īstenošanu. Aktivitātes ietvaros piešķirtais ERAF finansējums bija 15,4 milj. eiro. 2013. gada beigās aktivitāte tika slēgta. Aktivitātes ietvaros piešķirtais finansējums arī turpmāk tiek izmantots valsts atbalsta sniegšanai, tai skaitā garantiju izsniegšanai.

LGA sniedz kredīta garantijas par tādiem finanšu pakalpojumiem kā aizdevumi investīcijām, apgrozāmo līdzekļu aizdevumi, finanšu līzings, vietējais faktorings, kā arī banku garantijas (konkursa, avansa maksājuma, maksājuma, izpildes vai laika garantija). Garantijas sedz līdz 80% no finanšu pakalpojuma pamatsummas, bet ne vairāk kā 1,5 milj. eiro vienam uzņēmumam.

Kopš 2009.gada līdz 2014. gada 31. martam ***Kredītu garantiju programmas*** ietvaros:

- izsniegtu garantiju skaits – 365 garantijas 261 uzņēmumam;
- izsniegtu garantiju apjoms – 117,5 milj. eiro;
- garantēto kredītu apjoms – 256,8 milj. eiro.

Kredītu garantijas programmas ietvaros līdz 2014. gada 31. martam visvairāk garantijas pēc apjoma tika izsniegtas uzņēmumiem, kas darbojas šādās nozarēs: apstrādes nozare – 60%, būvniecība – 18%, elektroenerģētika, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana – 6,3%. Pēc skaita lielāko daļu no izsniegtām garantijām veido apgrozāmo līdzekļu garantijas – 44%, investīciju garantijas – 21% un finanšu līzinga garantijas – 24 procenti.

2013. gada 30. maijā LGA uzsāka garantiju sniegšanu mājokļu siltināšanas projektiem. Līdz 2014. gada 31. martam mājokļu siltināšanas projektiem izsniegtas 45 garantijas par kopējo garantiju apjomu 6,1 milj. EUR. Visvairāk garantijas pēc apjoma izsniegtas Kurzemes reģionā – 29%, Vidzemē – 27%, Rīgas reģionā – 21 procents.

2009. gada maijā MK pieņēma noteikumus ***Īstermiņa eksporta kredīta noteikumi***, kas nosaka ***īstermiņa eksporta kredītu garantiju*** segumu, saņēmējus, garantiju sniegšanas kārtību un kārtību, kādā garantētājs sedz zaudējumus. LGA eksporta kredīta garantija sedz līdz 90% no atliktā maksājuma apjoma, bet ne vairāk kā 1 milj. eiro vai ekvivalentu citā valūtā. Atliktā maksājuma termiņš nevar pārsniegt 2 gadus.

Kopš eksporta kredīta garantiju programmas uzsākšanas brīža līdz 2014. gada 31. martam ***Eksporta kredītu garantiju programmas*** ietvaros:

- pieteikumu skaits – 286 pieteikumi no 72 uzņēmumiem;
- izsniegtu garantiju skaits – 142 garantijas 35 uzņēmumiem;
- izsniegtu garantiju apjoms – 13,4 milj. eiro.

Lielākā daļa (99%) no uzņēmumiem, ar kuriem noslēgti līgumi, pārstāv apstrādes rūpniecību (piemēram, sakaru iekārtu ražošana, sadzīves elektroiekārtu ražošana, finiera lokšņu un koka paneļu ražošana, ziepju, mazgāšanas, tīrišanas un spodrināšanas līdzekļu ražošana, pārtikas produktu ražošana u.c.). Valstu sadalījumā visvairāk garantiju izsniegtas uz NVS valstu tirgiem – Krieviju (32%) un Baltkrieviju (22%), kā arī uz tādām valstīm kā Kazahstāna (12%), Azerbaidžāna (4%), Brazīlija (4%) u.c.

2011. gada augustā MK pieņēma noteikumus ***Noteikumi par mezanīna aizdevumiem saimnieciskās darbības veicēju konkurētspējas uzlabošanai***, kas nosaka atbalsta piešķiršanas nosacījumus ***mezanīna aizdevuma*** veidā saimnieciskās darbības veicēju konkurētspējas uzlabošanai. Mezanīna aizdevuma maksimālais apmērs ir 996 tūkst. eiro. Aizdevuma apmērs nepārsniedz 40% no ieguldījumu projekta kopējām izmaksām. Kopējais aizdevumu apmērs – 18,7 milj. eiro.

Līdz 2014. gada 31. martam izsniegti 8 mezanīna aizdevumi 3,2 milj. eiro apmērā un iesniegti 12 mezanīna aizdevumu pieteikumi. Mezanīna aizdevuma mērķis ir sniegt ilgtermiņa finansējumu Latvijas komersantiem papildus bankas izsniegtajam aizdevumam, lai segtu visas ieguldījumu projekta izmaksas materiālos un nemateriālos aktīvos, kas ir saistīti ar jauna komersanta izveidi, esoša komersanta paplašināšanu, produkcijas daudzveidošanu ar jauniem papildu produktiem vai vispārējā ražošanas procesa būtisku maiņu.

2012. gada janvārī tika pabeigta aktivitātes 2.2.1.1. ***Ieguldījumu fonds investīcijām garantijas, paangstīnata riska aizdevumos, riska kapitāla fondos un cita veida finanšu instrumentos*** pārņemšana no Eiropas Investīciju fonda.

Ieguldījumu fonda aizdevumu instrumenta ietvaros līdz 2014. gada 31. martam ir izsniegti 32 aizdevumi 10,1 milj. eiro apmērā un riska kapitāla instrumentu ietvaros veikts 51 dažādu stadiju riska kapitāla ieguldījums 18,4 milj. eiro apmērā.

Sekmīgi noritēja 2013. gada 10. maijā 1,8 milj. eiro apmērā papildus piešķierto līdzekļu apguve ***Imprimatur Capital*** sēklas kapitāla fondā, lai finansētu agrīnās sēklas stadijas investīcijas līdz 50 tūkst. eiro apmērā, īpašu uzmanību pievēršot akseleratoru beidzēju finansēšanai. Līdz 2013. gada decembra beigām no minētajiem papildu līdzekļiem tika veiktas investīcijas 14 uzņēmumos 0,7 milj. eiro apmērā.

2013. gada 6. augustā tika izveidoti trīs jauni riska kapitāla fondi, kuri darbojas saskaņā ar MK 2012. gada 29. maijā apstiprināto jauno riska kapitāla valsts atbalsta programmu ***Izaugsmes kapitāla fondiem***. Šie fondi – ***Expansion Capital Fund, FyCap Investment Fund I*** un ***ZGI-3*** – turpina nodrošināt Latvijas MVU pieejumu riska kapitāla finansējumam uzņēmējdarbības uzsākšanai un attīstībai, kā arī veicina uzņēmēj

konkurētspēju un izaugsmi. Izaugsmes kapitāla fondi pilnveido un paplašina riska kapitāla nozari Latvijā, papildinot citu LGA jau ieviesto riska kapitāla fondu piedāvājumu. Izaugsmes kapitāla fondi ļauj saņemt

riska kapitālu situācijās, kad uzņēmuma paša nodrošinājums nav pietiekošs un uzņēmuma plānoto ieguldījumu risks ir pārāk augsts, lai varētu piesaistīt kreditiestāžu finansējumu nepieciešamajā apjomā.

6.18. ielikums

Izaugsmes kapitāla fondi

Expansion Capital Fund fokusējas uz izaugsmes etapa uzņēmumiem, kuri jau pabeiguši produktu izstrādes posmu un kuriem nepieciešams finansējums, lai sāktu komerciālu ražošanu, agresīvāku mārketingu un produkta realizāciju. Priekšroka būs uzņēmumiem, kas ir orientēti uz eksportu, kā arī tiem uzņēmumiem, kuros ir saskatāms augsts izaugsmes potenciāls. Fonda komandai ir liela pieredze kokapstrādes, metālapstrādes, iekārtu un aprīkojuma ražošanas, kīmijas industrijas, transporta, pārtikas, IT pakalpojumu, atkritumu pārstrādes, poligrāfijas, veselības aprūpes un iepakošanas nozarēs.

FlyCap Investment Fund I papildus izaugsmes stadijas uzņēmumu finansēšanai 20-30% fonda līdzekļu plāno ieguldīt jaundibinātos uzņēmumos, kuriem jau ir izstrādāts biznesa modelis un pārbaudīta produkta dzīvotspēja, piesaistot pirmos klientus. Prioritārās nozares ir ražošana, IT, veselības aprūpe un biznesa pakalpojumi.

ZGI-3 plāno diversificēt savu portfeli, aptuveni 10% no fonda līdzekļiem ieguldīt uzņēmumos sēklas kapitāla stadijā, 20% sākuma kapitāla stadijā, bet atlikušos līdzekļus – izaugsmes kapitāla stadijā.

Izaugsmes kapitāla fondi var veikt investīcijas mikro, mazos un vidējos uzņēmumos, kuru saimnieciskās darbības vieta ir Latvija. Investīcijas līdz 1,5 milj. eiro vienā uzņēmumā var saņemt, lai nodrošinātu finansējumu uzņēmuma produkta vai biznesa idejas sākotnējās koncepcijas izpētei, novērtēšanai un attīstīšanai, produktu izstrādei un sākotnējam mārketingam, izaugsmei un darbības paplašināšanai, paaugstinot ražošanas jaudas, attīstot noīeta tirgus un produktus. Izaugsmes kapitāla fondi investē uzņēmumos ar augstu izaugsmes potenciālu. Izaugsmes kapitāla fondi tiek finansēti no ES struktūrfondu apakšaktivitātes *Ieguldījumu fonds investīcijām garantijas, paaugstināta riska aizdevumos, riska kapitāla fondos un cita veida finanšu instrumentos ietvaros pieejamā finansējuma*. Paredzēts, ka izaugsmes kapitāla fondu kopējais investīciju apjoms Latvijas uzņēmumos varētu sasniegt līdz 30 milj. eiro.

2012. gada 26. septembrī starp Baltijas valstīm un EIF tika parakstīts līgums par **Baltijas Inovāciju fonda** (BIF) izveidi, kurā pieejamais finansējums varētu būt līdz 200 milj. eiro, no kuriem 100 milj. eiro

būs publiskie līdzekļi, un atlikušos 100 milj. eiro plānots piesaistīt no privātajiem investoriem. Latvijas līgumslēdzējpuse ir LGA. BIF veicinās finansējuma pieejamību Baltijas valstu maziem un vidējiem uzņēmumiem, kuri vēlas attīstīt darbību Baltijā un starptautiskā līmenī, tam piesaistot riska kapitāla investīcijas vienam uzņēmumam līdz pat 15 milj. eiro, tādējādi radot jaunas darba vietas un veicinot uz zināšanām balstītas ekonomikas izveidi Baltijas valstīs. Tāpat BIF veicinās riska kapitāla nozares attīstību un Baltijas valstu tirgus pievilcību investoriem. Latvija nepieciešamo līdzfinansējumu BIF izveidei 20 milj. eiro apmērā nodrošinās no LGA pieejamajiem resursiem. Līdz 2013. gada decembra beigām BIF ietvaros tika izvēlēti trīs fondi – *BaltCap Private Equity Fund II*, *BPM Mezzanine Fund* un *Livonia Partners Fund*, kuri veic privāto investoru piesaisti, lai, sākot ar 2014. gadu, varētu sākt investēt uzņēmumos.

LGA plāno ieviest arī **mikro aizdevumu fondu** ar plānoto budžetu 1,5 milj. eiro apmērā. Šobrīd notiek potenciālo ieviesēju atlase.

6.9. Inovācija un jaunās tehnoloģijas

EK publicētajā ES valstu inovācijas rezultātu pārskatā *Innovation Union Scoreboard 2014*, kas sagatavots par 2013. gadu un kurā kopumā tika apsekotas 27 ES dalībvalstis, Latvija ierindota 26. vietā (Igaunija – 12, Lietuva – 23). Latvija kopā ar Bulgāriju un Rumāniju ir ierindotas pietīcīgo inovatoru (*Modest innovators*) grupā, jo šo valstu sniegums inovācijas jomā ir zemāks par 50% no vidējā ES līmeņa. Tajā pašā laikā Latvijai pārskatā ietverto rādītāju vidējais pieaugums gada laikā veido 3,5%, kas ir trešais augstākais rādītājs un ir augstāks par vidēji ES (1,6%), kā arī labākais pietīcīgo inovatoru grupā. Analizējot pārskatu, secināms, ka salīdzinoši labāki rādītāji Latvijai ir cilvēkressursu

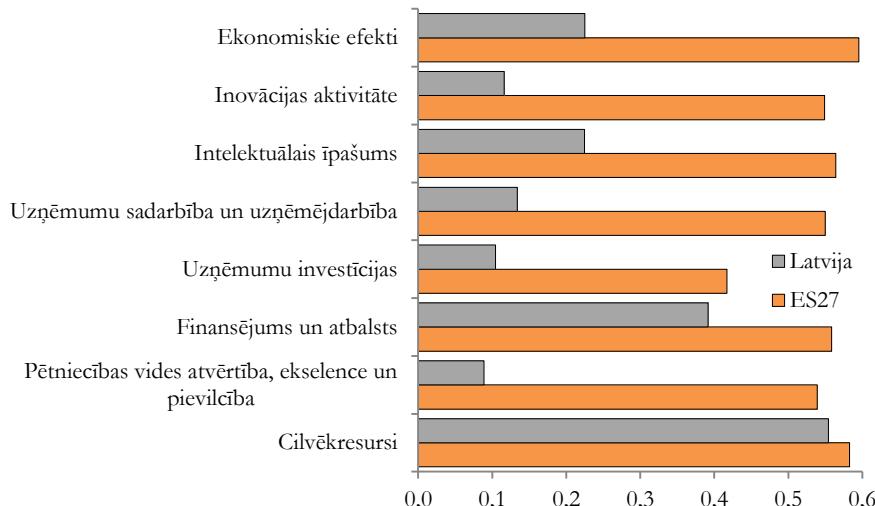
attīstības (augstāko izglītību ieguvušo iedzīvotāju skaits un augstākā līmeņa vidējo izglītību ieguvušo jauniešu skaits), kā arī finansējuma un atbalsta jomā. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, Latvijas vērtējums uzlabojies arī tādos indikatoros kā Kopienas preču zīmes un Kopienas dizainparaugi, kā arī Jauni doktorantūras studiju beidzēji. Latvija sniegumu ir uzlabojusi arī ekonomisko efektu un rezultātu rādītāja indikatoros, kas raksturo nodarbinātību zinātnes jomā un vidēji augsto un augsto tehnoloģiju produktu eksporta īpatsvaru. Savukārt vislielākais kritums novērojams pārskata rādītājā – *Uzņēmumu investīcijas*, piemēram, uzņēmumu izdevumi pētniecībai un attīstībai un

uzņēmumu izdevumi inovācijai, kas nav pētniecība un attīstība. Zemāks par ES vidējo ir arī indikators, kas

raksturo ieņēmumus, kas gūti no licencēm un patentiem ārvalstīs.

6.10. attēls

Inovācijas pārskata komponentes 2013. gadā*

Avots: EK, *Innovation Union Scoreboard 2014*; vērtējums no 0 (zemākais iespējamais) līdz 1 (augstākais iespējamais)

Saskaņā ar CSP datu apkopojumu Latvijā kopējais finansējums pētniecībai un attīstībai 2012. gadā bija 0,66% no IKP jeb 145,5 milj. eiro (2011. gadā 0,7% jeb 141,4 milj. eiro), savukārt privātā sektora (uzņēmumu) ieguldījums 2012. gadā bija 23,7% no kopējiem ieguldījumiem pētniecībā un attīstībā jeb 0,16% no IKP (2011. gadā 0,18% no IKP). Vienlaikus atzīmējams, ka Latvijas rādītāji ieguldījumu P&A jomā joprojām atpaliek no *Latvijas nacionālajā reformu programmā „ES 2020” strategijas īstenošanai* noteiktā mērķa, kas paredz līdz 2015. gadam Latvijas kopējo pētniecības un attīstības investīciju apjomu paaugstināt līdz 1% no IKP, bet 2020. gadā līdz 1,5% no IKP.

CSP datu apkopojums par laiku periodu no 2008.-2010. gadam liecina, ka Latvijā vidēji 30% no visiem uzņēmumiem bija inovatīvi (apsekojuma periodā par 2006.-2008. gadu – 24,3%), turpretī ES valstis šis rādītājs vidēji ir 52,9%. Tajā pašā laikā inovatīvo uzņēmumu apgrozījums no kopējā uzņēmumu apgrozījuma 2010. gadā veidoja 54,5%. Tas liecina, ka pieprasījums pēc inovatīvo uzņēmumu produkcijas vai pakalpojumiem ir augstāks, nodrošinot šiem uzņēmumiem konkurētspējas priekšrocības.

Galvenie virzieni Latvijas inovāciju sistēmas pilnveidošanai ir:

- zinātniskās darbības potenciāla attīstība;
- uzņēmumu un zinātnieku ilgtermiņa sadarbības platformas izveide;
- atbalsts inovatīvu komersantu attīstībai.

Zinātniskās darbības potenciāla attīstībai

2014. gadā tiek turpinātas aktivitātes, kas vērstas gan

uz konkurētspējīgu zinātnisko institūciju ar modernu materiāltechnisko nodrošinājumu izveidi (zinātnisko institūciju konsolidēšana un to infrastruktūras stiprināšana), gan nodarbināto skaita zinātnē un pētniecībā palielināšanu.

2014. gadā Izglītības un zinātnes ministrija pagarināja piecu *Valsts pētījumu programmu* īstenošanu valsts pasūtītu starpnozaru zinātnisku pētījumu veikšanai piecos MK apstiprinātajos prioritārajos zinātnes virzienos 2010.-2013. gadam. Pagarinājuma periodā no 2014. gada 1. janvāra līdz 2014. gada 30. aprīlim visām piecām *Valsts pētījumu programmām* kopumā bija pieejams finansējums 1,3 milj. eiro apmērā. Paralēli 2014. gadā norit darbs pie jaunu *Valsts pētījumu programmu* apstiprināšanas sesijas¹ MK apstiprinātajos prioritārajos virzienos zinātnē 2014.-2017. gadam. 2014. gada martā Izglītības un zinātnes ministrija izsludināja *Valsts pētījumu programmu* projektu

¹ 1) Vide, klimats un enerģija (vide, ekosistēmas un bioloģiskā daudzveidība, atjaunojamo resursu ieguve, enerģētiskā neatkarība, elektroapgādes drošuma paaugstināšanas tehnoloģijas, ogļekļa mazietilpīgas ražošanas attīstība, klimata pārmaiņu samazināšana un pielāgošanās klimata pārmaiņām); 2) Inovatīvie un uzlabotie materiāli, viedās tehnoloģijas (daudzfunkcionālie materiāli un kompozīti, nanotehnoloģijas un fotonika, informātika, datorzinātne, informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, signālapstrādes tehnoloģijas); 3) Sabiedrības veselība (profilakse, diagnostika, ārstniecība, kliniskā medicīna, ārstniecības metodes un tehnoloģijas, ārstniecības līdzekļi un biomedicīnas tehnoloģijas); 4) Vietējo resursu izpēte un ilgtspējīga izmantošana (zemes dzīļu, ūdens, lauksaimniecības un mežu resursu apguves tehnoloģijas un pārtikas tehnoloģijas, biotehnoloģijas); 5) Valsts un sabiedrības ilgtspējīga attīstība (sabiedrība, pārvaldība, resursi, tautsaimniecība, demogrāfija, vide); 6) Letonika (Latvijas vēsture, valodas, kultūra, vērtības).

konkursu, kura ietvaros tika saņemti 28 programmu projektu pieteikumi.

Vadošo valsts nozīmes pētniecības centru infrastruktūras pilnveidei un mūsdienīgas materiāltehniskās bāzes pētniecības aktivitātēm nodrošināšanai 2014. gadā turpinās ES struktūrfondu aktivitātes *Zinātnes infrastruktūras attīstība īstenošana*. Aktivitātes kopējais publiskais finansējums ir 147,5 milj. eiro, un tā tiek īstenota divās atlases kārtās. Pirmajā kārtā par kopējo ES struktūrfondu līdzfinansējumu 80,1 milj. eiro kopš 2011. gada nogales tiek īstenoti 9 projekti, modernizējot un atbilstoši aprīkojot 9 valsts nozīmes pētniecības centrus, kas aptver 27 valsts zinātniskās institūcijas. Aktivitātes otrās projektu atlases kārtā 2012. gadā tika atbalstīti 11 komersantu projekti par kopējo ES struktūrfondu līdzfinansējuma apjomu – 65,9 milj. eiro. Projektu ietvaros norisinās pētniecības infrastruktūras attīstīšana privātajā sektorā, kā arī nodrošināta pētniecības pakalpojumu sniegšana privātajam sektoram. Kopš projektu uzsākšanas līdz 2014. gada 1. jūnijam finansējuma saņēmējiem zinātnes infrastruktūras uzlabošanai kopumā izmaksāti 92 milj. eiro.

2014. gadā tiek turpināta ES struktūrfondu aktivitāte *Atbalsts zinātnei un pētniecībai*, kurās ietvaros atbalsts tiek sniegti praktiskas ievirzes pētniecības projektu īstenošanai valstij prioritārajos zinātnes virzienos. 2013. gada beigās noslēdzās visu 120 projektu atlases pirmajā kārtā atbalstīto projektu īstenošana par kopējo finansējuma apjomu 45,8 milj. eiro, bet 2014. gadā turpinās 24 projektu iesniegumu atlases otrajā kārtā apstiprināto projektu īstenošana par kopējo ES fondu finansējumu 6,2 milj. eiro. Paralēli 2014. gada 2. ceturksnī notiek trešās kārtas projektu iesniegumu atlase. Trešajai kārtai iesniegti 112 projektu iesniegumi par 24,7 milj. eiro. Līdz 2014. gada 1. jūnijam visu īstenoto projektu ietvaros kopumā publicētas 695 starptautiski atzītas publikācijas un iesniegti 125 starptautiskie patentu pieteikumi.

Uzņēmumu un zinātnieku ilgtermiņa sadarbības sekmēšanai 2014. gadā tiek īstenotas aktivitātes, lai pilnveidotu esošo ietvaru pētniecības rezultātu komercializēšanai. Šajā jomā nozīmīgākā aktivitāte ir valsts atbalsta programma *Kompetences centri*.

ES struktūrfondu līdzfinansētās programmas *Kompetences centri* ietvaros 2014. gadā LIAA turpināja sniegt atbalstu zinātnieku un komersantu sadarbībai kopīgu rūpniecisko pētījumu veikšanai un jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādei. Kompetences centri ir izveidoti sešās Latvijas tautsaimniecībai nozīmīgās jomās – farmācijā un ķīmiskā rūpniecībā, informācijas un komunikācijas tehnoloģijās, meža nozarē, elektrisko un optisko iekārtu ražošanā, vides, bioenerģētikas un biotehnoloģiju nozarē un transporta un mašīnbūvēs nozarē. Programmu plānots īstenuot līdz 2015. gada jūnijam, un tās kopējais publiskais finansējums ir 53,2

milj. eiro. Paredzams, ka Kompetences centru darbības rezultātā papildus varētu tikt piesaistīts privātais līdzfinansējums vismaz 19 milj. eiro apjomā. Izveidotajos sešos kompetences centros kopumā tiek īstenoti 197 rūpniecisko pētījumu un jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādes projekti, no kuriem uz 2014. gada 1. jūniju ir pabeigti 42 projekti. Kompetences centros kopumā ir iesaistīti 140 uzņēmumi un 15 zinātniskās institūcijas, kā arī projektu īstenošanā nodarbināti 323 zinātniskie darbinieki.

2014. gadā turpinājās LIAA administrētās un no ES fondiem līdzfinansētās *Klasteru programmas* īstenošana. Klasteru programma tiek īstenota, lai veicinātu nozares savstarpējību nesaistītu komersantu, pētniecības, izglītības un citu institūciju sadarbību, lai paaugstinātu nozaru un komersantu konkurētspēju, eksporta apjomus, sekmētu inovāciju un jaunu produktu veidošanos. Programmā atbalsts tiek sniegt 11 klasteru projektiem, un tajos kopumā ir iesaistīti vairāk nekā 300 komersanti un vairāk nekā 20 izglītības un pētniecības iestādes, kā arī virkne nevalstisko organizāciju un pašvaldību. Kopējais programmas publiskais finansējums līdz 2015. gadam ir 4,8 milj. eiro, vienam klasterim piešķirot ne vairāk kā 0,4 milj. eiro.

2014. gadā LIAA un Ekonomikas ministrija turpina līdzdarboties ES Stratēģijas Baltijas jūras reģionam ietvaros izveidotajā starpvalstu vadošās programmas *Baltijas jūras reģiona inovāciju, klasteru un MVU tīklu (BSR Stars)* augsta līmeņa darba grupā. BSR Stars mērķis ir stiprināt reģiona konkurētspēju un ekonomisko izaugsmi, apvienojot pētniecības un inovācijas centrus un veidojot stratēģiskas pārrobežu inovācijas alianses – klasterus un MVU tīklus.

2014. gadā norisinās tehnoloģiju pārneses sistēmas pilnveidošana, lai tās darbībai piesaistītu ES fondu plānošanas periodā 2014.-2020. gadam pieejamo finansējumu. Tehnoloģiju pārneses sistēma tiek veidota, lai ne tikai radītu vidi zinātnisko institūciju ienākumu palielināšanai no valsts finansētu pētījumu komercializēšanas, bet arī lai sekmētu zinātnisko institūciju pētījumu rezultātu pārvēršanu praktiskā uzņēmējdarbībā. Paredzēts izveidot divu līmeņu pārneses sistēmu, stiprinot valsts aģentūras kapacitāti tehnoloģiju pārneses un pakalpojumu sniegšanas zinātniskajām institūcijām jomā, kā arī atbalstot 1-2 tehnoloģiju pārneses centru izveidi universitāšu un zinātnisko institūciju līmenī. Papildus paredzēts sniegt atbalstu komercializācijas fonda ietvaros komercializācijas piedāvājumu izstrādei, lai paaugstinātu to gatavības pakāpi un sekmētu licenciātu/ investoru piesaisti.

Atbalsta inovatīvu komersantu attīstībai mērķis ir atbalstīt jaunu produktu izstrādi un ieviešanu ražošanā, t.sk. sekmējot „zaļo” tehnoloģiju attīstību, kā

arī atbalstot komersantu centienus investēt jaunu ražotņu izveidē.

No ES struktūrfondiem līdzfinansētajā valsts atbalsta programmā *Jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešana ražošanā* atbalsts tiek sniepts uzņēmumu projektiem, kuru ietvaros paredzēts ieviest ražošanā jaunus vai nozīmīgi uzlabotus produktus, tehnoloģijas vai tehnoloģiskos procesus. 2014. gadā tiek turpināta programmas pirmajā un otrajā iesniegumu atlases kārtā atbalstīto 117 projektu (par kopējo finansējumu 38,8 milj. eiro) īstenošana, no kuriem pabeigti 107 projekti par kopējo finansējumu 32,9 milj. eiro. Šajā atbalsta programmā galvenokārt atbalsts tika sniepts vidēja lieluma uzņēmumiem, kas darbojas apstrādes rūpniecības nozarē, un programmas ietvaros vidējais piešķirtais atbalsta apjoms vienam projektam bija 0,37 milj. eiro. 2014. gadā turpinājās arī programmas *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrade – atbalsts rūpnieciskā īpašuma tiesību nostiprināšanai* ietvaros noslēgto 5 līgumu īstenošana par kopējo ES struktūrfondu finansējumu 0,1 milj. eiro.

Valsts atbalsta programmā *Augstas pievienotās vērtības investīcijas*, kas tiek līdzfinansēta no ES struktūrfondu līdzekļiem, 2014. gadā tika turpināta programmas pirmajā, otrajā un trešajā projektu iesniegumu atlases kārtā atbalstīto 108 projektu īstenošana par kopējo finansējumu 142,2 milj. eiro. Līdz 2014. gada 1. jūnijam programmas pirmajā un otrajā projektu atlases kārtā atbalstīto projektu īstenotājiem kopā izmaksāti 72,8 milj. eiro, kā arī pabeigli 17 projekti par 48,9 milj. eiro. Vienlaikus 2014. gadā tika organizēta programmas 4. kārta ar pieejamo finansējumu 42 milj. eiro, tādējādi ļaujot atbalstīt plašāku uzņēmumu loku. Saskaņā ar MK lēmumu par finansējuma piešķiršanu programmas 4. kārtai tika lemts arī par atbalsta intensitātes palielināšanu vienam projektam no 35% līdz 45%, kā arī panākta vienošanās, ka minimālais kopējo attiecīnāmo izmaksu apjoms vienam projektam ir samazināts līdz 50 tūkst. eiro, bet maksimālais publiskā finansējuma apjoms vienai projekta iesniedzēja saistītu personu grupai tiek palielināts līdz 2,13 milj. eiro. 2014. gada 22. aprīlī noslēdzās projektu iesniegumi pieņemšana 4. kārtā, un ir saņemti 157 projektu iesniegumi par kopējo summu 113 milj. eiro. Projektu vērtēšanu plānots pabeigt līdz 2014. gada 30. jūnijam. Programmas mērķis ir kāpināt Latvijas ražojošo uzņēmumu potenciālu ieguldīt zināšanu vai tehnoloģiju intensīvos projektos, tostarp piesaistīt ārvalstu investīcijas jomās ar augstu pievienoto vērtību, atbalstot ražošanas iekārtu iegādi, ražotņu būvniecību vai modernizāciju, lai sekmētu jaunu darba vietu rašanos.

2014. gadā turpinās no ES struktūrfondiem līdzfinansētās programmas *Mikro, mazo un vidējo komersantu jaunu produktu un tehnoloģiju attīstības programma* īstenošana, kurā projektu pieņemšana tika

uzsākta 2012. gada nogalē. Programmas mērķis ir veicināt mikro (sīko), mazo un vidējo uzņēmumu inovācijas, jaunu produktu vai tehnoloģiju attīstības, tehnoloģiju pārneses konkurētspējas stiprināšanas aktivitātes. Programmā atbalsts ir pieejams ārējo pakalpojumu iegādei, lai veiktu pētījumus, rūpniecisko īpašumtiesību nostiprināšanu un jauna produkta vai tehnoloģijas sertificēšanu. Kopējais programmā pieejamais ES struktūrfondu finansējums ir 2,9 milj. eiro. Finansējuma apjoms vienam finansējuma saņēmējam ir 14,2 tūkst. eiro ar maksimāli pieļaujamo finansējuma intensitāti 60%. Līdz 2014. gada 30. aprīlim programmā tika iesniegts 41 projekts, no kuriem atbalstīti (noslēgti līgumi) 16 projekta pieteikumi par finansējuma apjomu 0,2 milj. eiro. Vienlaikus uz 2014. gada 1. jūniju projektu pieteikumu vērtēšanas stadijā atrodas 7 projektu iesniegumi.

2014. gada 20. martā noslēdzās atklātais projektu iesniegumu konkurs Norvēģijas finanšu instrumenta programmas *Inovācijas „zaļas” ražošanas jomā* ietvaros, un līdz 2014. gada 1. jūnijam pabeigta saņemto 13 projektu iesniegumu vērtēšana, atbalstīt 5 projektus par finansējuma apjomu 2,4 milj. eiro. Projektu ietvaros paredzēts sniegt atbalstu inovatīvu vides tehnoloģiju, pakalpojumu un produktu ieviešanai, kas dod ieguldījumu enerģijas efektīvai izmantošanai, izmešu samazināšanai un mazākam resursu patēriņam. 2014. gada 3. ceturksnī paredzēts izsludināt projektu iesniegumu atlases 2. kārtu. Tāpat plānots, ka šīs programmas ietvaros 2014. gada otrajā pusē tiks uzsākta pirmsinkubācijas un inkubācijas pakalpojumu sniegšana maziem un vidējiem uzņēmumiem Zaļo tehnoloģiju inkubatorā. Vispārējais programmas mērķis ir palielināt „zaļo” komersantu konkurētspēju, veicotnē videi draudzīgu risinājumu īstenošanu dažādās nozarēs un attīstot „zaļās” inovācijas un „zaļo” uzņēmējdarbību. Kopējais programmas finansējums ir 12,5 milj. eiro, no kuriem 11,2 milj. eiro ir *Norvēģijas finanšu instrumenta* līdzfinansējums un 1,3 milj. eiro Latvijas valsts finansējums.

Izpratnes veicināšanai un izglītošanai par inovāciju un uzņēmējdarbību, kā arī lai motivētu plašāku sabiedrību pievērsties komercdarbībai un praktiskā veidā iesaistītu inovatīvu ideju un risinājumu izstrādē un tālākā to attīstīšanā, 2014. gadā LIAA turpina īstenu virkni aktivitāšu programmas *Pasākumi motivācijas celšanai inovācijām un uzņēmējdarbības uzsākšanai* (Motivācijas programma) ietvaros. 2014. gadā Motivācijas programmas pasākumos kopā plānots iesaistīt vismaz 7700 personu (2013. gadā tika iesaistīta 6751 persona) – pamatskolu, vidusskolu un profesionālo skolu audzēkņus un skolotājus, augstākās izglītības iestāžu studentus, topošos un esošos uzņēmējus, inovatīvo ideju attīstītājus, individuālos izgudrotājus u.c. Programmas ietvaros tiks īstenotas vairākas izglītojošo, apmācību un informatīvo

pasākumu aktivitātēs, piemēram, apmācību kurss *Klūsti par uzņemēju 5 dienās*, praktisko semināru cikli inovatīvo ideju autoriem, tehnoloģiju komercializācijas pasākumi, inovācijas dienas studentiem, inovatīvo biznesa ideju konkursss *Ideju kauss 2014*, tīklošanās semināri, mentoringa programma jaunajiem uzņēmējiem, kā arī jauno uzņēmēju TV sacensības. Atsevišķi pasākumi tiks īstenoti, lai izglītotu pamata un vidējās izglītības iestāžu skolniekus un pedagogus par inovācijas un komercdarbības jautājumiem, piemēram, veidojot skolēnu mācību uzņēmumus, organizējot mācību vizītes uzņēmumos utt. 2014. gadā turpinās arī 2013. gada nogalē Latvijā uzsāktās atvērtās inovācijas koncepta DEMOLA¹ īstenošana. Vienlaikus 2014. gadā plānots uzsākt jaunu aktivitāti, kas paredz sekmēt jaunu inovatīvu uzņēmumu (*start-up*) attīstību to agrīnajā attīstības stadijā, sniedzot biznesa ideju autoriem un uzņēmumu attīstītājiem nepieciešamās

konsultācijas un zināšanas projektu sagatavošanai un īstenošanai, tostarp sniedzot atbalstu ārējo finanšu avotu piesaistei. Kopējais Motivācijas programmā pieejamais finansējums līdz 2015. gada jūnijam ir 3 milj. eiro, bet 2014. gadā visu Programmā paredzēto aktivitāšu īstenošanai plānots izlieto 0,9 milj. eiro.

Saeima 2013. gada 6. novembrī pieņema grozījumus likumā *Par uzņēmumu ienākuma nodokli*, kas paredz, ka, sākot ar 2014. gada 1. jūliju, tiek pilnevidots uzņēmumu ienākuma nodokļa stimuls privātā sektora ieguldījumu veicināšanai P&A, nosakot, ka noteiktas uzņēmumu P&A izmaksas tiek norakstītas tajā gadā, kad tās radušās, piemērojot vērtību palielinošu koeficientu – 3. Attiecīnāmās izmaksas: atlīdzība zinātniskajam un tehniskajam personālam uzņēmumos, zinātnisko institūciju pakalpojumu izmaksas, akreditēto sertifikācijas, testēšanas un kalibrēšanas iestāžu pakalpojumi.

6.10. Informācijas sabiedrība

Informācijas sabiedrība ir sabiedrības attīstības fāze, kas balstās uz brīvu savstarpēju informācijas apmaiņu un attīsta uz zināšanām balstītu ekonomiku. Informācijas sabiedrību veido tehnoloģiskā bāze (infrastruktūra, programmatūra), sabiedrībai pieejamo

informācijas pakalpojumu klāsts, kā arī individuālā prasmju un zināšanu līmenis.

Informācijas un telekomunikāciju tehnoloģiju (IKT) attīstības rezultātā informācija un zināšanas arvien plašāk tiek izmantotas darbā un darba attiecībās, mācībās, kā arī sadzīvē (skatīt 6.19. ielikumu).

6.19. ielikums

IKT sektora loma

Pēc CSP datiem, 2012. gadā IKT sektora ipatsvars IKP sastādīja 3,7%. 2012. gadā IKT sektora Latvijā darbojās 3947 uzņēmumi, kas nodarbināja vairāk nekā 20,7 tūkst. strādājošo, uzņēmumu apgrozījums pārsniedza 2,8 miljardus eiro, personāla izmaksas – 310 milj. eiro. IKT ražošanas pievienotā vērtība sasniedza 46 milj. eiro, IKT pakalpojumu sniegšanā – 613 milj. eiro. IKT ārējās tirdzniecības bilance bija negatīva – -132 milj. eiro, jo imports pārsniedza eksportu, kas bija attiecīgi 736,2 milj. eiro un 604,2 milj. eiro. Jāatzīmē, ka 2012. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu, IKT produktu imports pieauga par 26%, eksports – par 31,6 procentiem.

Atbilstoši CSP apsekojuma *Datoru un interneta lietošana mājsaimniecībā* datiem 2013. gadā no visām mājsaimniecībām datoru un interneta pieslēgums bija 72% mājsaimniecību (mājsaimniecības, kurās dzīvo vismaz 1 persona vecumā no 16-74 gadiem). Datoru un interneta pieejamības ziņā mājsaimniecībām vislabākā situācija bija Pierīgas reģionā (datori – 78%, internets – 75%) un Rīgas reģionā (datori – 76%, internets – 76%), bet pārējos reģionos – Zemgales reģionā (datori – 68%, internets – 69%), Vidzemes reģionā (datori – 68%, internets – 68%), Kurzemes reģionā (datori – 68%, internets – 68%) un Latgales reģionā (datori – 65%, internets – 65%) situācija bija slīktāka. Regulāri (vismaz reizi nedēļā) datoru un internetu lietoja 71% iedzīvotāju vecumā no 16 līdz 74 gadiem. Platījelas interneta pieslēgums bija 70% no visām mājsaimniecībām.

2013. gadā datori bija 97% uzņēmumu ar 10 un vairāk darbiniekiem, interneta pieslēgums – 94% šādu uzņēmumu, sava tīmekļa vietne internetā – 56% šādu uzņēmumu. 2012. gadā sadarbībai ar valsts un pašvaldību institūcijām internetu izmantoja 93% uzņēmumu ar 10 un vairāk darbiniekiem. 2013. gadā no visiem uzņēmumu darbiniekim internetam pieslēgtu datoru lietoja 41% darbinieku.

2012./2013. mācību gada sākumā vispārizglītojošās skolās mācību procesam tika izmantoti 33,6 tūkst. datoru, kas ir aptuveni 1 dators uz 6 skolēniem. No 831 skolas ar interneta pieslēgumu sava mājas lapa internetā bija 563 skolām jeb 67,7% skolu.

Gatavojoties jaunajam daudzgadu budžeta periodam (2014.-2020. gadam), ir izstrādātas pamatnostādnes, koncepcijas un informatīvie ziņojumi,

piemēram, *Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020. gadam, pamatnostādnes „Latvijas kiberdrošības stratēģija 2014.-2018. gadam”, Latvijas ģeotelpiskās informācijas attīstības koncepcija, informatīvais ziņojums „Par drošu un aizsargātu dokumentu apriti publiskajā pārvalde” u.c.*, kā arī pamatnostādņu, koncepciju un informatīvo ziņojumu projekti, piemēram, *pamatnostādņu projekts „Intelektuālā iņašuma tiesību aizsardzības un nodrošināšanas*

¹ DEMOLA ir Somijā radīts koncepts, kas veidots kā studentu un uzņēmēju sadarbības platforma, kurā studenti, atbilstoši uzņēmēju vajadzībām un pēc to pasūtījuma, izstrādā risinājumus jauniem produktiem vai pakalpojumiem (sadarbībā arī pasniedzējiem, pētniekiem u.c.).

pamatnostādnes 2014.-2018. gadam”, koncepcijas projekts „Valsts tiešas pārvaldes un centralo valsts iestāžu tiemekļa vietņu attīstības koncepcija”, informatīvais ziņojums „Par elektronisko sakaru infrastruktūras kartēšanas informācijas sistēmas izveidi”, informatīvais ziņojums „Par pasākumiem administratīvā sloga samazināšanai platjoslas elektronisko sakaru tīkla attīstībai”, u.c.

MK 2013. gada 1. oktobrī apstiprinātais *Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2014.-2020. gadam* ir analizēti gan iepriekšējos 7 gados sasniegtie rezultāti, gan ir noteiktas prioritātes līdz 2020. gadam.

No sasniegtajiem politikas rezultātiem būtiskākie ir: augstais regulāro interneta lietotāju skaits, salīdzinoši lielais mājsaimniecību īpatsvars ar platjoslas interneta pieslēgumu, augstais darbinieku skaits, kuri lieto datoru un internetu ikdienā, kā arī salīdzinoši augstais iedzīvotāju īpatsvars, kuri izmanto tālmācības pakalpojumus. Savukārt no nesasniegtajiem politikas rezultātiem jāatzīmē: nesasniegtais noteiktais IKT nozares īpatsvars IKP, nelielais iedzīvotāju skaits, kuri iepērkas internetā, un nelielais uzņēmumu apgrozījums no pārdošanas internetā.

6.20. ielikums

Digitalās programmas Eiropai rīcības plāns

Digitalajā programmā Eiropai ir noteikti septiņi prioritārie pasākumi (rīcības jomas): digitāla vienotā tirgus izveide, IKT rīku un pakalpojumu sadarbījumu uzlabošana, interneta drošības un lietotāju uzticēšanās palielināšana, ātrāka piekļuve interneta, vairāk ieguldījumu pētniecībā un izstrādē, digitālo prasmju, iemāju un iekļautības uzlabošana, kā arī IKT piemērošana, lai risinātu sabiedrībā aktuālās problēmas, piemēram, klimata pārmaiņas, veselības aprūpi un sabiedrības novecošanos. Programmā minētajās jomās kopumā ir paredzēti 132 pasākumi.

Rīcības plānā kā īpaši atbalstāmas ir atzīmētas šādas jomas:

- *atra un īpaši ātra interneta pieejamība.* Lai nodrošinātu elektronisko sakaru pakalpojumu vienlīdzīgu pieejamību visā Latvijas teritorijā: jāizstrādā un jārealizē valsts platjoslas tīkla ieviešanas plāns, jāpieņem atbilstoši tiesību akti, kas atviegloju ieguldījumus platjoslas tīklos, pilnībā jāizmanto ES struktūrfondu (skaitā nodāļu par platjoslas internetu) un Lauku attīstības fonda līdzekļi un jāīsteno Eiropas radiofrekvenču spektra politikas programma;
- *digitālo prasmju, iemāju un iekļautības uzlabošana.* Lai veicinātu informācijas sabiedrības attīstību, sniedzot iespēju Latvijas iedzīvotājiem apgūt e-prasmes atbilstoši viņu izglītības un profesionālās aktivitātes līmenim: jāievieš ilgtermiņa e-prasmju un digitālo līdzekļu lietošanas prasmju politika un jāveicina attiecīga MVU un nelabvēlīgā situācijā esošu grupu motivāciju; jāievieš telesakaru regulējuma un *Audiovizuālo plašsaziņas līdzekļu pakalpojumu direktīvas* noteikumi par invaliditāti; valsts izglītības un apmācības modernizēšanas politikā jāintegre e-mācības;
- *uzticamība un drošība.* Lai vairotu cilvēku uzticēšanos interneta izmantošanai: jāpievienojas un jāizmanto Eiropas mēroga *Informācijas tehnoloģiju drošības incidentu novēršanas tīkls* (CERT tīkls); jāveic plaša mēroga uzbrukuma imitācija un jātestē apkarošanas stratēģija; jāievieš karstās līnijas ziņošanai par aizvainojošu vai kaitīgu tiešsaistes saturu, jāorganizē izpratnes veidošanas kampaņas par interneta drošību bērniem.

Rīcības plāns paredz pasākumus arī pārējās rīcības jomās. Rīcības jomā *Digitalais vienotais tirgus*: jāīsteno galvenās direktīvas, kas atbalsta digitālo vienoto tirgu, ieskaitot *Pakalpojumu direktīvu*, *Negodīgas komercprakses direktīvu* un telesakaru regulējumu, kā arī jāpielāgo likumdošana par rēķinu piesūtīšanas noteikumiem. Rīcības jomā *Sadarbīja un standarti*: jāpiemēro *Eiropas sadarbījuma regulejums* (t.sk. ģeotelpiskās informācijas jomā) un jāīsteno *Malmes un Granadas Deklarācijas* noteiktās saistības sadarbījumas un standartu jomā. Rīcības jomā *Pētniecība un inovācijas*: līdz 2020. gadam jādubulto publiskā sektora kopējie izdevumi IKT, attiecīgi piesaistot līdzvērtīgus privātos izdevumus, un jāiesaistīs plaša mēroga izmēģinājuma projektos, lai testētu un izstrādātu novatoriskus un sadarbījīgus risinājumus sabiedrības interešu jomās. Rīcības jomā *ES sabiedrības ieguvumi no IKT*: jāievieš viedie skaitītāji un jāvienojas par to papildu funkcijām, apgaismes iekārtu iepirkumu specifikācijās jāiekļauj nosacījumi par iekārtu kopējām darbmūža izmaksām; jāuzlabo e-pārvaldes pakalpojumu sadarbījuma kopējās ieguvumi; jānodrošina vienoto kontaktpunktu atbilstību *Pakalpojumu direktīvi*; jāvienojas par galveno pārrobežu sabiedrisko pakalpojumu kopīgu sarakstu; jāizpilda *Eiropas dzelzceļa satiksmes vadības sistēmas* prasības.

Lai izvērtētu *Digitalās programmas Eiropai* sasniegtos rezultātus, Eiropas Komisija 2014. gada maijā ir publicējusi informāciju par programmas ieviešanā sasniegto progresu kopš programmas sākuma (*Progress Report Digital Agenda Targets 2014*). Kopumā rezultāti ir vērtējami pozitīvi, jo: interneta izmantošana ir strauji pieauga (par 12 procentpunktiem), sasniedzot 72% no visiem iedzīvotājiem; tiešsaistes iepirkšanās arī ir pieauga (par 10 procentpunktiem, sasniedzot 47%; ātrgaitas platjoslas internets ir pieejams 62% iedzīvotāju (par 33 procentpunktiem vairāk), vairums no kuriem gan dzīvo pilsētās (lauku reģionos rādītāji ir ievērojami slīktāki). Kā trūkumi ir atzīmēti: lēnais e-pārvaldes izmantošanas palielinājums (tikai par 4 procentpunktiem 4 četros gados), bet atsevišķas valstis pat kritums; nelielais e-komercijas pieaugums MVU sektorā līdz 14% (par 2 procentpunktiem 4 gados), kas atzīmēts kā šķērslis jaunu darbavietu radīšanā; niecīgais valsts atbalsts pētniecībai un attīstībai IKT; pārrobežu tiešsaistes tirdzniecība palielinās ļoti lēni.

Atšķirībā no vispārējām ES tendencēm Latvijai virs ES vidējiem rādītājiem ir e-pārvaldes izmantošanas rādītāji un nākamās paaudzes platjoslas pieklūves tīkla pārklājums (pilsētās). Digitālās prasmes un IKT sektorā nodarbināto īpatsvars kopējā nodarbināto skaitā ir mazliet zem ES vidējā līmeņa. Tomēr e-komercijas pieaugums MVU sektorā un valsts atbalsts pētniecībai un attīstībai IKT sektorā nav pietiekošs. Vislielākā atšķirība no ES vidējiem rādītājiem 2013. gadā bija fiksētā platjoslas interneta pieejamībai lauku reģionos (Latvijā – 44%, ES vidēji – 90%), ko daļēji kompensē salīdzinoši labais nākamās paaudzes platjoslas pieklūves tīkla pārklājums (Latvijā – 29%, ES vidēji – 18%).

Pamatnostādnēs jaunajam plānošanas periodam ir izvirzīti šādi mērķi:

- palielināt publiskās pārvaldes darbības efektivitāti (optimizējot procesus);

- uzlabot uzņēmēdarbības vidi (uzlabojot e-komercijas rādītājus);
- palielināt iedzīvotāju e-prasmju līmeni (uzlabojot vidējo prasmju līmeni un samazinot interneta nelietotāju īpatsvaru);
- palielināt interneta pieejamību (palielinot mājsaimniecību interneta pieejamību);
- nodrošināt pakalpojumu ērtu pieejamību elektroniskā vidē (palielinot gan iedzīvotāju, gan uzņēmumu īpatsvaru, kuri izmanto internetu sadarbībai ar valsts un pašvaldību institūcijām, kā arī ārstniecības iestādēm);
- palielināt ieguldījumu pētniecībā un inovācijā (palielinot ieguldījumu apjomu un inovatīvu uzņēmumu īpatsvaru).

Elektroniskās pārvaldes un informācijas sabiedrības attīstībai līdz 2014. gadam tika apgūts ES struktūrfondu finansējums, kā arī valsts un pašvaldību budžeta līdzekļi 149 milj. eiro apmērā.

Savukārt nākošajā daudzgadu budžeta periodā (2014.-2020. gadam) tiek plānots izmantot ES struktūrfondu finansējumu 192,8 milj. eiro apmērā.

Realizējot Kohēzijas politikas prioritārā virziena *IKT pieejamība, e-pārvalde un pakalpojumi* pasākumus, ir plānots sniegt atbalstu visas Latvijas teritorijas līdzsvarotas attīstības veicināšanai, izveidojot vai uzlabojot elektronisko sakaru infrastruktūru, vienlaikus attīstot saimniecisko darbību veicinošu vidi, kas balstās uz pieejamu informāciju, publiskā sektora informācijas atkalizmantošanu, publiskā un privātā sektora integrētiem IKT risinājumiem un Latvijas iekļaušanos

Eiropas vienotajā digitālā tirgū, kā arī uzlabojot iedzīvotāju kopējo dzīves kvalitāti, sniedzot ieguldījumu pakalpojumu pieejamībā, sabiedrības produktivitātes paaugstināšanā, administratīvā sloga samazināšanā un mobilitātes paaugstināšanā.

Arī nozares NVO aktīvi piedalās informācijas sabiedrības veidošanā. Latvijas Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas asociācija (LIKTA) 2012. gadā izstrādāja *IKT nozares prioritāru hantu*, kurā noteica 6 mērķa virzienus turpmākajiem 5 gadiem. Savukārt 2014. gada 9. aprīlī LIKTA, VARAM, SIA „Lattelecom”, LPS, LLPA un LTRK parakstīja sadarbības memorandu par nacionāla mēroga valsts iestāžu un pašvaldību e-pārvaldes efektivitātes mērījumu „*Latvijas e-indeks*”.

Līdz ar iestāšanos ES Latvijai ir kļuvušas saistošas ES iniciatīvas, kas attiecas uz informācijas sabiedrības veidošanu.

EK 2010. gada 26. augustā pieņemtajā paziņojumā *Digitāla programma Eiropai* (skatīt 6.20. ielikumu) tika nosprausts mērķis atbilstoši *ES 2020* stratēģijai gūt tautsaimniecisku un sabiedrisku labumu no digitālā vienotā tirgus, kas balstīts uz ātru un īpaši ātru internetu.

2012. gada 18. decembrī EK, izvērtējot *Digitālās programmas Eiropai* izpildes progresu, formulēja steidzami darāmo darbu sarakstu digitālajā jomā nākamajiem 2 gadiem, īpaši uzsverot platjoslas interneta nozīmi ekonomiskās attīstības veicināšanā Eiropā (skatīt 6.21. ielikumu).

6.21. ielikums

EK paziņojums Digitālo darbu saraksts: jaunās digitālās prioritātes 2013.-2014. gadam

2012. gada 18. decembrī EK formulēja steidzami darāmo darbu sarakstu digitālajā jomā, kurā nosauca 7 galvenās prioritātes 2013.-2014. gadam:

- jaunas un stabilas platjoslas interneta normatīvās vides izveide;
- jaunas publisko digitālo pakalpojumu infrastruktūras izveide, izmantojot Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumentu;
- Lielās digitālo darbvetu koalīcijas izveide digitālo prasmju un IKT nodarbinātības veicināšanai;
- ES kiberdrošības stratēģijas un direktīvas ierosināšana;
- ES autortiesību regulējuma atjaunināšana;
- mākoņskaitlošanas plaša pielietošana, izmantojot publiskā sektora resursus;
- jaunas elektroniskās rūpniecības stratēģijas veidošana.

2013. gadā *E-prasmju nedēļā* (no 18. līdz 24. martam) tika parakstīts sadarbības memorands par „E-prasmju partnerības” izveidi Latvijā. To parakstīja valsts sektora, IKT nozares un NVO pārstāvji, atbildot uz ES iniciatīvu „*Lielā digitālo darbvetu koalīcija*” (*The Grand Coalition for digital jobs creation*).

Apzinoties sagaidāmās IKT sektora iespējas Eiropas IKP izaugsmes nodrošināšanā pēc krīzes un analizējot digitālo prioritāšu atbilstību, 2014. gada 16. janvārī EK prezentēja pētījumu „*IKT izaugsmes potenciāla atraisīšana Eiropā: iedzīvotāju un uzņēmumu aktivizēšana*” (skatīt 6.22. ielikumu).

6.22. ielikums

EK pētījums *KT izaugsmes potenciāla atraisīšana Eiropā: iedzīvotāju un uzņēmumu aktivizēšana*

2014. gada 16. janvārī EK prezentēja pētījumu, kurā ir secināts, ka ir nepieciešams atraiši IKT sektora izaugsmes potenciālu Eiropā un ir dots stratēģisks redzējums Eiropai būt gatavai vadīt jaunos tehnoloģiju attīstības viļņus (mobilā platjosla, mākoņdatošana, Lielie dati, lietiskais internets). Pētījumā ir apzināti 4 dažādi iespējamie attīstības scenāriji. Lai Eiropa nekļūtu par „digitālo tuksnesi”, ir jāpievērš uzmanība šaurajām vietām, proti, tīrgus un likumdošanas sadrumstalotībai, ieguldījumu trūkumam IKT infrastruktūrā un prasmēs, gatavībai pieņemt un integrēt jaunas tehnoloģijas. Uzsvērta arī steidzama nepieciešamība pēc integrēta vienota digitālā un telesakaru tīrgus. EK ir jāturpina darbs pie vairākiem pasākumiem, tādiem kā mākoņdatošanas stratēģijas izstrādes un „Lielās koalīcijas” nākotnes digitālo prasmju izstrādei izveides, kas aptvertu plašu biznesa, valdības un akadēmisko institūciju tīklu.

Elektroniskie pakalpojumi

Latvijā kā vienots piekļuves punkts valsts un pašvaldību pakalpojumiem ir izveidots interneta portāls www.latvija.lv. Lai uzlabotu tā pārskatāmību, 2013. gada beigās portāls tika pilnveidots un papildināts ar aktuālām sadaļām „Dzīves notikumi” (vairāk nekā 70 dažādi dzīves notikumi) un „Atgriešanās Latvijā”.

Informācija par e-iepirkumiem un e-pakalpojumu attīstību ir pieejama Valsts reģionālās attīstības aģentūras tīmekļa vietnē (www.vraa.gov.lv), bet informācija par e-pārvaldi un informācijas sabiedrības politiku ir pieejama Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas tīmekļa vietnē (www.varam.gov.lv).

Pēc Valsts reģionālās attīstības aģentūras datiem, 2013. gadā valsts un pašvaldību iestādes ir iegādājušas preces *Elektronisko iepirkumu sistēmā* par 31,1 milj. eiro (2012. gadā – 26 milj. eiro). Lielāko daļu sastādīja datortehnikas un programmatūras, ārstniecības līdzekļu, drukas iekārtu piederumu un kancelejas preču iepirkumi.

Atbilstoši Eurostat datiem 17% Latvijas uzņēmumu (izņemot finanšu sektoru) ar darbinieku skaitu 10 un vairāk 2013. gadā izmantoja internetu, piedāvājot preces vai pakalpojumus valsts iestāžu elektronisko iepirkumu sistēmā Latvijā (vidēji ES – 13%) un 6% citās ES valstīs (vidēji ES – 2%).

2012. gada 2. aprīlī tika uzsākta elektronisko identifikācijas karšu (eID) izsniegšana. Elektroniskās identifikācijas karte, kas ir līdzvērtīga pasei, vienlaicīgi ir arī droša elektroniskā paraksta nesējs (tajā iekļauti 120 bezmaksas laika zīmogi dokumentu parakstīšanai ar drošu elektronisko parakstu). 2013. gada beigās elektroniski parakstīto dokumentu skaits sasniedza 5 miljonus.

2013. gada 23. septembrī MK komiteja atbalstīja Satiksmes ministrijas koncepcijas projektu par interneta vēlēšanu sistēmu, tomēr finansējums šīs sistēmas priekšzīpētes izstrādei un ieviešanai būs pieejams ne ātrāk kā 2015. gadā. Šīs aizkavēšanās dēļ gandrīz 25 tūkst. personām, kurām kā personu apliecinotā dokumenta ir tikai eID, lai piedalītos šoruden notiekosajās 12. Saeimas vēlēšanās, Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes nodalās būs jāsaņem bezmaksas vienreizlietojama vēlētāja aplieciņa.

Platjoslas internets

Atbilstoši Eurostat datiem 2013. gada janvārī Latvijā platjoslas interneta piekļuves līniju skaits sasniedza 23,1 (vidēji ES – 28,8) uz 100 iedzīvotājiem (ar platjoslu interneta piekļuves līniju saprotot līniju, kurā datu pārraides ātrums ir lielāks par 144 kbit/s vai vienāds ar to). 2012. gada beigās jau 98% no visiem interneta pieslēgumiem nodrošināja platjoslas interneta ātrumu. 43,4% no visiem platjoslas pieslēgumiem bija ar ātrumu virs 30 Mbit/s (vidēji ES – 14,8%) un 20,5% pat ar ātrumu virs 100 Mbit/s (vidēji ES – 3,4%).

Saskaņā ar interneta pētījumu kompānijas „Ookla Net Metrics” interneta ātruma mērījumu vietnē speedtest.net publicētajiem datiem 2014. gada jūnijā Latvija ar lejupielādes ātrumu 39,5 Mbit/s ierindoja 11. vietā un augšupielādes ātrumu 35,4 Mbit/s – 7. vietā starp 189 pasaules valstīm.

2011. gada 9. novembrī EK saskaņā ar ES valsts atbalsta noteikumiem ir apstiprinājusi 101,7 milj. eiro vērtu atbalsta shēmu, kas paredzēta īpaši ātrdarbīga platjoslas interneta tīkla izvēršanai Latvijā.

No 2012. gada oktobra līdz 2015. gada augustam, izmantojot ERAF finansējumu 23,1 milj. eiro un privāto finansējumu 3,4 milj. eiro apmērā, plānots realizēt projekta *Nākamās paaudzes elektronisko sakaru tīklu attīstība lanku reģionos* pirmo kārtu. Projektu īstenos VAS „Latvijas Valsts radio un televīzijas centrs”, izveidojot 165 interneta piekļuves punktus un ierīkojot optisko kabeļu trases 1900 km garumā, kas ļaus nodrošināt iedzīvotājiem un uzņēmumiem kvalitatīvu internetu ar ātrumu no 30 līdz 100 Mbit/s un samazinās digitālo plaisiru starp pilsētas un lauku teritorijām. Savukārt projekta otrajā kārtā plānots turpināt jaunu piekļuves punktu izbūvi un optisko kabeļu trašu ierīkošanu. Otra kārtu plānots pabeigt līdz 2018. gadam. Plānotais finansējums ir 78,7 milj. eiro (ieskaitot ES struktūrfondus).

Lai noteiktu turpmākos nākamās paaudzes elektronisko sakaru tīkla attīstības virzienus, 2012. gada 7. decembrijā MK atbalstīja *Nākamās paaudzes platjoslas elektronisko sakaru tīklu attīstības koncepciju 2013.-2020. gadam* piedāvāto risinājumu pirmos variantus, kas paredz turpmāku maģistrālo tīklu attīstību, jaunu interneta optiskās piekļuves punktu izveidi pagastos (281 teritoriālai vienībai), jaunu elektronisko sakaru komersantu piesaistīšanu tīkla izveidē, valsts atbalsta

programmas izstrādi abonentlīniju („pēdējās jūdzes”) izveidei u.c. pasākumus.

Lai veicinātu privāto investīciju veikšanu 4G tīkla attīstībā, lielākajiem investoriem tiks piešķirtas UIN atlaides. Ministru kabinets 2013. gada 21. maijā atbalstīja UIN atlaides piešķiršanu SIA „Latvijas Mobilais Telefons” investīciju projekta „Nākamās paaudzes mobilo sakaru tīkla attīstība Latvijas mazāk blīvi apdzīvotajās teritorijās” īstenošanai un 2013. gada 26. novembrī atbalstīja UIN atlaides piešķiršanu SIA „Bite Latvija” investīciju projekta „BITE 4G tīkla attīstība ārpus lielākajām Latvijas pilsētām” īstenošanai.

2013. gada 18. jūnijā MK atbalstīja normatīvo aktu grozījumus, kuri valsts atbalsta programmas projekta *Nākamās paaudzes tīkli lauku teritorijās ietvaros* paredz iespēju bez atlīdzības izvietot elektronisko sakaru optisko tīklu pieklives punktus publisku personu nekustamajos īpašumos. Šāds lēmums ļaus nesadārdzināt interneta pieklives pakalpojumus, nodrošinot lauku teritorijās tādas pašas cenas kā pilsētās.

Cīņa ar datorpirātismu

Datorpirātisma līmenis atbilstoši starptautiskās datorprogrammu autortiesību aizsardzības orgānizācijas „Business Software Alliance” (BSA) datiem Latvijā 2013. gadā sasniedza 53%.

Datorpirātisma nodarītie zaudējumi Latvijas ekonomikai sastādīja 39,6 milj. eiro.

Regulārās BSA akcijās “Noslēpumainais pircējs” konstatēts, ka pieaug godīgo datorprogrammu tirgotāju īpatsvars Latvijā. 2011. gadā 52% programmatūras tirgotāju bija pozitīva attieksme pret nelegālu programmu izmantošanu, 2013. gadā – 32%. Šajā periodā no 29% līdz 5% ir samazinājies arī Latvijas pārdevēju skaits, kas piedāvāja nelegālu programmatūru.

E-komercija

Pēc *Eurostat* datiem 2013. gadā preces vai pakalpojumus tiešsaistē pasūtījuši 32% Latvijas iedzīvotāju (ES vidēji – 47%), savukārt preces vai pakalpojumus tiešsaistē no citām ES valstīm pasūtīja 15% Latvijas iedzīvotāju (ES vidēji – 12%).

2013. gadā 22% uzņēmumu (izņemot finanšu sektoru) ar darbinieku skaitu 10 un vairāk pirkusi preces vai pakalpojumus, izmantojot internetu vai citus datortīklus (ES vidēji – 37%). Savukārt 10% uzņēmumu (izņemot finanšu sektoru) ar darbinieku skaitu 10 un vairāk 2013. gadā ir pārdevuši preces vai pakalpojumus, izmantojot internetu vai citus datortīklus (ES vidēji – 17%). E-komercijas apgrozījums sastādījis 8% no šo uzņēmumu kopējā apgrozījuma (ES vidēji – 14%).

6.11. Konkurences politika

Konkurences politikas mērķis ir nodrošināt iespēju katram tirgus dalībniekam veikt ekonomisko darbību brīvas un godīgas konkurences apstākļos, kā arī veicināt konkurences attīstību visās tautsaimniecības nozarēs sabiedrības interesēs. Konkurence veicina katru individuālu uzņēmuma un tautsaimniecības attīstību, kā arī nodrošina zemākas cenas, plašāku izvēli, labāku kvalitāti, inovatīvus risinājumus patēriņtājiem.

Par konkurences politikas īstenošanu valstī ir atbildīga Konkurences padome (KP) – tā izmeklē un novērš konkurences tiesību pārkāpumus, rūpējas, lai valsts un pašvaldību normatīvie akti neradītu nepamatotus šķēršļus brīvai un godīgai uzņēmumu konkurenci, kā arī izglīto tirgus dalībniekus un valsts un pašvaldību pārstāvju, tā veicinot izpratni par konkurences tiesībām un neiecietību pret to pārkāpumiem.

Iestādes galvenie darbības virzieni ir konkurences aizsardzība, novēršot pārkāpumus, un konkurences veicināšana, palīdzot radīt godīgai uzņēmumu sāncensībai labvēligu vidi.

Konkurences aizsardzība

Konkurences aizsardzību KP veic, vēršoties pret *Konkurences likuma* pārkāpumiem – aizliegtām vienošanām un dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu – un nodrošinot lielo uzņēmumu apvienošanās kontroli.

KP darbības prioritāte ir atklāt un novērst smagākos *Konkurences likuma* pārkāpumus – tādas aizliegtas vienošanās un dominējošā stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas gadījumus, kas rada lielāko kaitējumu tirgiem, konkurenci un patēriņtājiem.

Saskaņā ar *Konkurences likumu* ir aizliegtas jebkuras tādas uzņēmumu vienošanās, kuru mērķis vai sekas ir brīvas un godīgas konkurences ierobežošana. Tā, piemēram, uzņēmumiem ir aizliegts vienoties par noteiku cenu līmeni līdzīgām precēm, par tirgus sadali, lai izvairītos no konkurences vienās un tajās pašās teritorijās, par dalību vai tieši otrādi, nepiedalīšanos, publiskos iepirkumos un citām darbībām, kas patēriņtājiem izdevīgo uzņēmumu sāncensību aizstāj ar neatļautu sadarbību.

2014. gada sākumā KP informēja sabiedrību par aizliegtu vienošanos – tirgus sadali –, kas vairāk nekā piecus gadus bija deformējusi konkurenci starp

grāmatvedības programmu tirgotājiem (skatīt 6.23. ielikumu).

6.23. ielikums

KP par tirgus sadali soda vadošu grāmatvedības programmu izstrādātāju

KP pieņēma lēmumu piemērot sodu 64 tūkst. eiro apmērā vienam no lielākajiem grāmatvedības programmu izstrādātājiem Latvijā – SIA „FMS Software”. Uzņēmums vairāk nekā piecus gadus bija ierobežojis konkurenci starp izplatītājiem, kas visā Latvijā tirdzino grāmatvedības programmas Horizon (iepriekš Apvārsnis) un Horizon Start (iepriekš Uvis), tā liedzot klientiem – uzņēmumiem un valsts iestādēm – gūt labumu no izplatītāju sāncēsības.

Pārbaudot Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja sniegtu informāciju, KP konstatēja, ka SIA „FMS Software” līgumos ar izplatītājiem bija iekļāvusi nosacījumu, kas ierobežo to iespējas savstarpēji konkurēt par klientiem. Ja viens izplatītājs bija uzsācis sarunas ar potenciālo klientu, tas šo klientu uz noteiktu laiku „rezervēja” un SIA „FMS Software” ierobežoja citu izplatītāju iespējas uzrunāt konkrēto klientu.

Ievērojot minēto līguma nosacījumu, izplatītājiem nebija iespēju cīnīties par klientiem, piedāvājot tiem zemākas cenas vai labākus nosacījumus gan attiecībā uz programmu iegādi, gan pēcpārdošanas pakalpojumiem, piemēram, tiešo lietotāju – grāmatvežu – konsultēšanu u.c. Šāda rīcība saskaņā ar *Konkurences likumu* uzskatāma par aizliegtu vienošanos, sadalot tirgu un ierobežojot pircēju izvēles iespējas.

SIA „FMS Software” izstrādāto programmu Horizon un HorizonStart izplatīšana notika caur dileru tīklu, kas pārklāj visas Latvijas teritoriju. Ar šīs programmatūras tirdzniecību gan dileriem, gan gala klientiem nodarbojās SIA „FMS”. Tā kā uzņēmumu SIA „FMS Software” un SIA „FMS” darbība bija cieši saistīta un *Konkurences likuma* izpratnē tie uzskatāmi par vienu tirgus dalībnieku, naudas sods SIA „FMS Software” tika uzlikts solidāri kopā ar SIA „FMS”.

Tā kā konstatētā konkurencēs ierobežojuma iniciatoris bija programmatūras izstrādātājs, KP lēma programmatūras izplatītājiem (dileriem) sodu nepiemērot.

Tāpat kā aizliegtas vienošanās būtisku kaitējumu konkurencei un patērētājiem var nodarīt tirgū dominējošie uzņēmumi, ja tie savu tirgus varu izmanto ļaunprātīgi. Dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana lielajiem uzņēmumiem ir aizliegta saskaņā

ar *Konkurences likumu*. Par šādu pārkāpumu KP sodījusi uzņēmumu, kas, izmantojot savas IT zināšanas un pieejumu valsts datu bāzes datiem, ierobežoja konkurenci un tehnoloģiju attīstību, kas būtu bijusi izdevīga valstij un patērētājiem (skatīt 6.24. ielikumu).

6.24. ielikums

KP piemēro sodu sabiedriskā autotransporta valsts datu bāzes uzturētājam

KP pieņēma lēmumu par dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu sodīt SIA „Transporta telemātikas sistēmas”. Izmantojot pieejumu IT informācijai par valstij piederošo datu bāzi, ko tā uzturēja, SIA „Transporta telemātikas sistēmas” kavēja konkurenci starp uzņēmumiem, kas izstrādā, tirdzno un apkalpo sabiedriskā transporta bīlešu kases aparātus un telemātikas iekārtas. Pārkāpuma rezultātā pastarpināti tika veicināti lielāki izdevumi pārvadātājiem un attiecīgi arī valstij, kas sedz pārvadātāju zaudējumus.

SIA „Transporta telemātikas sistēmas” bija izstrādājusi un uzturēja *Autotransporta direkcijas datu bāzi*, kurā tika apkopota informācija par autobusu pārvadātāju darbību vietējās un starppilsētas nozīmes maršrutos. Visiem pārvadātājiem bija jāizmanto kases aparāti un telemātikas iekārtas, no kuriem bija iespējams nosūtīt datus uz šo datu bāzi.

Izmantojot savas zināšanas par datu bāzes uzlbūvi, kā arī faktu, ka pašai Autotransporta direkcijai nebija IT speciālistu, kas spētu strādāt ar datu bāzi, SIA „Transporta telemātikas sistēmas” nesniedza tehnisko informāciju citiem uzņēmumiem – programmnodrošinājuma izstrādātājiem, ierobežojot tiem iespējas tirgot pārvadātājiem nepieciešamās telemātikas iekārtas. Tādējādi telemātikas iekārtu tirgū SIA „Transporta telemātikas sistēmas” nodrošināja sev monopolstāvokli.

Tāpat, nesniedzot tehnisko informāciju, SIA „Transporta telemātikas sistēmas” kavēja citu uzņēmumu iespējas izstrādāt un piedāvāt tirgū kvalitatīvus jaunākās paaudzes kases aparātus, kas būtu ērti savietojami ar valstij piederošo datu bāzi. Šādi uzņēmumi ieguva priekšrocības pats sava jaunākās paaudzes kases aparāta izstrādei un tirdzniecībai.

SIA „Transporta telemātikas sistēmas” rīcības rezultātā tika radītas stratēģiskas barjerās citu komersantu ienākšanai telemātikas un kases aparātu tirdzniecības un apkalpošanas tirgos. Tādējādi mazinājās konkurencēs spiediens uz jaunizstrādātu iekārtu ieviešanu un cenu, ko par nepieciešamajām iekārtām maksā pārvadātāji. Tā kā zaudējumus, kas pārvadātājiem rodas saistībā ar sabiedriskā transporta pakalpojumu sniegšanu, valsts kompensē no budžeta līdzekļiem, par cietušo no SIA „Transporta telemātikas sistēmas” darbībām uzskatāma arī valsts.

SIA „Transporta telemātikas sistēmas” pārkāpums ilga no 2009. gada septembra līdz 2012. gada augustam. Uzņēmumam piemērots sods 1,6% apmērā no tā 2012. gada apgrozījuma (3237 eiro).

Lai nepielautu būtisku konkurencēs samazināšanos uzņēmumu apvienošanās rezultātā, KP veic lielo uzņēmumu apvienošanās kontroli, atlaujot vien tādus apvienošanās darījumus, kas nerada kaitējumu tirgum. Tāpat, atlaujot apvienošanos, KP ir tiesīga

uzņēmumiem noteikt saistošus noteikumus, kas novērš kaitējumu, ko apvienošanās varētu radīt. Saskaņā ar *Konkurences likumu* KP atlauja nepieciešama, ja apvienošanās dalībnieku kopējais apgrozījums iepriekšējā finanšu gadā Latvijas teritorijā ir bijis ne

mazāks par 35,6 milj. eiro vai ja apvienošanās dalībnieku kopējā tirgus daļa konkrētajā tirgū pārsniedz 40 procentus.

2014. gada pirmajā pusē KP ir izvērtējusi septiņus apvienošanās darījumus un visos gadījumos uzņēmumiem dota atļauja veikt plānoto darījumu. Divi no izvērtētajiem darījumiem notikuši degvielas mazumtirdzniecības tirgū, bet divi – pārtikas un

īkdienu patēriņa preču mazumtirdzniecības tirgū. Tā KP atļāva divu īkdienu patēriņa preču mazumtirgotāju apvienošanos, norādot uz uzņēmumu saīdzinoši nelielo tirgus daļu un ievērojami spēcīgākajiem konkurentiem, bet vienlaikus uzsverot uzņēmuma atbildību neizmantot ļaunprātīgi iegūto tirgus varu (skatīt 6.25. ielikumu).

6.25. ielikums

KP atlauj SIA „Mego” iegādāties IKI veikalui tīklu

KP pieņēma lēmumu atlaut SIA „Mego” iegādāties 100% SIA „Palink” kapitāla daļu un tādējādi iegūt savā īpašumā IKI veikalui tīklu.

KP lēma atlaut apvienošanos, jo tās rezultātā būtiski nesamazināsies konkurence un neizveidosies dominējošais stāvoklis nedz īkdienu patēriņa preču mazumtirdzniecības tirgū lielveikalui vidē pilsētās, kurās darbojas Mego un IKI veikali, nedz Latvijas īkdienu patēriņa preču iepirkuma tirgū.

Lēmumā KP norādīja, ka SIA „Mego” un SIA „Palink” kopējā tirgus daļa Latvijā ir mazāka par 10%, turklāt pilsētās, kurās darbojas abu uzņēmumu veikali (Rīgā, Jūrmalā, Ventspilī, Liepājā), tiem pastāv spēcīga konkurence un darbojas arī konkurenti ar ievērojami lielāku tirgus daļu – SIA „Rimi Latvia” un SIA „Maxima Latvia”.

Vienlaikus KP arī norādīja, ka, palielinoties apvienotā tirgu dalībnieka tirgus varai attiecībā pret nelielajiem piegādātājiem, palielinās arī tā atbildība šo sadarbību veidot godprātīgi un neuzspiest netaisnīgus sadarbības nosacījumus. Mazumtirgotāju attiecības ar piegādātājiem regulē *Konkurences likuma* ietvertais dominējošā stāvokļa mazumtirdzniecībā ļaunprātīgas izmantošanas aizliegums.

Konkurences veicināšana

Lai veicinātu konkurenci visās tautsaimniecības nozarēs, KP palīdz izskaust un nepielāj administratīvas barjeras brīvai konkurencei un izglīto uzņēmējus un plašāku sabiedrību par konkurences tiesībām un konkurences lomu sabiedrības labklājības nodrošināšanā. Tāpat KP sadarbojas ar citu valstu konkurences uzraugiem un starptautiskām organizācijām, tā līdzdarbojoties starptautiskās konkurences politikas veidošanā un izmantojot citu valstu informāciju un pieredzi efektīvai konkurences aizsardzībai Latvijā.

Viens no būtiskākajiem konkurences veicināšanas rīkiem ir KP veiktās tirgus uzraudzības jeb padzīlināta konkurences situācijas analīze kādā konkrētā tirgū. Tirgus uzraudzības ļauj iestādei ne vien atklāt un novērts *Konkurences likuma* pārkāpumus, bet arī konstatēt pastāvošās administratīvās barjeras, izstrādāt un iesniegt atbildīgajām institūcijām priekšlikumus konkurences situācijas uzlabošanai, kā arī informēt sabiedrību par konkurences situāciju konkrētos tirgos. Tā viena no 2014. gada pirmajā pusē pabeigtajām tirgus uzraudzībām ļāva KP padzīlināti izvērtēt franšīzes līgumu lomu degvielas tirgū (skatīt 6.26. ielikumu).

6.26. ielikums

Izvērtēta franšīzes līgumu ietekme uz konkurenci degvielas tirgū

Degvielas franšīzes līgumu uzraudzības mērķis bija iegūt informāciju par lielāko degvielas tirgotāju franšīzes līgumiem, izvērtēt franšīzes devēju un nēmēju sadarbību un tās ietekmi uz konkurenci degvielas tirgū.

Aizvadītajā gadā Latvijas degvielas mazumtirdzniecības un vairumtirdzniecības tirgū bija trīs lielākie tirgus dalībnieki – Statoil, Neste un Lukoil. Tikmēr kā franšīzes devēji Latvijā darbojas tikai Statoil, Lukoil un Virši-A. Savukārt Neste nav izvēlējusies paplašināt tirdzniecības tīklu, izmantojot franšīzes sadarbības modeli.

KP tirgus uzraudzības ietvaros nekonstatēja, ka kādam no franšīzes devējiem būtu izšķiroša ietekme pār franšīzes nēmējiem un tie būtu uzskatāmi par vienu tirgus dalībnieku. Statoil, Lukoil un Virši-A franšīzes līgumu redakcijas nesatur aizliegtas vienošanās nosacījumus.

Tai pašā laikā KP, vērtējot tirgus koncentrāciju, kā arī iespējamos konkurences tiesību pārkāpumus degvielas tirgū, var nemt vērā, ka konkurences intensitāte viena zīmola ietvaros starp franšīzes devēju un franšīzes nēmējiem ir mazināta – franšīzes nēmēji var ietekmēt franšīzes devēja tirgus varu un otrādi.

Franšīzes līgums ir viens no vertikālās vienošanās veidiem, uz kuru attiecināma virkne atvieglojumu Latvijas un Eiropas Savienības konkurences tiesību normatīvajos aktos. Tirgus uzraudzības ietvaros KP pirmo reizi veica izpēti par šādas formas tirgus dalībnieku vertikālu vienošanos degvielas tirgū.

Lai samazinātu administratīvos šķēršļus, ko brīvai uzņēmumu konkurenci var radīt normatīvie akti, KP izskata normatīvo aktu projektus un sniedz savus atzinimus, ja secina, ka normatīvais akts var radīt

nepamatotu kaitējumu konkurenci un attiecīgi būtu labojams. Starp būtiskākajiem 2014. gada pirmajā pusē izskatītajiem normatīvajiem aktiem minami Rīgas domes saistošie noteikumi par sadzīves atkritumu

apsaimniekošanu. Attiecībā uz šiem noteikumiem KP norādīja, ka nepieciešams palielināt sadzīves atkritumu apsaimniekošanas zonas skaitu, tā dodot iespēju iepirkumu konkursos piedalīties lielākam skaitam atkritumu apsaimniekotāju. KP iebilda pret Rīgas domes plānu izmantot tikai domes īpašumā esošas atkritumu tvertnes, jo šo pakalpojumu pilnībā spēj nodrošināt privāti uzņēmumi. Tāpat KP neatbalstīja arī plānu atkritumu apsaimniekotājiem liegt iespēju pašiem šķirot un sagatavot apglabāšanai atkritumus, kā arī izteica vairākus citus priekšlikumus, lai novērstu noteikumu projekta negatīvu ietekmi uz konkurenci konkrētajā tirgū.

Lai efektīvāk izmantotu resursus, 2014. gada sākumā KP vienojās par aktīvu sadarbību ar Korupcijas novēšanas un apkarošanas biroju (KNAB), veicot kopīgas pārbaudes pārkāpumu identificēšanai un pierādījumu iegūšanai, kā arī organizējot kopīgus informatīvus pasākumus. Publiskie iepirkumi ir joma, kurā līdz šim bieži ir atklāti korupcijas gadījumi no iepirkumu rīkotāju puses, kā arī aizliegtas kartēla vienošanās starp iepirkumu pretendentiem. KP un KNAB pieredze liecina, ka nereti šie pārkāpumi ir savstarpēji saistīti un iepirkumu rīkotāji ar savām darbībām veicina vai vismaz neaizkavē pretendentu vienošanās. Tāpēc KNAB un KP amatpersonas, izmantojot savas speciālās zināšanas un darba iemaņas noteiktā jomā, sniegs savstarpēju atbalstu, veicot kopīgas pārbaudes pārkāpumu identificēšanai un pierādījumu iegūšanai. Tāpat paredzēts organizēt kopīgus informatīvus pasākumus valsts un pašvaldību iepirkumu rīkotājiem.

Lai veicinātu efektīvu konkurences tiesību piemērošanu, vienotu izpratni par spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem, kā arī apzinātu un novērstu pastāvošos trūkumus un neskaidrības, KP norisinājās

juristu forums jeb diskusija starp KP speciālistiem un advokātu biroju pārstāvjiem, kas specializējas konkurences tiesību jautājumos. Forumu ietvaros tika pārrunāta aktuālā konkurences tiesību problemātika, konkurences uzraugu un advokātu pieredze, kā arī meklēti risinājumi turpmākai efektīvai darbībai. Pēc pasākuma veiksmīgās norises KP secināja, ka šādus forumus nepieciešams organizēt atkārtoti un regulāri.

2014. gada pirmo pusī raksturo Latvijas konkurences uzraugu aktīva starptautiskā sadarbība. Latvijā pirmo reizi notika Eiropas Konkurences tīkla karteļu izmeklēšanas darba grupas tilšanās. Tās ietvaros vairāk nekā 50 speciālisti no ES konkurences iestādēm pārrunāja ar aizliegtu vienošanos izmeklēšanas un pierādišanas problemātiku saistītus jautājumus. *Eiropas konkurences tīkls* (ECN) apvieno ES dalībvalstu konkurences uzraudzības iestādes, un tā mērķis ir veicināt sadarbību un diskusijas par *Lieguma par Eiropas Savienības darbību* 101. panta (aizliegtas vienošanās) un 102. panta (dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana) piemērošanu. Darba grupu tilšanās ļauj dažādu valstu konkurences uzraugiem apkopot labāko praksi un pārņemt veiksmīgakos risinājumus.

Viena no Latvijas ārējās ekonomiskās politikas prioritātēm ir OECD dalībvalsts statusa iegūšana. 2014. gada Konkurences padome nodrošināja OECD nepieciešamo informāciju Latvijas konkurences politikas novērtēšanai, tai skaitā organizēja OECD Konkurences komitejas eksperta vizīti valsts konkurences politikas novērtēšanai. Tāpat Konkurences padomes eksperti pārstāvēja Latviju OECD Konkurences komitejā, kā arī konkurences jautājumos Ekonomikas un attīstības analīzes komitejā un Korporatīvās pārvaldības komitejā.

6.12. Eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes politika

Lai sasniegtu Nacionālajā attīstības plānā ietverto Latvijas „ekonomikas izrāvienu” un sekmīgi īstenotu Nacionālās industriālās politikas pamatnostādnēs (skatīt 6.3. nodalū) ietvertos mērķus, MK sēdē 2013. gada 28. maijā tika atbalstītas *Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnes 2013.-2019. gadam*. Pamatnostādņu sekmīga īstenošana ir tieši atkarīga no Nacionālās industriālās politikas pamatnostādņu īstenošanas, kas nosaka nepieciešamo strukturālo reformu virzienus.

Latvijas uzņēmumu konkurētspējas paaugstināšana, mērķtiecīgi pasākumi ārvalstu tiešo investīciju piesaistei un atbalsts komersantiem ārējo tirgu apgūšanai ir galvenie pamatnostādnēs ietvertie rīcības virzieni, kas nodrošinās Latvijas kā investīcijām labvēlīgas vides

veidošanu un veicināt tās atpazīstamību starptautiskajā līmenī, sekmēs Latvijas uzņēmumu iziešanu ārējos tirgos.

Pamatnostādnēs definēti eksporta un ārvalstu tiešo investīciju (ĀTI) piesaistes veicināšanas politikas galvenie mērķi, principi un rīcības virzieni turpmākajiem septiņiem gadiem. Pamatnostādņu sekmīgai īstenošanai nozīmīgi ir izveidot vienotu un dinamisku visu pušu sadarbības modeli, kas sevī ietvertu gan valsts un pašvaldību institūcijas, gan privāto sektoru un zinātniskās institūcijas.

Konkrēti pasākumi šajos rīcības virzienos tiek īstenoti saskaņā ar *Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnes paredzēto uždevumu un pasākumu plānu 2013.-2019. gadam*, kas ir pievienots pamatnostādņu dokumentam.

Ārvalstu tiešo investīciju piesaiste

ĀTI piesaistes politika ir vērsta uz Latvijas kā investīcijām pievilcīgas vides konkurētspējas celšanu, nēmot vērā investoriem svarīgākos aspektus: valstu makroekonomiskos rādītajus, uzņēmējdarbības vidi – birokrātisko procedūru vienkāršību un stabīlu nodokļu politiku, atbilstošas kvalifikācijas darbaspēka pieejamību, tirgus potenciālu, nepieciešamās infrastruktūras pieejamību, piedāvātos atbalsta instrumentus un stimulus. Būtiski ir piesaistīt ārvalstu investīcijas nozarēs, kas nodrošina tautsaimniecības struktūras maiņu par labu uz ārējo pieprasījumu orientētām¹ nozarēm, īpaši nozarēs, kas tiek definētas kā vidēji augstu un augstu tehnoloģiju nozares².

ĀTI Latvijas ekonomikas tālākās izaugsmes sekmēšanā ir nozīmīgas gan ar dažādu ražošanas un menedžmenta prasmju apgūšanu, gan jaunu darba vietu izveidi, kas rada iespēju izmantot jaunas tehnoloģijas un priekšnosacījumus tehnoloģiju pārnesei, veicina valsts integrēšanos starptautiskajā tirdzniecībā un uzņēmumu iesaistīšanos ražošanas noietu kēdēs.

Ārvalstu investīciju piesaistē prioritāri jāorientējas uz ģeogrāfiski tuvajām kaimiņvalstīm, kurās Latvija ir atpazistama un nav jāiegulda papildu resursi informatīviem pasākumiem, ekonomiski stabilām un attīstītām valstīm, kurās tautsaimniecības nozaru attīstības potenciāls un vajadzības atbilst Latvijas perspektīvas sadarbības iespējām, kā arī valstīm, no kurām globāli ir lielākā izejošo investīciju plūsmas – ASV, Franciju, Vāciju, Lielbritāniju un Ziemeļīrijas Apvienoto Karalisti, Japānu, Ķīnu, Krieviju, Indiju.

Lai veiksmīgi konkurētu investīciju piesaistes tirgū un pilnveidotu valstī nozīmīgu vietējo un ārvalstu investīciju projektu virzību, LIAA, sākot ar 2010. gadu, ir uzsākusi investīciju piesaistes metodoloģijas *Polaris* īstenošanu, kas paredz vienotu un saskaņotu ministriju, pašvaldību, infrastruktūras uzņēmumu un valsts iestāžu rīcību stratēģiski nozīmīgu vietējo un ārvalstu investīciju projektu īstenošanā, kā arī privātā sektora, universitāšu un zinātnisko institūciju iesaisti.

Saskaņotu starpresoru sadarbību sekmīgai investīciju projektu īstenošanai nodrošina 2010. gadā izveidotā Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padome, kuras sastāvā darbojas ekonomikas, satiksmes, finansu, ārlietu, vides, zemkopības, reģionālās attīstības un pašvaldību lietu,

izglītības un zinātnes ministri, kā arī pieaicināti valsts un pašvaldību institūciju, infrastruktūras uzņēmumu, nevalstisko organizāciju pārstāvji un citi eksperti.

Padomes sēdēs tiek risināti jautājumi par investīciju piesaistes stratēģiju un veicamajām aktivitātēm, apzināti problēmjautājumi, kas kavē investīciju projektu virzību, piemēram, elektroenerģijas pieslēguma un to kvalitātes uzlabošana ražošanas teritorijās, un doti uzdevumi atbildīgajām institūcijām to risināšanai, nodrošinot investīciju projektu sekmīgu īstenošanu.

Lai mērķtiecīgi koncentrētu pieejamos resursus un palielinātu atdevi no tiem ĀTI piesaistē, tajos ir noteikti turpmākās rīcības pamatprincipi:

- paplašināta un aktīva ĀTI piesaistes metodika – *POLARIS process*, saskaņā ar kuru tiek īstenotas turpmākās ar investīciju piesaisti saistītās aktivitātēs;
- investīciju piesaistes mārketinga aktivitātēs.

Nemot vērā ierobežotos resursus, ĀTI piesaistei 2013.-2015. gadā paredzēta aktivitāšu koncentrēšana uz nelielu skaitu mērķa valstu (Ziemeļvalstis, Vācija, Apvienotā Karaliste) un atsevišķām mērķa nozarēm (metālapstrāde un mašīnbūve, kokrūpniecība un informācijas tehnoloģijas, t.sk. ārpakalpojumu centru (*shared service center*) izveide).

Līdz ar esošajiem nodokļu stimuliem, lai veicinātu investīciju veikšanu un veidotu Latvijā uzņēmējdarbībai pievilcīgu vidi, 2013. gada 13. martā MK tika apstiprināti *Noteikumi par darbības programmas „Cilvēkressursi un nodarbinatība” papildinajuma 1.3.1.1.6.apakšaktivitāti „Atbalsts darba vietu radīšanai”*, kas vērsta uz labi atalgotu darba vietu skaita palielināšanu un pievienotās vērtības un eksporta pieaugumu. Šobrīd notiek sesu atbalstīto projektu īstenošana. Kopumā tika atbalstīti visi iesniegtie projekti, kuru kopējā projektu izmaksu summa ir 24,4 milj. eiro, kur ES struktūrfondū finansējums – 6,5 milj. eiro, un tiek plānots izveidot vismaz 863 jaunas darba vietas. Četri atbalstītie projekti ir saistīti ar kombinētiem biroju administratīvajiem pakalpojumiem, viens projekta iesniegums saņemts no plastmasas iepakojuma ražotāja, vēl viens – no automobiļu ražotāja.

Lai veicinātu apstrādes rūpniecības komersantu attīstību, 2013. gada 21. maijā MK tika apstiprināti *Noteikumi par darbības programmas „Uzņēmējdarbība un inovācijas” papildinajuma 2.3.2.2.2. apakšaktivitāti „Atbalsts ieguldījumiem ražošanas telpu izveidei vai rekonstrukcijai”*, kas ir jauna ES struktūrfondū līdzfinansēta atbalsta programma ražošanas telpu izveidei vai rekonstrukcijai. Aktivitātes mērķis ir veicināt jaunu komersantu veidošanos vai paplašināšanos, attīstot industriālo telpu izveidi reģionos. Projekta ietvaros tiek atbalstītas viena vai

¹ Uz ārējo pieprasījumu orientētās nozares – lauksaimniecība, ieguvēs rūpniecība, apstrādes rūpniecība, transports un glabāšana, informācijas un komunikācijas pakalpojumi.

² Vidēji augstu un augstu tehnoloģiju nozares – farmācijas produktu, datoru, elektronisko, optisko iekārtu, lidaparātu un to iekārtu un medicīnas instrumentu ražošana un ķīmisko vielu, ieroču, elektrisko iekārtu, mehānismu un darba mašīnu, automobiļu, kuģu, dzelzceļa u.c. transporta (bez lidaparātiem) ražošana un iekārtu un ierīču remonts un uzstādīšana (NACE 2.red. 20, 25.4, 27, 28, 29, 30 (bez 30.3), 33)

vairāku ēku būvniecība, renovācija vai rekonstrukcija, kas saistīta ar ražošanas ēku izveidi. Maksimālais atbalsta finansējums vienam projektam – 1,4 milj. eiro. Maksimāli pieļaujamā atbalsta intensitāte – 50%. Aktivitātes noteikumi paredz, ka pēc izveidotās ēkas nodošanas ekspluatācijā tā ir jāiznomā vismaz 3 savstarpēji un ar projekta iesniedzēju nesaistītiem sīkiem (mikro), maziem vai vidējiem komersantiem, kuri saimniecisko darbību veic apstrādes rūpniecībā, kā arī jānodrošina, ka minētie komersanti 3 gadu laikā izveido vismaz 50 jaunas darba vietas ar pilnu slodzi. Pirmajā kārtā tika atbalstīti 6 projekti no 9 pieteiktajiem projektiem, noslēdzot līgumus par gandrīz 8 milj. eiro. Projektus šajā aktivitātē paredzēts īstenot Daugavpils, Jelgavas, Jūrmalas, Liepājas un Ventspils pilsētās vai to tuvumā. Otrajā kārtā tika iesniegti 4 projekti, kuru izvērtēšanu plānots pabeigt līdz šī gada jūnijs beigām.

Investīciju piesaistes veicināšanai 2012. gada nogālē Ekonomikas ministrijā tika izstrādāti priekšlikumi grozījumiem likumā *Par uzņēmumu ienākuma nodokli*, paredzot pilnveidot regulējumu attiecībā uz uzņēmumu ienākuma nodokļa atlaidi par atbalstāmo investīciju projektu ietvaros veiktajiem sākotnējiem ilgtermiņa ieguldījumiem. Izstrādātie grozījumi stājās spēkā 2013. gada 5. jūlijā un paredz paplašināt atbalstāmās nozares ar visām apstrādes rūpniecības nozarēm, kurām ierobežojumus neparedz ES normatīvie akti, paplašināt sākotnējo ilgtermiņa ieguldījumu definīciju ar iekārtām un aprīkojumu, kas tieši nodrošina ražošanas tehnoloģisko operāciju kopumu, kā arī noteikt, ka uzņēmumu ienākuma nodokļa atlaidi ir tiesības piemērot arī par ieguldījumiem ēku un būvju rekonstrukcijā un renovācijā.¹ Līdz 2013. gada 31. decembrim MK ir atbalstīti 25 lielo investīciju projekti par kopējo ieguldījumu summu 318,7 milj. eiro. Lielākā daļa jeb 23 no 25 atbalstītajiem investīciju projektiem tiks īstenoti apstrādes rūpniecības nozarē, savukārt 2 investīciju projekti – informācijas komunikācijas tehnoloģiju nozarē.

Plašāka informācija par piesaistītajām ārvalstu tiešajām investīcijām ir sniegtā ziņojuma 4.3.3. nodaļā.

Eksporta atbalsta instrumenti

Latvijas eksportētājiem ir pieejams plašs tiešo eksporta atbalsta pakalpojumu klāsts, kas ietver konsultācijas ar eksportu saistītos jautājumos, tostarp par ārvalstu tirgiem, specifiskām tirdzniecības prasībām un biznesa partneru meklēšanu. Tāpat tiek organizēti eksporta prasmju un informatīvie semināri par ārējiem tirgiem un notiek eksporta un investīciju projektu identificēšana un virzišana.

Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra 2014. gada trīs mēnešos ir sniegusi atbalstu 9 Latvijas uzņēmējiem dalībai 8 starptautiskajās izstādēs un noorganizējusi Latvijas uzņēmumu nacionālos standus 3 starptautiskajās nozaru izstādēs ārvalstīs (būvniecības nozarē Lielbritānijā, IT – Vācijā, tekstila – Krievijā), kopā piedaloties 26 uzņēmējiem. Šajā periodā ir organizētas 7 tirdzniecības misijas, piedaloties 40 uzņēmējiem, uz ASV, Igauniju, Krieviju, Nīderlandi, Vāciju un Zviedriju, noorganizētas 23 Latvijas uzņēmēju individuālās biznesa vizītes Baltkrievijā, Francijā, Japānā, Ķīnā, Lietuvā, Norvēģijā, Polijā, Ukrainā, Vācijā un Zviedrijā, sniegtas 156 sākotnējās konsultācijas Latvijas uzņēmējiem par ārējiem tirgiem un biznesa partneru meklēšanu un noslēgti 82 sadarbības līgumi.

2014. gadā Latvijas Ārējo ekonomisko pārstāvniecību darbība tika nodrošināta Baltkrievijā, Dānijā, Francijā, Japānā, Krievijā, Ķīnā, Lielbritānijā, Lietuvā, Nīderlandē, Norvēģijā, Polijā, Ukrainā, Vācijā un Zviedrijā. Pārstāvniecības nodrošina atbalstu Latvijas komercsabiedrībām biznesa kontaktu veidošanā un uzturēšanā, kā arī ārējā mārketinga pasākumu īstenošanā un sniedz informāciju par attiecīgo ārvalstu tirgus prasībām.

Latvijas Ārējās ekonomiskās pārstāvniecības un LIAA pakalpojumus komersantiem nodrošina pēc vienas pieturas aģentūras principa, tādējādi pārstāvniecības nodrošina uzņēmēju individuālās biznesa vizītes, sniedz atbalstu uzņēmumu dalībai starptautiskajās izstādēs ārvalstīs, apstrādā eksporta pieprasījumus un projektus, kā arī ārvalstu investīciju piesaistes jomā nodrošina konsultāciju un informācijas pieprasījumu apstrādi.

*ES struktūrfondu darbības programmas 2007.-2013. gadam Uzņēmējdarbība un inovācijas pasākuma Uzņēmējdarbības atbalsta aktivitātes ietvaros tiek īstenota 2.3.1.1. aktivitāte **Ārējo tirgu apgūšana – ārējais mārketing**.* Tās ietvaros komersantiem tiek sniegti plaši atbalsts ārējā mārketinga pasākumu īstenošanā – dalībai izstādēs, kontaktbiržās, tirdzniecības misijās, semināru un konferēcu organizēšanā.

Ārējās ekonomiskās politikas koordinācijas padome 2014. gadā turpināja darbību, lai nodrošinātu saskaņotu valsts pārvaldes iestāžu un uzņēmēju organizāciju sadarbību sekmīgas ārējās ekonomiskās politikas veidošanā un īstenošanā Latvijas tautsaimniecības konkurētspējas celšanai un eksportspējas stiprināšanai. Uzņēmējiem pieejams augstu valsts amatpersonu ārvalstu vizīšu kalendārs 2014. gadam, kurās paredzēta Latvijas uzņēmēju līdzdalība. Kalendārs ļauj uzņēmējiem laikus ieplānot dalību biznesa delegācijas, turpretī vizīšu organizētājiem iespējams savlaicīgi identificēt uzņēmēju interesi.

2014. gada 13. maijā saņemts saskaņojums *Latvijas ekspozīcijas starptautiskajā izstādē „Expo Milano 2015”*

¹ 2013. gada 6. jūnija likums *Grozījumi likumā „Par uzņēmumu ienākuma nodokli”*.

paviljons Milānā, Itālijā tehniskā projekta 1. versijai (preliminary design). Tieka plānota Latvijas ekspozīcijas starptautiskajā izstādē „Expo Milano 2015” paviljons Milānā, Itālijā tehniskā projekta 2. versijas (final design) saskaņošana.

2014. gada jūlijā tiek plānots izsludināt iepirkumu par Latvijas paviljona „Expo Milano 2015” būvniecību, tehnisko ekspluatāciju un nojaukšanu, tāpat notiek darbs pie ekspozīcijas saturu un tehnoloģijām.

Lai sekmētu uzņēmumu kopējo eksporta apjomu (sevišķi uz valstīm ar augstu riska pakāpi) palielināšanu un eksporta tirgu paplašināšanu (NVS reģions, strauji augošās ekonomikas u.c.), kā arī nostiprināšanos esošajos eksporta tirgos, ir pieejamas īstermiņa eksporta kredītu garantijas, kas plašāk aprakstītas ziņojuma 6.8. nodaļā.

6.13. Patēriņāju tiesību aizsardzība un tirgus uzraudzība

Patēriņāju tiesību aizsardzības sistēma Latvijā pastāvīgi tiek stiprināta un attīstīta, lai nodrošinātu efektīvu tirgus uzraudzību un patēriņāju tiesību aizsardzību.

Ekonomikas ministrija strādā, lai pilnveidotu un attīstītu esošo regulējumu un nodrošinātu augstu patēriņāju tiesību aizsardzības līmeni.

6.27. ielikums

Normatīvās bāzes pilnveidošana

2014. gada 4. februārī stājās spēkā *Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2014/17/EU par patēriņāju kredītligumiem saistībā ar majokļa nekustamo īpašumu*, grozot *Direktīvas 2008/48/EK un 2013/36/EU un Regulu (ES) Nr.1093/2010*. Direktīvas paredz noteikt prasības hipotekārās kreditēšanas pakalpojumu reklāmai, pirms līguma noslēgšanas sniedzamajai informācijai, patēriņāja kredītspējas pārbaudei, gada procentu likmes aprēķinam, kredīta pirmstermiņa atmaksai, pieejai kredītspējas izvērtēšanas datu bāzēm, kā arī kredīta starpnieku un kredīta devēju uzraudzības mehānismu un kompetences prasības minētajiem pakalpojumu sniedzējiem. Ekonomikas ministrija plāno veidot darba grupu *Patēriņāja kredītēšanas likumprojekta* izstrādei. Likumprojektu plānots iesniegt Saeimā līdz 2015. gada 1. jūlijam.

2013. gada 9. jūlijā EK apstiprināja priekšlikumu *Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par kompleksiem ceļojumu pakalpojumiem un atbalstītiem ceļojumu pakalpojumiem*. Direktīvas projekta mērķis ir ne tikai radīt vienlīdzīgus apstākļus operatoriem, likvidēt juridiskos šķēršļus pārrobežu tirdzniecībai un samazināt atbilstības nodrošināšanas izmaksas uzņēmumiem, bet arī vienlaičīgi panākt augstu patēriņāju aizsardzības līmeni un mazināt kaitējumu patēriņājiem, precīzējot, kādas ceļojumu pakalpojumu kombinācijas tiek aizsargātas saskaņā ar ES kompleksu ceļojumu noteikumiem, un aizstājot neskaidros un novecojušos noteikumus. Šobrīd ES Ministru padomes darba grupā notiek direktīvas projekta teksta apspriešana.

2013. gada 13. februārī EK ierosināja jaunu tiesību aktu kopumu par ražojumu drošumu un tirgus uzraudzību, kas ietver priekšlikumu *Eiropas Parlamenta un Padomes regulai, kura attiecas uz ražojumu tirgus uzraudzību un priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par patēriņa preču drošumu*. Tiesību aktu projekti paredz aizstāt līdzšinējo regulējumu, lai uzlabotu vienotā tirgus apritē esošo patēriņa preču drošību un pastiprinātu tirgus uzraudzību attiecībā uz visām nepārtikas precēm. Patēriņa preču drošuma regulas projektā noteikts, ka patēriņa precēm jābūt drošām, saimnieciskās darbības veicējiem uzlīkti konkrēti pienākumi, kā arī izklāstīti noteikumi par standartu izstrādi drošuma prasību atbalstam. Ar jauno tirgus uzraudzības regulas projektu paredzēts harmonizēt tirgus uzraudzības noteikumu piemērošanu dažādās ES dalībvalstīs, labāk aizsargājot patēriņājus un citus lietotājus, kā arī samazināt administratīvo slogu saimnieciskās darbības veicējiem, regulēt informācijas apmaiņu starp tirgus uzraudzības iestādēm.

Lai paaugstinātu patēriņāju aizsardzību, nosakot prasības dažādiem ar patēriņāju noslēgtiem līgumiem, Ekonomikas ministrija izstrādāja *Grozjumus Patēriņāju tiesību aizsardzības likumā*, kuri 2014. gada 24. aprīli tika pieņemti Saeimā, kā arī MK noteikumu projektus *Noteikumi par distances līgumu* un *Noteikumi par arīpus pastāriņas vai saimnieciskās darbības vietas noslēgto līgumu*, ko 2014. gada 20. maijā apstiprināja MK. Normatīvo aktu prasības skaidri nosaka pušu tiesības un pienākumus gadījumos, kad patēriņājs izmanto atteikuma tiesības, t.i., 14 dienu laikā patēriņājs var pārdomāt un atsaukt pirkumu (attiecas arī uz izsolēm internetā, tādām kā *eBay*, tomēr izsolēs iegādātās preces var nosūtīt atpakaļ tikai tad, ja tās iegādātas no oficiāla tirgotāja), turpmāk tirgotājiem būs jāapmaksā patēriņājam preces cena 14 dienās pēc saņemtā atsaukuma, kā arī jāsedz

piegādes izmaksas. Jaunais regulējums nosaka aizliegumu turpmāk interneta vietnēs izmantot iepriekš atzīmētas ailītes, aizliegumu saziņai ar tirgotāju noteikt paaugstinātas maksas zvanu tarifus, kā arī tirgotāji vairs nevarēs no patēriņājiem iekasēt augstāku maksu par faktiskajām izmaksām, kas saistītas ar to, ka patēriņājs samaksai izmanto kredītkarti. Tāpat jaunais regulējums nosaka lielāku cenu caurskatāmību, izvairoties no krāpnieku mēģinājumiem samaksāt par bezmaksas pakalpojumu, noteikta vienota ES mēroga atsaukuma veidlapas parauga ieviešana, kā arī noteikta labāka patēriņāju aizsardzība digitālo preču jomā, proti, patēriņāji turpmāk varēs atsaukt digitālā saturs iepirkumus, piemēram, mūzikas vai videoierakstus. Jaunās prasības ir piemērojamas no 2014. gada 13. jūnija.

Savukārt, lai izvairītos no gadījumiem, kad komersants izsniedz kreditus, nepietiekami izvērtējot patērētāja maksātspēju, *Grozjumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā* paredz skaidrus nosacījumus tam, kāda informācija kredīta devējam jāpieprasīta patērētājam, izvērtējot viņa spēju atmaksāt kredītu. Tāpat tiek noteikts, ka patērētāja maksātspēja jāvērtē, izsniedzot jebkura apmēra kredītu, t.i., iedzīvotāja spēja atmaksāt kredītu jāvērtē arī kredītam viena eiro apmērā. Likumā noteikts, ka gadījumos, kad patērētāja spēja atmaksāt kredītu nav tikusi izvērtēta, patērētājam ir tiesības par kapitāla lietošanu maksāt tikai likumiskos procentus, tas ir, 6% gadā. Tāpat likumā ietverta norma par obligātu pirmo iemaksu patērētāju kreditēšanas līgumiem, nosakot, ka, ja ar kreditēšanas līgumu tiek finansēta jaunas preces iegāde par summu, kas pārsniedz 1400 eiro, kredīts izsniedzams ne vairāk kā 90% apmērā no attiecīgās preces cenas. Minētais regulējums, nosakot stingrākas prasības patērētāju maksātspējas vērtēšanai attiecībā uz kreditēšanas līgumiem, spēkā stāties šī gada 1. jūlijā.

Lai atturētu komersantus no negodīgas komercprakses īstenošanas un pastiprinātu reklāmas uzraudzību, Ekonomikas ministrija izstrādāja *Grozjumus Negodīgas komercprakses aizlieguma likumā* un *Grozjumus Reklāmas likumā*. Grozījumu būtība ir stiprināt Patērētāju tiesību aizsardzības centra (PTAC) un citu uzraudzības iestāžu spēju efektīvi reaģēt uz iespējamiem likuma pārkāpumiem, iestādes darbībā likt uzsvaru uz pārkāpumiem, kas ir būtiski un rada lielāku kaitējumu patērētāju ekonomiskajām interesēm, prioretējot iestādes darbu. Jaunais regulējums veicina pārkāpumu novēšanu, komersantam rakstveidā apņemoties labprātīgi izbeigt pārkāpumu maznozīmīgās lietās. Savukārt par būtiskiem pārkāpumiem saistībā ar negodīgu komercpraksi ir paaugstināti

maksimālie soda apmēri līdz 100 tūkst. eiro, nēmot vērā, ka iepriekš noteiktais sankciju apmērs – 14,3 tūkst. eiro nebija efektīvs. Lielākas sankcijas tika noteiktas, nēmot vērā komersantu apjomīgo peļņu uz negodprātīgu ienākumu rezultāta pamata, kas bija mērāmi vairākos simtos tūkstošos eiro. Jaunais regulējums normatīvajos aktos stāsies spēkā līdz ar *Grozjumu Administratīvo pārkāpumu kodeksā* stāšanos spēkā pēc to pieņemšanas Saeimā.

Tāpat, lai veicinātu patērētāju tiesību aizsardzību, nodrošinot patērētājiem iespēju īstenot un aizsargāt savas likumīgās tiesības, izmantojot neatkarīgus, ātrus, efektīvus un taisnīgus ārpustiesas strīdu risināšanas veidus, Ekonomikas ministrija ir sagatavojuši likumprojektus *Patērētāju ārpustiesas strīdu risināšanas likums* un *Grozjumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā* un 2013. gada 14. novembrī iesniedza tos starpinstitūciju saskaņošanai. Ar minētajiem likumprojektiem noteikta kārtība, kas turpmāk nodrošinātu ārpustiesas strīdu risinājumu, kurās patērētāji bez vēršanās tiesā var atrisināt jebkuru līgumisku strīdu ar pārdevēju vai pakalpojuma sniedzēju par preces vai pakalpojuma iegādi (patērētājs būs tiesīgs vērsties Patērētāju strīdu risināšanas komisijā un tai būs jānodrošina strīda izskatīšana 90 dienu laikā). Plānots, ka likumprojekti stāsies spēkā no 2015. gada 1. janvāra un jaunā patērētāju ārpustiesas strīdu risināšanas kārtība būs piemērojama no 2015. gada 1. jūlijā.

PTAC ir galvenā un koordinējošā institūcija patērētāju tiesību aizsardzības normatīvo aktu uzraudzības jomā, kuras darbības mērķis ir efektīvas patērētāju tiesību un interešu aizsardzības nodrošināšana.

6.28. ielikums

PTAC darbība 2014. gada 1. ceturksni

2014. gada 1. ceturksni PTAC sniedzis patērētājiem un juridiskām personām 9553 konsultācijas. Salīdzinot ar 2013. gada 1. ceturksni, sniegtā konsultāciju skaits palielinājies par 4,5%. Patērētāji, pieprasot konsultācijas, visbiežāk interesējušies par jautājumiem, kas saistīti ar viņu tiesībām, ja iegādāta nekvalitatīva prece vai saņemts nekvalitatīvs pakalpojums. Visvairāk jautājumu ir par rīcību gadījumos, kad iegādāti līguma noteikumiem neatbilstoši apavi, mobilie telefoni, elektropreces, vai par problēmām ar distances līgumu pakalpojumiem, avio pakalpojumiem. Daļā gadījumu patērētāji interesējas, kā rīkoties, ja preces piegādes vai pakalpojuma izpildes termiņš nav ievērots. Tāpat patērētāji jautā par jomām, kas nav PTAC kompetencē vai par kurām PTAC nav tiesīgs pieņemt saistošu lēmumu, bet tikai sniegt konsultāciju, īpaši par elektronisko sakaru kvalitāti, apdrošināšanas atlīdzības izmaksām, kā arī komunālajiem pakalpojumiem.

2014. gada 1. ceturksni PTAC saņemis 574 patērētāju sūdzības, kur būtiskas izmaiņas, salīdzinot ar 2013. gada 1. ceturksni, nav novērojamas. Visbiežāk sūdzībās patērētāji izteikuši pretēnijas par iegādātām līguma noteikumiem neatbilstošām precēm un pakalpojumiem. Lielis skaits sūdzību ir saņemti arī par komercpraksi, reklāmu un e-komerciju, kā arī par līgumslēdzēju tiesiskās vienlīdzības principa neievērošanu līgumos. No saņemtajām sūdzībām par precēm visvairāk sūdzību ir par apavu kvalitāti, elektroprecēm un mobilajiem telefoniem. Pakalpojumu jomā lielākā daļa sūdzību ir par avio pakalpojumiem, īres un komunālajiem pakalpojumiem, kā arī elektronisko sakaru pakalpojumiem. Savukārt finanšu pakalpojumu jomā saņemto iesniegumu skaits ir samazinājies par 21%, kas skaidrojams ar iedzīvotāju maksātspējas uzlabošanos un valsts īstenoto politiku patērētāju kreditēšanas sistēmas un normatīvās bāzes pilnveidei.

Lai nodrošinātu iestādes funkciju izpildi, PTAC realizē patērētāju tiesību ievērošanas uzraudzības

aktivitātes (gan patērētāju ekonomisko interešu aizsardzības jomā, gan patērētāju tiesību ievērošanas

uzraudzību līgumu projektos un līgumos, ko patērētāji slēdz ar ražotājiem, pārdevējiem vai pakalpojumu sniedzējiem), izskata patērētāju sūdzības, nodrošina patērētāju un uzņēmēju informēšanu un sniedz konsultācijas, realizē negodīgas komercprakses, e-komercijas un reklāmas uzraudzības pasākumus, veic

nebanku kredīta devēju un ārpustiesas parādu piedziņas pakalpojumu sniedzēju licencēšanu, preču un pakalpojumu drošuma un atbilstības uzraudzības pasākumus, veic valsts metroloģisko uzraudzību, bīstamo iekārtu uzraudzību un bīstamo iekārtu avāriju izmeklēšanu.

6.29. ielikums

Eiro ieviešanas pasākumi

2014. gadā, pārejot jaunā valūtā no latiem uz eiro, tika turpināti eiro ieviešanas pasākumi cenu stabilitātes nodrošināšanai:

- tika turpināts veikt preču un pakalpojumu cenu monitoringu, kā ietvaros tiek novērotas cenas populārākajām precēm un pakalpojumiem vairāk nekā 400 tirdzniecības un pakalpojumu sniegšanas vietās lielākajās Latvijas pilsētās. No 2013. gada 1. oktobra līdz 2014. gada 30. martam cenu monitoringa rezultāti tika publicēti četras reizes nedēļā un no 2014. gada 1. aprīļa līdz 31. decembrim – reizi mēnesī. Rezultātiem seko līdzi Ekonomikas ministrijas, Latvijas Bankas, Centrālās statistikas pārvaldes, PTAC un KP eksperti, lai konstatētu, vai tirgotāji un pakalpojumu sniedzēji cenas atspogulo divās valūtās, vai cenas tiek konvertētas, ievērojot oficiālo valūtas maiņas kursu un noapaļošanas principus un vai nav aizliegtu vienošanās pažīmu. Informācija par cenu monitoringa rezultātiem ir pieejama EM interneta vietnē: www.em.gov.lv. Rezultāti liecina, ka lielākajai daļai apsekoto preču un pakalpojumu cena palikusi nemainīga. Cenu monitoringa ietvaros konstatētas cenu konvertāciju neatbilstības, kā arī pakalpojumu grupā novēroti atsevišķi gadījumi, kad cenu svārstības varētu būt skaidrojamas ar eiro cenu noapaļošanu. Tomēr jāatzīmē, ka pakalpojumu cenas atsevišķos gadījumos apaļotas arī uz leju. Cenu monitoringa rezultāti norāda, ka preču un pakalpojumu cenu līmenis ir stabils un esošās svārstības atkarīgas no procesiem, kas pastāv neatkarīgi no eiro ieviešanas;
- īstenota iniciatīva *Godīgs eiro ieviešējs*, lai aizsargātu patērētāju intereses, aicinot uzņēmējus veikt pareizu un precīzu cenu pārrēķinu, kā arī cenu norādišanu pirms un pēc eiro ieviešanas. Līdz 2014. gada maijam iniciatīvai pievienojušies vairāk nekā 1224 komersanti, un iniciatīvas atpazīšanas zīme tiek lietota vairāk nekā 11 tūkst. tirdzniecības un pakalpojumu sniegšanas vietās, tā apņemoties īstenot godprātīgas uzņēmējdarbības praksi eiro ieviešanas laikā un būt par paliņiem iedzīvotājiem aprast ar jauno valūtu.

Savukārt, kopš sācies cenu paralēlais atspoguļošanas periods līdz 2014. gada 31. maijam, tiek nodrošinātas cenu kontroles, lai uzraudzītu prasību ievērošanu tirdzniecības un pakalpojumu sniegšanas vietās. Uzraudzību veic PTAC. Obligātās prasības cenu norādišanai abās valūtās paredzētas, lai nodrošinātu patērētāju tiesību aizsardzību, kā arī palīdzētu patērētājiem pieņemt uz informāciju balstītu un ekonomiski pamatoitu lēmumu. Kopš 2013. gada 1. oktobra kopā veiktais 25596 pārbaudes. Neatbilstības konstatētas 9022 objektos, t.i., 35% gadījumos. No 9022 objektiem pārkāpumus pārbaudes brīdī ir novērsuši vai iesnieguši pierādījumus 5 darba dienu laikā 7504 komersanti (objekti), t.i., 83%. PTAC pieņemis 155 administratīvā pārkāpuma lēmumus. Informācija ir publicēta PTAC interneta vietnē: www.ptac.gov.lv.

PTAC patērētāju tiesību uzraudzībā 2014. gadā noteiktas tādas prioritārās jomas kā komercprakses uzraudzība, norādot aviobilešu cenas tiešsaistē, piedāvājot uztura bagātinātājus, komercprakses uzraudzība patērētāju kreditēšanas jomā, komercprakses un līguma noteikumu uzraudzība, patērētājiem piedāvājot elektroenerģijas pakalpojumus, automašīnu nomas pakalpojumu sniegšanas jomā, autoskolu pakalpojumu jomā, kolektīvās iepirkšanās tiešsaistes jomā, cenu salīdzināšanas mājaslapās īstenotās komercprakses jomā, komercprakses uzraudzību atkritumu apsaimniekošanas jomā un komplekso tūrisma pakalpojumu sniedzēju patērētājiem sniegtu drošības garantiju un piedāvāto līguma noteikumu uzraudzība, kā arī komercprakses preču un pakalpojumu cenu norādišanas jomā uzraudzība saistībā ar eiro ieviešanu un ārpus patstāvīgās tirdzniecības vai pakalpojumu sniegšanas vietas īstenotās komercprakses uzraudzība.

2014. gada trīs mēnešos uzsāktas 52 lietas par patērētāju kolektīvo interešu pārkāpumiem, t.sk., komercprakses, reklāmas, e-komercijas un līguma noteikumu jomās. Galvenokārt lietas uzsāktas par īstenoto komercpraksi un līguma noteikumiem

kreditēšanas pakalpojumu jomā, piedāvājot uztura bagātinātājus, e-komercijas jomā, eiro ieviešanas jomā, elektroenerģijas jomā. Tieki turpināta arī kredītu devēju, kas neatbilst kreditiestādes statusam, un parāda atgūšanas pakalpojumu sniedzēju licencēšana un licenču pārreģistrācija, kā arī veikta regulāra uzņēmēju uzraudzība.

Atbalstu un informāciju patērētājiem neveiksmīgu **ES pārrobežu pirkumu gadījumos** turpina nodrošināt Eiropas Patērētāju informēšanas centrs (ECC Latvia). ECC Latvia ir Eiropas Patērētāju centru tīkla (ECC-NET) dalībnieks, kas darbojas Patērētāju tiesību aizsardzības centra ietvaros ar EK atbalstu. 2014. gada 1. ceturksnī patērētājiem sniegtas 168 konsultācijas par pārrobežu problēmām ES ietvaros un izskatītas 42 sūdzības par pārrobežu problēmām ES ietvaros. Lielākoties iedzīvotāji vērsušies ECC Latvia par pārrobežu pirkumiem interneta vidē, kas skaidrojams ar to, ka aizvien aktīvāk patērētāji pirkumu veikšanai izmanto tieši interneta vides sniegfās priekšrocības.

2014. gadā **tīrgus uzraudzībā** PTAC noteiki šādi prioritārie virzieni: preču drošuma un atbilstības

uzlabošana tādās jomās kā būvizstrādājumi, elektropreces, mašīiekārtas, radio un telekomunikāciju galiekārtas, rotāļietas. Ieplānoti arī bīstamo iekārtu pārbaužu projekti kravas celtņu un atrakciju iekārtu jomās. Īstenojot tirgu uzraudzību, tiek turpināts 2013. gadā uzsāktais cenu uzraudzības projekts saistībā ar to, ka 2014. gada 1. janvārī Latvija pievienojās eirozonai un no 2013. gada 1. oktobra līdz 2014. gada 30. jūnijam ir noteikts paralēlās cenu atspoguļošanas periods. Laika periodā no 2013. gada 1. oktobra līdz 2014. gada 31. martam PTAC (t.sk. Patēriņtāju interešu aizstāvības asociācija uz līdzdarbības līguma pamata) veicis 10 609 pārbaudes cenu norādišanas jomā, kur 33% gadījumos ir atklāti pārkāpumi. Pozitīvā tendence ir tāda, ka pārkāpumus pārbaudes brīdi vai 5 darba dienu laikā ir novērsuši 77% pārbaudīto komersantu.

Nemot vērā 2013. gada traģiskos notikumus, sabrukot lielveikala jumtam, un pārbaužu rezultātus būvizstrādājumu jomā, kur konstatētas būtiskas neatbilstības gan visos pārbaudītajos būvlaukumos, gan testējot būvmateriālus, 2014. gadā uzsākts īstenot uzraudzības un sabiedrības izglītošanas aktivitātes, lai uzlabotu komersantu un būvniecības procesā iesaistīto informētības un profesionalitātes līmeni.

Valsts metroloģiskajā uzraudzībā 2014. gadā plānotas uzraudzības aktivitātes, pārbaudot tādas mērīties kā medicīnas neautomātiskie svari, elektroenerģijas un siltumenerģijas skaitītāji, POS sistēmas. 1. ceturksnī PTAC veicis pārbaudes mēriņšanas līdzekļu atbilstības novērtēšanai normatīvām prasībām to lietošanas vietās. 16 ražošanas, tirdzniecības un pakalpojumu sniegšanas uzņēmumos valsts metroloģiskajai uzraudzībai tika pakļauti 92 mēriņšanas līdzekļi. Nemot vērā, ka garšvielu, sāls, tējas un kafijas preču segmentā fasēto preču metroloģiskā uzraudzība pēdējo reizi veikta 2008. un 2009. gadā un kopš tā laika garšvielu, sāls, tējas un kafijas ražotāji ir mainījušies, kā arī to skaits Latvijā ir pieaudzis, tārgus segmenta izpētes rezultātā identificēti PTAC kontrolei pakļaujami 28 fasēto preču ražotāji un 53 importētāji un izplatītāji. 1. ceturksnī PTAC tārgus izpētei veica pārbaudes 12 fasēto preču tirdzniecības uzņēmumos, lai apzinātu attiecīgo veidu fasēto produktu ražotājus, importētājus un izplatītājus Latvijā. Izvērtējot situāciju tārgū, tika konstatēts, ka izpētes sektorā gandrīz visas Eiropas Savienībā ražotās preces ir markētas ar atbilstības „e” zīmi, kas ir ES direktīvā 76/211 noteiktais simbols fasēto preču atbilstības apliecināšanai.

6.14. Kvalitātes nodrošināšana

6.14.1. Kvalitātes struktūrpolitika

Produktu un pakalpojumu atbilstības nodrošināšanas jomā valsts institūciju galvenais uzdevums ir veicināt normatīvo aktu prasību pareizu piemērošanu un ievērošanu reglamentētajā un nereglamentētajā sfērā, kā arī pilnveidot normatīvo aktu bāzi atbilstoši Eiropas Savienības prasībām, nemot vērā nacionālā tārgus un tautsaimniecības vajadzības, nodrošinot produktu un pakalpojumu atbilstību, sekmējot uzņēmēju konkurētspējas pieaugumu un starpvalstu tirdzniecības šķēršļu mazināšanu.

Latvijā kvalitātes infrastruktūras sistēmu reglamentē likums *Par atbilstības novērtēšanu, Standartizācijas likums*, kā arī likums *Par mērijumu vienotību* un citi saistītie normatīvie akti.

Galvenie politikas virzieni:

- atbilstības novērtēšanas infrastruktūras (t.sk. testēšanas un kalibrešanas laboratoriju, inspīcēšanas un sertificēšanas institūciju, vides verificētāju) nodrošināšana un pilnveidošana atbilstoši Latvijas tautsaimniecības vajadzībām, lai aizsargātu patēriņtājus un apkārtējo vidi no nekvalitatīviem produktiem un pakalpojumiem, veicinātu komersantu konkurētspēju un uzticamību Latvijas ražotāju produkcijai, kā arī

Latvijas komersantu sniegtajiem pakalpojumiem;

- attiecīgās informatīvās un konsultatīvās bāzes pilnveidošana;
- nacionālo akreditācijas, standartizācijas un metroloģijas institūciju dalības nodrošināšana starptautiskajās organizācijās, uzturot to starptautisko atzīšanu un Latvijas kvalitātes nodrošināšanas infrastruktūras atbilstību starptautiskajām prasībām;
- nacionālās metroloģijas etalonu bāzes uzturēšana un starptautiskā salīdzināšana, lai nodrošinātu nepieciešamo mērijumu izsekojamību, kā arī aizsargātu iedzīvotājus no neprecīzi veiktiem mērijumiem;
- kvalitātes pārvaldības, vides un citu brīvprātīgo pārvaldības sistēmu ieviešanas veicināšana uzņēmumos, lai nodrošinātu augstvērtīgas produkcijas ražošanu, pakalpojumu sniegšanu un veicinātu Latvijas komersantu konkurētspēju starptautiskajos tīrgos;
- efektīvas tārgus uzraudzības veicināšana, lai nodrošinātu vienlīdzīgus nosacījumus visiem tārgus dalībniekiem un aizsargātu patēriņtājus no iespējamās komersantu negodīgas konkurenčes.

Nacionālo standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas institūciju funkcijas un uzdevumus veic Ekonomikas ministrijas pārraudzībā esošās kapitālsabiedrības ar ierobežotu atbildību „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” attiecīgie biroji: Standartizācijas birojs, Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs un Metroloģijas birojs.

6.14.2. Akreditācija, standartizācija, metroloģija

Sabiedrība ar ierobežotu atbildību „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” ar 2009. gada 1. jūliju veic *Standartizācijas likumā*, likumā *Par atbilstības norēšanu*, likumā *Par mērījumu vienotību*, kā arī citos saistītajos likumos noteiktos uzdevumus standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas jomā.

Standartizācija

SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” Standartizācijas birojs (LVS) atbilstoši *Standartizācijas likumam* kā nacionālā standartizācijas organizācija pārzina un koordinē Latvijas komersantu un organizāciju darbību standartizācijā.

LVS galvenās funkcijas ir, sadarbojoties ar starptautiskajām un Eiropas standartizācijas organizācijām, veidot Latvijas standartu fondu un izdot Latvijas standartus.

Kopš 2004. gada LVS ir Eiropas Standartizācijas komitejas (CEN) un Eiropas Elektrotehnikas standartizācijas komitejas (CENELEC) pilntiesīgs biedrs. LVS ir arī Starptautiskās Standartizācijas organizācijas (ISO) korespondētājbiedrs un Starptautiskās Elektrotehniskās komisijas (IEC) asociētais biedrs.

Atbilstoši apstiprinātajiem plāniem prioritārie LVS darbības virzieni ir standartizācijas informācijas izplatīšana, Latvijas standartu fonda papildināšana un uzturēšana, standartu elektroniskās pārdošanas sistēmas pilnveidošana, sadarbība ar starptautiskajām, Eiropas un valstu nacionālajām standartizācijas organizācijām.

Līdz 2014. gada 1. maijam LVS reģistrēti vairāk nekā 39 300 standartizācijas dokumentu, t.sk. 34 200 Latvijas standarta statusā adaptētie Eiropas standarti. 2014. gada četros mēnešos adaptēti 448 Eiropas standarti, latviešu valodā iztulkoti 22 obligāti piemērojamie standarti, t.sk. 9 Eirokodeksi. Standartizācijas informācijas pakalpojumi sniegti 1253 juridiskām un fiziskām personām.

LVS ieviestā automātiskā informācijas elektroniskā izziņošanas sistēma sniegusi klientiem bezmaksas pakalpojumu *Ikmēneša ziņojums par Latvijas standarta statusā reģistrētajiem standartiem un atceltajiem Latvijas standartiem* klientu interesējošās jomās 546 pastāvīgajiem klientiem.

Noslēgtā sadarbības līguma ietvaros par informācijas apmaiņu ar „Latvijas Vēstnesi” LVS mājas lapas sadaļa *Standarti likumdošanā* 2014. gadā papildināta ar 6 MK noteikumiem un ar 13 pie-mērojamo standartu sarakstiem, kuros ir 556 atsauces uz obligātajiem un piemērojamiem standartiem.

2014. gada pirmajā pusē LVS veica pašnovērtējumu saskaņā ar CEN/CENELEC Vadlīniju 20:2013 *CEN un CENELEC nacionālo biedru kritēriji*.

Turpinās jaunas informācijas sistēmas izstrāde, kura nodrošinās jaunus pakalpojumus, dos iespēju elektroniski komentēt standartu projektus, pilnveidos LVS datubāzi, tās uzturēšanu un drošību, kā arī nodrošinās labāku standartu projektu izsekojamību un standartizācijas procesu caurspīdīgumu.

2013. gada septembrī sākts projekts ar ISO par Latvijas dalību 5 starptautisko tehnisko komiteju darbā ar pilna biedra tiesībām, kā rezultātā Latvijas uzņēmēji var paust savus ierosinājumus par starptautiskajiem standartiem.

Uzsākts darbs 2015. gada Eiropas standartizācijas samitu un Eiropas standartizācijas institūciju (CEN un CENELEC) Generālo asambleju sarīkošanai Rīgā Latvijas presidentūras ES Padomē laikā. Plānots, ka šai pasākumā piedalīsies vairāk nekā 250 dalībnieki, t.sk. nacionālās standartizācijas organizācijas no 50 valstīm. Plānots, ka Eiropas standartizācijas samitu apmeklēs ne tikai Eiropas standartizācijas institūciju vadītāji (pašlaik 33 pilntiesīgi biedri un 16 afilētie biedri), bet arī augsta ranga amatpersonas no ES un starptautiskajām standartizācijas institūcijām – Starptautiskās standartizācijas organizācijas (ISO) un Starptautiskās Elektrotehnikas komitejas (IEC).

Lai atvieglotu studentiem pieeju mācību procesā nepieciešamajiem tehniskajiem dokumentiem, izveidota Latvijas standartu lasīšanas vieta RTU. Tiešsaistes standartu lasītava izveidota PTAC darbiniekim un Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledžas studentiem.

Akreditācija

SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” struktūrvienība Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs (LATAK) nodrošina nacionālās akreditācijas sistēmas darbību. LATAK atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes *regulai 765/2008* darbojas kā nacionālā akreditācijas institūcija un ir paziņota (notificēta) EK.

LATAK uztur akreditācijas sistēmas atbilstību Eiropas Akreditācijas kooperācijas (EA) daudzpusējās atzīšanas līgumam (MLA) sešās akreditācijas jomās. Lai institūcija pastāvīgi atbilstu šīm prasībām un tiktu harmonizētas akreditācijas procedūras, LATAK darbinieki piedalās vairākās EA tehniskajās komitejās – Inspicēšanas un sertificēšanas komitejās, Laboratoriju komitejā un darba grupās, Daudzpusējā atzīšanas līguma Padomes sanāksmēs un ģenerālajās asamblejās,

kā arī citu valstu nacionālo akreditācijas institūciju EA salīdzinošajās vērtēšanās.

LATAK darbinieki piedalās arī Akreditēto un licencēto institūciju foruma (FALB) rīkotajās sanāksmēs un citu valstu FALB salīdzinošajās vērtēšanās *Vides parvaldības un auditu sistemas* jomā, Ekonomiskās sadarbības un attīstības (OECD) un Eiropas komisijas rīkotajās sanāksmēs un apmācībās Labas laboratorijas prakses jomā.

LATAK ir veicinājis nacionālo laboratoriju līdzdalību starptautisko starplaboratoriju salīdzinošās testēšanas programmās un organizējis prasmes pārbaudes. Tieks organizēti mācību semināri atbilstības novērtēšanas institūcijām un LATAK iesaistītajiem ekspertiem.

Pēdējo gadu laikā akreditēto institūciju skaita pieaugums liecina par akreditācijas procesa nozīmīgumu un stabilitāti atbilstības novērtēšanas jomā. Arvien jaunas institūcijas izvēlas apliecināt savu kompetenci ar akreditāciju. Daudzas institūcijas paplašina arī savu darbības jomu. Pašlaik akreditācijas statuss tiek uzturēts 246 akreditētām institūcijām.

Vienlaikus akreditācija tiek uzturēta divām laboratorijām Krievijas Federācijā, vienai laboratorijai Kazahstānā un vienai Azerbaidžānā. Vēl divām laboratorijām Azerbaidžānā akreditācija tika piešķirta 2014. gadā. Papildus starpvalstu sadarbības ietvaros sadarbība tiek uzturēta ar Krievijas Federācijas, Baltkrievijas un Ukrainas nacionālajām akreditācijas institūcijām.

Atbilstoši Labas laboratoriju prakses (LLP) principiem atbilstība tiek uzturēta vienai laboratorijai, vēl vienai laboratorijai atbilstība LLP tika atzīta 2013. gada beigās. Divas institūcijas 2013. gada beigās tika akreditētas atbilstoši ES *Regulas Nr.600/2012* un *LVS EN ISO 14065:2013* "Siltumnīcefekta gāzes. Prasības siltumnīcefekta gāzu validācijas un verifikācijas institūcijām akreditācijas vai citu atzīšanas formu izmantošanai" prasībām. Informācija par akreditētajām institūcijām pieejama LATAK mājas lapā www.latak.lv.

LATAK 2013. gadā uzsāka akreditāciju četrās jaunās jomās:

- siltumnīcefekta gāzu ziņojumu un tonnkilometru ziņojumu verifikācija (SEG/GHG, ISO 14065);
- LVS EN ISO 50001 – Energopārvaldības sistēmas;
- inspekcijas institūciju jomā, kuru inspektorii pārbaudīs pārdoto lietderīgo vai efektīvi izlietoto siltumenerģiju;

- rūpniecisko energoauditoru akreditācija atbilstoši MK 2013. gada 12. marta noteikumiem Nr. 138.

Metroloģija

SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” Metroloģijas birojs no 2009. gada 1. jūlija ir Latvijas nacionālā metroloģijas institūcija (LATMB), un tās darbības mērķis ir nodrošināt un attīstīt mēriju ticamību un izsekojamību valstī. Metroloģijas birojs pilda likuma *Par mēriju vienotību* noteiktos uzdevumus metroloģijas jomā.

Nacionālo mērvienību etalonu uzturēšanas ietvaros tiek veikta Nacionālo mērvienību etalonu kalibrēšana ES nacionālajos metroloģijas institūtos (NMI). 2014. gada martā tiek veikta nacionālā masas etalonu "500 kg" kalibrēšana Čehijas NMI. Somijas NMI MIKES tiek veikta arī nacionālā līdzsprieguma etalonu un daudzfunkciju kalibratora kalibrēšana, kā arī nacionālo elektriskās pretestības etalonu un nacionālo garuma mēru etalonu kalibrēšana. Savukārt septembrī ir paredzēta nacionālo masas mērvienību etalonu kalibrēšana Dānijas NMI DFM.

2014. gada pirmajā pusē tiek veikta nacionālo elektrisko mērvienību un garuma etalonu stabilitātes analīze un dreifa novērtēšana starpkalibrēšanas periodā. Ir izpildītas 7 kalibrēšanas rezultātu ticamības validācijas procedūras CMC (*Calibration and Measurement Capabilities*) sfērā.

Līdz 2014. gada 1. maijam tika izvērtēta atbilstība un sertificēti 10 mērišanas līdzekļu tipi. Regulāri tiek aktualizēts apstiprināto tipu saraksts internētā Metroloģijas biroja mājas lapā. Sniegtas 9 konsultācijas reglamentētās metroloģijas jautājumos.

Sagatavots Metroloģijas biroja kvalitātes pārvaldības sistēmas kārtējais gada pārskats un iesniegts vērtēšanai Eiropas Nacionālo metroloģijas institūtu apvienības (EURAMET) tehniskajā komitejā Kvalitāte (TC-Q). Veikti nepieciešamie pasākumi kalibrēšanas un mērišanas spēju CMC starptautiskās atzīšanas uzturēšanai, izmantojot starptautisko BIPM datu bāzi KCDB.

Metroloģijas birojs 2014. gadā turpina sadarboties ar EURAMET, kā arī ar Starptautisko reglamentētās metroloģijas organizāciju (OIML) un Eiropas reglamentētās metroloģijas kooperāciju (WELMEC).

Turpinās sadarbība ar Lietuvas un Igaunijas metroloģijas institūcijām. Turpinās sadarbība ar Latvijas metroloģijas institūcijām. Veikta SIA „Latvijas Nacionālais metroloģijas centrs” 8 references etalonu, kā arī 2 masas komparatoru kalibrēšana.

6.15. Privatizācija

Privatizācijas mērķis ir, mainot valsts vai pašvaldības īpašuma īpašnieku, radīt labvēlīgu viidi privātā kapitāla darbībai Latvijas tautsaimniecības attīstības interesēs un sašaurināt darbību, ko valsts un pašvaldības veic kā komersanti.

Tā kā Latvijā realizētās masveida privatizācijas mērķis pamatā ir sasniepts, 2005. gada 1. septembrī

stājās spēkā Sacīmas pieņemtais *Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums* (Privatizācijas pabeigšanas likums), kas nosaka, kā pabeidzams privatizācijas process, zemes reforma un nodrošināma privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšana (skatīt 6.30. ielikumu).

6.30. ielikums

Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums

Privatizācijas pabeigšanas likums nosaka:

- termiņu – 2006. gada 31. augustu, līdz kuram jebkura juridiska vai fiziska persona varēja ierosināt nodot privatizācijai jebkuru valsts vai pašvaldības īpašumu;
- kārtību, kādā izskata personas iesniegto privatizācijas ierosinājumu un pieņem lēmumu par valsts vai pašvaldību īpašuma nodošanu privatizācijai;
- ka atteikt nodot privatizācijai un saglabāt valsts vai pašvaldības īpašumā var īpašumu, kas ir nepieciešams valsts pārvaldes funkciju vai valsts vai pašvaldības komercdarbības veikšanai;
- ka lēmumus par valsts vai pašvaldības īpašuma, par kuru radies īpašuma tiesību strīds vai tā atbilst bezīpašnieka statusam, nodošanu privatizācijai pieņem pēc tam, kad spēkā stājies tiesas nolēmums;
- ka netiks privatizēta vai atsavināta valsts akciju sabiedrība „Latvenergo”, valsts akciju sabiedrība „Latvijas pasts”, valsts akciju sabiedrība „Starptautiskā lidosta „Rīga””, valsts akciju sabiedrība „Latvijas dzelzceļš”, valsts akciju sabiedrība „Latvijas gaisa satiksme” un valsts akciju sabiedrība „Latvijas valsts meži”;
- termiņus, līdz kuriem personām, kuras vēlas izpirk pastāvīgā lietošanā piešķirtu zemi, ir jāiesniedz zemes izpirkšanas pieprasījums (2007. gada 30. novembris), kā arī līdz kuram Valsts zemes dienestā vai pilsētas pašvaldībā ir jāiesniedz attiecīgi zemes robežu plāns vai apliecinājums par veikto zemes izpirkšanas maksājumu privatizācijas sertifikātos pirms zemes izpirkšanas līguma slēgšanas (2008. gada 1. septembris), kā arī iesniegums lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu (2011. gada 31. augustus) un to, ka zemes pirkuma līgums bija jānoslēdz līdz 2011. gada 30. decembrim;
- ka privatizācijas sertifikātiem nav noteikts derīguma termiņš, bet tos var izmantot tikai privatizācijas procesa ietvaros;
- kārtību, kādā izbeidzama privatizācijas sertifikātu piešķiršana. Personām ir noteikts gala termiņš – 2007. gada 28. decembris, līdz kuram varēja iesniegt pieteikumu piešķirt privatizācijas sertifikātus.

Lai nodrošinātu veiksmīgu un atklātu privatizācijas pabeigšanas procesu norisi, MK ir noteicis kārtību, kā privatizāciju un zemes reformu veicosām institūcijām ir jāizveido publiski pieejami privatizācijas ierosinājumu un zemes izpirkšanas reģistri.

Valsts īpašuma objektu un zemes privatizācija

Valsts īpašuma objektu un zemes privatizāciju saskaņā ar likumu *Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju* veic un privatizācijas ierosinājumus apkopo valsts akciju sabiedrība „Privatizācijas aģentūra”.

Lēmumu par valsts īpašuma objekta, tai skaitā, kapitāla daļu un neapbūvēta zemesgabala nodošanu privatizācijai pieņem MK, bet apbūvēta zemesgabala, uz kura atrodas citai personai piederošas ēkas vai būves, – Privatizācijas aģentūra. Lēmums tiek pieņemts, pamatojoties uz jebkuras fiziskās vai juridiskās personas iesniegtu privatizācijas ierosinājumu.

No 2005. gada 1. septembra, kad stājās spēkā Privatizācijas pabeigšanas likums, līdz 2014. gada 30. aprīlim Privatizācijas aģentūras privatizācijas ierosinājumu reģistrā reģistrēti 636 nekustamo īpašumu privatizācijas ierosinājumi, 57 valsts kapitāla daļu privatizācijas ierosinājumi un 4434 zemesgabalu privatizācijas vai privatizācijas turpināšanas ierosinājumi. Pēc 2006. gada 31. augusta privatizācijas ierosinājumu reģistrā reģistrēti tie privatizācijas

ierosinājumi, kas līdz šim datumam klūdaini iesniegti citās valsts vai pašvaldību institūcijās un vēlāk pēc piekrības pārsūtīti Privatizācijas aģentūrai.

MK vēl nav izskatījis četrus privatizācijas ierosinājumus, kas saņemti par valsts īpašuma objektiem, no tiem viens privatizācijas ierosinājums nav izskatīts, jo norit tiesvedība par īpašuma tiesību jautājumiem. Trīs privatizācijas ierosinājumi nav izskatīti, jo to izskatīšanu pašreiz apgrūtina juridiskas problēmas.

Privatizācijas aģentūrā tika saņemti privatizācijas ierosinājumi par 79 īpašuma objektiem, kuru īpašuma tiesības nebija noskaidrotas. Privatizācijas aģentūra ir pilnvarota Latvijas Republikas vārdā vērsties tiesā vai pie notāra, lai veiktu nepieciešamās darbības šo īpašuma objektu atzīšanai par bezīpašnieka vai bezmantineka mantu. Par 12 īpašuma objektiem Privatizācijas aģentūra nav vērsusies tiesā, jo minētie īpašuma objekti pieder pašvaldībai vai privātpersonai vai arī konstatēts, ka būve dabā neeksiste. Par 67 īpašuma objektiem Privatizācijas aģentūra ir vērsusies tiesā, lai konstatētu juridisku faktu un atzītu

minētos objektus par bezīpašnieka mantu, kas ir piekritīga valstij. No tiem 52 gadījumos tiesvedība ir noslēgusies un ir stājies spēkā tiesas nolēmums, ar kuru nolemts apmierināt Privatizācijas aģentūras pieteikumu un konstatēt juridisko faktu, ka nekustamie īpašumi ir bezīpašnieka lieta, kas piekritīga valstij. 13 gadījumos Privatizācijas aģentūras pieteikums ir atstāts bez izskatīšanas, pamatojoties uz *Civilprocesa likuma* 258. pantu, jo sevišķas tiesāšanās kārtībā izskatāmajā lietā radies strīds par tiesībām un šis strīds izšķirams tiesā prasības kārtībā. Divos gadījumos tiesvedība nav noslēgusies. Pēc tiesas nolēmumu pieņemšanas par īpašuma atzīšanu par bezīpašnieka mantu tiek gatavoti MK rīkojuma projekti par īpašuma objektu nodošanu privatizācijai vai pamatoitu atteikumu nodot privatizācijai. MK jau ir pieņemis lēmumu par deviņu īpašuma objektu nodošanu privatizācijai.

Par valstij piederoša īpašuma (nekustamie īpašumi, kapitāla daļas, zeme) privatizācijas subjektu var būt fiziskā vai juridiskā persona, kurai ir tiesības iegūt Latvijā kustamo vai nekustamo īpašumu. Maksājumi par īpašuma objektiem izdarāmi eiro un/vai privatizācijas sertifikātos.

Laika posmā no 1994. gada 17. aprīļa līdz 2014. gada 30. aprīlim likumā noteiktajā kārtībā kopumā apstiprināti 2536 valsts īpašuma objektu (izņemot zemi) privatizācijas noteikumi. Par publiskām akciju sabiedrībām pārveidotī 94 uzņēmumi, laižot publiskā apgrozījumā 439,1 milj. akciju. Šajā laikā gūti ieņēmumi no valsts īpašuma objektu (izņemot zemi un parādu kapitalizācijas rezultātā radušos akciju pārdošanu, kapitāla daļu un dzīvokļu atsavīnāšanu) privatizācijas 2,4 miljardu eiro apmērā, tai skaitā 574,2 milj. eiro un par privatizācijas sertifikātiem 1,8 miljardi eiro nominālvērtībā. Jaunie īpašnieki pārņēmuši privatizēto valsts uzņēmumu (uzņēmējsabiedrību) saistības par vairāk nekā 267,4 milj. eiro. Noteikto investīciju apjoms bija 208,2 milj. eiro, bet faktiski ieguldīto investīciju apjoms sasniedz 380,7 milj. eiro.

No 1997. gada Privatizācijas aģentūra veic valstij piederošo zemesgabalu privatizāciju. Līdz 2014. gada 30. aprīlim ir privatizēti (noslēgti pirkuma līgumi) 5238 valsts zemesgabali. Privatizēto valsts zemesgabalu kopējā pārdošanas cena sastāda 288,9 milj. eiro, no kuriem 142,4 milj. eiro naudā, bet 146,5 milj. eiro īpašuma kompensācijas sertifikātos. Ieņēmumi no zemesgabalu privatizācijas līdz 2014. gada 30. aprīlim – 281,4 milj. eiro, no kuriem 139,9 milj. eiro naudā un 141,6 milj. eiro īpašuma kompensācijas sertifikātos.

Pašvaldību īpašuma objektu un zemesgabalu privatizācija

Lēmumu par pašvaldībai piederoša nekustamā īpašuma privatizāciju pieņem pašvaldības – pilsētas (novada) dome. Lēmums tiek pieņemts, pamatojoties

uz jebkuras fiziskās vai juridiskās personas iesniegtu privatizācijas ierosinājumu.

Par pašvaldībai piederoša īpašuma (nekustamais īpašums, nekustamā īpašuma domājamā daļa, kapitālsabiedrība, kapitāla daļa, zeme) privatizācijas subjektu var būt fiziskā vai juridiskā persona, kurai ir tiesības iegūt Latvijā pašvaldību īpašumu privatizācijas procesā. Maksājumi par pašvaldības īpašumu objektiem izdarāmi eiro un/vai privatizācijas sertifikātos.

Pašvaldības īpašuma privatizāciju pašvaldībā nodrošina attiecīgās pašvaldības (pilsētas, novada) īpašuma privatizācijas komisija.

Pašvaldības domes apstiprināto privatizācijas projektu, noteikumu un paziņojumu atbilstību likuma *Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju* un Privatizācijas pabeigšanas likuma noteikumiem nodrošina Ekonomikas ministrija.

No 1994. gada 17. februāra līdz 2014. gada 30. aprīlim Ekonomikas ministrija ir izskatīusi un pieņemusi zināšanai 3339 privatizācijas projektus ar kopējo nosacīto cenu 230 milj. eiro (t.sk. maksājumi sertifikātos 84,3 milj. eiro nominālvērtībā).

No 1997. gada 1. janvāra līdz 2014. gada 30. aprīlim Ekonomikas ministrijā ir izskatīti un akceptēti pašvaldību 1678 apbūvēta un neapbūvēta zemesgabala privatizācijas noteikumi (no 2005. gada 1. septembra – atsevišķi apbūvētu zemesgabalu privatizācijas paziņojumi) ar kopēju zemesgabalu vērtību 37,7 milj. eiro (18,9 milj. eiro jāpmaksā īpašuma kompensācijas sertifikātos).

Likuma *Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju* 41. panta otrā daļa uzliek par pienākumu pašvaldības domei iesniegt Ekonomikas ministrijā lēmumu par pašvaldības īpašuma objekta privatizācijas projekta apstiprināšanu un apstiprināto privatizācijas projektu. Savukārt lēmuma par apbūvēta vai neapbūvēta zemesgabala privatizācijas noteikumu (paziņojuma) apstiprināšanu iesniegšana Ekonomikas ministrijā ir brīvprātīga un ar likumu nav uzdota.

Dzīvojamo māju privatizācijas gaita

Valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizācijas kārtību nosaka likums *Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju*. Saskaņā ar likumu *Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju* valsts dzīvojamo māju privatizāciju veic valsts akciju sabiedrība „Privatizācijas aģentūra”, bet pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju veic republikas pilsētu un novadu dzīvojamo māju privatizācijas komisija.

Uz 2014. gada 30. aprīli Privatizācijas aģentūras valdījumā un pārvaldišanā atradās 278 dzīvojamās mājas un 1444 valsts dzīvokļa īpašumi.

Valsts dzīvojamo māju privatizācijas process

Laika posmā no 2013. gada 1. novembra līdz 2014. gada 30. aprīlim ar Privatizācijas aģentūras valdes

lēmumiem uzsākta privatizācija 15 valsts dzīvojamās mājās.

Laika posmā no 2013. gada 1. novembra līdz 2014. gada 30. aprīlim likumā *Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju* noteiktajā kārtībā nosūtīti 45 paziņojumi privatizējamo valsts dzīvokļu īnkiekiem, kā arī noslēgti 68 dzīvokļu īpašumu pirkuma līgumi.

Dzīvojamo māju un dzīvokļu pārvaldišanas process

Dzīvokļu īpašumu īnkiekiem no 2013. gada 1. novembra līdz 2014. gada 30. aprīlim pārvaldišanā nodotas 37 dzīvojamās mājas.

Republikas pilsētu un novadu pašvaldību īpašumā no 2013. gada 1. novembra līdz 2014. gada 30. aprīlim nodoti 23 valsts dzīvokļu īpašumi.

Privatizācijas sertifikāti

Privatizācijas sertifikāts ir valsts piešķirts dematerializēts vērtspapīrs, kuru var tikai vienreiz izlietot kā maksāšanas līdzekli par privatizējamo valsts vai pašvaldības īpašumu.

Privatizācijas sertifikātu piešķiršana un izmantošana notiek saskaņā ar likumu *Par privatizācijas sertifikātiem*. Līdz 2014. gada 30. aprīlim 2,4 milj. iedzīvotāju ir piešķirti kopā 112,4 milj. privatizācijas sertifikātu. No tiem 103,6 milj. privatizācijas sertifikātu piešķirti par Latvijā nodzīvoto laiku, savukārt 794,7 tūkst. privatizācijas sertifikātu ir piešķirti 41,4 tūkst. personām par politiskām represijām. No visiem piešķirtajiem privatizācijas sertifikātiem 117,2 tūkst. bijušo īnkieku vai viņu mantinieku ir piešķirts 8 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu, tai skaitā 691,7 tūkst. – par valsts vajadzībām paturēto mantu privatizētajos specializētajos valsts lauksaimniecības

uzņēmumos, 4896,4 tūkst. – par zemi lauku apvidos, 970 tūkst. – par namīpašumiem, 814,7 tūkst. – par pilsētu zemi, 461 tūkst. – par uzņēmumiem un citiem īpašuma objektiem, 89,8 tūkst. – par politiski represētām personām atņemto mantu un 85,6 tūkst. – par pretlikumīgi atsavināto mantu.

Saskaņā ar Privatizācijas pabeigšanas likuma 27. pantā noteikto no 2007. gada 1. decembra 58,2 tūkst. personas ir zaudējušas tiesības ieskaitīt kontā 1,64 milj. privatizācijas sertifikātu.

Atbilstoši likumam *Par zemes privatizāciju lauku apvidos* līdz 2014. gada 30. aprīlim pieņemti 11076 lēmumi par kompensāciju izmaksu naudā par bijušajiem zemes īpašumiem lauku apvidū. Kompensācija izmaksāta 8411 personām par kopējo summu 25 milj. eiro, dzēšot 0,6 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu.

Dzēšot par politiskajām represijām piešķirtos 165,7 tūkst. privatizācijas sertifikātu, 26,2 tūkst. politiski represēto personu līdz 2014. gada 30. aprīlim izmaksāta kompensācija naudā 6,6 milj. eiro apjomā. Saskaņā ar Privatizācijas pabeigšanas likuma 28. pantā noteikto 3,5 tūkst. politiski represēto personu zaudējušas tiesības dzēst 16,1 tūkst. privatizācijas sertifikātu.

Līdz 2014. gada 30. aprīlim valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijā izmantoti 107,3 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 95,4% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita (skatīt 6.6. tabulu). Privatizācijas procesā no 2008. gada 1. aprīļa līdz 2014. gada 30. aprīlim 564,2 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu vietā ir izmantoti 707,4 tūkst. privatizācijas sertifikātu.

6.7. tabula

Privatizācijas sertifikātu izmantošana (līdz 2014. gada 30. aprīlim)

Īpašuma veids	Daudzums	Privatizācijas sertifikātu skaits (milj.)	t.sk. īpašuma kompensācijas sertifikātu skaits (tūkst.)
Dzīvojamās mājas	446 tūkst. dzīvokļu privatizācijas objektu	38,0	589,8
Uzņēmumi un citi īpašumi	nav precīzu datu	7,3	109,6
Kapitāla daļas (akcijas)	nav precīzu datu	44,5	954,0
tai skaitā:			
publiskajā piedāvājumā	128,7 milj. akciju	37,1	858,0
Zeme	317,1 tūkst. zemes gabalu	17,5	5166,2
Kopā:		107,3	6819,6
% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita		95,4%	85,1%

Darījumu veikšanai privatizācijas sertifikātu tirgū to īnkieki 2014. gada aprīlī varēja izmantot 8 licencētu

starpniecības kapitālsabiedrību pakalpojumus. Starpniecības kapitālsabiedrību ar privatizācijas

sertifikātiem veikto darījumu (pirkšana no fiziskām personām un pārdošana) mēneša kopējais apjoms 2014. gadā līdz 30. aprīlim svārstījās no 2,3 tūkst. privatizācijas sertifikātu februārī līdz 9,7 tūkst. privatizācijas sertifikātu aprīlī un no 0,2 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu februārī līdz 0,2 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu aprīlī.

2014. gada 30. aprīlī 379,5 tūkst. fizisko personu privatizācijas sertifikātu kontos bija 2,3 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 2% no kopējā piešķirto privatizācijas sertifikātu skaita, tai skaitā 0,1 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu. Juridisko personu privatizācijas sertifikātu kontos bija 0,4 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 0,3% no kopējā piešķirto privatizācijas sertifikātu skaita, tai skaitā 6 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu.

Ar Rīgas apgabaltiesas 2012. gada 8. maija lēmumu tika uzsākta maksātnespējīgās akciju sabiedrības „Latvijas Krājbanka” bankrota procedūra.

2014. gada 1. janvārī spēkā stājās likums *Grozjumi likumā „Par privatizācijas sertifikātiem”*, kas noteica, ka privatizācijas sertifikātu kontu apkalpošana ir valsts pārvaldes uzdevums. Tāpat ar likuma grozījumiem tika noteikts, ka MK normatīvajos aktos noteiktajos gadījumos un kārtībā var deleģēt privātpersonai privatizācijas sertifikātu kontu apkalpošanu. Ar 2014. gada 1. janvāri valsts akciju sabiedrībai „Latvijas Attīstības finanšu institūcija „Altum”” tika deleģēts pildīt privatizācijas sertifikātu kontu apkalpošanas uzdevumu, kas ietver privatizācijas sertifikātu kontu atvēršanu, uzturēšanu, privatizācijas sertifikātu ieskaitīšanu privatizācijas sertifikātu kontā un citus ar privatizācijas sertifikātu kontu apkalpošanu un privatizācijas sertifikātu apgrozību saistītus pakalpojumus. Līdz 2014. gada 1. jūnijam minēto pakalpojumu nodrošināja arī maksātnespējīgā akciju sabiedrība „Latvijas Krājbanka”, kuras turējumā joprojām atrodas liels skaits privatizācijas sertifikātu kontu. Sākot ar 2014. gada 1. jūniju, Latvijas Krājbanka privatizācijas sertifikātu kontus vairs neapkålpo, bet tai ir pienākums uzturēt tās turējumā esošos privatizācijas sertifikātu kontus līdz to centralizētai pārcelšanai uz sabiedrību „Altum”. Personām, kuras plāno veikt darbības ar Latvijas Krājbankā privatizācijas sertifikātu kontos esošajiem privatizācijas sertifikātiem, ir jāierodas jebkurā no deviņām „Altum” filiālēm un jāaizpilda pieteikums privatizācijas sertifikātu kontu pārcelšanai uz „Altum”. Personām, kuras patlaban neplāno veikt darījumus ar privatizācijas sertifikātiem, nav jāveic iepriekšminētā darbība, jo Latvijas Krājbankas turējumā esošie privatizācijas sertifikātu konti uz „Altum” tiks pārcelti centralizēti.

Zemes reforma

Zemes reformas pamatlērkis ir pārkārtot zemes lietošanas un īpašuma tiesiskās, sociālās un ekonomiskās attiecības no komandekonomikas uz tirgus ekonomiku.

Zemes reformas procesā ietilpst brīvās, valstij piekrītošās zemes piešķiršana pastāvīgā lietošanā, īpašuma tiesību atjaunošana un pastāvīgā lietošanā piešķirtās zemes izpirkšana (pirkšana), īpašuma tiesību atjaunošana uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi, kā arī valstij un pašvaldībai piederošās zemes privatizācija. Pastāvīgā lietošanā piešķirtās zemes izpirkšana (pirkšana) un īpašuma tiesību atjaunošana uz pastāvīgā lietošanā piešķirto un zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi norit saistībā ar valstī realizējamo lauku apvidus un pilsētu zemes reformu.

Pilsētās un lauku apvidos ir beigusies zemes piešķiršana lietošanā un zemes nodošana īpašumā par samaksu. Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likumu* zemes izpirkuma (pirkuma) līgums ar valsts akciju sabiedrību „Latvijas Hipotēku un zemes banka” (Hipotēku banka) par lietošanā piešķirto pilsētas vai lauku apvidus zemi bija jānoslēdz līdz 2011. gada 30. decembrim.

Pavisam kopā zemes reformas laikā līdz 2011. gada 30. decembrim Hipotēku banka par lauku apvidus zemi bija noslēgusi 174231 līgumu par 181945 zemes vienībām vairāk nekā 1,2 milj. ha platībā.

Likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* 16. panta pirmā daļa paredzēja bijušajiem zemes īpašniekiem vai viņu mantiniekim, kā arī bijušajiem zemes īpašniekiem, kuri līdz 1940. gada 21. jūlijam uzsāka izpirkt (aizpirkt) Latvijā atstātos vācu izceļotāju nekustamos īpašumus no Vispārējās Lauksaimniecības bankas vai Valsts zemes bankas, vai viņu mantiniekim, kuriem nav atjaunotas īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu vai par to nav piešķirti īpašuma kompensācijas sertifikāti, iespēju pieteikties uz līdzvērtīgām zemes vienībām, kas ar pašvaldības lēmumu līdz 2009. gada 30. decembrim bija nodotas zemes reformas pabeigšanai.

Ja bijušie zemes īpašnieki vai viņu mantinieki vēlējās atjaunot zemes īpašuma tiesības, viņiem likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* ietvaros līdz 2007. gada 28. decembrim bija jāiesniedz pieteikums Centrālajai zemes komisijai (CZK), savukārt dokumentus, kas pierāda īpašuma un mantošanas tiesības, varēja iesniegt līdz 2008. gada 1. septembrim.

Kārtību, kādā bijušajiem zemes īpašniekiem vai viņu mantiniekim atjauno zemes īpašuma tiesības uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi, paredz MK 2008. gada 20. decembra noteikumi Nr. 1030 *Centrālajā zemes komisijā iesniegto pieprasījumu izskatīšanas kārtība*.

Pirms zemes īpašuma tiesību atjaunošanas procesa uzsākšanas Valsts zemes dienests sadarbībā ar pašvaldībām pārbaudīja:

- vai pieteikuma iesniedzējam vai citai personai uz pieprasīto zemi jau nav atzītas vai atjaunotas īpašuma tiesības;
- vai nav saņemti īpašuma kompensācijas sertifikāti;
- vai iesniegums par īpašuma tiesību atjaunošanu iesniegts attiecīgajā pašvaldībā līdz 1991. gada 20. jūnijam;
- vai līdz 1996. gada 1. jūnijam par pieprasīto zemi ir iesniegti īpašuma un mantošanas tiesības apliecināši dokumenti;
- vai zeme ir piešķirta pastāvīgā lietošanā jeb zemes pastāvīgās lietošanas tiesības ir izbeigtas un ar pašvaldību ir noslēgts zemes nomas līgums par šo zemi.

Pēc minētās pārbaudes veikšanas CZK lēma par pretendantu pieprasījumu izskatīšanas prioritāro grupu.

Pirmās prioritātes pieprasītājiem atbilst bijušie īpašnieki vai viņu mantinieki, kuri pieprasījumus īpašuma tiesību atjaunošanai un dokumentus, kuri apliecinā īpašumtiesības vai mantošanas tiesības, bija iesnieguši līdz 1991. gada 20. jūnijam, taču zemi vai īpašuma kompensācijas sertifikātus nav saņēmuši, kā arī bijušie zemes īpašnieki, kuri no Vispārējās Lauksaimniecības bankas vai Valsts zemes bankas līdz 1940. gada 21. jūlijam uzsāka izpirkt (aizpirka) Latvijā atstātos vācu izceļotāju nekustamos īpašumus, – neatkarīgi no pieprasījumu iesniegšanas datuma.

Otrās prioritātes pieprasītāju statusam atbilst bijušie īpašnieki vai viņu mantinieki, kuri pieprasījumu īpašumtiesību atjaunošanai bija iesnieguši līdz 1991. gada 20. jūnijam, kā arī īpašumtiesības un mantošanas tiesības apliecināšus dokumentus bija iesnieguši līdz 1996. gada 1. jūlijam.

Trešās prioritātes pieprasītāju statusam atbilst pretendenti, kuri pieprasījumus iesnieguši pēc 1991. gada 20. jūnija vai īpašumtiesības un mantošanas tiesības apliecināšus dokumentus iesnieguši pēc 1996. gada 1. jūlija.

Kopā CZK īpašuma tiesību pieprasījumus uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi atzīna 1066 personām 12 982,64 ha platībā. No visiem zemes reformas pabeigšanai paredzētās zemes pieprasītājiem pirmās prioritātes pieprasītāji sastāda 14%, otrās prioritātes pieprasītāji – 3%, bet vislielāko skaitu sastāda trešās prioritātes zemes reformas pabeigšanai paredzētās zemes pieprasītāji, tas ir, 83 procenti.

Lai nodrošinātu īpašuma tiesību atjaunošanas procesu uz zemes reformas pabeigšanai nodotajām zemēm, Valsts zemes dienesta reģionālajās nodalās bija izveidotas vietējo pašvaldību un rajona līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisijas, kā arī valsts līmeņa

zemes reformas pabeigšanas komisija. Valsts zemes dienesta centrālajā struktūrā Valsts zemes dienesta izveidotās komisijas organizē zemes vienību saraksta nosūtīšanu pretendentiem un apkopo pretendentu izvēlētās zemes vienības. Šo komisiju darbā obligāti piedalās attiecīgās pašvaldības pārstāvis, kurš ir pilnvarots parakstīt zemes reformas pabeigšanai nodotās zemes sadales un īpašuma tiesību atjaunošanai paredzētās zemes robežu shēmas.

Pēc notikušajām izlozēm izlozes protokolu un pretendenta parakstīto zemes robežu shēmu Valsts zemes dienesta izveidotā zemes reformas pabeigšanas komisija nosūta CZK atzinuma pieņemšanai, kura to nosūta pretendentiem tālākai īpašuma tiesību formēšanai.

2010. gadā tika uzsākts īpašuma tiesību atjaunošanas process pirmās prioritātes pretendentiem. No 2010. gada augusta pirmās prioritātes 91 pretendantu pieprasījumu izskatīja Valsts zemes dienesta izveidotā valsts līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisija.

Pirmās prioritātes pretendantu pieprasījumu izskatīšanu Valsts zemes dienesta izveidotajās vietējo pašvaldību un rajona līmeņa, kā arī valsts līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisijās pabeidza 2011. gada marta beigās.

Visu prioritāšu pretendenti pēc CZK atzinuma par īpašuma tiesību atjaunošanu saņemšanas veic zemes vienību kadastrālo uzmērišanu. Pēc kadastrālās uzmērišanas CZK pieņem lēmumus par īpašuma tiesību atjaunošanu un pretendents ar šo lēmumu iegūst tiesības īpašumu ierakstīt zemesgrāmatā.

No 2011. gada aprīļa tika uzsākta zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemes vienību sarakstu sagatavošana un nosūtīšana otrs un trešās prioritātes pretendentiem attiecīgo zemes vienību izvēlei vietējās pašvaldības vai rajona līmenī. Tiem pretendentiem, kuriem pietrūka platība mantojamās zemes kompensēšanai rajona līmenī, tika dota iespēja izvēlēties zemes vienības valsts līmenī visā Latvijas teritorijā.

Kopumā tika izskatīti 35 otrās prioritātes pretendenti zemes reformas ietvaros paredzētās zemes izvēles pieprasījumi, visvairāk otrās prioritātes pretendenti bijušie īpašumi atradās bijušajā Ludzas rajona, Valkas rajona, Cēsu rajona, Preiļu rajona un Balvu rajona teritorijā. Kopumā tika izvēlētas un parakstītas robežu shēmas par 37 zemes vienībām 155,5 ha platībā. 30% no otrās prioritātes pretendentiem atteicās no zemes vienību izvēles. Otrās prioritātes pretendantu pieprasījumu izskatīšana vietējā pašvaldības, rajona un valsts līmenī noslēdzās 2011. gada novembrī.

Tāpat līdz 2012. gada maijam tika izskatīti arī 693 trešās prioritātes pretendenti zemes reformas ietvaros paredzētās zemes izvēles pieprasījumi.

37 trešās prioritātes pretendenti atteicās no īpašuma tiesību atjaunošanai nodotās zemes izvēles. Vairākās Latvijas teritorijās zemes reformai paredzētā zeme trešās prioritātes pretendentiem nepietika, līdz ar to 188 trešās prioritātes pretendentiem tika atzītas tiesības izvēlēties zemi jebkurā Latvijas lauku apvidus teritorijā.

Pavisam kopā CZK atzīna tiesības izvēlēties zemi visā Latvijas teritorijā 209 trešās prioritātes pretendentiem par īpašuma tiesību atjaunošanai pieprasītajiem 2745,3 ha. Valsts zemes dienesta valsts līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisija darbu uzsāka 2012. gada jūlijā. Pēc tam, kad jau bija uzsākta trešās prioritātes pretendantu iesniegumu izskatīšana valsts līmenī, CZK lēma arī par īpašuma tiesību procesa nodrošināšanu vēl četriem pretendentiem rajona līmenī sakarā ar mantojuma tiesību nokārtošanu, tāpat īpašuma tiesību procesu vajadzēja nodrošināt arī divām otrās prioritātes pretendentēm saskaņā ar tiesas spriedumu.

Līdz 2014. gada maijam Valsts zemes dienesta valsts līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisija izskatīja augstāk minēto 215 pretendantu iesniegumus par īpašuma tiesību atjaunošanai izvēlētajām 1153 zemes vienībām. 182 pretendenti ieguva visu īpašuma tiesību atjaunošanai pieprasīto zemi, parakstot 687 zemes vienību zemes robežu shēmas.

Kopumā īpašuma tiesību atjaunošanas process ir atteikts 22 trešās prioritātes pretendentiem, savukārt 3 – apturēts. Šobrīd 2 trešās prioritātes pretendenti vēl nav ieguvuši īpašuma tiesību atjaunošanai pieprasīto zemi dažādu apstākļu dēļ, piemēram, viņi kavēja procesu, neierodoties uz komisijas sēdēm vai atsakoties no zemes vienībām sēžu laikā vai pirms izlozes, jo līdz tam nebija iepazinušies ar izvēlēto zemes vienību izmantošanas iespējām un stāvokli dabā.

Atbilstoši likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* 4. panta ceturtajai daļai pārskatu par zemes reformu reglamentējošos normatīvajos aktos noteikto darbu izpildi attiecībā uz lauku apvidus zemi sagatavo un līdz 2014. gada 30. novembrim pašvaldībām iesniedz Valsts zemes dienests.

Tā kā īpašuma tiesību nostiprināšanai zemesgrāmatā jāveic iegūtās zemes uzmērīšana un jāsaņem attiecīgas institūcijas lēmums par īpašuma tiesību atjaunošanu, CZK, Valsts zemes dienests un pilsētu pašvaldības turpina pieņemt lēmumus par īpašuma tiesību atjaunošanu bijušajiem zemes īpašniekiem vai viņu mantiniekiem, kā arī zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu gadījumos, kad zemes kadastrālās uzmērīšanas rezultātā noteiktā zemes vienības kopējā platība minētajām personām pārsniedz to zemes platību, uz kuru tiem atjaunotas īpašuma tiesības.

Atbilstoši likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* 4. panta ceturtajai daļai pārskatu par zemes reformu reglamentējošos normatīvajos aktos noteikto darbu izpildi attiecībā uz lauku apvidus zemi sagatavo un līdz 2014. gada 30. novembrim pašvaldībām iesniedz Valsts zemes dienests.

Savukārt attiecībā uz pilsētas zemi atbilstoši likuma *Par zemes reformas pabeigšanu pilsetas* 6. pantam minēto pārskatu līdz 2014. gada 30. novembrim sagatavo attiecīgā pašvaldība un iesniedz to Valsts zemes dienestam, tāpat arī paziņojumu par zemes reformas pabeigšanu. Līdz 2014. gada maijam paziņojuma un pārskata sagatavošana bija uzsākta jau 9 pilsētās: Olainē, Līgatnē, Saldū, Limbažos, Gulbenē, Ķegumā, Lielvārdē, Preiļos un Valkā. Zemes reforma attiecīgā pašvaldībā vai novada pašvaldības teritoriālajā vienībā (pilsētā) ir pabeigta līdz ar MK apstiprinātu rīkojumu. 2014. gada maijā tika sagatavots pirmais MK rīkojuma projekts par zemes reformas pabeigšanu Olaines pilsētā.

6.16. Publisko personu komercdarbības un kapitāla daļu pārvaldības reforma

Latvijas valstij pilnībā vai daļēji pieder ievērojams skaits kapitālsabiedrību, kam ir liela ietekme uz valsts ekonomiku, t.i. 18,16% no Latvijas iekšējā kopprodukta. Valstij piederošo kapitālsabiedrību īpašumā ir ievērojami aktīvi, un šo kapitālsabiedrību vidū ir lielākie darba devēji valstī. Tādēļ valstij ir nepieciešams regulāri sekot līdzi tai piederošo kapitālsabiedrību darbības rezultātiem, lai veicinātu atbildīgu, efektīvu un uz rezultātiem vērstu kapitālsabiedrību vadību, kā arī palielinātu kapitālsabiedrību vērtību nākotnē. Tāpat arī atsevišķu pašvaldību kapitālsabiedrību darbībai ir nozīmīga loma attiecīgas administratīvās teritorijas noteikta pakalpojuma sniegšanā.

Uz šo brīdi 100% valsts līdzdalība ir 69 kapitālsabiedrībās, valsts izšķirošajā ietekmē ir 6 kapitālsabiedrībās, 69 kapitālsabiedrībās valsts līdzdalība ir mazāka par 50%. Kopā valstij tieša līdzdalība ir 144 kapitālsabiedrībās.

Latvijā ir 323 kapitālsabiedrības, kurās vienīgais dalībnieks ir pašvaldība (pašvaldības kapitālsabiedrības), 39 kapitālsabiedrības ir pašvaldību izšķirošajā ietekmē un 243 gadījumos kādai no pašvaldībām pieder 50 un mazāk procenti kapitāla daļu kādā kapitālsabiedrībā. Četrām pašvaldībām nepastāv līdzdalība kapitālsabiedrībās.

6.31. ielikums

Publisko personu komercdarbība

Publisko personu iesaistīšanās komercdarbībā rada tirgus izkroplojuma risku. Tāpēc publisko personu komercdarbība ir pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos, kad pastāv sevišķs attaisnojums šādas komercdarbības veikšanai. Galvenais ekonomiski pamatotais mērķis publiskās personas dalībai kapitālsabiedrībās ir tirgus nepilnību novērtā un līdz ar to sabiedrības labklājības celšana. *Valsts pārvaldes iekārtas likumā* minētie komercdarbības ierobežojumi noteiktīma leģitīma mērķa sasniegšanai, t.i., lai publiskā persona, nekroplojot konkurenci, darbotos kā līdzvērtīgs partneris privātajam biznesam tikai tajos gadījumos, kad tas nepieciešams drošības funkciju un valsts politikas īstenošanas nodrošināšanai kādā no sabiedrības dzīves nozarēm. Taču praksē bieži vien tie tiek tulkooti pārāk plaši, līdz ar to gan valsts, gan pašvaldības veic komercdarbību nozarēs, kas formāli atbilst *Valsts pārvaldes iekārtas likumā* 88. pantā noteiktajiem nosacījumiem, tomēr pēc būtības ir pretrunā ar minētās normas mērķi – ierobežot publiskas personas komercdarbību.

Valsts kapitāla daļu pārvaldība

Latvijā ir decentralizēts valsts kapitāla daļu pārvaldības modelis, un valsts kapitāla daļu pārvalde tiek īstenota ar kapitāla daļu turētāja – nozares ministrijas vai kādas citas institūcijas – starpniecību. Analizējot Latvijā īstenoto valsts kapitāla daļu pārvaldības praksi, identificētas šādas būtiskākās problēmas:

- valsts kapitāla daļu turētājs īsteno vairākas lomas vienlaikus (klienta, īpašnieka un nozares politikas veidotāja loma vienā personā);
- zema kapitāla atdevē;
- nav pārskatāmi definēti sasniedzamie finanšu un nefinanšu mērķi un netiek analizēti, izvērtēti kapitālsabiedrību rādītāji attiecībā uz tiem;
- nav nodrošināta vienota un caurskatāma valsts kapitāla daļu pārvaldība;
- nepietiekami profesionāla valsts kapitāla daļu pārvaldība (tajā skaitā profesionālu piesaistīšana);
- nav vienotas pārraudzības sistēmas, kas veicinātu komercdarbības vides uzlabošanu;
- sadrumstalots un nepilnīgs valsts kapitāla daļu pārvaldības regulējums;
- ikdienas pārvaldības lēmumu politizācija.

MK 2012. gada 15. maija sēdē tika pieņemtas Ekonomikas ministrijas izstrādātā *Publisko personu komercdarbības koncepcija* un *Valsts kapitāla daļu pārvaldības koncepcija*, kas atbilst Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) vadlīnijās par valsts kapitāla pārvaldību noteiktajiem principiem.

Lai ieviestu MK apstiprinātos, koncepcijās piedāvātos risinājuma variantus, Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi likumprojektu paketi, tajā skaitā likumprojektu *Publisko personu kapitālsabiedrību un kapitāla daļu pārvaldības likums*, kas veidots uz šobrīd spēkā esošā likuma *Par valsts un pašvaldību kapitāla daļam un kapitālsabiedrībam* bāzes, kā arī grozījumus *Valsts pārvaldes iekārtas likumā*, kas paredz mainīt nosacījumus, kuriem iestājoties, publiska persona ir tiesīga dībināt kapitālsabiedrību vai iegūt līdzdalību esošā kapitālsabiedrībā. MK 2013. gada 28. maija sēdē likumprojekti ir atbalstīti un iesniegti izskatīšanai Saeimai, kas tos ir pieņemusi 2. lasījumā. Uz otro lasījumu par likumprojektu iesniegtos priekšlikumus – 181, tika izskatīta Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisija izveidoja darba grupu. Atbilstoši Darba grupas sniegtajam viedoklim vairākos jautājumos Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisija izstrādāja papildus priekšlikumus likumprojektam, kas tika izskatīti un atbalstīti Saeimā.

Publisko personu kapitāla daļu pārvaldības reformas mērķis ir veicināt kapitāla atdevi un ieviest labas korporatīvās pārvaldības principus kapitālsabiedrību pārvaldībā, kā arī pārvērtēt publiskās personas

komercdarbības nosacījumus. Īstenojot kapitāla daļu pārvaldības reformu, ir sagaidāma lielāka kapitāla atdevē (lielākas dividendes), sabiedrībai publiski pieejama informācija par valstij piederošo kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldi, kapitālsabiedrībām izvirzīto gan finanšu, gan nefinanšu mērķu sasniegšanu.

Publisko personu komercdarbības reforma paredz:

- mainīt publiskās personas komercdarbības nosacījumus, t.i., noteikt, ka publiskā persona var iegūt līdzdalību kapitālsabiedrībā, ja ir jānovērt tirgus nepilnība vai kapitālsabiedrības veiktā komercdarbība ir pārvaldīt īpašumus, kas ir stratēģiski svarīgi valsts vai pašvaldības administratīvās teritorijas turpmākai attīstībai vai valsts drošībai. Turklāt publiska persona var iegūt līdzdalību esošā kapitālsabiedrībā, ja tirgus nepilnības situāciju nav iespējams efektīvi novērst citā administratīvā vai atbalsta sniegšanas veidā un šāda veida publiskas personas iesaiste ir samērīgs sabiedrības labklājības uzlabošanas veids;
- publiskai personai ir jānosaka vispārējie stratēģiskie mērķi, ko publiskā persona vēlas sasniegt ar līdzdalību kapitālsabiedrībā un kuri izriet no tiesību aktiem un politikas plānošanas dokumentiem. No publiskās personas definītiem vispārējiem stratēģiskiem mērķiem tiek atvasināti sabiedrības nefinanšu mērķi vidējam termiņam, kas tiek iekļauti kapitālsabiedrības vidējā termiņa stratēģijā;

- pienākumu publiskai personai ne retāk kā reizi piecos gados pārvērtēt līdzdalību kapitālsabiedrībās un tās atbilstību publiskās personas komercdarbības principiem, attiecīgi pēc nepieciešamības precīzējot vispārējos stratēģiskos mērķus. Valsts līdzdalību kapitālsabiedrībās pārvērtēšanu koordinētu Ministru kabineta noteiktā iestāde;
- noteikt, ka publiskas personas kapitālsabiedrība jāpārveido par iestādi (publisko aģentūru), ja ir konstatēts, ka publiskas personas līdzdalībai kapitālsabiedrībā attiecīgu mērķu sasniegšanai kapitālsabiedrības statuss nav atbilstošākais darbības modelis.

Valsts kapitāla daļu pārvaldības reforma paredz:

- attiecināt uz visām publiskām personām piederošo kapitālsabiedrību (kapitāla daļu) pārvaldību;
- Ministru kabinetam noteikt iestādi, kura būs atbildīga par koordināciju valsts kapitālsabiedrību (kapitāla daļu) pārvaldē. Piedāvātais modelis paredz, ka valsts kapitāla daļu pārvaldība tiek sadalīta starp: a) nozares ministriju, kas pārrauga nozares attīstību un ar nozares specifiku saistītos jautājumus (piemēram, normatīvo aktu izstrāde, politikas plānošanas dokumentu izstrāde, nozares politikas mērķu izstrāde, priekšlikumu izstrāde valsts budžeta projektam), kā arī nosaka kapitālsabiedrību nefinanšu mērķus; b) biroju, kas pārrauga finanšu rezultātu jautājumus un korporatīvās pārvaldības principu ieviešanu un īstenošanu;
 - Ministru kabineta noteiktā valsts kapitālu daļu pārvaldes koordinācijas iestādei būs šāda kompetence: 1) izstrādāt vadlīnijas, kas saistītas ar kapitālsabiedrību un kapitāla daļu efektīvu pārvaldību; 2) sniegt valsts kapitāla daļu turētājiem atzinumu par kapitālsabiedrības vidēja termiņa darbības stratēģijā izvirzītajiem finanšu mērķiem un darbības finanšu rādītājiem (dividendēs izmaksājamo peļņas daļu, peļņas rādītājiem, kapitāla atdevi u.c.), kā arī to saskaņotību ar kapitālsabiedrības vidēja termiņa darbības stratēģijā izvirzītajiem nefinanšu mērķiem; 3) konsultēt MK, publiskas personas kapitāla daļu turētājus un kapitālsabiedrības par korporatīvās pārvaldības ieviešanas aspektiem; 4) nodrošināt aktuālas informācijas publiskošanu par valstij piederošajām (izšķirošajā ietekmē esošajām) kapitālsabiedrībām, kā arī ikgadēja publiska pārskata sagatavošanu par valstij piederošajiem aktīviem; 5) izvērtēt valsts
- kontrolēto kapitālsabiedrību sasniegotos finanšu mērķus un darbības rezultātus;
- sniedz atzinumu Ministru kabinetam par valsts līdzdalības iegūšanu, saglabāšanu vai izbeigšanu, kā arī, pēc pieprasījumu, viedokli atvasināti publiskajām personām, t.sk. pašvaldībām, par līdzdalības iegūšanu vai izbeigšanu noteiktās kapitālsabiedrībās;
- atbilstoši kompetencei izstrādāt un iesniegt apstiprināšanai MK tiesību aktu un politikas plānošanas dokumentu projektus;
- pienākumu kapitālsabiedrībām izstrādāt vidēja termiņa darbības stratēģijas, kā arī noteikt šo stratēģijas saskaņošanas kārtību. Paredzēts, ka Ministru kabineta noteiktā koordinācijas iestāde iesaistīsies kapitālsabiedrības vidēja termiņa darbības stratēģijas projekta izvērtēšanā, sniedzot atzinumu;
- nosacījumus kapitālsabiedrības darbību rezultātu izvērtēšanai, ko koordinē Ministru kabineta noteiktā koordinācijas iestāde (labas korporatīvās pārvaldības vadlīnijas, vienotas formas par finanšu mērķu sasniegšanu). Kapitāla daļu turētājs veic izvērtēšanu, pieņem lēmumu par turpmāko rīcību aktīvu atdeves un vērtības pieaugumam;
- prasības informācijas atklātības nodrošināšanai
 - iespējas iepazīties ar publisku personu kapitālsabiedrību mērķiem, rezultātiem, aktuāliem finanšu rādītājiem, pārvaldības struktūru u.c. informāciju;
- Ministru kabineta noteiktā koordinācijas iestāde līdz kārtējā gada 30. augustam sagatavo un iesniedz zināšanai MK un Sacimai ikgadējo publisko pārskatu par valstij piederošajām kapitālsabiedrībām un kapitāla daļām iepriekšējā gadā;
- lielākajās publiskas personas kapitālsabiedrībās un publiski privātajās kapitālsabiedrībās varēs izveidot padomes tikai tad, ja pārskata gadā sabiedrības rādītāji atbilst visiem šādiem kritējiem: 1) neto apgrozījums lielāks par 21 milj. eiro; 2) bilances kopsumma lielāka par 4 milj. eiro; 3) vidējais darbinieku skaits lielāks par 50;
- motivējoša atalgojuma sistēma valdes un padomes locekļiem. Atalgojums ir sasaistīms arī ar darbības rezultātiem. Atlīdzības noteikumi reizi gadā tiks pārskatīti un aktualizēti;
- jauna kārtība valdes un padomes locekļu kandidātu nominēšanai. Valdes un padomes locekļi tiek atlasīti nominācijas procesa ietvaros. Sākotnēji valsts kapitāla daļu turētājs vai valsts kapitālsabiedrības padome sagatavo potenciālo padomes vai valdes locekļu sarakstu, kas tiek

veidots pamatojoties uz profesionālītātes un kompetences kritērijiem, kas nepieciešami attiecīgajam valdes vai padomes locekļa kandidātam. Iespējamie valdes un padomes kandidāti tiek iegūti organizējot publisku kandidātu pieteikšanās procedūru, piesaistot personāla atlases konsultantus vai izmantojot citas personāla atlases metodes. Valsts kapitāla daļas turētājs vai kapitālsabiedrības padome izveido nomināciju komisiju, kuras uzdevums ir izvērtēt valdes vai padomes locekļu kandidātus. Nomināciju komisijā iekļauj valsts kapitāla daļu turētāja vai padomes (ja tāda ir izveidota) un koordinācijas institūcijas izvirzītos pārstāvju, kā arī, ja nepieciešams, neatkarīgus ekspertus un novērotājus ar padomdevēja tiesībām. Valsts kapitāla daļu turētājam vai padomei ir tiesības, pamatoti argumentējot, noraidīt nomināciju

komisijas vai nozares ministrijas izvirzītos kandidātus. Minētajā gadījumā atkārtoti tiek organizēts atlases process nepieciešamā kandidāta atlasei;

- dividenžu politika – mērķis ir ieviest elastīgu, kapitālsabiedrību vērtību paaugstinošu dividenžu politiku atbilstoši katras kapitālsabiedrības, t.sk. valsts kapitālsabiedrības meitas sabiedrības, mērķiem diferencēt piemērojamo dividenžu politiku ilgtermiņā.

Plānots, ka publisko personu komercdarbības un kapitāla daļu pārvaldības reformas ietvaros izstrādātie likumprojekti varētu tikt pieņemti 2014. gada otrajā pusē. Attiecīgi publisko personu komercdarbības un kapitālsabiedrību (kapitāla daļu) pārvaldes reforma varētu tikt pilnībā ieviestas 2015. gadā.

6.17. Tautsaimniecības padome

Ekonomikas ministrijas Tautsaimniecības padome (TSP) ir TSP dibinātāju organizāciju – Ekonomikas ministrijas, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras, Latvijas Pašvaldību savienības, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības, Latvijas Darba devēju konfederācijas izveidota konsultatīva institūcija, kas piedalās ar uzņēmējdarbības politiku saistīto jautājumu risināšanā un darbojas saskaņā ar MK 2010. gada 23. marta noteikumu Nr. 271 *Ekonomikas ministrijas nolikums* 6.11. apakšpunktu un 7.2. apakšpunktu, 1999. gada 17. februārī noslēgto Vienošanos par sadarbību Tautsaimniecības padomē un 2013. gada 29. augusta Ekonomikas ministrijas TSP nolikumu Nr. 1-7-33.

Lai profesionāli tiktu pārstāvētas nozaru intereses, kā arī pilnveidota sadarbība starp Ekonomikas ministriju un citām valsts institūcijām, TSP pieaicina nozaru asociācijas, kuras pārstāv savas nozares uzņēmējus un to intereses, kā arī neatkarīgos ekspertus – ekonomistus, izglītības un zinātnes pārstāvus.

TSP darbības mērķis ir veicināt uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides politikas veidošanu un īstenošanu Latvijā, kā arī veicināt ilgtspējīgas tautsaimniecības attīstības principu ieviešanu un sekmēt valsts ilgtspējīgas attīstības procesu un sabiedrības līdzdalību tajā, identificēt uzņēmējdarbību kavējošos apstākļus un veikt visas nepieciešamās darbības to novēršanai, piedalīties komercdarbību veicinošu normatīvo aktu un politikas plānošanas dokumentu izstrādē, veicināt inovācijas un ārējo tirdzniecību.

TSP izskata un seko tādu jautājumu un normatīvo dokumentu projektu, tautsaimniecības attīstības koncepciju, valsts budžeta un citu dokumentu risināšanai, kas ir nozīmīgi Latvijas tautsaimniecības

attīstībai. TSP sagatavo priekšlikumus un pieņem rekomendējošus lēmumus par šiem jautājumiem. TSP realizē dialogu starp uzņēmējiem un Ekonomikas ministriju, kā arī ar citām valsts institūcijām un sabiedriskām organizācijām.

TSP pieņemtajiem lēmumiem ir rekomendējošs raksturs.

TSP sadarbojas ar Ministru kabinetu, ministrijām un citām valsts institūcijām, lai panāktu TSP izvirzīto uzņēmējdarbības vides pilnveidošanai nepieciešamo priekšlikumu iekļaušanu atbildīgo institūciju sagatavotajos normatīvajos aktos.

2009. gada 21. maijā TSP, Ekonomikas ministrija un Finanšu ministrija parakstīja sadarbības memorandu *Izangsmei, konkurēspējai un nodarbinatībai*. Sadarbības memoranda mērķis ir TSP, Ekonomikas ministrijas un Finanšu ministrijas sadarbība un saskaņota rīcība Latvijas ekonomikas izaugsmes, nodarbinatības un konkurētspējas veicināšanai, kā arī aktīva dalība ilgtspējīgas Latvijas stratēģijas izstrādē un ieviešanā.

Lai profesionāli tiktu pārstāvētas tautsaimniecības nozaru intereses efektīvā dialogā ar Ekonomikas ministriju, TSP un citām uzņēmēju organizācijām un valsts institūcijām, Ekonomikas ministrija ir izveidojusi sadarbības modeli ar tautsaimniecības nozarēm.

TSP izskata uzņēmējus pārstāvošo institūciju – asociāciju priekšlikumus likumdošanas pilnveidošanai. Nozaru asociācijas izvērtē un sniedz atzinumus par tiesību aktu projektiem. Savukārt ministrija informē normatīvo aktu sagatavotājus par TSP iesniegtiem priekšlikumiem likumdošanas pilnveidošanai, kā arī veic citus pasākumus valdības deklarācijas ietvaros pieņemto tautsaimniecības attīstības un uzņēmējdarbības vides uzlabošanas programmu realizēšanai.

6.32. ielikums

TSP personālsastāvs un darba organizācija

TSP personālsastāvu, pamatojoties uz Vadības komitejas lēmumu, apstiprina ekonomikas ministrs.

Ekonomikas ministrs pauž TSP uzdevumā TSP viedokli Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas un Ārējās ekonomiskās politikas koordinācijas padomēs un citos pārnozaru forumos.

TSP Vadības komiteja ir konsultējoša un koordinējoša institūcija, kas piedalās ar uzņēmējdarbības politiku saistīto jautājumu risināšanā un atbild par TSP darba plāna un TSP sēžu darba kārtību jautājumu izvērtēšanu un apstiprināšanu, kā arī TSP darba efektivitātes nodrošināšanu un uzlabošanu.

Vadības komitejas personālsastāvu apstiprina ekonomikas ministrs. Vadības komitejas sastāvā ir ekonomikas ministrs un četru TSP dibinātāju pārstāvji, kas vienlaicīgi ir arī TSP locekļi:

- pārstāvis no Latvijas Brīvo arod�iedrību savienības;
- pārstāvis no Latvijas Darba devēju konfederācijas;
- pārstāvis no Latvijas Pašvaldību savienības;
- pārstāvis no Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras.

TSP Vadības komitejai ir tiesības pieaicināt pārstāvus par attiecīgi kompetencei atbilstošiem, sēdē izskatāmiem jautājumiem (piemēram, Ārvalstu investoru padomi Latvijā, Latvijas Zinātņu akadēmiju, Lauksaimnieku organizāciju sadarbības padomi, attiecīgās valsts institūcijas un sabiedriskās organizācijas).

TSP sastāvā ir 28 TSP Vadības komitejas izvirzīti eksperti, tai skaitā ekonomikas ministrs, TSP priekšsēdētājs un uzņēmēju organizāciju, valsts struktūru un citu organizāciju pārstāvji.

TSP sēdēs novērotāju statusā piedalās pārstāvis no Ārvalstu investoru padomes Latvijā, Rīgas Tehniskās universitātes, Lauksaimnieku organizāciju sadarbības padomes, biedrības „Latvijas Tirgu savienība”, Latvijas Zinātņu akadēmijas un Latvijas Amatniecības kameras.

Par TSP sastāva maiņu vai papildināšanu lemj TSP dibinātāji TSP Vadības komitejas sēdēs.

TSP vada padomes priekšsēdētājs, kuru no sava vidus rotācijas kārtībā ievel TSP Vadības komitejas locekļi un kura pilnvaru laiks ir viens gads.

TSP sēdes notiek vidēji reizi mēnesī.

TSP darbu nodrošina Tautsaimniecības padomes sekretariāts, kura darbību nodrošina Ekonomikas ministrija.

TSP sēžu starplaikā TSP rekomendējošos lēmumus pieņem TSP Vadības komiteja.

Lai pilnveidotu Ekonomikas ministrijas un nevalstiskā sektora sadarbības modeli un sakārtotu konsultatīvo mehānismu, 2012. gada 28. aprīlī TSP Vadības komiteja lēma par TSP struktūras pilnveidošanu, izvēdojot sešas TSP apakškomitejas, kuru funkcijas un uzdevumi ir apvienot ar Ekonomikas ministrijas rīkojumu izveidotas konsultatīvās padomes, veicināt Ekonomikas ministrijas, ministra, citu ministriju un nevalstisko organizāciju dialogu par būtiskiem uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides politikas veidošanas kritērijiem Latvijā, kā arī nodrošināt ilgtspējīgas tautsaimniecības attīstības principu ieviešanu un sekmēt valsts ilgtspējīgas attīstības procesu un sabiedrības līdzdalību tajā.

TSP Vadības komiteja izvērtēja un izstrādāja tādu modeli, lai svarīgus un pakārtotus jautājumus attiecībā uz visaptverošu ekonomikas politiku TSP spētu izdiskutēt un skatīt strukturētās nozaru komitejās, kuras tiešā vai netiešā veidā darbojas sadarbībā ar nevalstisko sektoru.

TSP struktūra sastāv no sešām komitejām:

- Iekšējā tirgus komiteja;
- Konkurētspējas komiteja;
- Enerģētikas komiteja;
- Būvniecības un mājokļu politikas komiteja;
- Tūrisma komiteja;
- Mikro, mazo un vidējo uzņēmumu komiteja.

Šobrīd Tautsaimniecības padomē ir pārstāvētas 15 nozaru (ķīmija un farmācija, finanses, transports – tranzīts, logistika, enerģētika, informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, IT klasteris, tirdzniecība, elektrotehnika, elektronika, vieglā rūpniecība, kokrūpniecība, mašīnbūve un metālapstrāde, būvniecība, tūrisms, viesnīcas un restorāni, pārtika, poligrāfija, izglītība un zinātnē, lauksaimniecība) asociācijas.

Parakstot vienošanās protokolu, puses vienojās apvienot resursus programmatisko dokumentu izstrādei, veikt pasākumus valdības deklarācijas ietvaros pieņemto tautsaimniecības attīstības un uzņēmējdarbības vides uzlabošanas programmu realizēšanai, kā arī par to, ka nozaru asociācijas izvērtē un sniegs atzinumus par ministriju izstrādātajiem tiesību aktu projektiem.

6.33. ielikums

TSP par ekonomikas politikas prioritātēm

TSP uzskata, ka ir jāturpina darbs, lai Latvijā nodrošinātu stabili makroekonomisko vidi un tautsaimniecības izaugsmi kopumā. Lai veicinātu konkurenci Latvijā, ir jāveido sabalansēts budžets, jāpastiprina konkurences uzraudzība un jāveicina konkurences attīstību visās tautsaimniecības nozarēs sabiedrības interesēs, laikus identificējot riska sektorus, kuros iespējami konkurences tiesību pārkāpumi, ierobežojot administratīvos un citus šķēršļus konkurencei.

TSP par problemātiskām jomām joprojām uzskata nodokļu politiku un administrāciju, darbaspēka izglītību, makroekonomisko stabilitāti un tiesību aktu izmaiņu neprognozējamību.

Tāpat ir jāizvērtē normatīvie akti jau to izstrādes gaitā, lai identificētu un novērstu iespējamus konkurences tiesību pārkāpumus, tirdzniecības tehniskās barieras un diskriminējošos nosacījumus brīvas preču un pakalpojumu aprites un uzņēmējdarbības tiesību jomā. Jāpilnveido valsts atbalsta un iepirkuma uzraudzība, panākot augstu caurskatāmības līmeni valsts atbalsta projektiem.

Sekmējama efektīvas un konkurētspējīgas nozaru struktūras veidošana, jāveicina pētniecību un attīstību un inovācijas, it īpaši privātajā sektorā, jāizstrādā un jāievieš pasākumi, kas veicinātu izglītības, pētniecības un tautsaimniecības sektoru sadarbību, nodrošinot zināšanu un tehnoloģiju pārnesi.

Veicināma struktūrfondu ātrāka apgūšana un jāsekmē jaunu eksporta tirgu apgūšana un nostiprināšanās esošajos. Jānodrošina eksporta veicināšanas institucionālā bāze un tās kapacitātes celšana, ārējo ekonomisko pārstāvniecību attīstība, finanšu instrumentu pieejamība un atbalsts uzņēmumiem eksporta mārketingā.

2014. gada pirmajā pusē ir notikušas 6 Tautsaimniecības padomes sēdes, kurās tika skatīti šādi svarīgākie jautājumi:

- Ekonomikas ministrijas pārskats par izmaiņām būvniecības regulējumā un turpmākā rīcība;
- Izglītības un zinātnes ministrijas ziņojums par *Viedas specializācijas stratēģijas (Smart Specialization Strategy) projekta izstrādes turpinājumu kontekstā ar zinātni un uzņēmējdarbību*;
- par centralizētā eksāmena ieviešanu fizikā vai kīmijā;
- elektroenerģijas tirgus atvēršana mājsaimniecībām un ar to saistītie izaicinājumi;
- elektroenerģijas tirgus Latvijā un klientu informēšana par tirgus piedāvājumiem, kā arī pašlaik identificētās problēmas šajā jomā;
- Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas loma atvērtajā elektroenerģijas tirgū;
- būvniecības regulējuma izmaiņas 2014. gadā;
- par 2007.-2013. gada ES fondu plānošanas perioda līdzekļu apguvi un iespējamiem

riskiem, kā arī par priekšlikumiem 2007.-2013. gada ES fondu plānošanas perioda pieejamo līdzekļu pilnīgu izmantošanu;

- priekšlikumi par nodokļu (IIN un/vai UIN) atvieglojumu piemērošanu uzņēmumiem, kuri investē konkuretspējas celšanā darbiniekus izglītības iegūšanai, papildināšanai (mobilitātes nodrošināšanai, sociālās garantijas, mūž-izglītības ieviešanas modelis, u.c. pasākumi);
- par piedāvātajiem grozījumiem *Maksatnespejas likumā* un tā attīstības gaita;
- par finansējuma pieejamību MVU segmentā;
- TSP izbraukuma sēde Jelgavā *Uzņēmēju dienas Zemgale 2014*;
- *Latvijas Konvergences programma (Latvijas Stabilitātes programma)*;
- Progresu ziņojums par *Latvijas Nacionālās reformu programmas ietenošanu*;
- Ekonomikas ministrijas sagatavotās darba tirgus vidēja termiņa un ilgtermiņa prognozes;
- *Ziņojums par Profesionalās izglītības reformu*.

7. REKOMENDĀCIJAS

Latvijas tautsaimniecības ilgtspējīgai attīstībai nepieciešams veicināt ekonomikas strukturālās izmaiņas par labu preču un pakalpojumu ar augstāku pievienoto vērtību ražošanai. Mums ir svarīgi atrast efektīvākos veidus, kā stiprināt zināšanu ekonomikas attīstību, celt uzņēmumu konkurētspēju eksportējošās nozarēs, paaugstināt produktivitāti un inovācijas kapacitāti.

Vienlaikus, lai nodrošinātu stabili ekonomikas izaugsmi vidējā termiņā, ne mazāk svarīgi ir turpināt īstenot uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumus, īpaši tos, kas saistīti ar institucionālo ietvaru (likumdošana, nodokļu politika, atbalsta institūcijas) un infrastruktūras uzlabošanu. Tāpat ir jāturpina uzturēt stabili makroekonomisko vidi. Nepieciešams veicināt godīgas komercdarbības vidi, lai konkurence tirgū netiku ierobežota nedz no komersantu, nedz publisku personu puses. Jāturpina cīņa ar nodokļu nemaksāšanu, atbalstot atbildīgās iestādes un vēršoties pret problēmas cēloņiem.

Lai sagatavotos un pielāgotos būtiskajām strukturālajām izmaiņām, ir nepieciešams veikt apsteidzošus pārkārtojumus darba tirgū. Ir jāstiprina un jāreformē sociālās palīdzības sistēma, lai tā kļūtu efektīvāka un vienlaikus labāk aizsargātu trūcīgos iedzīvotājus. Nepieciešams mērķtiecīgāk organizēt un palielināt motivāciju strādāt.

Ņemot vērā minēto, mūsuprāt, pašreizējās ekonomiskās politikas neatliekamie uzdevumi ir šādi:

- zināšanu ietilpīgas ekonomikas veidošanā:

- sekmēt zinātnieku un komersantu sadarbību, atbalstot kompetences centrus, lai veicinātu pētniecības un rūpniecības sektoru sadarbību rūpniecisko pētījumu, jaunu produktu un tehnoloģiju īstenošanā, kā arī atbalstīt tādas tehnoloģiju pārneses sistēmas izveidi, kas veicinātu zinātnisko institūciju ienākumu palielināšanos no valsts finansētu pētījumu komercializēšanas, kā arī sekmētu pētniecības darbu rezultātu ieviešanu ražošanā;
- atbalstīt jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādi, t.sk. tādu, kas sniedz ieguldījumu energoefektivitātē, izmešu samazināšanā un zemākā resursu un izejvielu patēriņā, kā arī veicinot komersantu centienus izvērst pētījumus un ieviest ražošanā jaunus produktus, pakalpojumus un tehnoloģijas;
- aktīvāk atbalstīt zinātnes potenciāla attīstību, koncentrējot to jomās, kurās Latvijai ir salīdzinošas priekšrocības;

- eksporta veicināšanā:

- turpināt nodrošināt eksporta kredīta garantiju pieejamību, lai palielinātu pieeju tirgiem ar augstāku riska pakāpi un veicinātu Latvijas preču un pakalpojumu eksportu;
- turpināt atbalstīt uzņēmējus un to apvienību dalību starptautiskās izstādēs un tirdzniecības misijās, lai veicinātu jaunu tirgu apgūšanu;
- attīstīt Latvijas Ārējo ekonomisko pārstāvniecību tīklu, nodrošinot Latvijas uzņēmējiem plašu un viegli pieejamu valsts eksporta atbalsta pakalpojumu klāstu eksporta tirgos;
- nodrošināt Latvijas ārējo ekonomisko interešu pārstāvēšanu tirdzniecības politikas ietvaros kā daudzpusējā, tā arī divpusējos un reģionālos formātos, lai uzlabotu starptautiskās tirdzniecības līgumtiesiskos nosacījumus;
- turpināt vērsties pret protekcionisma pasākumiem, mazinot tirdzniecības barjeras, ar ko saskaras Latvijas uzņēmēji gan ES iekšējā, gan ārējos eksporta tirgos, tādējādi veicinot pasaules valstu tirgu atvērtību un Latvijas uzņēmumu eksportspēju;

- darbaspēka pieejamības nodrošināšanā un piedāvājuma uzlabošanā:

- atbilstoši darba tirgus attīstības tendencēm savalaicīgi identificēt darbaspēka piedāvājuma un pieprasījuma neatbilstību, sniedzot informāciju izglītības politikas veidotājiem; uzlabot dažādu institūciju sadarbību darba tirgus apsteidzošu pārkārtojumu īstenošanā;
- pilnveidot mūžizglītības sistēmu, lai novērstu jau pašlaik pastāvošās neatbilstības darba tirgū un mazinātu strukturālā bezdarba riskus;
- paaugstināt profesionālās izglītības pievilcību un kvalitāti, nodrošinot tās atbilstību darba tirgus prasībām;
- pievērst īpašu vērību jauniešiem, kuri neatrodas apmācībā un nav arī nodarbināti, atgriežot tos izglītības sistēmā kvalifikācijas un prakses iegūšanai;
- veicināt darba devēju aktīvu līdzdalību izglītības kvalitātes pilnveidošanā – prakšu vietu veidošanā, izglītības programmu izstrādē un pilnveidošanā, kā arī aktīvās darba tirgus politikas pasākumu izstrādē un īstenošanā;
- veidot starpdisciplināras izglītības/studiju programmas, pastiprinot uzsvaru uz uzņēmējspēju attīstīšanu; palielināt eksakto un

- dabas zinātņu priekšmetu lomu pamat- un vidējā izglītībā;
- attīstīt 1. līmeņa profesionālo augstāko izglītību (koledžas);
 - pārskatīt darba tiesisko attiecību regulāciju, paplašinot elastības iespējas starp darba devēju un darba ķēmēju;
 - veicināt apmācību atbilstību darba tirgus prasībām, pilnveidojot (mainot) pašreizējo darbaspēka apmācību plānošanas sistēmu, pārskatot līdzšinējo īstermiņa darba tirgus prognozēšanas metodoloģiju un apmācību virzienu noteikšanas kārtību, lai tiktu ļemtas vērā darba tirgus vidēja termiņa prognozes, kā arī tautsaimniecības attīstības vidēja termiņa un ilgtermiņa mērķi;
- uzņēmējdarbības vides uzlabošanā un konkurences nodrošināšanā:**
- veidot izciļu uzņēmējdarbības vidi. Nekustamā īpašuma reģistrēšanā nodrošināt elektroniskas nekustamā īpašuma reģistrēšanas ieviešanu Latvijā. Nodokļu un grāmatvedības jomā izstrādāt jaunu *Gada pārskata likumu*. Tieslietu jomā turpināt darbu pie tiesvedības procedūru uzlabojumiem un efektivizācijas, ieviešot elektronisko dokumentu aprites sistēmu tiesu iestādēs un ieviešot tiesnešu specializācijas principu. Uzņēmējdarbības uzsākšanā ieviest iespēju pieteikt jaundibināmo mikrouzņēmumu darbiniekus reģistrācijai Uzņēmumu reģistrā;
 - izstrādāt industriālo zonu veidošanas mehānismu, lai nodrošinātu koordinētu un uz rezultātiem orientētu industriālo zonu attīstību reģionos, kas palīdzētu attīstīt uzņēmējdarbību un piesaistīt jaunas gan vietējās, gan ārvilstu investīcijas;
 - restrukturizēt nodokļu sistēmu, veidojot to sociāli taisnīgāku un uzņēmējdarbībai draudzīgāku. Ir jāpānāk, lai nodokļu slogans uz uzņēmējdarbību un nodarbinātību tiktu samazināts;
 - samazināt ēnu ekonomiku, atbalstot godīgos uzņēmējus un radot labvēlīgus apstākļus pārejai uz legālo ekonomiku, turpināt VID pārveidošanu par institūciju, kas palīdz uzņēmējiem;
 - pārvērtēt publiskas personas līdzdalību kapitālsabiedrībās un īstenot publiskas personas kapitāla daļu pārvaldības un komercedarbības reformu;
 - veicināt e-pārvaldes un e-pakalpojumu attīstību. Jāsamazina informācijas sistēmu un e-pakalpojumu projektu ieviešanas riski, stiprinot pasūtītāju administratīvo kapacitāti un kompetenci, projektu īstenošanas uzraudzību. Jāpaplašina e-paraksta funkcionalitāte,
- jānodrošina e-pakalpojumu pieejamība un jāveicina e-iepirkumu izmantošana;
- nodrošināt vienas pieturas aģentūras principa ieviešanu valsts un pašvaldību pakalpojumu pieejamībā. Ieviest vienas pieturas aģentūras principu nekustamā īpašuma datu reģistrācijai, nodrošinot Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmas un Valsts vienotās datorizētās zemesgrāmatas datu apmaiņu;
 - izstrādāt mūsdienīgu būvniecības procesa tiesisko regulējumu un jaunus būvnormatīvus, tai skaitā Eirokodeksa standartu adaptāciju būvniecību regulējošo normatīvo aktu sistēmā, radot priekšnoteikumus ilgtspējīgas un konkurētspējīgas būvniecības nozares attīstībai;
 - pilnveidot valsts reģistros un citās informācijas sistēmās iekļaujamo rādītāju un termiņu savstarpējo saskaņotību, nodrošināt maksimāli pilnīgu un operatīvu reģistros uzkrātās informācijas aktualizāciju, lai novērstu informācijas reģistros neatbilstību reālajai situācijai, kā arī atkārtotu informācijas pieprasīšanu no respondentiem;
 - veicot lietu prioritāciju, vērsties pret smagākajiem Konkurences likuma pārkāpumiem – aizliegtas vienošanās un dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu. Attiecībā uz minētajiem pārkāpumiem, it sevišķi kartelu identificēšanu, būtiska ir tiesī preventīva rīcība, veicot pārbaudes prioritārjos tirgos, un iecietības programmas īstenošana;
 - pilnveidot apvienošanās ziņojumu izskatīšanas regulējumu, lai nodrošinātu kvalitatīvāku publisko pakalpojumu. It sevišķi veicināt regulējuma harmonizēšanu ar kaimiņvalstīm, samazināt sniedzamās informācijas apjomu, sekmēt tirgus dalībnieku informētību un skaidrojošo vadlīniju izstrādi, nodrošinot ziņojumu ātrāku izvērtēšanu;
 - veikt pasākumus brīvas un godīgas konkurences veicināšanai nozaru normatīvā regulējuma ietvaros (t.sk. likumdošanas izstrādes procesā), mazinot riskus konkurencei no publisko personu darbības;
- finanšu pieejamības nodrošināšanā:**
- nodrošināt finanšu resursu pieejamību visās uzņēmējdarbības attīstības stadijās, it sevišķi uzņēmējdarbības uzsākšanas stadijā;
 - turpināt aizdevumu garantiju izsniegšanu. Nepieciešams nodrošināt komersantam iespēju saņemt kredītresursus komercedarbības veikšanai situācijās, kad komersanta rīcībā esošais nodrošinājums nav pietiekošs kredītresursu piesaistei nepieciešamā apjomā;
 - veidot riska kapitāla instrumentu, kas stimulētu investīcijas uzņēmumu attīstībā un darbības

paplašināšanā. Riska kapitāla fondu finansējumam nepieciešams piesaistīt privāto investoru līdzekļus;

- energoefektivitātes uzlabošanā:

- padarīt energoefektivitāti par starpnozaru politikas mērķi ne tikai industrijas un pakalpojumu, piemēram, enerģētikas, būvniecības, rūpniecības, iekšējā tirgus utml., politikas nozarēs, bet arī dabas resursu, t.sk. atjaunojamo energoresursu, lauksaimniecības ražošanas un pārstrādes politikas nozarēs (lauksaimniecības politika, meža politika, zivsaimniecības politika), vides politikas, reģionālās politikas, transporta un sakaru politikas nozarēs, kā arī to uzsvērt starptautiskās attiecībās, izglītībā un apmācībās;
- veicināt un atbalstīt energoefektivitātes paaugstināšanu daudzdzīvokļu mājās, publiskajās ēkās, ražošanas ēkās, izveidojot ilgtspējīgu finansēšanas modeli (rotācijas fondu) ēku energoefektivitātes uzlabošanai;
- pārskatīt esošās minimālās ēku energoefektivitātes prasības, nēmot vērā veiktos aprēķinus par izmaksu ziņā optimālo minimālo energoefektivitātes līmeni ēkās, kas rada viszemākās izmaksas aplēstajā kalpošanas laikā;
- pilnveidot kritērijus un noteikt mērķus gandrīz nulles enerģijas patēriņa ēku būvniecībai;
- veicināt sabiedrības informētību par dažādām metodēm un praksi ēku energoefektivitātes

Konsekventi īstenota struktūrpolitika sekmēs Latvijas ekonomikas izaugsmi, kas būs pamats iedzīvotāju dzīves līmeņa paaugstināšanai. Latvijas sekmīgu attīstību un ekonomisko izaugsmi noteiks ne tikai valsts institūciju darbs, bet arī ikviens cilvēka personīgā iniciatīva jebkurā Latvijas vietā sabiedrības savstarpejās sapratnes un dialoga apstākļos.

uzlabošanai, veicināt ēku energoefektivitātes labas prakses piemērošanu publiskā sektora ēkās;

- stiprināt atbalstu jaunu energoefektīvu tehnoloģiju pētniecībai, izstrādei un ieviešanai, radot iespējas dinamiskai energoefektivitātes risinājumu attīstībai, kā arī inovācijām un darbavietu izveidei;
- izveidot normatīvo bāzi Latvijas energoefektivitātes pienākumu shēmai, kas *Energoeffektivitātes direktīvas 2012/27/ES* ietvaros uzliek par pienākumu enerģijas sadales un mazumtirdzniecības uzņēmumiem ietaupīt energiju galapatētājos;

- efektīvas, drošas un ilgtspējīgas enerģijas piegādes nodrošināšanā:

- turpināt Latvijas un Ziemeļvalstu elektroenerģētikas tirgus integrāciju un Latvijas dabasgāzes tirgus liberalizāciju, veicinot tirgus likviditātes paaugstināšanos, enerģijas cenu caurskatāmību un enerģijas infrastruktūras attīstības projektu, jo īpaši Kopējās Intereses Projektu, īstenošanu;
- izstrādāt priekšlikumus elektroenerģijas kopējās cenas pieauguma risku samazināšanai, izvērtējot esošo atbalstu;
- izveidot ekonomiski pamatotu un elastīgu politiku atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšanai enerģijas ražošanā.